

Valstī īstenoto notiesāto personu resocializācijas pasākumu efektivitāte

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

Rīga 2019

Revīzijas ziņojums

“Valstī īstenoto notiesāto personu resocializācijas pasākumu efektivitāte”

Lietderības revīzija “Valstī īstenoto notiesāto personu resocializācijas pasākumu efektivitāte”.

Revīzija veikta, pamatojoties uz Valsts kontroles Otrā revīzijas departamenta 2018.gada 18.aprīļa revīzijas grafiku Nr.2.4.1-11/2018.

Revīzijas ziņojums apstiprināts ar Valsts kontroles Otrā revīzijas departamenta 2019.gada 11.oktobra lēmumu Nr.2.4.1-11/2018.

Vāka noformējumā izmantota fotogrāfija no tīmekļa vietnes <http://depositphotos.com>

Cienījamais lasītāj!

Valsts kontrole ir pabeigusi revīziju, kurā vērtēts, kā notiek notiesāto personu resocializācija. Kāpēc Valsts kontrole pievēršas šai tēmai? Tāpēc, ka Valsts kontrole strādā sabiedrības interesēs, bet noziedzīgu nodarījumu izdarījušo personu resocializācija ir sabiedrības drošības jautājums. Turklāt sabiedrība apmaksā ar kriminālsoda izpildi saistītās funkcijas, tam tiek tērēti valsts budžeta līdzekļi, un tāpēc sabiedrībai ir tiesības cerēt, ka nebūs atkārtoti jācieš no noziedznieku vardarbības.

Mūsdienu izpratnē soda izpilde vairs nav tikai vainīgās personas izolēšana no sabiedrības. Ieviešot resocializācijas modeli, par svarīgāko uzdevumu kļūva pasākumu kompleksa īstenošana, lai mainītu noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas domāšanas veidu, ieslodzījuma laikā personas iegūtu izglītību un profesiju un, iznākot no cietuma, spētu dzīvot likumpaklausīgu un pilnvērtīgu dzīvi. Sabiedrības drošība ir iespējama tikai tad, ja resocializācijas process ir veiksmīgs.

Revīzijā esam guvuši pārlicību, ka resocializācijas modelis ir ieviests, procedūras ir noteiktas, pārņemot ārvalstu labāko praksi, resocializācijas programmas ir izstrādātas un darbinieki ir apmācīti. Kaut gan Ieslodzījuma vietu pārvaldes un Valsts probācijas dienesta darbinieki pieliek ievērojamas pūles, tomēr nepamet sajūta, ka sistēma strādā tukšgaitā un sabiedrība maksā par procesu, nevis par rezultātu. Lielākā daļa personu, kas notiesātas ar brīvības atņemšanas sodu, ieslodzījuma vietā ir nonākušas atkārtoti, ceturtdaļa – ceturto vai pat vairāk reizi.

Revīzijā konstatētais apliecina – lai cik cītīgi nestrādātu ieslodzījuma vietu un Valsts probācijas dienesta darbinieki, iesaistot

notiesātos visos iespējamajos resocializācijas pasākumos, bez nepieciešamās palīdzības un atbalsta pēc soda izciešanas iepriekš veiktie pasākumi zaudē jēgu. Pusei personu, kas pēc soda izciešanas atgriežas sabiedrībā, brīvības atņemšanas sods ir bijis ilgāks par pieciem gadiem, trešdaļa ir bez noteiktas dzīvesvietas. Ir neliels skaits nevalstisko organizāciju, kas sniedz pakalpojumus, un savu iespēju robežās arī pašvaldības palīdz. Tomēr, mūsdienu, nevar uzskatīt, ka valstī pastāv sistēma, kā personām pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas tiktu sniegts atbalsts, lai veicinātu to iekļaušanos sabiedrībā.

Revīzijā esam konstatējuši arī vietas uzlabojumiem gan politikas plānošanā, gan atbildīgo institūciju īstenojamā resocializācijas procesā un esam snieguši ieteikumus.

Pateicamies atbildīgo institūciju darbiniekiem par sadarbību revīzijas laikā. Īpaši vēlamies pateikties mūsu piesaistītajam ekspertam Plimutas universitātes (*University of Plymouth*) doktorantūras studentei kriminoloģijā Artai Jalili Idrissi, kura izstrādāja viedokli “Resocializācijas sistēmu salīdzināšana”, kā arī sniedza revidentiem nepieciešamo atbalstu un skaidrojumus.

Ar cieņu
departamenta direktore

Ilze Grīnhofa

Saturs

Kopsavilkums	6
Motivācija.....	6
Galvenie secinājumi	7
Ieteikumi.....	15
Ziņojuma struktūra	17
Kāpēc bija nepieciešamas izmaiņas kriminālsoda izpildē, ieviešot resocializāciju? ..	18
Latvijā izveidotā notiesāto resocializācijas sistēma – ko tā ietver, cik izmaksā un kādas izmaiņas pēc tās ieviešanas var novērot ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu skaita dinamikā?	20
Ieslodzījuma vietas.....	24
Valsts probācijas dienests.....	27
Valsts kompensācija cietušajiem par vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto kaitējumu	30
Revīzijas secinājumi, konstatējumi un ieteikumi	33
1. Vai attīstības plānošanas dokumentos noteiktie notiesāto personu resocializācijas pasākumi ir pietiekami un to īstenošana sekmē kriminālsoda izpildes mērķa sasniegšanu – panākt notiesātā atturēšanos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas atkārtoti?	33
Ieteikumi.....	53
2. Notiesāto resocializācijas sistēma ieslodzījuma vietās – vai ir priekšnoteikumi efektīvai notiesāto resocializācijai?.....	54
Ieteikumi.....	78
3. Vai ir radīti priekšnoteikumi efektīvai notiesāto resocializācijai Valsts probācijas dienesta uzraudzības laikā?	79
Ieteikumi.....	91

4. Vai Latvijā ir izveidota postpenitenciārā sistēma – tiek īstenots pasākumu kopums personu iekļaušanai sabiedrībā pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas?... 92	
Tieslietu ministrijas viedoklis	106
Revīzijas raksturojums, kritēriji un metodes	107
Revīzijas mērķis	107
Revīzijas juridiskais pamatojums	107
Valsts kontroles revidentu atbildība	107
Tieslietu ministrijas atbildība	107
Revīzijas apjoms un ierobežojumi	107
Revīzijas metodes.....	109
Revīzijas kritēriji	110
Termini un skaidrojumi	122
Pielikums. Ieslodzījuma vietās īstenotās resocializācijas programmas 2018.gadā... 123	
Atsauces.....	125

Kopsavilkums

Motivācija

Pirms desmit gadiem Latvijā mainījās izpratne par kriminālsoda saturu, uzsvāru liekot uz nepieciešamību personai piemērot soda izpildes nosacījumus tādā veidā, lai nodrošinātu personas resocializāciju un panāktu tiesisku uzvedību pēc soda izpildes. Pamatojot izmaiņu nepieciešamību¹, Tieslietu ministrija uzsvēra problēmas, ko izraisa vienu un to pašu personu atkārtota noziedzīgu nodarījumu izdarīšana un regulāra atrašanās ieslodzījuma vietās. Sabiedrība ne tikai atkārtoti cieš no noziedzīgiem nodarījumiem, bet aizvien pieaug arī valsts budžeta izdevumu apmērs, kas jānovirza notiesāto uzturēšanai. Ieviešot izmaiņas, tika plānots, ka ilgtermiņā tiks panākts atkārtotu noziedzīgu nodarījumu recidīva² samazinājums personām, kas atbrīvotas no ieslodzījuma vietas, un palielināsies sabiedrības drošības līmenis.

Lai gan kopējais noziedzīgu nodarījumu skaits valstī sarūk, Valsts policiju uztrauc sevišķi smagu noziedzīgu nodarījumu skaita pieaugums, kā arī pieaug aizdomās turēto skaits, kas Valsts policijas ieskatā saistāms ar noziedzīgu grupu aktivizēšanos un pietiekami augsto recidīvu, kad personas noziedzīgus nodarījumus izdara atkārtoti. Lai arī resocializācijas mehānismi Latvijā ir ieviesti, tomēr Valsts policijas priekšnieka paustais par noziedzīgu nodarījumu recidīvu liek aizdomāties par īstenoto pasākumu efektivitāti.

“Latvijā ir nopietna problēma ar resocializāciju un recidīvs ir pietiekami augsts,” uzsver Valsts policijas priekšnieks Ints Ķuzis³. Statistika liecina, ka arī nepilngadīgo izdarīto noziedzīgu nodarījumu skaits ir audzis. “Tā sen nav bijis,” norāda Ints Ķuzis. “Pamatā tie ir mazāk smagi un smagi noziegumi pret īpašumu, noziegumi, kas saistīti ar apreibinošām vielām, kā arī noziegumi pret personas veselību, tikumību un dzimumneaižskaramību. Lai gan cīņa ar nepilngadīgo noziedzību noteikta par vienu no policijas prioritātēm, taču tikpat svarīga ir arī sabiedrības, nevalstisko organizāciju, sociālo dienestu u. c. iesaiste šajos procesos”⁴.

Ieslodzījuma vietās Latvijā uz 100 000 iedzīvotājiem atrodas vidēji četras reizes vairāk ieslodzīto nekā Ziemeļvalstīs⁵. Izdevumu apmērs uz vienu ieslodzīto dienā 2018.gadā sasniedz turpat 41 *euro* un, salīdzinot ar 2013.gadu, ir pieaudzis vairāk nekā divas reizes. Tāpat pieaug cietušajiem par vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto kaitējumu izmaksāto valsts kompensāciju apmērs, no kurām iespējas atgūt nepārsniedz vienu piekto daļu izdevumu.

Efektīvai resocializācijas sistēmai vienlaikus ar sabiedrības drošības līmeņa palielināšanos ilgtermiņā būtu jāspēj arī mazināt valsts budžeta izdevumus, kas rodas, gan izmaksājot valsts kompensācijas cietušajiem, gan finansējot notiesāto personu uzturēšanos ieslodzījuma vietās. Tāpēc Valsts kontrole veica revīziju, lai pārlicinātos, vai, ieviešot izmaiņas kriminālsoda saturā, valstī īstenotie pasākumi ir pietiekami un tie ir veicinājuši kriminālsoda izpildes mērķa sasniegšanu – panākt notiesātā atturēšanos no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas atkārtoti. Lai to noskaidrotu, revīzijā tika vērtēts:

- ❖ vai attīstības plānošanas dokumentos paredzētie pasākumi resocializācijas ieviešanai ir pietiekami un to īstenošana sekmē kriminālsoda mērķa sasniegšanu;

- ❖ kā darbojas notiesāto resocializācijas sistēma ieslodzījuma vietās un Valsts probācijas dienesta uzraudzības laikā – vai ir priekšnoteikumi efektīvai notiesāto resocializācijai;
- ❖ vai tiek īstenots pasākumu kopums personu iekļaušanai sabiedrībā pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas – vai ir izveidota postpenitenciārā sistēma.

Galvenie secinājumi

Revīzijā konstatētais apliecina, ka kopš resocializācijas modeļa ieviešanas situācija nav būtiski mainījusies – lielākā daļa personu, kas notiesātas ar brīvības atņemšanas sodu, noziedzīgu nodarījumu ir izdarījušas atkārtoti un valsts budžeta finansējums ar kriminālsoda izpildi saistītām funkcijām pieaug. Atkārtoti izdarīto noziegumu apmērs liek šaubīties par izveidotās resocializācijas un bijušo notiesāto integrācijas (iekļaušanas) sabiedrībā sistēmas efektivitāti. Kopš resocializācijas modeļa ieviešanas neviena institūcija nav veikusi vispusīgu analīzi par notiesātajiem īstenotajiem resocializācijas pasākumiem un to ietekmi uz notiesātā turpmāko uzvedību. Arī Valsts kontrole informācijas nepieejamības dēļ nevarēja salīdzinoši novērtēt atkārtoti ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas procesā paveikto katrā no kriminālsoda izciešanas reizēm.

Valsts budžeta dotācija Ieslodzījuma vietu pārvaldei un Valsts probācijas dienestam (turpmāk – Dienests) kriminālsoda izpildes nodrošināšanai 2018.gadā veido kopumā ~63,5 milj. *euro*, kam jāpieskaita vēl ~2 milj. *euro*, ko veido resursi ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu īstenošanai. Laikā no 2013.gada līdz 2018.gadam vidējais ieslodzīto skaits gadā ir samazinājies no 5604 līdz 3649 jeb par 35%, bet izdevumi par vienu ieslodzīto dienā ir pieauguši vairāk nekā divas reizes – no 18,71 *euro* līdz 40,96⁶ *euro* dienā. Tomēr nav pamata uzskatīt, ka ieslodzīto skaita samazinājums viennozīmīgi ir resocializācijas sistēmas darbības rezultāts, jo tas pamatā saistīts ar izmaiņām kriminālsodu politikā⁷. Notiesāto personu sastāva analīze liecina, ka 2018.gadā Latvijas ieslodzījuma vietās ~ 45% ir personas, kuras brīvības atņemšanas sodu izcieš pirmo reizi, ~ 17% otro reizi, ~ 13% trešo reizi, bet ~ 25% ceturto un vairāk reizi.

Revidenti izprot, ka, lai cik lielas pūles pieliktu resocializācijā iesaistītās valsts institūcijas – Ieslodzījuma vietu pārvalde un Dienests –, tās nespēs panākt notiesātā atturēšanos no atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, ja vien personai nebūs motivācijas mainīties un tam nebūs labvēlīgas vides, atgriežoties sabiedrībā pēc soda izciešanas. Bez atbalsta un palīdzības visi iepriekš veiktie pasākumi zaudē jēgu.

Revīzijā konstatētais ļauj secināt, ka resocializācijas sistēmas attīstības plānošanā ir jāietver arī pasākumi, lai nodrošinātu notiesāto personu resocializācijas nepārtrauktību un pēctecību pēc soda izciešanas, kā arī jāizveido tiesiskais ietvars informācijas uzkrāšanai, lai būtu iespējams novērtēt atbildīgo iestāžu īstenoto resocializācijas pasākumu kvalitāti un efektivitāti. Tāpat ir iespējams pilnveidot arī Ieslodzījuma vietu pārvaldes un Dienesta īstenoto resocializācijas procesu.

I. Resocializācijas modeļa ieviešanai izstrādātā attīstības politika paredzēja kompleksu pieeju, vienlaikus ar resocializācijas pasākumu ieviešanu risinot ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstības un notiesāto personu nodarbinātības jautājumus. Tomēr daļa plānoto pasākumu tā arī palika “uz papīra” finansējuma trūkuma dēļ, piemēram, joprojām nav uzsākta jauna cietuma būvniecība. Esošā infrastruktūra negatīvi ietekmē resocializācijas mērķa sasniegšanu. Resocializācijas programmās iesaistās vidēji 21% ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto. Pat ja rastos idejas, ko vēl varētu darīt, lai veicinātu notiesāto personu motivāciju iesaistīties resocializācijas pasākumos, šobrīd nav iespējams izvairīties no cietuma “subkultūras” izraisītās ietekmes. Kritiskā stāvoklī esošā infrastruktūra neraisa arī komersantu interesi veidot darba vietas un nodarbināt notiesātos, kas ir viens no būtiskiem sekmīgas resocializācijas priekšnoteikumiem. Šobrīd nodarbināto skaits komersantu izveidotajās darba vietās ir ap 12% notiesāto, kas ir ļoti zems rādītājs.

Tieslietu ministrija kā valsts pārvaldes vadošā iestāde kriminālsodu sistēmas jomā laika posmā no 2009.gada līdz 2013.gadam nodrošināja vairāku attīstības plānošanas dokumentu⁸ izstrādi, kuros kopumā tika plānota kompleksa pieeja resocializācijas modeļa ieviešanai. Tomēr finanšu krīzes iespaidā 2009.gadā ne tikai netika piešķirts resocializācijas sistēmas attīstībai nepieciešamais papildu finansējums, bet arī par 30% tika samazināts Ieslodzījuma vietu pārvaldes esošais finansējums. Tā rezultātā netika izveidotas nepieciešamās papildu amata vietas un ar sociālās rehabilitācijas līdzekļu attīstīšanu saistītie pasākumi (piemēram, resocializācijas programmu izstrāde ierobežotai mērķauditorijai) tika īstenoti vien daļēji. Tāpat kopš 2009.gada Dienests vairs neveic pasākumus personu iekļaušanai sabiedrībā pēc pamatsoda izciešanas ieslodzījuma vietā, jo finansējuma trūkuma dēļ Dienesta postpenitenciārās⁹ palīdzības funkcija tika likvidēta.

Lai gan jau 2013.gadā tika apstiprināts attīstības redzējums¹⁰ jaunai cietumu sistēmas veidošanai un izvietojumam, aizvien tiek atlikta finansējuma piešķiršana pirmā jaunā cietuma būvniecībai. Pirmā jaunā cietuma būvniecību sākotnēji tika plānots pabeigt 2018.gadā. Ar pēdējo valdībā pieņemto lēmumu¹¹ jauna cietuma būvniecības uzsākšana tika atlikta uz 2022.gadu. Tikmēr Ieslodzījuma vietu sistēmai ar katru gadu palielinās līdzekļu apjoms vecās un savu laiku nokalpojušās infrastruktūras uzturēšanai – 2018.gadā 2,2 milj. *euro* Ieslodzījuma vietu pārvalde izlietoja cietumu kārtējiem un kapitālajiem remontiem, bet saskaņā ar 2018.gadā veikto izvērtējumu, lai nodrošinātu būvju atbilstību ekspluatācijas normām, tuvākajā nākotnē būs nepieciešami vismaz 13 milj. *euro*. Bez tā, ka esošā infrastruktūra negatīvi ietekmē resocializācijas mērķa sasniegšanu, Latvija arī saņem dažādu veidu kritiku teju no visām starptautiskajām organizācijām, kas apmeklē ieslodzījuma vietas.

Lai gan ieslodzījuma vietās tiek pieliktas ievērojamas pūles un izmantoti dažādi instrumenti notiesāto motivēšanai piedalīties resocializācijas pasākumos (īpašas motivēšanas programmas, motivējošas sarunas ar resocializācijas personālu), tomēr daļu no notiesātajiem neizdodas motivēt iesaistīties nekādās aktivitātēs. Kopumā resocializācijas programmās iesaistās tikai vidēji 21% no kopējā ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu skaita, bet tās pabeidz vidēji 63% no tiem.

Ārvalstu pētījumi liecina, ka, lai resocializācijas pasākumi būtu pēc iespējas efektīvāki, tiem ir jābūt ieviestiem pēc brīvprātības principa un tos nevajadzētu noteikt kā obligātus pasākumus, jo tad tie zaudē efektivitāti un savu nozīmi. Vienlaikus citas valstis ievieš dažādus “stimulus” un “privilēģijas”, kas tieši izriet no dalības resocializācijas pasākumos. Piemēram, ievietot kamerā televizoru, iespēja tērēt vairāk naudas līdzekļu, papildus satikties ar ģimeni un draugiem, pavadīt ilgāku laiku ārpus slēgtās kameras u.c.

Latvijā ir ieviesta progresīvā soda izpildes sistēma, kas ir vērsta uz indivīda atbildības veicināšanu, tajā skaitā aktīvu iesaistīšanos resocializācijas pasākumos. Arī Latvijā varētu izvērtēt iespējas, ko vēl darīt, lai veicinātu ieslodzīto motivāciju iesaistīties resocializācijas pasākumos, kādas papildu “privilēģijas” ieviest notiesātajiem, kuri aktīvi un labprātīgi iesaistās resocializācijas procesā. Tomēr, ņemot vērā Latvijas ieslodzījuma vietu specifiku, iespēju nav daudz. Lielais notiesāto skaits vienā cietuma kamerā (pat līdz 15 personām) veicina cietuma subkultūru, kur spēkā ir kriminālo “autoritāšu” likumi, kas vai nu kavē notiesāto dalību resocializācijas pasākumos, vai mazina šajos pasākumos panākto efektu, jo personai pēc iesaistes resocializācijā ir jāatgriežas pārapdzīvotajā kamerā.

Ieslodzīto nodarbinātība ir viena no nozīmīgākajām problēmām Latvijas cietumos, bet kritiskā stāvoklī esošā infrastruktūra neraisa komersantu interesi veidot darba vietas un nodarbināt ieslodzītos. Komersantu izveidotajās darba vietās 2019.gada pirmajā pusgadā bija nodarbināti tikai ap 12% ieslodzīto, kas ir daudz par maz. 2010.gada attīstības plānošanas dokumentā¹² plānotā atbalsta sistēma nav veicinājusi komersantu piesaisti un ieinteresētību, veidot darba vietas ieslodzījuma vietās. Latvijā, salīdzinot ar citām valstīm, vide darba vietu radīšanai ieslodzījumā ir sarežģīta un nemotivējoša¹³.

2015.gadā Tieslietu ministrijai, izvērtējot paveikto un izstrādājot *Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.–2020.gadam*, nācās atzīt, ka, lai gan Latvijā tiek veikti visi iespējamie pasākumi, lai normatīvajos aktos nostiprināto resocializācijas modeļi īstenotu, tomēr sasniegtie rezultāti joprojām ir nepietiekami, ko apliecina augsts atkārtotu noziedzīgu nodarījumu skaits pēc pilna brīvības atņemšanas soda izciešanas. Minētajā dokumentā ministrija paredz turpināt resocializācijas modeļa attīstību, pēc būtības risinot tās pašas problēmas, kuras pastāvēja 2009.gadā pirms resocializācijas modeļa ieviešanas.

II. Resocializācijas politikas mērķis ir mazināt visus noziedzīgas uzvedības riskus brīvības atņemšanas soda izpildes laikā un pēc tā izciešanas, lai nodrošinātu cilvēka drošumspējas veicināšanu un veiksmīgu iekļaušanos sabiedrībā, tajā skaitā darba tirgū. Tomēr, izpalielot redzējumam par pasākumiem, kas būtu jāīsteno personu iekļaušanai sabiedrībā pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas, attīstības politika neietver bijušo notiesāto integrāciju sabiedrībā. Lai nodrošinātu notiesāto personu resocializācijas nepārtrauktību un pēctecību, valstī ir nepieciešams izveidot sistēmu, kādā notiek valsts, pašvaldību un nevalstisko organizāciju sadarbība. Politikai būtu jāietver pasākumi šādas sistēmas izveidei.

Katru gadu no ieslodzījuma brīvībā atgriežas vidēji 2500 personas, trešdaļa notiesāto personu pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma ir bez noteiktas dzīvesvietas. Apmēram 50% notiesātajiem piespriedā brīvības atņemšanas soda ilgums ir lielāks par pieciem gadiem.

Pēdējais aktuālais attīstības plānošanas dokuments – *Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.–2020.gadam*¹⁴ – neietver kopēju resocializācijas modeļa attīstības

redzējumu, vairāk koncentrējoties uz resocializāciju ieslodzījuma vietās. Lai arī dokumentā noteiktais resocializācijas politikas mērķis ir mazināt visus noziedzīgas uzvedības riskus brīvības atņemšanas soda izpildes laikā un pēc tā izciešanas, lai nodrošinātu cilvēka drošumspējas veicināšanu un veiksmīgu iekļaušanos sabiedrībā, tajā skaitā darba tirgū, tajā nav ietverti pasākumi postpenitenciārās¹⁵ palīdzības funkciju attīstībai – nevalstisko organizāciju atbildība un funkcijas nav definētas, tajā skaitā brīvprātīgo un līdzgaitnieku lomas. Dokumentā nav arī paredzēti risinājumi, piemēram, ieslodzīto nodarbinātības veicināšanai soda izpildes laikā, kas liek apšaubīt soda izpildes laikā apgūtās profesijas mērķa sasniegšanu darba vietu trūkuma dēļ un no tā izrietošo spēju iekļauties darba tirgū. Dokuments neaptver arī visas resocializācijas sistēmā iesaistītās valsts un pašvaldību institūcijas. Kā ieslodzījuma vietās, tā Dienestā trūkst speciālu instrumentu darbam ar personām, kurām ir garīga rakstura traucējumi un atkarību problēmas, un veiksmīgai resocializācijas procesa nodrošināšanai šajos gadījumos būtu jāiesaistās arī citām valsts un pašvaldību institūcijām, kuru kompetencē ir minēto problēmu risināšana.

Lai arī atsevišķi pasākumi tiek īstenoti, tomēr nevar uzskatīt, ka Latvijā ir izveidota vienota sistēma, kuras ietvaros personām pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas tiktu sniegts atbalsts un pakalpojumi, lai veicinātu to iekļaušanos sabiedrībā.

Latvijā ir neliels skaits nevalstisko organizāciju, kas sniedz bijušajiem ieslodzītajiem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus. Atsevišķos sociālās rehabilitācijas centros ir iespēja arī īslaicīgi, līdz vienam gadam, nodrošināt ar dzīvesvietu. Lai arī no 2018.gada Dienests var līdzfinansēt probācijas klientiem uzraudzības ietvaros paredzētos sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, savstarpēji vienojoties, nosūtīt uzraudzībā esošu probācijas klientu pie sociālo pakalpojumu sniedzēja, tomēr šādas iespējas ir ierobežotas, jo sociālās rehabilitācijas centru skaits ir nepietiekams un galvenokārt tie pieejami Rīgas apkaimē.

Līdz šim valstī nav veikta izpēte par dažādu nevalstisko organizāciju gatavību paplašināt savu darbības loku un nosacījumiem, pie kuriem šīs organizācijas būtu gatavas iesaistīties ieslodzīto resocializācijā, kādos virzienos tās būtu gatavas darboties, ko šīs organizācijas sagaida no sadarbības ar atbildīgajām iestādēm u.tml. Nevalstisko organizāciju interesi iesaistīties bijušo ieslodzīto resocializācijas jomā lielā mērā ietekmē finansējuma trūkums, jo organizācijas ir nepārtrauktos līdzekļu meklējumos, piesaistot ziedojumus vai piedaloties projektu konkursos. Šāds periodisks, uz projektiem balstīts finansējums neveicina sistēmisku brīvprātīgā darba programmu ieviešanu un ilgtermiņa attīstību¹⁶.

Situācijās, kad notiesātajam pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma vietas nav ģimenes atbalsta, nav materiālo līdzekļu primāro vajadzību apmierināšanai, nav dzīvesvietas, bijušais ieslodzītais var vērsties pēc palīdzības pašvaldības sociālajos dienestos. Revīzijā veiktās pašvaldību aptaujas¹⁷ rezultāti liecina, ka pašvaldības iespēju robežās neatsaka palīdzību bijušajiem notiesātajiem, bet tām nav pietiekošas informācijas par šo klientu grupu vajadzībām un zināšanu darbam ar šo mērķa grupu, ne arī resursu dažādu atbalstošu pasākumu īstenošanai. 54,9% aptaujāto pašvaldību palīdzību sniegušas mazāk par piecām personām gadā, 28,6% – palīdzību sniegušas no sešām līdz 20 personām, bet 4,4% – vismaz 40 personām. 2018.gadā 47,1% pašvaldību materiālajos pabalstos bijušajiem ieslodzītajiem kopumā ir tērējušas mazāk par 1000 euro, bet 14,4% pašvaldību materiāla rakstura pabalsti nav izmaksāti, savukārt 33,7% pašvaldību nav informācijas par izmaksāto pabalstu kopējo summu, jo atsevišķi informācija par mērķa grupu “bijušais ieslodzītais” netiek uzkrāta. No 88 personām, kuras 2018.gadā pašvaldībās lūgušas palīdzību mājokļa jautājuma risināšanā, 59 jeb 67% personu ir sniegta palīdzība, galvenokārt piedāvājot vietu patversmē vai naktspatversmē.

Attīstot notiesāto sociālās rehabilitācijas sistēmu, revidentu ieskatā ilgtermiņā ir iespēja panākt, ka ieslodzījuma vietās ievērojami samazinās uzturēšanas izdevumi. 2018.gada dati liecina, ka viena notiesātā uzturēšanai ieslodzījuma vietā gadā bija nepieciešami vairāk nekā 16 tūkst. *euro* (40,96 *euro* dienā), bet kopējais izmaksu apjoms uz vienu klientu ārpus ieslodzījuma vietas nepārsniedza sešus tūkstošus *euro* gadā (uzturoties sociālās rehabilitācijas centrā valsts līdzfinansējums vienam klientam dienā ir ne vairāk kā 15 *euro*, bet viena klienta probācijas uzraudzība valstij izmaksā 1,84 *euro*). Samazinoties ieslodzīto skaitam, ieguvums ir arī mazāks nepieciešamo ieslodzījuma vietu skaits.

III. Iztrūkstot vispusīgai informācijai pa recidīvās noziedzības rādītājiem, neveicot detalizētu soda izpildes lietu analīzi par piesprietā soda izpildes ietekmi uz konkrētu indivīdu turpmāko uzvedību, nevar novērtēt atbildīgo iestāžu īstenoto resocializācijas pasākumu kvalitāti un efektivitāti.

Jau 2011.gadā tika atzīts¹⁸, ka valstī trūkst vispusīgas informācijas par noziedzīga nodarījuma recidīva rādītājiem un dinamiku. Ir pieejama un tiek uzkrāta informācija par personas sodāmības skaitu. Tomēr pieejamie dati neļauj izdarīt secinājumus par faktisko noziedzīga nodarījuma recidīva līmeni. Recidīvās noziedzības rādītāju analīze nenozīmē tikai statistikas datu apkopošanu un izvērtēšanu. Liela nozīme ir detalizētai soda izpildes lietu analīzei, lai izdarītu secinājumus par sekām, ko izdarījusi piesprietā soda izpilde. Kopš resocializācijas modeļa ieviešanas neviena institūcija nav veikusi vispusīgu analīzi par notiesātajiem īstenotajiem resocializācijas pasākumiem un to ietekmi uz notiesātā turpmāko uzvedību. Līdz ar to nevar apgalvot, ka soda izpildes mērķis – sekmēt notiesātās personas tiesisku uzvedību un panākt atturēšanos no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas atkārtoti – tiek īstenots efektīvākajā veidā.

Lai vērtētu nākotnē veicamos pasākumus, ir jāzina, kādi pasākumi bija veikti pagātnē – visai informācijai par resocializācijas pasākumiem par katru notiesāto personu būtu jābūt operatīvi pieejamai vienuviet. Šobrīd Ieslodzījuma vietu pārvaldes (turpmāk – Pārvalde) un Dienesta rīcībā trūkst vispusīgas informācijas par resocializācijas pasākumiem iepriekšējā soda izciešanas reizē.

Nevienai no iestādēm nav deleģējuma uzkrāt un analizēt šādu informāciju. Trūkstot informācijai, resocializācijas attīstības plānošanā nevar izvirzīt kvalitatīvus rezultatīvus rādītājus, kas raksturotu sistēmas attīstību un sabiedrības drošības līmeņa uzlabošanu. Neveicot datu apkopošanu, tiek arī kavētas iespējas vērtēt atbildīgo iestāžu ieguldītā darba kvalitāti un veikto resocializācijas pasākumu efektivitāti.

Ieslodzījuma vietu pārvaldē revidenti plānoja salīdzinoši novērtēt atkārtoti ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu riska un vajadzību novērtējumu (RVN) un resocializācijas plānos iekļauto pasākumu īstenošanu katrā no kriminālsoda izciešanas reizēm, lai konstatētu, vai ir pamanāma to ietekme uz personas uzvedību pēc kārtējā soda izciešanas. No revīzijas izlasē iekļautajām 273 personām iepriekš tika sodītas 210 personas jeb 77% no kopējā izlasē iekļauto personu skaita, no tām 132 personas jeb 48,4% iepriekš bija sodītas trīs un vairāk reizi. Tomēr nācās konstatēt, ka ar saprātīgu resursu patēriņu tas nav iespējams. Notiesātajām personām nonākot ieslodzījuma vietā, resocializācijas lietu iekārto katru reizi no jauna un aktuālā lieta nesatur informāciju par iepriekšējā soda izciešanas vietā veiktajiem resocializācijas pasākumiem, tajā skaitā īstenotajiem atkarību mazinošiem pasākumiem. Revidentiem nav pamata pieņēmumam, ka, sagatavojot aktuālo RVN un kārtējo resocializācijas plānu, būtu vērtēta iepriekšējā soda izciešanas vietā veikto

resocializācijas pasākumu ietekme, jo aktuālajā lietā nav šādu atzīmju. Pašlaik ieslodzījuma vietās neuzkrāj informāciju par katra ieslodzītā soda izpildes gaitu, piemēram, iesaisti izglītības programmās, interešu izglītībā, dalību sociālās korekcijas programmās, nodarbinātību u.c. Informācijas trūkums kavē efektīvu ieslodzītā aktivitāšu izvērtējumu un turpmāko aktivitāšu plānošanu. Tas vēlreiz apliecina, ka pašlaik netiek vērtēta iepriekš veikto pasākumu efektivitāte, kā arī netiek nodrošināta pēctecība, plānojot turpmākos resocializācijas pasākumus.

Savukārt Dienestā, lai arī tiek uzkrāta informācija par klienta visām probācijas uzraudzības laikā veiktajām aktivitātēm iepriekšējo sodāmību laikā, revidentiem sniegtā informācija nebija pietiekama, lai to varētu izmantot kvalitatīvai resocializācijas pasākumu novērtēšanai, salīdzinot konkrētu notiesāto personu resocializācijas pasākumus ieslodzījuma vietās un Dienestā, lai konstatētu, vai to ietekmē ir mazinājies personas atkārtotu noziedzīgu nodarījumu skaits. Pamatojoties uz Vispārīgo datu aizsardzības regulu¹⁹, Dienests neiesniedza Valsts kontrolei datus par probācijas klientiem tādā formā un apjomā, lai tie būtu automatizēti apstrādājami ar saprātīgu resursu ieguldījumu. Pastāvot šādai izpratnei, tikai pats Dienests var veikt īstenoto pasākumu efektivitātes novērtējumu, izvērtējot īstenoto resocializācijas pasākumu ietekmi uz notiesātā turpmāko uzvedību, kas līdz šim vēl nav veikts.

IV. Latvijas ieslodzījuma vietās un Dienestā ir ieviesta resocializācijas sistēma un kopumā institūcijas veic lielu darba apjomu, lai notiesātās personas iesaistītu resocializācijas pasākumos, meklējot katram indivīdam piemērotāko pieeju. Kā jau iepriekš minēts, šobrīd nav visaptveroši vērtēta īstenoto pasākumu ietekme uz notiesātā turpmāko uzvedību, tāpēc nevar apgalvot, ka soda izpildes mērķis – sekmēt notiesātās personas tiesisku uzvedību un panākt atturēšanos no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas atkārtoti – tiek īstenots efektīvākajā veidā. Ieslodzījuma vietās resocializācijas programmās iesaistās vidēji 21% no notiesātajiem, resocializācijas plāni tiek izpildīti vidēji tikai 41% gadījumu. Līdzīgi arī Dienestā – 16% no plānā ietvertajiem mērķiem nav izpildīti, bet 11% izpildīti daļēji. Notiesāto personu riska un vajadzību novērtēšanas process būtu jāpilnveido, lai pēc iespējas precīzāk sagatavotu resocializācijas plānus. Ieslodzījuma vietās plānotie resocializācijas pasākumi nereti definēti pārāk vispārīgi, bet Dienestā – klienta uzraudzības plānā mērķi mēdz būt formulēti nekonkrēti, nepārbaudāmi un nav kvalitatīvi izmērāma to izpilde. Kā ieslodzījuma vietās, tā Dienestā trūkst speciālu instrumentu darbam ar personām, kurām ir garīga rakstura traucējumi un atkarību problēmas.

Latvijas ieslodzījuma vietās ir izveidota resocializācijas sistēma, izstrādāti iekšējie normatīvie dokumenti, vadlīnijas, pilnveidotas personāla profesionālās prasmes, dažādu projektu ietvaros ir izstrādātas vai pārņemtas citu valstu pieredzē balstītas resocializācijas programmas, kas vērstas uz konkrētu noziedzīgas uzvedības riska novēršanu, notiesāto uzvedības korekciju, notiesāto motivāciju, kā arī sociālo prasmju un iemaņu apgūšanu.

Kopš 2013.gada Latvijā ir ieviesta ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto riska un vajadzību novērtēšanas (RVN) procedūra, un katrai personai, nonākot ieslodzījuma vietā, tiek veikts

riska un vajadzību novērtējums, tā rezultātā izstrādājot resocializācijas plānu ar personai nepieciešamajiem resocializācijas pasākumiem un to izpildes termiņiem.

Ieslodzījuma vietās notiesātajiem piemēro sociālās uzvedības korekcijas līdzekļus programmu formā vai individuālā darba formā (resocializācijas programmas) un/vai sociālās rehabilitācijas līdzekļus (izglītība, nodarbinātība, atkarību mazināšana u.c.). Bez resocializācijas programmām notiesātajiem tiek piedāvātas gan vispārējās izglītības, gan profesionālās izglītības un interešu izglītības programmas. Iespēju robežās katra ieslodzījuma vieta piedāvā kultūras un dažādus citus pasākumus.

Latvijas ieslodzījuma vietās tiek pieliktas ievērojamas pūles, lai notiesātās personas iesaistītu resocializācijas pasākumos. Katrā ieslodzījuma vietā darbu ar notiesātajiem veic apmācīts personāls, inspektori, sociālie darbinieki, psihologi. Tomēr revīzijā konstatētais liecina, ka:

- ❖ resocializācijas plāni tiek izpildīti vidēji tikai 41% gadījumu;
- ❖ resocializācijas programmās iesaistīto skaits vidēji ir 21% no kopējā notiesāto skaita, un tās pabeidz vidēji tikai 63% no tiem;

Ieslodzījuma vietu personāls norāda, ka galvenie iemesli, kas ietekmē iesaistīto skaitu resocializācijas programmās ir gan soda ilgums, notiesāto pārvietošana no viena cietuma uz otru, gan notiesāto motivācija piedalīties resocializācijas pasākumos.

- ❖ vispārējās izglītības programmas ir pieejamas visās brīvības atņemšanas iestādēs, kā arī atsevišķas izglītības programmas tiek īpaši pielāgotas cietuma vajadzībām, tomēr tajās neiesaistās visi notiesātie, kuriem tas būtu nepieciešams. No revīzijas izlasē iekļautajām 273 notiesātajām personām pirms ieslodzījuma 66 jeb 24% bija bez pamatizglītības un 11 jeb 4% ar nepabeigtu vidējo izglītību, no tiem 21 jeb 27% izglītības apguves procesā neiesaistījās. No izlasē iekļautajiem vecumā līdz 30 gadiem pamatizglītības procesā piedalījās 70,6% notiesāto, bet vecumā no 31 gada – 24% notiesāto. Piedalīšanās izglītības apgūvē ir brīvprātīga, un daļā notiesāto mācību vietā izvēlas strādāt, ja ieslodzījuma vietā tāda iespēja ir;
- ❖ ieslodzījuma vietās kopumā bija nodarbināti 22,7% ieslodzīto, tajā skaitā ieslodzījuma vietu saimnieciskajā apkalpē – 11,1%, bet komersantu izveidotajās darba vietās – 11,6% ieslodzīto. Pēdējo sešu gadu laikā būtiski (no 18 līdz 12 jeb par 33%) ir samazinājies komersantu skaits, kas piedāvā darba vietas. Izlases veida pārbaudes liecina, ka notiesātās personas, kuras vēlas strādāt, to nevar īstenot gan nepietiekamu darba prasmju dēļ, gan nepietiekamu darba vietu dēļ. Pārvaldes resocializācijas speciālisti norāda, ka nodrošināt darba vietas visiem tiem ieslodzītajiem, kuri vēlas strādāt, šobrīd nav iespējams. No revīzijas izlasē iekļautajām 273 notiesātajām personām nodarbinātas bija 74 jeb 27%, bet pārējiem šādas iespējas piedāvāt nevarēja vai arī personas nevēlējās strādāt.

Laikā no 2013.gada līdz 2018.gadam vidēji 16% no ieslodzījuma vietās esošo personu skaita bija psihiatra uzskaitē, savukārt apmēram 85% no visiem ieslodzītajiem cieš no narkotiku vai alkohola atkarībām. Lai veiksmīgi iesaistītos resocializācijas procesā, sākotnēji ir jārisina atkarību problēmas. Lai gan visās ieslodzījuma vietās ir izveidotas amata vietas ārstiem psihietriem, trīs ieslodzījuma vietās tās ir vakantas. Savukārt ārstu narkologu amata vietas ir izveidotas tikai četrās ieslodzījuma vietās, piecās ieslodzījuma vietās narkologs nav pieejams. Olaines cietuma Atkarīgo centrā atkarību mazināšanas programmās 2018.gadā bija iesaistīti tikai 5% no kopējā notiesāto personu skaita.

Personu ar garīga rakstura traucējumiem resocializācijai ieslodzījuma vietās būtu jāvelta īpaša uzmanība, piemēram, jāizstrādā speciālas resocializācijas programmas. Šobrīd šādu programmu nav, un notiesātie ar garīga rakstura traucējumiem nespēj pilnvērtīgi iesaistīties resocializācijas procesā.

Revidentu ieskatā ir nepieciešams veikt vispusīgu analīzi par resocializācijas plānu sagatavošanu, izpildes gaitu un rezultātiem – vai īstenotie pasākumi ir samazinājuši atkārtotu noziedzīgu nodarījumu skaitu, jānosaka RVN vājās un stiprās puses, labākā prakse ieslodzījuma vietās un jārosina izmaiņas Pārvaldes normatīvajos dokumentos. Trūkumi RVN veikšanā var ietekmēt notiesātās personas novērtējumu, savukārt nepilnības dokumentācijas aizpildīšanā var ietekmēt personas resocializācijas plāna izpildes novērtējumu.

Divas trešdaļas no 18 aptaujātajiem ieslodzījuma vietu atbildīgajiem darbiniekiem (sociālie darbinieki, inspektori un psihologi) norādīja uz datu subjektivitāti notiesāto personu RVN anketas aizpildīšanā, jo tie tiek iegūti, pamatojoties uz notiesātā teikto un bez iespējām pārbaudīt apgalvojumu patiesumu. Revīzijas laikā izvērtētā informācija arī liecina, ka plānotie resocializācijas pasākumi nereti ir nekonkrēti, vispārīgi un neizmērāmi, kas negatīvi ietekmē iespējas novērtēt plāna izpildes gaitu, veiktā resocializācijas darba kvalitāti un efektivitāti. Turklāt, kā jau iepriekš minēts, atkārtoto sodāmību gadījumos netiek ņemta vērā iepriekšējā soda izpildes laikā ar konkrēto indivīdu gūtā pieredze.

Revīzijas laikā sagatavotais informatīvais ziņojums²⁰ liecina, ka ir uzsākts darbs pie esošo RVN instrumentu novērtējuma un resocializācijas programmu izpētes un pilnveidošanas. Revidentu ieskatā, veicot izvērtējumu, ir būtiski veikt individuālo lietu analīzi, pētot sekas, ko uz konkrētām personām (kuras atkārtoti atgriežas ieslodzījuma vietās) ir radījis piespriestais sods un tā izpildes gaitā veiktie resocializācijas pasākumi.

Arī Dienestā ir izveidota resocializācijas sistēma, izstrādāti iekšējie normatīvie dokumenti, metodiskie norādījumi un pilnveidotas personāla profesionālās prasmes. Probācijas klientu resocializācija pamatā tiek īstenota sabiedrībā uzraudzības funkcijas ietvaros. Dienests nodrošina divu veidu probācijas programmas īstenošanu – sociālās uzvedības korekcijas programmas, lai panāktu probācijas klientu tiesisku uzvedību un veicinātu iekļaušanos sabiedrībā, un sociālās rehabilitācijas programmu, kas attīsta probācijas klientu sociālās pamatiemaņas un pamata prasmes ikdienas lietu sakārtošanā.

Dienestam ir izveidotas struktūrvienības dažādos Latvijas reģionos un kopumā Dienests veic lielu darba apjomu, īstenojot programmas, klienta uzraudzības ietvaros meklējot katra klienta situācijai labākos risinājumus. Tomēr, līdzīgi kā ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu gadījumā, arī attiecībā uz probācijas klientiem revīzijas laikā veiktā informācijas analīze liecina, ka resocializācijas pasākumos iesaistīto personu īpatsvars nav liels – probācijas programmās vidēji bija iesaistīti 19,2% no kopējā probācijas uzraudzībā esošo skaita. Tas saistīts ar to, ka Dienests programmās iesaista klientus, kuriem ir vidējs, augsts un ļoti augsts riska un kriminogēno vajadzību līmenis, un klientiem primāri ir jāatrisina citas problēmas (veselība, atkarības u.c.).

Revīzijā iegūtā informācija liecina, ka, piemēram, nosacīti notiesāto un nosacīti pirms termiņa atbrīvoto klientu grupā 10% klientu ir ar iespējamiem garīga rakstura traucējumiem, bet 46% klientu ar atkarību problēmām²¹. Tai pašā laikā arī Dienestam nav pieejamas speciāli instrumenti darbam ar klientiem, kuriem ir garīgās veselības traucējumi un speciālas programmas atkarību mazināšanai. Specifisku programmu trūkums, kuras

vienlaikus ir saistītas ar kriminogēnajiem riskiem un vajadzībām, iespējams, mazina īstenoto resocializācijas pasākumu efektivitāti.

Revīzijā izlases veidā izvērtētā informācija liecina, ka probācijas klientiem uzraudzības plāns tiek sastādīts, vērtējot notiesātā vajadzības un iespējas, tomēr vidēji 16% no plānā ietvertajiem mērķiem nav izpildīti, bet 11% izpildīti daļēji. No revīzijas izlasē iekļautajām 233 personām 146 jeb 63% Dienesta uzraudzībā bija pirmo reizi, 38 jeb 16% atkārtoti, bet 49 jeb 21% klientu Dienesta uzraudzībā bija nonākuši trīs un vairāk reizi.

Līdzīgi kā ieslodzījuma vietās arī Dienestā klienta uzraudzības plānā mērķi mēdz būt formulēti nekonkrēti, nepārbaudāmi un nav kvalitatīvi izmērāma to izpilde (piemēram, “Dienesta uzlikto pienākumu izpilde”, “ierasties Dienestā norādītajā laikā”, “esošajā darba vietā veikt darba pienākums ar augstu atbildības sajūtu” u.c.). Pēc programmas pabeigšanas tās vadītājs sagatavo atzinumu par klienta līdzdalību, norādot programmas mērķi, tā sasniegšanas progresu un vērtējumu par dalību programmā – vai tā ir ietekmējusi klienta motivāciju mainīties, palīdzējusi attīstīt/pilnveidot sociālās prasmes u.c. 51% gadījumu programmas ietekme uz atsevišķām probācijas klienta dzīves un personības jomām tiek vērtēta kā “nedaudz”, 2% kā “ļoti izteikta”, 26% kā “ievērojama”, 15% gadījumu programmas ietekme kādā no šīm jomām ir norādīta kā “nemaz”, bet 6% informācija nav attiecināma.

Revidentu ieskatā būtu jāvērtē Dienesta uzraudzības laikā veikto pasākumu un piedāvāto probācijas programmu efektivitāte, t.i., vai mazinās programmu pabeigušo klientu atkārtoti izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaitu. Par uzraudzības plānā iekļauto veikto pasākumu pētīšanas nepieciešamību liecina revīzijā konstatētais, ka, neraugoties uz uzraudzības periodā Dienesta ieguldīto darbu ar klientu, veicot atkārtotu RVN, riska līmenis 53% gadījumu paliek nemainīgs, bet 11% gadījumu uzraudzības gaitā atklāto papildu faktoru ietekmē risks ir paaugstināts, kā arī programmu vadītāju konstatētais, ka lielākajai daļai probācijas programmās iesaistīto klientu programmas ietekme uz atsevišķām probācijas klienta dzīves un personības jomām ir zema.

Ieteikumi

I. Valsts kontrole uzskata, ka, lai sasniegtu galveno resocializācijas mērķi – samazināt atkārtota noziedzīga nodarījuma veikšanas gadījumu skaitu –, Tieslietu ministrijai izstrādājot nākamā posma resocializācijas sistēmas attīstības redzējumu²², pirms tam jāveic vismaz šādas savstarpēji saistītas darbības:

- ❖ izvērtējot, kāda būtu jāveido resocializācijas sistēma kopumā, gan atbalsta pasākumi soda izpildes institūcijās, gan kādi atbalsta pasākumi personām ir nepieciešami pēc soda izciešanas, lai saglabātu jau veikto resocializācijas pasākumu pozitīvo ietekmi, kā šie pasākumi ir nodrošināmi u.c., tajā skaitā, izmantojot par Eiropas fondu finansējuma līdzekļiem īstenoto pētījumu gaitā gūtās atziņas un ieteikumus;
- ❖ izvērtējot līdz šim īstenotos pasākumus – kādu iemeslu dēļ ieslodzījuma vietā un/vai Dienestā veiktie resocializācijas pasākumi nav atturējuši iepriekš notiesātās personas pēc soda izciešanas veikt atkārtotus noziedzīgus nodarījumus, kādi atbalsta pasākumi konkrētajam klientam īstenoti, kāpēc tie nav bijuši veiksmīgi, vai un kā tos ir iespējams uzlabot;

- ❖ izvērtējot, kādi rādītāji raksturos resocializācijas sistēmas darbības efektivitāti un kādus datus (informāciju) būtu nepieciešams uzkrāt rezultātīvo rādītāju novērtēšanai, kā arī nosakot atbildīgās institūcijas un pasākumus, kas tām jāveic;
- ❖ izvērtējot iespējas sevišķi smagu noziedzīgu nodarījumu izdarījušu personu kontroles un atbalsta sistēmas izveidei, kas ļautu reaģēt atkarībā no personas radītā riska un veikt nepieciešamos pasākumus preventīvā soda izpildes mehānisma ieviešanai.

Valsts kontroles viedoklis: *Attīstības politikas plānošanu nevar uzskatīt par papildu slogu un birokrātisku uzdevumu, jo tieši attīstības plānošanas sistēmas ietvars ļauj politiski noteiktām prioritātēm piesaistīt nepieciešamo finansējumu. Šobrīd nevar uzskatīt, ka Latvijā ir izveidota vienota sistēma, jo resocializācijas pasākumi tiek īstenoti ieslodzījuma vietās un Valsts probācijas dienestā. Savukārt valstī nav sistēmas, kā nodrošināt atbalstu personām pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas. Šāda situācija samazina īstenoto resocializācijas pasākumu pozitīvo ietekmi. Attīstības plānošanas dokumentos ir jāietver tādi rezultātīvie rādītāji, ar kuriem var izmērīt īstenotās politikas efektivitāti. Šobrīd atbildīgo iestāžu īstenoto resocializācijas pasākumu kvalitāti un efektivitāti novērtēt nav iespējams, jo netiek uzkrāta nepieciešamā informācija un dati. Lai darbs ar notiesāto personu būtu efektīvs un tiku pielietota labākā stratēģija resocializācijai, ir jāzina iemesli, kādēļ resocializācijas pasākumi ir bijuši neveiksmīgi, ir jābūt izsekojamai un operatīvi iegūstamai informācijai ne tikai vienas iestādes ietvaros, ir jābūt informācijai par klientu kopumā. Jau 2016.gadā tika uzsākts darbs pie normatīvā regulējuma izstrādes preventīvās uzraudzības sevišķi bīstamiem likumpārkāpējiem ieviešanai, tomēr tā īstenošana aizvien nav pabeigta. Trūkst speciālu instrumentu notiesātajiem ar garīga rakstura traucējumiem un atkarībām.*

II. Lai pilnveidotu ieslodzījuma vietās izveidoto resocializācijas sistēmu, Valsts kontrole iesaka Ieslodzījuma vietu pārvaldei:

- ❖ pilnveidot risku un vajadzību novērtēšanas (RVN) kārtību, tajā skaitā, nodrošinot iesaistīto atbildīgo amatpersonu vienotu izpratni par metodisko norādījumu par RVN veikšanu piemērošanu;
- ❖ veikt pasākumus (vadlīnijas, metodiskie norādījumi), kas nodrošinātu vienotu izpratni resocializācijas plānu izstrādē, tajā skaitā, kādi pasākumi iekļaujami plānā un to izpildes pārskatu sagatavošanā;
- ❖ izskatīt iespēju vērtēt esošo resocializācijas programmu piemērotību dažādām notiesāto personu grupām, tajā skaitā personām ar garīga rakstura traucējumiem, un iespējas paplašināt programmu klāstu;
- ❖ veikt pasākumus, lai nodrošinātu piekļuvi valsts un pašvaldību (tajā skaitā sociālajiem dienestiem) informācijas sistēmām objektīvas informācijas ieguvei par notiesātā dzīvesvietu, izglītību, ģimenes stāvokli u.tml. atbilstoši tiesiskajam regulējumam.

Valsts kontroles viedoklis: *Trūkumi un nepilnības risku un vajadzību novērtējuma (RVN) veikšanā var ietekmēt notiesātās personas novērtējumu, ietekmēt resocializācijas plāna izstrādi un piedāvāto resocializācijas programmu un pasākumu izpildes gaitu un rezultātus.*

III. Lai pilnveidotu izveidoto resocializācijas sistēmu, Valsts kontrole iesaka Valsts probācijas dienestam izvērtēt:

- ❖ iespējas pilnveidot klienta uzraudzības organizāciju un optimizēt veicamo darbu, tajā skaitā iespējas standartizēt uzraudzības plānā noteiktos mērķus un veicamos pasākumus un stiprināt darbinieku zināšanas par mērķu definēšanu un atbilstošāko pasākumu noteikšanu probācijas klientiem;

- ❖ kāda ir piedāvāto probācijas programmu efektivitāte un vai mazinās programmu pabeigušo klientu recidīva līmenis;
- ❖ esošo probācijas programmu piemērotību personām ar garīga rakstura traucējumiem un iespējas izstrādāt speciālus instrumentus.

Valsts kontroles viedoklis: *pilnveidojot probācijas klientu uzraudzības organizāciju un uzraudzības instrumentus, būs iespējams analizēt un operatīvi novērtēt Dienesta veikto pasākumu ietekmi uz klienta turpmāko uzvedību. Turpmākajā Dienesta darbā būs iespējas pielietot atbilstošākos risinājumus, balstoties uz labās prakses piemēriem.*

Ziņojuma struktūra

Informācija ziņojumā izklāstīta šādā secībā:

- ❖ Revidējamās jomas raksturojums, kas ietver informāciju, kāpēc bija nepieciešamas izmaiņas kriminālsoda izpildē, ieviešot notiesāto resocializāciju?
- ❖ Revīzijas konstatējumi, secinājumi un ieteikumi, kas atspoguļoti četrās nodaļās:
 - ✓ par attīstības plānošanas dokumentos ietvertajiem jautājumiem saistībā ar resocializācijas sistēmas izveidi un darbību;
 - ✓ par resocializācijas sistēmas darbību ieslodzījuma vietās;
 - ✓ par resocializācijas sistēmas darbību Dienestā;
 - ✓ par pasākumiem personu iekļaušanai sabiedrībā pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas.

Katras nodaļas ievadā ir sniegts Valsts kontroles viedoklis un secinājumi, norādot būtiskāko, kas pamatots ar revīzijas konstatējumiem.

- ❖ Tieslietu ministrijas sniegtais viedoklis par veikto revīziju.
- ❖ Vispārīgs revīzijas raksturojums (mērķis, apjoms, juridiskais pamatojums, metodes, vērtēšanas kritēriji, Valsts kontroles un revidējamās vienības atbildība).

Kāpēc bija nepieciešamas izmaiņas kriminālsoda izpildē, ieviešot resocializāciju?

Atbilstoši Krimināllikumam personas, kuras ir vainīgas noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tas ir, ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarījušas Krimināllikumā paredzētu nodarījumu, kam ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, ir saucamas pie kriminālatbildības un sodāmas²³.

Brīvības atņemšana ir kriminālsods, kas vienlaikus ar taisnīgu sodu par izdarītu noziedzīgu nodarījumu rada arī būtisku negatīvu ietekmi uz notiesāto, it īpaši gadījumos, ja piespriests sods ir garš.

Līdz 2011.gadam definētais kriminālsoda mērķis bija vainīgo personu sodīt par izdarīto noziedzīgu nodarījumu, kā arī panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Šobrīd soda izpildes mērķis ir kodeksā noteikto soda izpildes noteikumu efektīva piemērošana notiesātajam, lai nodrošinātu personas resocializāciju un tiesisku uzvedību pēc soda izpildes²⁴.

Kriminālsoda – brīvības atņemšana – mērķi nosaka Latvijas Republikai saistošie normatīvie akti, piemēram, Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) dokumenti un Eiropas Padomes rekomendācijas (piemēram, “Eiropas cietumu noteikumi”) un citi normatīvie dokumenti kriminālsodu izpildes jomā. ANO Minimālie standartnoteikumi par apiešanos ar ieslodzītajiem²⁵ (turpmāk – Standartnoteikumi) precīzi definē brīvības atņemšanas soda izpildes mērķi un saturu. Piemēram, Standartnoteikumi paredz, ka ieslodzījuma mērķis un attaisnojums ir nodrošināt sabiedrības drošību pret noziedzīgiem nodarījumiem. Šis mērķis ir sasniedzams tikai tad, ja ieslodzījuma periods tiek izmantots, lai nodrošinātu, ciktāl tas iespējams, ka notiesātais, atgriežoties sabiedrībā pēc soda izpildes, ne tikai vēlas, bet arī spēj dzīvot likumpaklausīgu un patstāvīgu dzīvi.

Standartnoteikumos ir iezīmēti resocializācijas līdzekļi un izmantojamie darbības principi, piemēram, noteikta nepieciešamība pēc ieslodzījumā pavadītā laika izmantošanas ieslodzītā orientēšanai uz likumpaklausīgu dzīvi, noteikta nepieciešamība ieslodzīto ģimenes saišu un pozitīvo sociālo kontaktu saglabāšanas nozīme, uzskaitīti visi nepieciešamie īstenojamie pasākumi ieslodzītajiem (resocializācijas līdzekļi) – garīgā aprūpe, izglītība, profesionālā apmācība, nodarbinātība, sociālais darbs ar notiesāto, fiziskā attīstība, morāles stiprināšana atbilstoši katra ieslodzītā individuālajām vajadzībām. Tādējādi šajos noteikumos tiek noteikta nepieciešamība pēc tādiem pasākumiem ieslodzījuma vietās, kas atturētu notiesāto personu no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas pēc soda izciešanas.

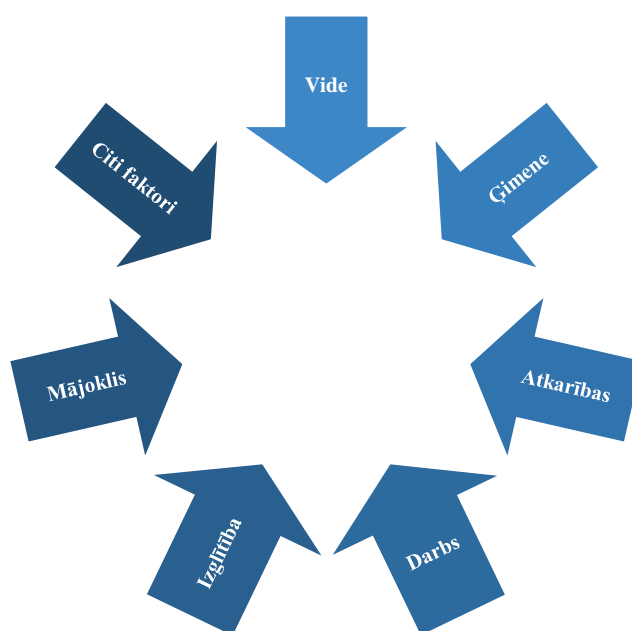
Atzīstot, ka Latvijas tiesību akti kriminālsodam joprojām saglabā padomju varas periodam raksturīgo saturu, akcentējot izolēšanu no sabiedrības, 2009.gadā valdība atbalstīja koncepciju “Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcija” (turpmāk – Resocializācijas koncepcija)²⁶, kuras īstenošanas laiks bija plānots no 2009. līdz 2012.gadam. Resocializācijas koncepcijas izstrādes mērķis bija noteikt ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas mehānismu (modeļi) gan ieslodzījuma vietās, gan pēc atbrīvošanas no tās, noteikt notiesāto resocializācijas līdzekļus, kā arī atbildīgās institūcijas un to kompetenci resocializācijas līdzekļu piemērošanā, nodrošinot ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nepārtrauktu, intensīvu un vajadzībām atbilstošu resocializāciju²⁷.

Notiesāto resocializācijas modeļa ieviešana tika uzsākta 2011.gadā, veicot grozījumus Latvijas Sodų izpildes kodeksā²⁸. Tajā tika noteikts, ka kriminālsoda izpildes uzdevums²⁹ ir izpildīt kriminālsodu saskaņā ar noteiktajiem kriminālsodu izpildes pamatprincipiem, piemērojot notiesātajam noteiktos resocializācijas līdzekļus, kā arī panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.

Notiesāto resocializācija ir sociālās uzvedības korekcijas un sociālās rehabilitācijas pasākumu kopums, kura mērķis ir veicināt notiesātā tiesisku uzvedību un veidot viņam sociāli pozitīvu vērtību izpratni³⁰, un tās īstenošana notiek ieslodzījuma vietās un Dienestā, tomēr arī pēc soda izciešanas resocializētajai personai būtu jābūt iespējai saņemt nepieciešamo atbalstu un integrācijas pasākumus sabiedrībā.

Ņemot vērā, ka likums³¹ paredz dažādu noziedzīgu nodarījumu klasifikāciju, kriminālsoda izpildes laikā likumpārkāpējam ne vienmēr tiek piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts kriminālsods. Ārpus ieslodzījuma vietām izciešamo sodu izpildi un koordināciju nodrošina Dienests. Ja kriminālsoda izpilde nav saistīta ar brīvības atņemšanu, Dienesta amatpersona nosaka nosacīti notiesātajam, ar probācijas uzraudzību notiesātajam un nosacīti atbrīvotajam no kriminālsoda izpildes vienu vai vairākus pienākumus, tajā skaitā piedalīties vienā vai vairākās probācijas programmās³².

Valsts uzdevums, atzīstot sabiedrisko drošību un personisko interešu aizsardzību, ir rīkoties tā, lai identificētu noziedzīgu nodarījumu iemeslus – noskaidrotu likumpārkāpēja personības problēmas un veiktu tādu iejaukšanos likumpārkāpēja dzīvē, kas novērstu vai vismaz mazinātu to faktoru ietekmi, kas bijuši par iemeslu noziedzīga izdarījuma izdarīšanai³³. Nozīmīgākie faktori ir personas sociālā vide, atkarības no apreibinošām vielām, nepietiekama izglītība, darba prasmju trūkums, dzīvesvietas neesamība, ģimenes atbalsta trūkums, nespēja risināt savas problēmas un citi ietekmējošie faktori (1.attēls).

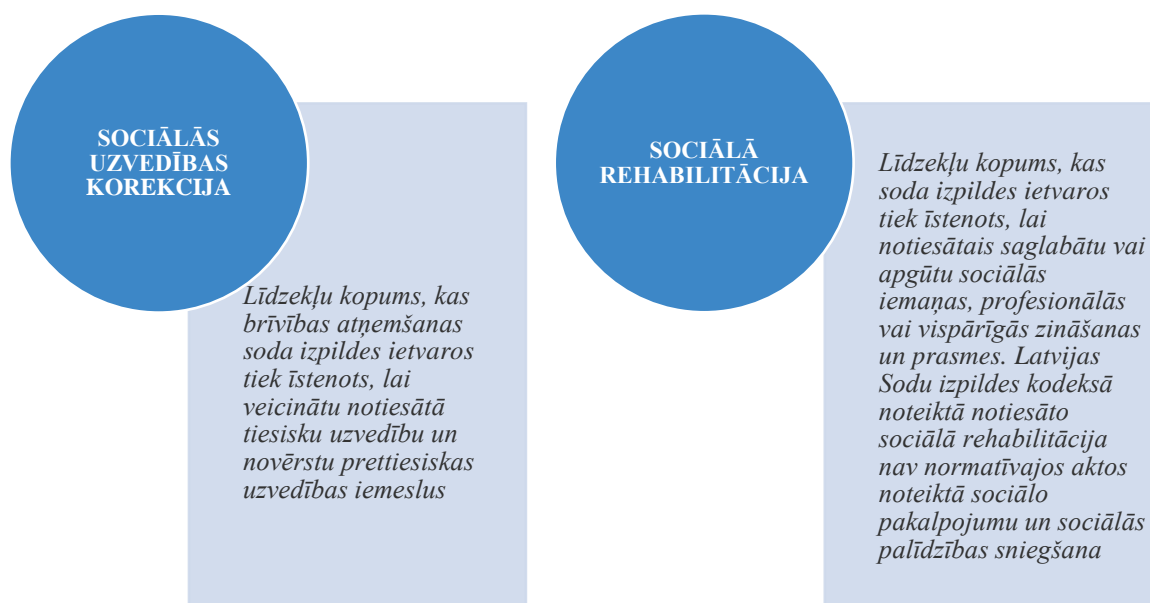

1.attēls. Faktori, kas var ietekmēt noziedzīga nodarījuma veikšanu

Notiesātās personas turpmāko uzvedību ietekmē ne tikai veikto resocializācijas pasākumu kopums, bet būtiska nozīme ir arī apkārtējai videi, līdzcilvēku atbalstam un paša notiesātā vēlmei mainīt uzvedību un spējai dzīvot likumpaklausīgu dzīvi.

Latvijā izveidotā notiesāto resocializācijas sistēma – ko tā ietver, cik izmaksā un kādas izmaiņas pēc tās ieviešanas var novērot ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu skaita dinamikā?

Notiesāto resocializāciju īsteno, piemērojot notiesāto sociālās uzvedības korekcijas vai sociālās rehabilitācijas līdzekļus³⁴, un tos piemēro individuālā vai grupu darba formā atbilstoši ieslodzījuma vietas veidam, notiesātajam noteiktajam soda izpildes režīmam un notiesātā risku un vajadzību novērtējumam (2. attēls).

2.attēls. Notiesāto resocializācijas līdzekļi

- sociālās uzvedības korekcija tiek īstenota programmu formā un individuālā darba formā, un tās galvenie līdzekļi ir:
 - ✓ motivēšanas pasākumi;
 - ✓ darbs ar prioritārajām grupām – jauniešiem, pirmo reizi ieslodzījuma vietā esošajiem, notiesātajiem, kam piespriests ilgstošs brīvības atņemšanas sods, personām pirms atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas, atkarīgajiem, vardarbības veicējiem, dzimumnoziegumu veicējiem utt.;
- notiesāto sociālās rehabilitācijas galvenie līdzekļi ir izglītošana, sabiedriski lietderīga nodarbināšana, brīvā laika pasākumi, sadzīves prasmju attīstīšana u.c. (3.attēls).

<p>IZGLĪTOŠANA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • notiesātā iesaistīšana vispārējās, profesionālās un interešu izglītības programmās. Ar īslaicīgu brīvības atņemšanu notiesātos neiesaista vispārējās vai profesionālās izglītības apgūvē, bet viņiem iespēju robežās organizē interešu izglītības pasākumus un iesaistīšanu sociālās uzvedības korekcijas programmās. Nepilngadīgajiem nodrošina obligātās izglītības apguvi
<p>SABIEDRISKI LIETDERĪGĀ NODARBINĀŠANA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • notiesāto darbs brīvības atņemšanas iestāžu saimnieciskajā apkalpē, komersanta izveidotajās darba vietās ieslodzījuma vietā vai ārpus tās atkarībā no notiesātajam noteiktā soda izciešanas režīma, likumā noteiktā nodarbināšana bez atlīdzības
<p>SOCIĀLO PROBLĒMU RISINĀŠANA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • notiesātā sociālo prasmju uzlabošana, atjaunošana un apguves nodrošināšana, informācijas sniegšana par sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas iespējām pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas, personu apliecinošu dokumentu kārtošana
<p>PSIHOLOĢISKĀ APRŪPE</p>	<ul style="list-style-type: none"> • notiesātā psiholoģiskā izpēte, psiholoģiskā konsultēšana, kā arī psiholoģiskās palīdzības sniegšana krīzes situācijā ieslodzījuma vietā
<p>BRĪVĀ LAIKA PASĀKUMU ORGANIZĒŠANA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • notiesātā iesaistīšana kultūras, informatīvos, mākslas, pašdarbības un sporta pasākumos
<p>ATKARĪBU MAZINĀŠANAS PROGRAMMA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • notiesātā iesaistīšana mērķtiecīgu un strukturētu pasākumu kopumā sociālo prasmju attīstībai, uzvedības modeļa pilnveidei un sociāli atbalstāmas vērtību sistēmas veidošanai

3.attēls. Notiesāto sociālās rehabilitācijas līdzekļi

Notiesāto resocializācijas pasākumu plānošanā un īstenošanā ir iesaistītas šādas institūcijas (skatīt 4.attēlu):

- **Tieslietu ministrija** (turpmāk – Ministrija) – vadošā valsts pārvaldes iestāde tieslietu nozarēs, un tās uzdevumos ietilpst politiku plānošana, izstrāde un īstenošanas organizēšana, tajā skaitā kriminālsodu sistēmas jomā³⁵;
- **Ieslodzījuma vietu pārvalde** – tieslietu ministra pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, un saskaņā ar normatīvo aktu³⁶ tās funkcijas ir apcietinājuma kā drošības līdzekļa un brīvības atņemšanas kā kriminālsoda izpildes nodrošināšana;
- **Valsts probācijas dienests** ir tieslietu ministra pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas īsteno valsts politiku sabiedrības drošības jomā likumā³⁷

noteikto funkciju ietvaros, lai novērstu atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Dienests uzrauga personas, kuras ir nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotas, nosacīti notiesātas, nosacīti pirmstermiņa no brīvības atņemšanas soda izciešanas atbrīvotas personas un personas, kurām ir piemērots papildsods – probācijas uzraudzība;

- **nevalstiskās organizācijas** sniedz atbalstu notiesātajiem, sākot no brīvības atņemšanas soda izciešanas uzsākšanas, gan arī atgriežoties sabiedrībā;
- **pašvaldību institūcijas un/vai to struktūrvienības** – personām, kas atgriezušās no ieslodzījuma vietām, pastāv iespēja saņemt naudas pabalstu dzīves uzsākšanai, risināt dzīvesvietas jautājumus u.tml.;
- **citas institūcijas**, piemēram, izglītības iestādes, Labklājības ministrijas padotības iestāde Nodarbinātības valsts aģentūra īsteno nodarbinātības vai preventīvos bezdarba samazināšanas pasākumus brīvības atņemšanas soda izciešanas vietā un pēc soda izciešanas.

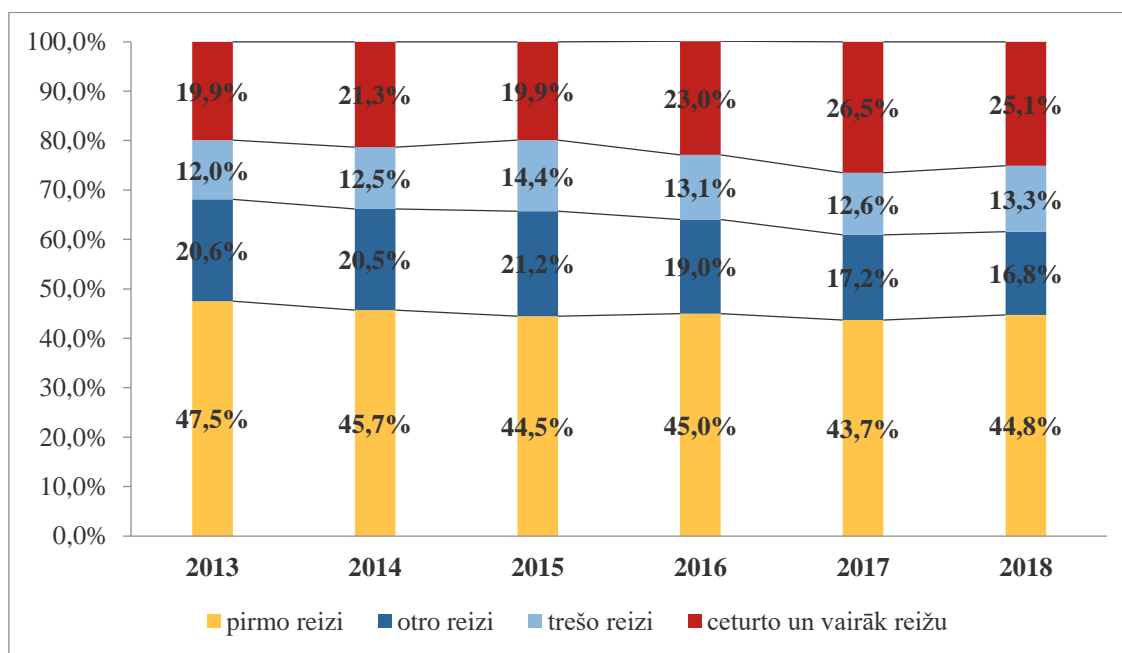
4.attēls. Resocializācijā iesaistītās institūcijas

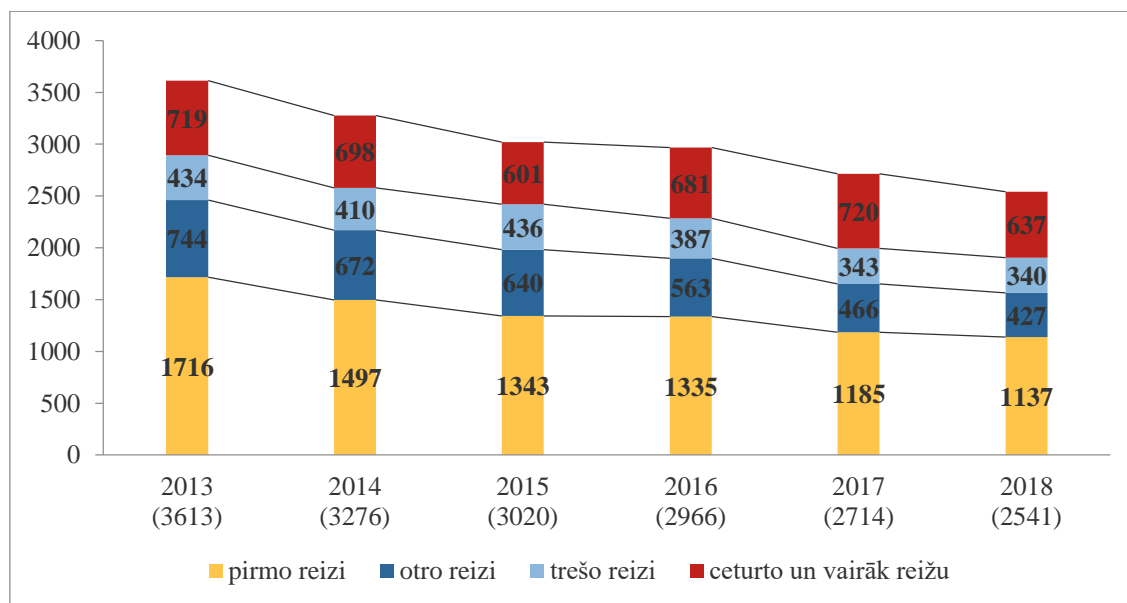
Ministrijas valsts sekretāra vietniece tiesību politikas jautājumos Laila Medina atzīst, ka “Resocializācija nozīmē iespēju cilvēkam atgriezties sabiedrībā. Iespējams, kāds, kam gadījies pārkāpt likumu, nav saņēmis bērībā pienācīgu aprūpi un viņam nav vērtību sistēmas galvā. Resocializācija ir iespēja šādiem cilvēkiem sakārtot savu dzīvi, iemācīties tikt ar sevi galā, parūpēties par sevi un tuviniekiem. Tā arī māca sabiedrībai pieņemt bijušos ieslodzītos. Ja kādam ir gadījies ar likumu sastrīdēties, viņš uzreiz nav jāizmet miskastē, viņam ir iespējas atgriezties un ar mums kopā strādāt, dzīvot un dot labumu sev un apkārtējiem”³⁸.

Saskaņā ar *Eurostat* datiem 2016.gadā Latvijā vardarbības dēļ bija 4,6 nāves gadījumi uz 100 000 iedzīvotājiem, un tas bija augstākais rādītājs Eiropas Savienībā. Otrajā vietā ir Lietuva ar 3,6, bet trešajā vietā Igaunija ar 2,7 vardarbīgas nāves gadījumiem uz 100 000 iedzīvotājiem. ES vidējais līmenis ir 0,6 vardarbīgas nāves gadījumi uz 100 000 iedzīvotāju³⁹.

Kā norāda Eiropas komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT), Latvijā pašreizējais cietumos ieslodzīto īpatsvars ar aptuveni 225 ieslodzītajiem uz 100 000 iedzīvotāju joprojām ir ļoti augsts salīdzinājumā ar lielāko daļu ES valstu⁴⁰.

Analizējot Ieslodzījuma vietu pārvaldes publiski sniegto informāciju⁴¹ par notiesāto sadalījumu pēc soda izciešanas reižu skaita laika posmā no 2013.līdz 2018.gadam, var secināt, ka laikā no 2013. līdz 2018.gadam, samazinoties notiesāto personu skaitam ieslodzījuma vietās no 3,6 tūkstošiem līdz 2,5 tūkstošiem jeb par 30%, ir pieaudzis ar brīvības atņemšanu notiesāto personu īpatsvars, kuras notiesātas četras un vairāk reizi – no 19,9% līdz 25,1%, kā arī nedaudz palielinājies ir notiesāto īpatsvars, kas sodu izcieš trešo reizi – no 12,0% līdz 13,3%. Savukārt notiesāto īpatsvars, kas sodu izcieš pirmo reizi, ir nedaudz samazinājies – no 47,5% līdz 44,8%, kā arī nedaudz samazinājies ir notiesāto īpatsvars, kas sodu izcieš otro reizi – no 20,6% līdz 16,8% (skatīt 5.attēlu).

Ieslodzīto skaits attiecīgā gada 31.decembrī

5.attēls. Notiesāto personu sadalījums procentos un absolūtos skaitļos atbilstoši soda izciešanas reizu skaitam laika posmā no 2013. līdz 2018.gadam.

Sabiedrība ne tikai atkārtoti cieš no noziedzīgiem nodarījumiem, bet aizvien pieaugošā apmērā finansē ar kriminālsoda izpildi saistītās funkcijas. Valsts budžeta dotācija Ieslodzījuma vietu pārvaldei un Dienestam kriminālsoda izpildes nodrošināšanai 2018.gadā veido kopumā ~63,5 milj. euro, kam jāpieskaita vēl ~2 milj. euro, ko veido resursi ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu īstenošanai.

Ieslodzījuma vietas

Apcietinājuma kā drošības līdzekļa un brīvības atņemšanas kā kriminālsoda izpildes nodrošināšanas funkciju⁴² veic Ieslodzījuma vietu pārvalde.

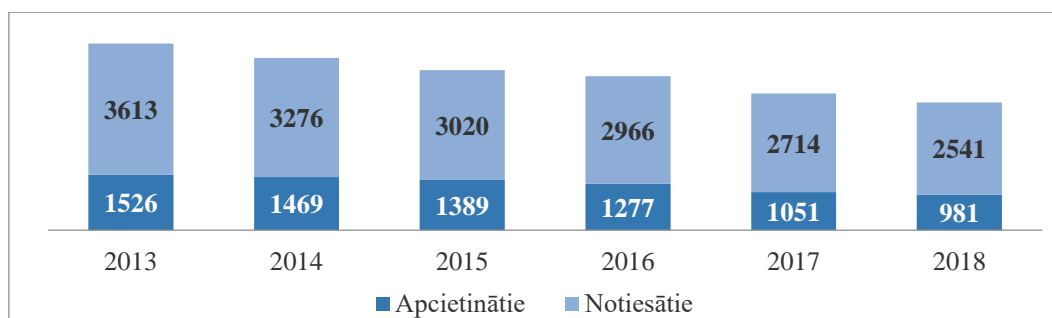
Latvijā ir deviņas ieslodzījuma vietas, līdz 2019.gada 1.aprīlim Latvijā bija desmit⁴³ ieslodzījuma vietas (ar izmeklēšanas nodaļām, slēgtām, daļēji slēgtām un atklātām cietuma nodaļām, Latvijas Cietumu slimnīcu un Atkarīgo centru), tajā skaitā⁴⁴:

- Brasas cietums (likvidēts);
- Cēsu audzināšanas iestāde nepilngadīgajiem;
- Daugavgrīvas cietums;
- Ilģuciema cietums;
- Jelgavas cietums;
- Jēkabpils cietums;

- Liepājas cietums;
- Olaines cietums;
- Rīgas Centrālcietums;
- Valmieras cietums.

Ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstības koncepcijā⁴⁵, kuru valdība atbalstīja 2013.gadā, bija paredzēta sešu jaunu cietumu izveide, no kuriem pirmā jaunā cietuma būvniecība Liepājā tika paredzēta laikā no 2013. līdz 2020.gadam, kopumā sākotnēji plānojot izdevumus 78,16 milj. *euro* apmērā⁴⁶. 2017.gadā ar Ministru kabineta lēmumu⁴⁷ jaunā Liepājas cietuma būvniecības uzsākšana ir atlikta līdz 2020.gadam. Ar pēdējo valdībā pieņemto lēmumu⁴⁸ jauna cietuma būvniecības uzsākšana tika atlikta uz 2022.gadu.

Ieslodzījuma vietās uzturas gan notiesātās personas, gan arī apcietinātās personas, kurām vēl nav notiesājoša tiesas lēmuma. Kopējais ieslodzīto skaits ieslodzījuma vietās laika posmā no 2013.gada līdz 2018.gadam ir ar tendenci samazināties – no 5139 līdz 3522 jeb 31% (skatīt 6.attēlu).

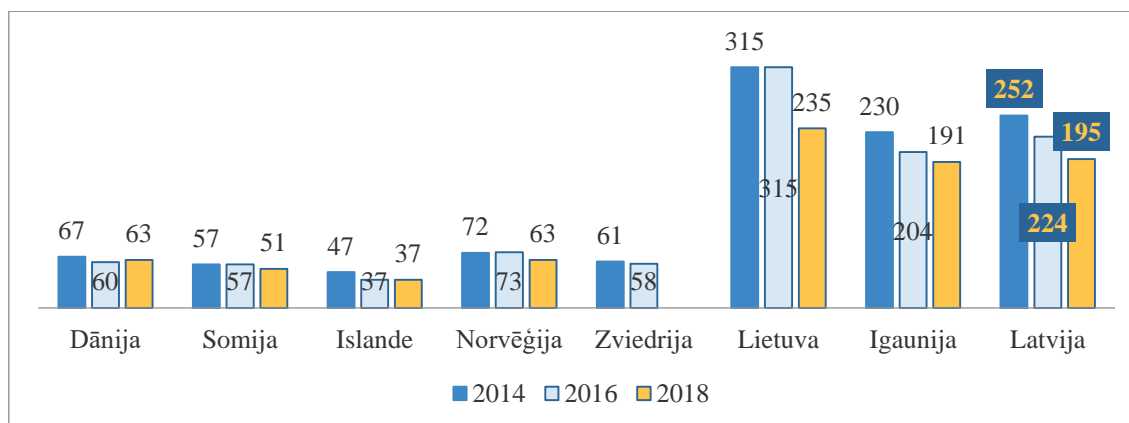

Ieslodzīto skaits attiecīgā gada 31.decembrī

6.attēls. Ieslodzīto skaits, tajā skaitā apcietināto un notiesāto skaits, ieslodzījuma vietās laika posmā no 2013. līdz 2018.gadam.

Notiesāto skaita samazinājumu ieslodzījuma vietās ietekmēja Krimināllikuma grozījumi⁴⁹, ar kuriem tika samazinātas gan maksimālās, gan minimālās soda sankcijas – sodu ilgums tika samazināts par aptuveni 30%. Brīvības atņemšanas sodu samazinājums galvenokārt skāra mantiskos noziedzīgos nodarījumus. Minētie grozījumi arī ievērojami paplašināja brīvības atņemšanai alternatīvu sodu piemērošanas iespējas, piemēram, palielinot naudas sodu un piespiedu darba īpatsvaru, lai samazinātu brīvības atņemšanas soda piemērošanu. Ir noziedzīgu nodarījumu veidi, uz kuriem reforma nav attiecināta, piemēram, noziedzīgi nodarījumi pret dzīvību, veselību un dzimumneaizskaramību.

Tomēr, neraugoties uz kopējā ieslodzīto skaita samazinājumu, salīdzinājumā ar Ziemeļvalstīm Latvijā ieslodzījuma vietās atrodas vidēji četras reizes vairāk ieslodzīto. Baltijas valstu vidū atšķirības nav tik krasas un līdere ieslodzīto skaita ziņā ir Lietuva⁵⁰ (7.attēls).

Informācijas avots: World Prison Brief data

7.attēls. Ieslodzīto skaits uz 100 000 iedzīvotājiem Ziemeļvalstīs un Baltijas valstīs 2014., 2016. un 2018.gadā.

Laikā no 2013.gada līdz 2018.gadam Pārvaldei kopumā bija pieejami budžeta līdzekļi 289,1 milj. euro apmērā. Kopējais pieejamais resursu apjoms 2018.gadā, salīdzinot ar 2013.gadu, ir pieaudzis⁵¹ vairāk nekā par 40% (skatīt 1.tabulu).

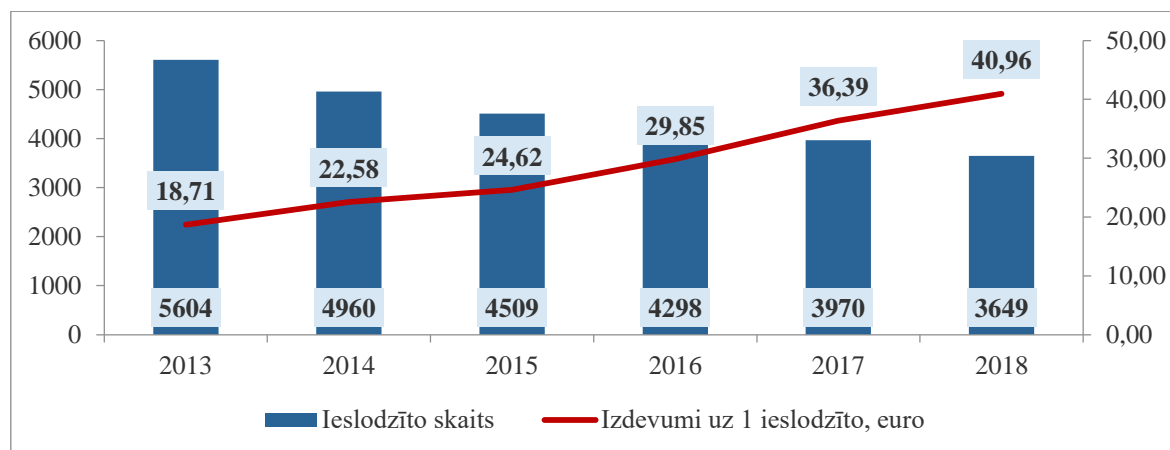
1.tabula

Ieslodzījuma vietu pārvaldes finanšu resursi izdevumu segšanai no 2013.līdz 2018.gadam

Periods	Budžeta dotācija, euro	Resursi ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu īstenošanai, euro	Kopā, euro	Pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, %
2013	38 934 865	76 038	39 010 903	-
2014	41 454 508	232 842	41 687 350	6,9
2015	41 010 603	3 324 887	44 335 490	6,4
2016	47 505 304	4 360 122	51 865 426	17,0
2017	54 172 214	1 363 665	55 535 879	7,1
2018	55 200 891	1 472 598	56 673 489	2,0
KOPĀ	278 278 385	10 830 152	289 108 537	

Informācijas avots: Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2013.–2018.gada pārskatu pielikuma veidlapa Nr.2 "Pārskats par budžeta izpildi"

Vidējais⁵² ieslodzīto (apcietināto un notiesāto) skaits gadā laikā no 2013.gada līdz 2018.gadam ir samazinājies no 5604 līdz 3649 jeb par 35%, savukārt izdevumi par vienu ieslodzīto dienā ir pieauguši no 18,71 euro līdz 40,96 euro dienā⁵³ jeb vairāk nekā divas reizes (skatīt 8.attēlu).

Informācijas avots: Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2013.–2018.gada pārskatu pielikuma veidlapa Nr.2 “Pārskats par budžeta izpildi” un 27.08.2019. elektroniski sniegtā informācija

8.attēls. Izdevumi viena ieslodzītā uzturēšanai laika posmā no 2013. līdz 2018.gadam.

Valsts probācijas dienests

Dienests ir tieslietu ministra pārraudzībā esoša tiesās pārvaldes iestāde, kas īsteno valsts politiku sabiedrības drošības jomā⁵⁴. Dienests uzrauga personas, kuras ir:

- nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotas;
- nosacīti notiesātas;
- nosacīti pirmstermiņa no brīvības atņemšanas soda izciešanas atbrīvotas personas;
- personas, kurām ir piemērots papildsods – probācijas uzraudzība.

Probācija ir kriminālsoda – piespiedu darbs – izpildes, kā arī probācijas klientu uzraudzības un sociālās uzvedības korekcijas pasākumu sistēma, kas izveidota, lai novērstu atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanu⁵⁵.

Dienesta sastāvā ietilpst Dienesta centrālais aparāts, 28 teritoriālās struktūrvienības un deviņas filiāles⁵⁶.

Lai sekmētu institūciju optimālu sadarbību vienotas politikas īstenošanā probācijas jomā atbilstoši likumā⁵⁷ noteiktajam, ir izveidota Dienesta Konsultatīvā padome un teritoriālo struktūrvienību konsultatīvās padomes. To būtiskākie uzdevumi⁵⁸ ir:

- nodrošināt informatīvo saikni starp valsts iestādēm, pašvaldībām un nevalstiskajām organizācijām un Dienestu;
- sadarbībā ar valsts iestādēm, pašvaldībām un nevalstiskajām organizācijām izvērtēt situāciju probācijas jomā un vienoties par vienotu pieeju jautājumu risināšanā u.c.

Ir noslēgta starpinstitūciju vienošanās⁵⁹ “Par sadarbību atkārtotu noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību izdarīšanas novēršanai” kopīgu pasākumu

īstenošanā starp Dienestu, Valsts policiju un Pārvaldi. Institūcijām sadarbojoties, tiek izvērtēti jau īstenotie un īstenojamie pasākumi cietušā interešu aizstāvībā, kā arī tiek izvērtēti iespējamie preventīvie pasākumi jaunu noziedzīgu nodarījumu novēršanā pret tikumību un dzimumneaizskaramību.

Saskaņā ar likumu⁶⁰ Dienests nodrošina ārpus ieslodzījuma vietām izciešamo sodu izpildi, īstenojot vairākas funkcijas, piemēram:

- pārbaudes laikā uzrauga personas, pret kurām izbeigts kriminālprocess, tās nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības;
- pārbaudes laikā uzrauga personas, kuras ir nosacīti notiesātas vai nosacīti pirms termiņa atbrīvotas no ieslodzījuma vietām;
- nodrošina papildsoda – probācijas uzraudzība – izpildi;
- sniedz izvērtēšanas ziņojumu par probācijas klientu.

Laika posmā no 2013.gada līdz 2018.gadam⁶¹ Dienestam kopumā bija pieejami finanšu līdzekļi 42 milj. *euro* apmērā. Kopējais resursu apjoms 2018.gadā salīdzinājumā ar 2013.gadu ir pieaudzis par 42%, tajā skaitā resursi Dienesta izdevumu segšanai kopumā pieauguši par 50% (skatīt 2.tabulu).

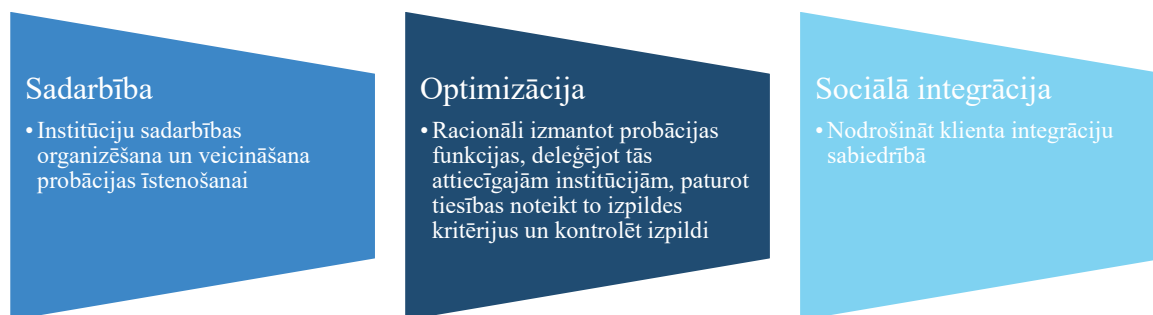
2.tabula

Dienesta resursi izdevumu segšanai un ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu īstenošanai

Periods	Budžeta dotācija, <i>euro</i>	Resursi ES politiku instrumentu projektu un pasākumu un ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu īstenošanai, <i>euro</i>	Kopā, <i>euro</i>	Pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu, %
2013	5 526 781	374 435	5 901 209	-
2014	5 901 484	332 113	6 233 494	5.6
2015	5 961 530	842 576	6 804 071	9.2
2016	6 418 448	958 911	7 377 340	8.4
2017	7 267 464	379 149	7 599 093	3.0
2018	8 328 878	43 610	8 372 488	9.2
Kopā	39 356 901	2 930 794	42 287 695	

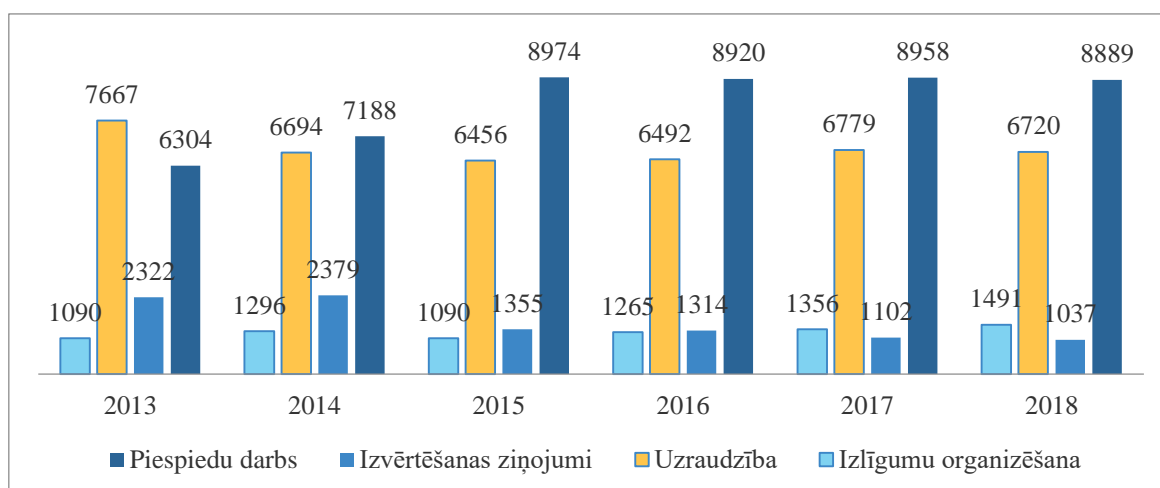
Informācijas avots: Valsts probācijas dienesta gada finanšu pārskati

Dienests savu darbu organizē atbilstoši likumā⁶² noteiktajiem probācijas principiem (skatīt 9.attēlu).

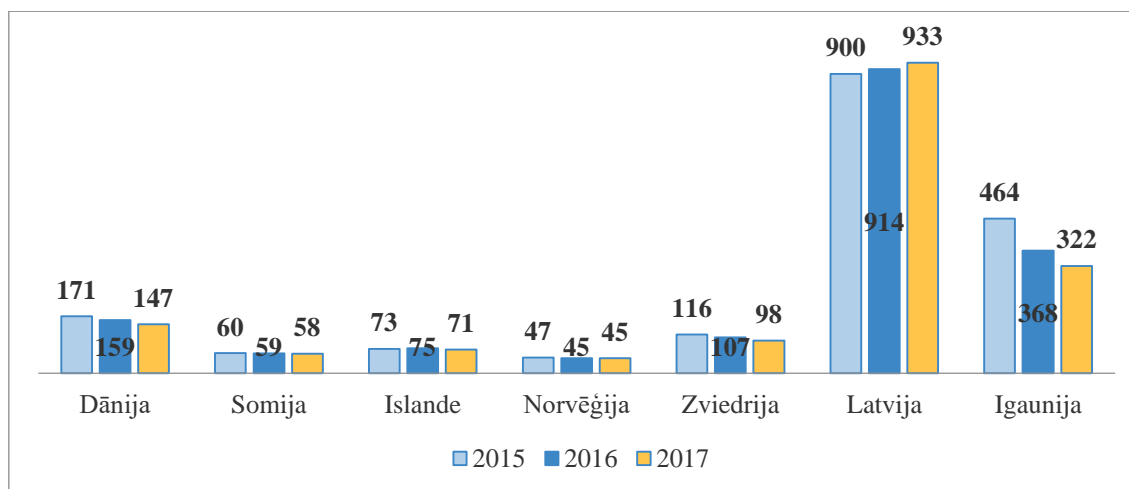
9.attēls. Probācijas principi

Probācijas klientu skaits laikā no 2013. līdz 2018.gadam vidēji bija 17 850 klientu gadā, tajā skaitā klienti, ar kuriem Dienests turpināja darbu no iepriekšējiem gadiem, un klienti, ar kuriem Dienests uzsāka darbu attiecīgajā pārskata gadā. Klientu skaits pieaudzis no 17 383 klientiem 2013.gadā līdz 18 137 klientiem 2018.gadā jeb par 4%. Nozīmīgāko klientu daļu veido personas, kuras ārpus ieslodzījuma vietām izcieš kriminālsodu – piespiedu darbs. Nākošā nozīmīgākā klientu daļa ir Dienesta uzraudzībā nosacīti no kriminālatbildības, nosacīti notiesātas, nosacīti pirmstermiņa no brīvības atņemšanas soda izciešanas atbrīvotas personas un personas, kurām piemērots papildsods – probācijas uzraudzība (10.attēls).

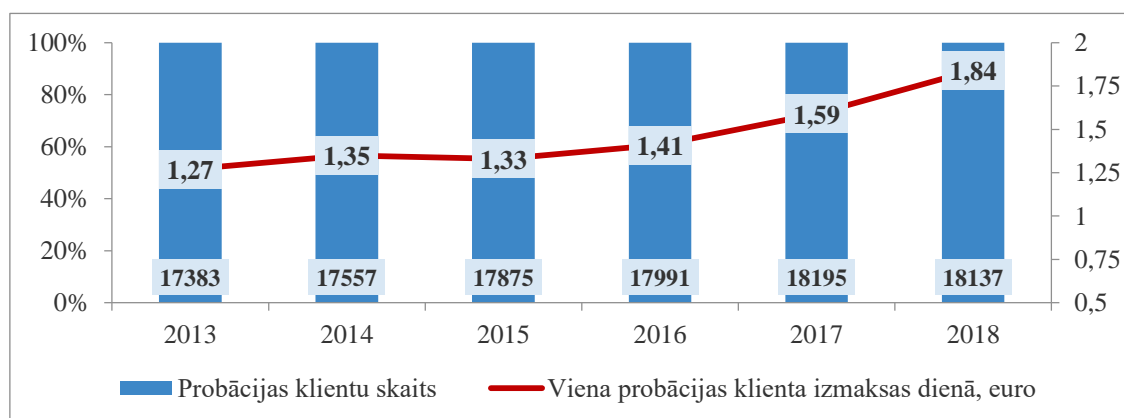
10.attēls. Probācijas klientu skaits, 2013.–2018.

Salīdzinot ar situāciju Ziemeļvalstīs, Latvijas probācijas klientu skaits uz 100 000 iedzīvotāju ir pat līdz desmit un vairāk reizu lielāks, savukārt, salīdzinot ar Igauniju, Latvijā klientu skaits divas līdz trīs reizes lielāks⁶³ (11.attēls).

11.attēls. Probācijas klientu skaits uz 100 000 iedzīvotājiem Ziemeļvalstīs, Latvijā un Igaunijā 2015.–2017.gadā.

Būtiski nemainoties klientu skaitam, izmaksas uz vienu probācijas klientu dienā ir pakāpeniski pieaugušas – 2018.gadā salīdzinājumā ar 2013.gadu tās pieaugušas no 1,27 euro līdz 1,84 euro jeb par 31% (skatīt 12.attēlu).

*statistika par klientu skaitu atspoguļo probācijas lietu (gadījumu) skaitu, jo vienai personai var būt vairākas lietas (dažādās Dienesta funkcijās)

12.attēls. Viena probācijas klienta izmaksas laikā no 2013. līdz 2018.gadam⁶⁴.

Valsts kompensācija cietušajiem par vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto kaitējumu

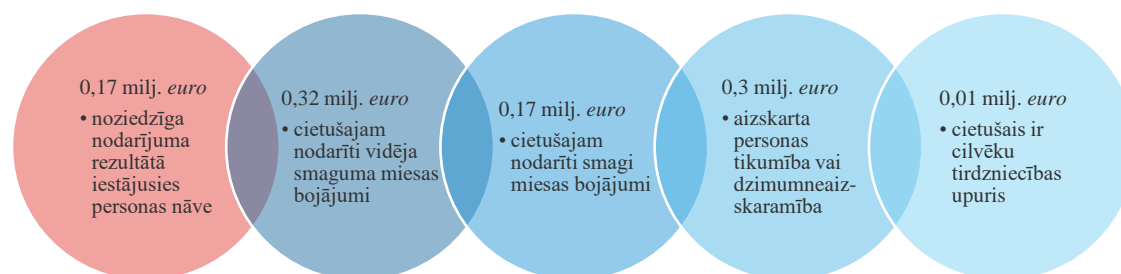
Bez tā, ka sabiedrība finansē ieslodzīto uzturēšanos ieslodzījuma vietās un darbu ar probācijas klientiem, valsts budžeta izdevumi veidojas arī no cietušajiem par vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto kaitējumu izmaksātajām valsts kompensācijām.

Laikā no 2006.gada līdz 2018.gada beigām valsts kompensācijās izmaksāti 3 832 812 *euro*, bet atgūt pilnā mērā izmaksātos līdzekļus faktiski nav iespējams. Atgūti ir tikai 19,5% no kopējās summas, un 15% jau ir atzīti kā neatgūstami.

Valstī kopš 2006.gada ir izveidots mehānisms, kas paredz tiesības cietušajam par vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto kaitējumu saņemt valsts kompensāciju. Atbilstoši likumam⁶⁵ valsts kompensāciju izmaksāšana tiek nodrošināta personām, kuras Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā ir atzītas par cietušajiem, par tīša noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto morālo aizskārums, fiziskajām ciešanām vai mantisko zaudējumu, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā iestājusies personas nāve vai cietušajam nodarīti smagi vai vidēja smaguma miesas bojājumi, aizskarta cietušā tikumība vai cietušais ir cilvēku tirdzniecības upuris, vai cietušais inficēts ar cilvēka imūndeficīta vīrusu, B vai C hepatītu.

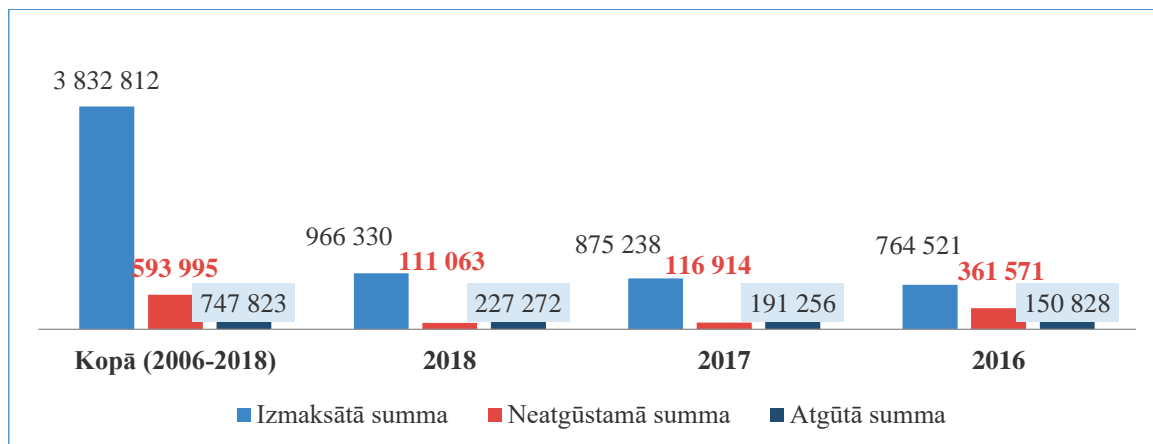
Valsts kompensācijas apmērs ir noteikts likumā⁶⁶, un tās aprēķins piesaistīts valstī noteiktajai minimālajai darba algai. Kompensācijas apmēra noteikšana ir atkarīga no noziedzīgā nodarījuma rezultātā radītajām sekām. Vienam vardarbīgā noziedzīgā nodarījumā cietušajam izmaksājamās valsts kompensācijas maksimālais apmērs ir Latvijas Republikā noteiktās piecas minimālās mēneša darba algas (2018. un 2019.gadā tie ir 2150 *euro*) brīdī, kad persona atzīta par cietušo.

Pēdējos gados kompensāciju apjoms ir pieaudzis par 21%, 2016.gadā – 0,76 milj. *euro*, 2017.gadā – 0,88 milj. *euro*, bet 2018.gadā – 0,97 milj. *euro*⁶⁷. 2018.gadā cietušajiem izmaksāto kompensāciju sadalījums⁶⁸ pēc noziedzīga nodarījuma rakstura atspoguļots 13.attēlā.

13. attēls. Par vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto kaitējumu izmaksāto valsts kompensāciju apmērs 2018.gadā.

Līdz 2019.gada 1.janvārim valsts kompensācijās cietušajiem izmaksāto līdzekļu piedziņai nodotas 6429 lietas, no tām 2018.gadā 753 lietas. Kopējā cietušajiem izmaksātā valsts kompensāciju summa līdz 2019.gada 1.janvārim bija 3 832 812 *euro*, bet atgūtā/piedzītā summa bija 747 823 *euro* jeb 19,5%. Ar katru gadu valsts budžetā neatgūstamo līdzekļu apmērs palielinās, un kopējā līdz 2019.gada 1.janvārim neatgūstamā summa bija 593 995 *euro* jeb 15% no visām cietušajiem izmaksātajām kompensācijām. Visbiežāk līdzekļus nav iespējams atgūt parādnieka nāves dēļ, izbeidzoties kriminālprocesam, iestājoties kriminālatbildības noilgumam u.c.⁶⁹ (skatīt 14.attēlu).

14.attēls. Valsts kompensācijas cietušajiem par vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto kaitējumu

Apmēram piektajai daļai ieslodzīto ir parādsaistības (790 izpildraksti), un saskaņā ar Pārvaldes sniegto informāciju⁷⁰ kopējā parāda summa ieslodzīto izpildrakstos 2019.gada 1.augustā bija 1 555 586 *euro*, tajā skaitā par valsts izmaksātajām kompensācijām cietušajiem, par valsts izmaksātajiem uzturlīdzekļiem bērniem u.c. parādsaistībām.

Revīzijas secinājumi, konstatējumi un ieteikumi

1. Vai attīstības plānošanas dokumentos noteiktie notiesāto personu resocializācijas pasākumi ir pietiekami un to īstenošana sekmē kriminālsoda izpildes mērķa sasniegšanu – panākt notiesātā atturēšanos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas atkārtoti?

Ministrija kā valsts pārvaldes vadošā iestāde kriminālsodu sistēmas jomā laika posmā no 2009. līdz 2013.gadam nodrošināja vairāku attīstības plānošanas dokumentu⁷¹ izstrādi, kuros kopumā tika plānota kompleksa pieeja resocializācijas modeļa ieviešanai, bez resocializācijas pasākumu ieviešanas risinot arī ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstības un notiesāto personu nodarbinātības jautājumus. Tomēr resursu trūkuma dēļ plānotie pasākumi līdz galam nav īstenoti. Finanšu krīzes iespaidā 2009.gadā ne tikai netika piešķirts resocializācijas sistēmas attīstībai nepieciešamais papildu finansējums, bet arī par 30% tika samazināts Pārvaldes esošais finansējums. Tā rezultātā netika izveidotas nepieciešamās papildu amata vietas un ar sociālās rehabilitācijas līdzekļu attīstīšanu saistītie pasākumi (piemēram, resocializācijas programmu izstrāde ierobežotai mērķauditorijai) tika īstenoti vien daļēji. Tāpat 2009.gadā finansējuma trūkuma dēļ tika likvidēta Dienesta postpenitenciārās palīdzības funkcija. Pārvaldes budžets 2008.gada līmenī atgriezās tikai 2016.gadā, postpenitenciārās palīdzības funkcijas nevienai institūcijai netika deleģētas, bet finansējums vairāku būtisku attīstības plānošanas dokumentos paredzēto pasākumu īstenošanai tā arī netika piešķirts. 2015.gadā Ministrijai, izstrādājot nākamo attīstības plānošanas dokumentu *Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.–2020.gadam*⁷², nācās atzīt, ka, lai gan Latvijā tiek veikti visi iespējamie pasākumi, lai normatīvajos aktos nostiprināto resocializācijas modeli īstenotu, tomēr sasniegtie rezultāti joprojām ir nepietiekami, ko apliecina augsts atkārtotu noziedzīgu nodarījumu skaits pēc pilna cietumsoda izciešanas. Minētajā dokumentā Ministrija paredz turpināt resocializācijas modeļa attīstību, pēc būtības risinot tās pašas problēmas, kuras pastāvēja pirms resocializācijas modeļa ieviešanas.

Viena no nozīmīgākajām problēmām Latvijas ieslodzījuma vietās ir ieslodzīto nodarbinātība. 2010.gada attīstības plānošanas dokumentā⁷³ plānotā atbalsta sistēma nav veicinājusi komersantu piesaisti un ieinteresētību veidot darba vietas ieslodzījuma vietās. Komersantu interesi neraisa arī ieslodzījuma vietu infrastruktūra, kas ir kritiskā stāvoklī. Komersantu izveidotajās darba vietās 2019.gada pirmajā pusgadā tiek nodarbināti tikai ap 12% ieslodzīto, kas ir daudz par maz. Arī 2018.gada pētījumā⁷⁴

atzīts, ka Latvijā, salīdzinot ar citām valstīm, vide darba vietu radīšanai ieslodzījumā ir sarežģīta un nemotivējoša.

Lai gan 2013.gadā tika apstiprināts attīstības redzējums⁷⁵ jaunai cietumu sistēmas veidošanai un izvietojumam, aizvien tiek atlikta finansējuma piešķiršana pirmā jaunā cietuma būvniecībai. Tajā pašā laikā Ieslodzījuma vietu sistēmai ar katru gadu palielinās līdzekļu apjoms vecās un savu laiku nokalpojušās infrastruktūras uzturēšanai – 2018.gadā 2,2 milj. *euro* Pārvalde izlietoja cietumu kārtējiem un kapitālajiem remontiem, bet saskaņā ar 2018.gadā veikto izvērtējumu, lai nodrošinātu būvju atbilstību ekspluatācijas normām, nākotnē būs nepieciešami vismaz 13 milj. *euro*. Turklāt Latvija saņem dažādu veidu kritiku teju no visām starptautiskajām organizācijām, kas apmeklē ieslodzījuma vietas.

Esošā infrastruktūra negatīvi ietekmē resocializācijas mērķa sasniegšanu. Lielais notiesāto skaits vienā cietuma kamerā (līdz pat 15 personām) veicina cietuma subkultūru, tajā skaitā, piemēram, notiesāto dalību resocializācijas pasākumos var ietekmēt cietuma “autoritātes”, un praktiski nav iespēju ieviest papildu “stimulus” vai “privilēģijas” ieslodzītajiem, kas vēlētos aktīvi iesaistīties resocializācijas programmās.

Detalizētāk analizējot pēdējo attīstības plānošanas dokumentu *Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.–2020.gadam*, var secināt, ka tas neietver kopēju resocializācijas modeļa attīstības redzējumu, vairāk koncentrējoties uz resocializāciju ieslodzījuma vietās. Dokumentā noteiktais resocializācijas politikas mērķis ir mazināt visus noziedzīgas uzvedības riskus brīvības atņemšanas soda izpildes laikā un pēc tā izciešanas, lai nodrošinātu cilvēka drošumspējas veicināšanu un veiksmīgu iekļaušanos sabiedrībā, tajā skaitā darba tirgū. Dokuments paredz arī brīvprātīgo, t.sk. līdzgaitnieku, lomas nostiprināšanu, kā arī pasākumus sadarbības veicināšanai ar pašvaldībām un nevalstisko sektoru. Tas aptver visas resocializācijas sistēmā iesaistītās institūcijas – Ministriju, Pārvaldi, Dienestu, citas iesaistītās ministrijas, pašvaldību sociālos dienestus, nevalstiskās organizācijas u.c. Vienlaikus jāatzīst, ka dokuments nerisina jautājumu par bijušo notiesāto integrāciju (iekļaušanu) sabiedrībā pēc soda izciešanas. Dokumentā nav paredzēti risinājumi, piemēram, ieslodzīto nodarbinātības veicināšanai soda izpildes laikā, kas liek apšaubīt soda izpildes laikā apgūtās profesijas mērķa sasniegšanu darba vietu trūkuma dēļ un no tā izrietošo spēju iekļauties darba tirgū. Plānots, ka 2020.gadā notiesāto personu īpatsvars, kuri saņems pilnu individuālajā resocializācijas plānā paredzēto resocializācijas vajadzību risināšanu, sasniegs 100%. Dalība resocializācijas pasākumos un programmās ir balstīta uz brīvprātības principu, un ieslodzītās personas bieži atsakās piedalīties piedāvātajos pasākumos. Lai gan ieslodzījuma vietās ir paredzēti dažādi instrumenti notiesāto motivēšanai piedalīties resocializācijas pasākumos (īpašas motivēšanas programmas, motivējošas sarunas ar resocializācijas

personālu), tomēr daļu notiesāto tā arī neizdodas motivēt iesaistīties jebkādās aktivitātēs. Kopumā resocializācijas programmās iesaistās vidēji 21% no kopējā ieslodzīto skaita, bet tās pabeidz vidēji 65% no tiem.

Ārvalstu pētījumi liecina, ka, lai resocializācijas pasākumi būtu pēc iespējas efektīvāki, tiem ir jābūt ieviestiem pēc brīvprātības principa un tos nevajadzētu noteikt kā obligātus pasākumus, jo, ja tiem tiek piešķirts obligāts statuss, tie zaudē efektivitāti un savu nozīmi. Vienlaikus citas valstis ievieš dažādus “stimulus” un “privilēģijas”, kas tieši izriet no dalības resocializācijas pasākumos.

Latvijā ir ieviesta progresīvā soda izpildes sistēma, kas ir vērsta uz indivīda atbildības veicināšanu, tajā skaitā aktīvu iesaistīšanos resocializācijas pasākumos. Iespējams, ka arī Latvijā varētu ieviest atsevišķas “privilēģijas” notiesātajiem, kuri aktīvi un labprātīgi iesaistās resocializācijas procesā, vairāk sasaistot progresīvā soda izpildes sistēmu ar resocializāciju. Iespējas, kā bez jau veiktajiem pasākumiem varētu veicināt notiesāto motivāciju un pasākumi, kas saistībā ar to būtu jāīsteno, pamatnostādnēs nav paredzēti.

Savukārt pamatnostādnēs plānoto rezultātīvo rādītāju analīze liecina, ka no 13 izvirzītajiem rezultātīvajiem rādītājiem septiņiem rādītājiem jeb 54% izpilde nav izmērāma datu trūkuma dēļ vai arī izvirzītie rezultāti nav izpildāmi, jo nav izstrādāts atbilstošs normatīvais regulējums.

Jau 2011.gadā pētījumā⁷⁶ tika secināts, ka valstī trūkst vispusīgas informācijas par noziedzīga nodarījuma recidīva rādītājiem un dinamiku. Ir pieejama un tiek uzkrāta informācija par personas sodāmības skaitu. Tomēr pieejamie dati neļauj izdarīt secinājumus par faktisko noziedzīga nodarījuma recidīva līmeni. Recidīvās noziedzības rādītāju analīze nenozīmē tikai statistikas datu apkopošanu un izvērtēšanu. Liela nozīme ir detalizētai soda izpildes lietu analīzei, lai izdarītu secinājumus par sekām, ko izdarījusi piespriedē soda izpilde.

Arī revīzijā konstatētais apliecina, ka nevienai no resocializācijā iesaistītajām iestādēm – ne Pārvaldei, ne Dienestam – nav visaptverošas informācijas un nevienai no iestādēm nav deleģējuma uzkrāt un analizēt šādu informāciju. Trūkstot informācijai, resocializācijas attīstības plānošanā nevar izvirzīt kvalitatīvus rezultātīvos rādītājus, kas raksturotu sistēmas attīstību un sabiedrības drošības līmeņa uzlabošanu. Neveicot datu apkopošanu, tiek arī kavētas iespējas vērtēt atbildīgo iestāžu ieguldītā darba kvalitāti un veikto resocializācijas pasākumu efektivitāti.

Laikā no 2013. līdz 2018.gadam notiesāto personu īpatsvars ieslodzījuma vietās, kuras atkārtoti notiesātas četras un vairāk reizi, ir palielinājies par 5,2 procenta punktiem. Vienlaikus personu īpatsvars, kas sodu izcieš pirmo reizi, ir samazinājies par

2,7 procenta punktiem un to personu īpatsvars, kas ar brīvības atņemšanas sodu notiesāti otro reizi – par 3,8 procenta punktiem. Personu skaitam, kas ieslodzījuma vietā nonāk otro reizi, ir tendence samazināties, tomēr revidentu vērtējumā, resocializācijas sistēmai darbojoties efektīvi, progress varētu būt arī pamanāmāks.

Latvijā 2009.gadā valdībā atbalstītajā koncepcijā *Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcija* (turpmāk – Resocializācijas koncepcija)⁷⁷ tika atzīts, ka Latvijas tiesību akti šim sodam joprojām saglabā padomju varas periodam raksturīgo saturu, akcentējot izolēšanu no sabiedrības. Vairums Eiropas Savienības (turpmāk tekstā – ES) valstu par brīvības atņemšanas soda izpildes pamatuzdevumu noteikušas notiesāto resocializāciju – tādu pasākumu kopumu soda izciešanas laikā, kurš veicina notiesātā spēju iekļauties sabiedrības noteiktajās normās un neizdarīt noziedzīgus nodarījumus pēc atgriešanās no soda izciešanas vietas. Tādējādi brīvības atņemšanas sods nav tik vien kā valsts vai sabiedrības atmaksa par noziedzīgu nodarījumu personai, bet tiesību normās nostiprināts līdzeklis, lai panāktu ar šo sodu notiesāto personu tiesisku uzvedību.

Kā atzīts Resocializācijas koncepcijā⁷⁸, situācijā, kad vienas un tās pašas personas atkārtoti izdara noziedzīgus nodarījumus un regulāri atrodas brīvības atņemšanas iestādēs, valstij un sabiedrībai rodas šādi zaudējumi:

- atkārtoti tiek tērēti līdzekļi notiesāto uzturēšanai (ēdināšana, notiesāto uzturēšanas izdevumi, veselības aprūpe, personāla atalgojums utt.) visā soda izpildes laikā. Tādējādi valsts budžeta izdevumi konkrētā notiesātā uzturēšanai ieslodzījuma vietā būtiski palielinās ar katru atkārtoto notiesāšanas reizi;
- sabiedrība atkārtoti cieš no noziedzīgiem nodarījumiem (gan cietušie, gan notiesāto tuvinieki);
- notiesātie nespēj segt noziedzīgo nodarījumu nodarītos zaudējumus (civilprasības);
- notiesātie pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma vietas nespēj integrēties darba tirgū, dot ieguldījumu valsts ekonomiskajā attīstībā, un tie ir zaudējumi valstij neiegūto nodokļu veidā. Tā vietā valsts atkārtoti tērē budžeta līdzekļus notiesāto uzturēšanai ieslodzījuma vietā pēc atkārtotas notiesāšanas.

Valsts zaudējumi neapšaubāmi ir lielāki nekā tie ieguldījumi, kas nepieciešami, lai tiktu īstenota notiesāto personu resocializācija. Līdz ar to valstij un sabiedrībai finansiāli izdevīgāk ir ieguldīt līdzekļus notiesāto resocializācijas mehānisma izveidē un attīstībā, nekā ciest zaudējumus šī mehānisma trūkuma dēļ.

Līdz Resocializācijas koncepcijas izstrādei, vērtējot situāciju brīvības atņemšanas soda izpildē, tika konstatēts, ka spēkā esošais normatīvais regulējums neparedzēja pilnīgu notiesāto resocializācijas īstenošanas mehānismu. Tajā skaitā:

- normatīvajos aktos nebija noteikti resocializācijas līdzekļi;
- nebija izstrādāts notiesāto resocializācijas modelis;
- nebija aprēķināti notiesāto resocializācijai nepieciešamie resursi (piemēram, resocializācijas personāla – pedagogu, psihologu, sociālo darbinieku – skaita

attiecība pret notiesāto skaitu) un citi ar resocializācijas īstenošanu saistīti jautājumi;

- nebija noteikta institūciju kompetence resocializācijas īstenošanā.

Resocializācijas koncepcijas izstrādes mērķis bija noteikt ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas mehānismu (modeli) gan ieslodzījuma vietā, gan pēc atbrīvošanas no tās, noteikt notiesāto resocializācijas līdzekļus, kā arī atbildīgās institūcijas un to kompetenci resocializācijas līdzekļu piemērošanā, nodrošinot ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nepārtrauktu, intensīvu un vajadzībām atbilstošu resocializāciju⁷⁹. Ministrija plānoja, ka, īstenojot Koncepciju, ilgtermiņā tiks panākts atkārtotu noziedzīgu nodarījumu recidīva samazinājums personām, kas atbrīvotas no ieslodzījuma vietām. Tādējādi samazināsies personu, kas atkārtoti izcieš sodu ieslodzījuma vietās, skaits un attiecīgi palielināsies sabiedrības drošības līmenis.

Resocializācijas koncepcijā aprakstīto notiesāto resocializācijas modeli plānoja ieviest līdz 2012.gadam, un tā paredzēja:

- noteikt notiesāto resocializācijas līdzekļus sociālās uzvedības korekcijas un sociālās rehabilitācijas pasākumu īstenošanai;
- aprakstīt notiesāto resocializācijas modeli ar notiesāto regulāras izvērtēšanas nepieciešamību un notiesāto resocializācijas plūsmu (gaitu) un noteikt:
 - ✓ notiesāto resocializācijai nepieciešamos resursus – resocializācijas personālu, tā kvalifikāciju un kompetenci, resocializācijas personāla un notiesāto maksimālo attiecību, notiesāto resocializācijai nepieciešamās materiāltehniskās bāzes nodrošināšanas izdevumus;
 - ✓ Pārvaldes un ieslodzījuma vietu, Dienesta un citu institūciju kompetenci notiesāto resocializācijā.

Resocializācijas koncepcija piedāvāja precīzus budžeta aprēķinus resocializācijas sistēmas, tajā skaitā arī efektīvai programmu, ieviešanai Latvijas ieslodzījuma vietās. Taču Ministru kabinets lēma, ka Koncepcijas īstenošana 2009.gadā nodrošināma no piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem. Saistībā ar minēto lēmumu tā brīža tieslietu ministram Gaidim Bērziņam nācās atzīmēt, ka šī koncepcija ir tikai vadlīnijas un taupības režīmā notiesāto resocializācijai naudas nebūs pietiekami. Līdz ar to šajā laikā resocializācijas attīstība, visticamāk, saglabāsies līdzšinējā līmenī. Arī plašsaziņas līdzekļos jautājums par izmaiņām brīvības atņemšanas soda izpildē tika plaši apspriests, cita starpā atzīstot: *“Pilnībā respektējot taupības režīma apstākļus, atliek cerēt, ka valsts ekonomiskās grūtības nav tikai aizbildinājums un, ka kādā jaukā dienā nepieciešamais finansējums tiks piešķirts. Jo sabiedrībai ir tiesības cerēt uz valsts drošības garantijām un bērna nāve no recidīvista rokas nav attaisnojama ar ekonomiskām grūtībām”*⁸⁰.

Notiesāto resocializācijas modeļa ieviešana tika uzsākta 2011.gadā, veicot grozījumus likumā⁸¹. Savukārt 2012.gadā Ministrija sagatavoja informatīvo ziņojumu “Pārskats par “Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcijas īstenošanu””⁸². Informatīvais ziņojums tika pieņemts zināšanai bez izskatīšanas Ministru kabineta sēdē⁸³. Atbilstoši ziņojumā sniegtajai informācijai koncepcijā noteiktie pasākumi kopumā tika uzskatīti par izpildītiem, izņemot tos, kurus nebija iespējams īstenot nepietiekamā valsts budžeta finansējuma dēļ, piemēram:

- bija plānota grozījumu izstrāde Latvijas sodu izpildes kodeksā, reglamentējot ieslodzījuma vietu diagnostikas komisiju (diagnostikas komisija lemj par

notiesātā resocializācijas plāna papildināšanu ar nepieciešamajiem resocializācijas līdzekļiem) darbību. Grozījumu izstrāde tika atlikta, jo to ieviešana bija saistīta ar papildus nepieciešamiem budžeta līdzekļiem resocializācijas personāla skaita palielināšanai. Vēlāk problēma tika atrisināta ar Latvijas Sodū izpildes kodeksa grozījumiem, kas stājās spēkā 2015.gada 1.februārī un paredzēja administratīvo komisiju aizstāšanu ar izvērtēšanas komisijām, turklāt notiesāto riska un vajadzību izvērtēšanu atbilstoši likumam „Grozījumi Latvijas Sodū izpildes kodeksā”, kas stājās spēkā 2011. gada 11. augustā, veic speciālistu komanda;

- Konceptija paredzēja jaunu amata vietu izveidošanu un personāla komplektēšanu gan Pārvaldē, gan Dienestā, bet tas netika īstenots – 2009.gadā pretēji plānotajam sakarā ar valsts budžeta līdzekļu samazinājumu notika darbinieku skaita samazināšana;
- pasākumi saistībā ar sociālās rehabilitācijas līdzekļu attīstīšanu tika izpildīti daļēji. Konceptijas izpildes gaitā tika izstrādātas tikai divas resocializācijas programmas ierobežotai mērķauditorijai, kā arī netika sasniegts mērķis saistībā ar personāla skaita nodrošinājumu, piemēram, Konceptijā bija plānots nodrošināt vienu psihologu uz 50 notiesātajiem jauniešiem, vienu psihologu uz 75 citiem notiesātajiem. Kopējais notiesāto skaits 2009.gadā bija 5055, un tobrīd bija nepieciešami vismaz 67 psihologu darbam ieslodzījuma vietās.

Finanšu krīzes ietekmē 2009.gadā Ieslodzījuma vietu pārvaldes budžets izdevumu segšanai no 52,3 milj. *euro* 2008.gadā tika samazināts par 30,4%. 2008.gada līmeni Pārvaldes budžets sasniedza tikai pēc septiņiem gadiem – 2016.gadā, kad izdevumu segšanai tika piešķirti 54,4 milj. *euro*. Tāpat 2009.gadā tika likvidēta Dienesta postpenitenciārās palīdzības funkcija⁸⁴ un šo funkciju izpilde netika deleģēta nevienai citai institūcijai.

Lai nodrošinātu Resocializācijas koncepcijā noteikto pasākumu īstenošanas nepārtrauktību un pēctecību, atbilstoši Ministru prezidenta rezolūcijai⁸⁵ Ministrija izstrādāja rīcības plānu *Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcijas īstenošanai 2013.–2017.gadam*⁸⁶. Lai gan rīkojums paredzēja katru gadu līdz 1.martam sagatavot un iesniegt ziņojumus par tā izpildes gaitu, konstatētajām problēmām un to ieteicamajiem risinājumiem, tomēr informācija par plāna izpildes gaitu netika sagatavota.

2015.gadā sadarbībā ar iesaistītajām institūcijām tālākam resocializācijas modeļa attīstības redzējumam Ministrija izstrādāja jaunu attīstības plānošanas dokumentu – *Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.–2020.gadam*⁸⁷ (turpmāk tekstā – Pamatnostādnes), kurā tika iekļauti arī augstāk minētajā plānā izvirzītie, bet vēl neizpildītie mērķi un pasākumi to sasniegšanai.

Kā atzīts Pamatnostādnēs, Latvijā pilnībā tiek atzīta ideja par resocializāciju kā brīvības atņemšanas soda un tā izpildes mērķi un tiek veikti visi iespējamie pasākumi, lai normatīvajos aktos nostiprināto resocializācijas modeli piepildītu ar saturu un īstenotu ikdienā. Tomēr, neskatoties uz jau paveikto resocializācijas attīstībā, ir vairāki indikatori, kas liecina, ka sasniegtie rezultāti joprojām nav pietiekami – ir augsts atkārtotu noziedzīgu nodarījumu skaits pēc pilna cietumsoda izciešanas, bez būtiskām izmaiņām ir to personu īpatsvars, kas sodu cietumā izcieš pirmo reizi un nosacīti pirms termiņa atbrīvotu notiesāto īpatsvars.

Pamatnostādnēs Ministrija paredz turpināt resocializācijas modeļa attīstību, aizvien risinot tās pašas problēmas, kuras pastāvēja pirms resocializācijas kā brīvības atņemšanas soda

pamatuzdevuma ieviešanas (aprakstītas 2009.gada Resocializācijas koncepcijā). Pamatnostādnēs noteiktais resocializācijas politikas mērķis ir mazināt visus noziedzīgas uzvedības riskus brīvības atņemšanas soda izpildes laikā un pēc tā izciešanas, lai nodrošinātu cilvēka drošumspējas veicināšanu un veiksmīgu iekļaušanos sabiedrībā, tajā skaitā darba tirgū. Mērķa sasniegšanai resocializācijas modeli paredzēts pilnveidot trīs galvenajos aspektos:

- pilnveidot resocializācijas saturu, nodrošinot iedarbīgus instrumentus darbam ar visiem noziedzīgās uzvedības riskiem, paplašinot resocializācijas modeli ar atbalsta/uzraudzības posmu sabiedrībā un vienlaikus attīstot arī ieslodzīto veselības aprūpes sistēmu;
- attīstīt ieslodzījuma vietu infrastruktūru, lai nodrošinātu kvalitatīvu resocializāciju;
- nodrošināt ieslodzījuma vietas un Dienestu ar pietiekamu darbinieku skaitu, kvalitatīvu darbinieku atlasu un pietiekamām apmācībām.

Pamatnostādnēs noteikto mērķu sasniegšanai paredzēts uzdevumus īstenot šādos virzienos:

- samazināt notiesātā antisociālas personības iezīmes un kriminālās attieksmes;
- novērst resocializācijas īstenošanas šķēršļus, kas saistās ar notiesātā veselības stāvokli, t.sk. atkarībām;
- nodrošināt izglītības vai profesijas apguvi brīvības atņemšanas soda izciešanas laikā, kā rezultātā bijušais notiesātais pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas sāk darba meklējumus;
- uzlabot notiesātā sociāli pozitīvas attiecības ar ģimeni, veicinot atgriešanos tajā;
- samazināt iespēju notiesātajam atgriezties kriminālā vidē;
- nodrošināt resocializācijas īstenošanas vajadzībām piemērotu ieslodzījuma vietu infrastruktūru.

Pamatnostādņu īstenošanu plānots veikt piešķirto valsts budžeta līdzekļu ietvaros, kā arī piesaistot ārvalstu līdzekļus. Saskaņā ar Ministru kabineta⁸⁸ noteikto Ministrijai līdz 2017.gada 1.martam un līdz 2019.gada 1.martam bija jāiesniedz Ministru kabinetā pārskats par pamatnostādņu ieviešanu un pārskats par pamatnostādnēs noteikto Eiropas Sociālā fonda investīciju ietvaros finansēto uzdevumu izpildes gaitu.

Revīzijas laikā Ministrija sagatavoja informatīvo ziņojumu⁸⁹ par Pamatnostādņu izpildes gaitu un īstenošanas rezultātiem. Ziņojumā Ministrija norāda, ka Pamatnostādnēs iekļautie uzdevumi ir īstenoti atbilstoši pieejamajiem valsts budžeta līdzekļiem un Eiropas Sociālā fonda piešķirtajiem līdzekļiem. Ministrija norāda uz nepieciešamajiem grozījumiem Pamatnostādņu īstenošanas Plānā, jo, ņemot vērā, ka Eiropas Sociālā fonda investīciju projektu⁹⁰ īstenošanas periods ir līdz 2022.gada beigām, nepieciešams pārstrādāt gan paredzēto pasākumu izpildes termiņus, gan pasākumus, gan arī rezultatīvo rādītāju formulējumus.

Attīstības plānošanas principi⁹¹ paredz mērķu un rezultātu uzraudzību, kā arī sasniegumu novērtēšanu. Revidentu vērtējumā Pamatnostādnes neparedz kopēju resocializācijas modeļa attīstības redzējumu un ir konstatējami trūkumi rezultatīvo rādītāju sistēmā.

- Līdz šim nav kompleksi vērtēta izveidotā resocializācijas modeļa un īstenoto pasākumu efektivitāte, un Pamatnostādnes neparedz kopēju resocializācijas

modeļa attīstības redzējumu, kas ietvertu arī postpenitenciārās palīdzības funkciju un aptvertu visas resocializācijas sistēmā iesaistītās institūcijas, tajā skaitā Ministriju, Pārvaldi, Dienestu, citas iesaistītās ministrijas, pašvaldību sociālos dienestus, nevalstiskās organizācijas u.c.;

Ministrijas izstrādātās Pamatnostādnes galvenokārt ir vērstas uz resocializācijas sistēmas problēmu risinājumu tikai saistībā ar personām, kuras atrodas ieslodzījuma vietās, bet arī šeit nav paredzēti risinājumi visām pastāvošajām problēmām, piemēram, ieslodzīto nodarbinātības veicināšanai soda izpildes laikā, kas liek apšaubīt soda izpildes laikā apgūtās profesijas mērķa sasniegšanu darba vietu trūkuma dēļ.

- Pamatnostādnēs plānoto rezultatīvo rādītāju analīze liecina, ka no 13 izvirzītajiem rezultatīvajiem rādītājiem septiņiem rādītājiem jeb 54% izpilde nav izmērāma, piemēram, nepietiekami dati vai arī izvirzītie rezultāti nav sasniedzami, jo darbības rezultāta sasniegšanu neparedz normatīvie akti, piemēram:
 - ✓ plānots, ka 2020.gadā notiesāto personu īpatsvars, kuri saņems pilnu individuālajā resocializācijas plānā paredzēto resocializācijas vajadzību risināšanu, sasniegs 100% (Soda izpildes kodekss⁹² paredz, ka notiesāto piedalīšanās resocializācijā ir stimulējama un pozitīvi novērtējama, kas būtībā nozīmē, ka piedalīšanās resocializācijas pasākumos ir brīvprātīga);

Mērķis nav sasniedzams, jo daļība pasākumos ir balstīta uz brīvprātības principu un ieslodzītās personas bieži vien ignorē piedāvātos pasākumus, bet faktori, kā bez jau veiktajiem pasākumiem varētu veicināt ieslodzīto motivāciju iesaistīties resocializācijā un pasākumi, kas būtu jāīsteno, vai problēmas, kas jārisina, nav definētas.

- ✓ personu skaits, kas izdarījušas atkārtotu noziedzīgu nodarījumu reibumā, ja persona pirms tam izcietusi sodu ieslodzījuma vietā, sākot no 2018.gada, samazinās par 1% gadā;

Nav uzkrātu datu par minēto personu grupu, tāpēc ir maz ticams, ka šī rezultāta sasniegšanu būs iespējams novērtēt.

- ✓ 2018.gadā pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas vismaz 300 personas iekārtojušās darbā pirmo sešu mēnešu laikā no bezdarbnieka statusa iegūšanas dienas;

Nav iegūstama ticama informācija, ņemot vērā nelegālās nodarbinātības apjomu valstī, kā arī nav noteikts, kura institūcija, kādā apjomā un no kurienes iegūs šo informāciju, tādēļ ir maz ticams, ka šī rezultātā sasniegšanu būs iespējams novērtēt.

- ✓ 2018.gadā notiesāto, kam piemērota preventīvā uzraudzība (personām, kurām, atbrīvojoties no ieslodzījuma vietas vai Dienesta uzraudzības, saglabājas augsts sevišķi smaga seksuāla vai vardarbīga noziedzīga

nodarījuma risks), īpatsvars nepārsniedz 5% no visiem atbrīvotajiem notiesātajiem;

Spēkā esošie normatīvie akti neparedz preventīvās uzraudzības piemērošanu, tā netiek īstenota.

- ✓ sākot no 2019.gada, vismaz 70 bijušajiem ieslodzītajiem ir nodrošināta iespēja saņemt atbalsta programmu ar dzīvošanu sociālās rehabilitācijas centros.

Pašvaldības neapkopo informāciju par specifisku mērķa grupu “bijušie ieslodzītie”, tikai par maznodrošinātām vai īpaši atbalstāmām iedzīvotāju riska grupām. Iespējams iegūt ticamu informāciju tikai par tiem bijušajiem notiesātajiem, kuri izmanto NVO sniegtos atbalsta pakalpojumus.

Revīzijā konstatēts, ka joprojām nav vērtēta izveidotā resocializācijas modeļa un īstenoto pasākumu efektivitāte, kompleksi izvērtējot tajā skaitā arī ieslodzījuma vietu infrastruktūras un ieslodzīto nodarbinātības faktora ietekmi uz resocializācijas mērķa sasniegšanu. Latvijas Sodū izpildes kodekss⁹³ nosaka, ka dalība resocializācijas pasākumos nav obligāta – *notiesāto piedalīšanās resocializācijā ir stimulējama un pozitīvi novērtējama*. Revīzijā iegūtā informācija liecina, ka kopumā resocializācijas programmās iesaistās tikai vidēji 21% no kopējā ieslodzīto skaita, bet tās pabeidz vidēji 63% no tiem. Savukārt izlases veidā detalizēti izvērtējot konkrētus gadījumus, revidenti secina, ka resocializācijas programmās iesaistījās 22%. Notiesāto resocializācijas plāni tiek izpildīti vidēji tikai 41% gadījumu.

Latvijā ir ieviesta progresīvā soda izpildes sistēma⁹⁴, kas ir vērsta uz indivīda atbildības veicināšanu, tajā skaitā aktīvu iesaistīšanos resocializācijas pasākumos gan ieslodzījuma vietās gan arī ārpus tām. Šī sistēma zināmā mērā nosaka daļēji *obligātu* iesaisti norādītajos pasākumos, jo, lai ieslodzītā persona virzītos pa progresīvās soda izpildes noteiktajām pakāpēm (kas nosaka režīma ierobežojumus un papildu tiesības), ieslodzītajām personām ir ne tikai jāievēro iekšējās kārtības noteikumi, bet arī aktīvi jāiesaistās resocializācijas procesā un jāpilda risku un vajadzību izvērtēšanas rezultātā noteiktie pasākumi.

Ārvalstu pētījumi⁹⁵ liecina, ka, lai resocializācijas pasākumi būtu pēc iespējas efektīvāki, tiem ir jābūt ieviestiem pēc brīvprātības principa un tos nevajadzētu noteikt kā obligātus pasākumus. Ja resocializācijas pasākumiem tiek piešķirts obligāts statuss, tie zaudē efektivitāti un savu nozīmi. Piespiedu korekcijas metodes ir raksturīgas autoritatīvām sistēmām, nevis valstīm, kas balstās uz demokrātiskiem principiem.

Vienlaikus citas valstis ievieš dažādus *stimulus un privilēģijas*, tiešāk sasaistot rehabilitācijas (resocializācijas) procesu ar privilēģiju līmeni, kā arī tiešāk nodala privilēģijas no tiesībām. Piemēram, iesaiste rehabilitācijas procesā ir viena no pamatprasībām, lai nodrošinātu noteiktas privilēģijas, tajā skaitā: iespēju ievietot TV kamerā, tērēt un nopelnīt vairāk naudas līdzekļu, papildus satīties ar ģimeni un draugiem, pavadīt ilgāku laiku ārpus slēgtās kameras u.tml.

Arī Latvijā varētu izvērtēt iespēju izdalīt atsevišķas privilēģijas tiem, kuri aktīvi un labprātīgi iesaistās resocializācijas procesā, kā arī ievēro ieslodzījuma vietas kārtību, nepieļaujot pārkāpumus. Te gan ir jāņem vērā Latvijas ieslodzījuma vietu infrastruktūras specifika, kura balstās uz *karcerālo kolektīvismu*⁹⁶. Kopējās kamerās var atrasties dažādu

privilēģiju līmeņu cilvēki, kas attiecīgi apgrūtinā šo privilēģiju nodrošināšanu konkrētajai personai. Tomēr būtu nepieciešams izvērtēt, kādas papildu privilēģijas ieslodzītās personas varētu saņemt, lai tās veicinātu iesaistīties resocializācijas pasākumos, kas būtu iespējams *karcerālā kolektīvisma* apstākļos un kas atbilstu pieejamajiem finanšu un materiālajiem resursiem. Iespējams, ka arī Latvijā ieviesto pamudinājumu sistēmu, kas atalgo ieslodzītās personas par labu uzvedību un godīgu attieksmi pret darbu vai mācībām ieslodzījuma vietās, varētu vairāk sasaistīt ar resocializācijas procesu.

Tāpat būtiska nozīme ir pasākumiem, kas tiek veikti pēc personas atbrīvošanas, kur cita starpā būtu izvērtējama pašvaldību sociālo dienestu iesaistes pietiekamība u.c. faktori.

Viena no nozīmīgākajām problēmām Latvijas ieslodzījuma vietās ir ieslodzīto nodarbinātība. Ieslodzījuma vietu pārvalde atzīst, ka darba vietu skaits ir ļoti ierobežots un ieslodzījuma vietās ir izveidojusies rinda uz darba vietām⁹⁷.

Ieslodzīto nodarbinātība – tā ir iespēja apgūt darba prasmes un pieredzi, kas būs nepieciešama brīvībā, kā arī tā ir iespēja segt civilprasības (atbildzināt valstij par izmaksātajām kompensācijas cietušajiem un uzturlīdzekļiem, kā arī segt citas parādsaistības) un palīdzēt ģimenei.

Nodarbinātība ieslodzījuma vietā jāuzskata ne vien kā viens no kompleksas ieslodzīto sociālās resocializācijas sistēmas elementiem, bet arī kā pasākumu kopums, kura rezultātā samazinās pārkāpumu skaits ieslodzījumu vietās, samazinās recidīva varbūtība, ieslodzītajiem paaugstinās pašcieņa un atbildības sajūta, kā arī tiek dots sociāli ekonomisks ieguldījums valsts attīstībā⁹⁸. Latvijas cietumos darba vietu skaits ir ierobežots un nodarbināta ir vien aptuveni viena ceturtdaļa notiesāto.

Latvijā gandrīz visās ieslodzījuma vietās ir iespēja strādāt (izņemot Liepājas cietumu un Cēsu audzināšanas iestādi nepilngadīgajiem). Likums notiesātajiem un ieslodzītajiem ļauj to darīt un saņemt atlīdzību. Darba vietas piedāvā gan cietuma saimnieciskajā apkalpē, gan komersants, kuram ir izveidota ražotne cietuma teritorijā. Tomēr darba vietu trūkums liecina, ka daļa Latvijas ieslodzīto ir piespiedu bezdarbnieki ar tiesībām strādāt.

Ieslodzītie, kuri nestrādā, būtībā ir atkarīgi no naudas līdzekļiem, kurus tiem iespējams saņemt no tuviniekiem. Rezultātā rodas mantiskā nevienlīdzība starp notiesātajiem, kas savukārt veicina “cietumu subkultūru” un manipulēšanu ar citiem notiesātajiem. Turklāt notiesāto nepietiekama nodarbinātība negatīvi iespaido cietušo personu civilprasību apmierināšanu.

Liela daļa no personām, kas notiesātas ar brīvības atņemšanas sodu un sodu izcieš ieslodzījuma vietā, nekad nav strādājušas vai ir strādājušas zemi kvalificētu darbu vai arī viņu darba iemaņas nav konkurētspējīgas darba tirgū. Notiesātajām personām trūkstot kādai no likumpaklausīgai dzīvei nepieciešamajām iemaņām vai prasmēm vai arī ja tām ir sociālās uzvedības traucējumi, likumsakarīgi pieaug noziedzīgu nodarījumu skaits. Tāpēc nozīmīgs ir notiesāto nodarbināšanas jautājums.

Revīzijā iegūtā informācija liecina, ka 2019.gada pirmajā pusgadā ieslodzījuma vietās tika nodarbināti tikai 22,9% ieslodzīto, tajā skaitā 11,1% bija nodarbināti cietumu saimnieciskajā apkalpē un 11,8% komersantu izveidotajās darba vietās.

Gandrīz vienlaicīgi ar Resocializācijas koncepciju, 2010.gadā Ministru kabinetā tika atbalstīta arī *Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbinātības koncepcija*⁹⁹

(turpmāk – Notiesāto nodarbinātības koncepcija), kurā atzīts, ka nodarbinātība soda izciešanas laikā ir ļoti cieši saistīta ar nodarbinātību pēc ieslodzījuma. Ieslodzījuma vietās ir maksimāli jācenšas veicināt nodarbinātību, tādējādi palīdzot ieslodzītajiem saglabāt gan sociālās, gan profesionālās iemaņas, kas būs nepieciešamas, meklējot darbu brīvībā¹⁰⁰.

Ar Notiesāto nodarbinātības koncepcijas pieņemšanu tika radīts pamats jaunas sistēmas veidošanai, kuras ietvaros notiesāto nodarbināšanai tika noteikts cits, no sabiedrībā pastāvošā atšķirīgs mērķis – nevis peļņas gūšana izdzīvošanai, bet gan iesaiste resocializācijā, kas ļautu dzīvot likumpaklausīgu dzīvi pēc atbrīvošanas no soda izciešanas. Tajā norādīts, ka notiesāto nodarbināšana ir resocializācijas sastāvdaļa, un tādējādi notiesāto nodarbināšana nav skatāma analogiski sabiedrībā nodarbinātu personu tiesiskajam statusam un reglamentējumam. Tāpēc tika plānots veidot speciālu regulējumu Latvijas Sodų izpildes kodeksā, nosakot, ka personas, kas sodu izcieš slēgtajos vai daļēji slēgtajos cietumos vai audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem, nodarbināšanas laikā resocializācijas procesa ietvaros ir īpaša nodarbinātu personu kategorija, kam noteikts atsevišķs normatīvais regulējums.

Notiesāto nodarbinātības koncepcijā arī atzīts, ka notiesāto nodarbinātības attīstīšana ilgtermiņā nav iedomājama bez komersantu piesaistes. Tika plānots Latvijas Sodų izpildes kodeksā noteikt deleģējumu Ministru kabinetam izstrādāt noteikumus par komersantu pieteikšanās un atlases procedūru, komersantu izvērtēšanas komisijas sastāvu, kritērijiem komersantu atlasei, lēmumu pieņemšanas kārtību un citiem nepieciešamajiem jautājumiem. Ņemot vērā, ka, organizējot notiesāto nodarbinātību ieslodzījuma vietā, komersants sastopas ar grūtībām, kādas nepastāv sabiedrībā (piemēram, jānodrošina lielāka nodarbināto notiesāto uzraudzība, lai nenotiktu neatļauti kontakti, jārēķinās ar lielāku saražotās produkcijas brāķa procentu, jārēķinās ar režīma prasībām cietumā – papildu pārbaudēm, gan ievēdot materiālus, gan izvedot saražoto produkciju no tā, u.tml.), tika plānota atbalsta sistēmas veidošana komersantam, kas nodarbina notiesātos ieslodzījuma vietās.

Notiesāto nodarbinātības koncepcijas izpildes efektivitāti plānoja vērtēt, izmantojot rādītājus, kas nepārprotami liecina par plānoto nodarbinātības sistēmas ietekmi uz notiesāto resocializācijas mērķa sasniegšanu:

- pilnveidotas notiesāto resocializācijas iespējas, izvirzot rezultatīvo rādītāju – 2013.gadā par 10% pieaudzis nodarbinātībā iesaistīto notiesāto īpatsvars ieslodzījuma vietās (salīdzinot ar 2010.gada rādītājiem);
- izveidota stimulu un atbalsta sistēma komersantiem, kas iesaistīti notiesāto nodarbināšanā resocializācijas procesa ietvaros brīvības atņemšanas iestādēs (jāizveido sistēma, kas nodrošina, ka, pieaugot komersanta ieguldījumiem un viņa izveidotajās ražotnēs nodarbināto notiesāto skaitam, samazinās nomas maksa un atvieglojumi iepirkumu procedūras piemērošanā).

2012.gada 4.janvārī Ministrija sagatavoja un iesniedza Ministru kabinetā informatīvo ziņojumu *Par Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbinātības koncepcijas izpildi*, kurā rezultatīvo rādītāju izpilde netika vērtēta. Tomēr, analizējot koncepcijas īstenošanas rezultātus, var secināt, ka plānotie grozījumi normatīvajos aktos tika veikti, definējot notiesāto nodarbinātības procesu resocializācijas ietvaros, komersantu piesaistes mehānismu u.c. nepieciešamos jautājumus, piemēram, Latvijas Sodų izpildes kodekss tika papildināts:

- nosakot ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbinātības mērķi, to veidus un par samaksu nodarbinātā notiesātā tiesisko statusu un pamatu ar brīvības atņemšanu notiesātā nodarbināšanai par samaksu, kas iepriekš nebija regulēts¹⁰¹;
Kodeksā tika iekļautas normas, kas nosaka ar brīvības atņemšanu notiesāto darba laika vispārīgos nosacījumus, atvaļinājumu, nodarbināšanas bez darba samaksas nosacījumus, īslaicīgu atbrīvošanu no nodarbināšanas, kā arī ar brīvības atņemšanu notiesātā un nodarbinātāja darba strīdu izskatīšanas kārtību;
- reglamentējot ar brīvības atņemšanu notiesātā darba samaksas noteikšanas vispārīgos noteikumus, kā arī minimālo stundas tarifa likmi un minimālā mēneša darba samaksu ar brīvības atņemšanu notiesātajam¹⁰²;
- paredzot, ka ieslodzījuma vietām regulāri Pārvaldes mājas lapā jāizsludina publiski konkursi komersantu, kas vēlas nodarbināt notiesātos, piesaistei, kā arī iekļaujot regulējumu, kas noteic komersantu piedāvājuma izvērtēšanas kārtību¹⁰³.

Kopš Notiesāto nodarbinātības koncepcijas apstiprināšanas netika novērots, ka komersantu interese ieslodzīto nodarbinātībā būtu pieaugusi, ņemot vērā, ka:

- uzņēmumiem jāiegulda lielas investīcijas, lai “nolietotajās” cietumu telpās iekārtotu ražotnes, un pašlaik nav nekāda mehānisma, kas šīs investīcijas ilgākā laikposmā aizsargātu (ja mainās ieslodzījuma vietu administrācijas plāni, uzņēmumus no teritorijas, laužot sadarbības līgumu, var izlikt mēneša laikā);
- darbs ar ieslodzītajiem ir ļoti specifisks, prasa lielākus izdevumus un laika patēriņu nekā ražotnēs ārpus cietuma teritorijas.

Nepastāvot efektīviem komersantu atbalsta pasākumiem, likumsakarīgi samazinās iespējas nodrošināt notiesātos ar darbu un faktiski liela daļa notiesāto ieslodzījuma vietā laiku pavada bezmērķīgi un netiek sagatavoti dzīvei brīvībā, kurā ikdienas neatņemama sastāvdaļa ir darbs. Šis faktors revidentu ieskatā veicina to, ka kopumā joprojām saglabājas augsts risks sabiedrībai atkārtoti ciest no noziedzīgiem nodarījumiem un valstij samaksāt par vienu un to pašu ieslodzīto uzturēšanu atkārtoti, jo personu atkārtoti veiktu noziedzīgu nodarījumu gadījumi nemazināsies.

Revīzijas laikā, vērtējot ieslodzīto nodarbinātības rādītājus¹⁰⁴ dažādos periodos, revidenti secina, ka iespējas ieslodzīto nodarbinātībai 2018.gadā, salīdzinot ar 2010.gadu, nav būtiski palielinājušās (skatīt 3.tabulu).

3.tabula

Notiesāto nodarbinātības rādītāji 2010., 2013. un 2018.gadā

Rezultatīvais rādītājs ¹⁰⁵	2010	2013	2018
Salīdzinot ar 2010.gada rādītājiem, procentuāli pieaug nodarbinātībā iesaistīto notiesāto īpatsvars, tomēr jāņem vērā, ka vienlaikus būtiski samazinājies notiesāto skaits, kas sodu izcieš ieslodzījuma vietās			
Notiesāto skaits	5055	3613	2541
Kopējais nodarbināto skaits	1141	1179	874
Kopējais nodarbināto skaits,%	22,6	32,6	34,4
Vidējā termiņā pieaudzis iesaistīto notiesāto, kuru nodarbināšanā iesaistīti komersanti, īpatsvars (% no			

Rezultatīvais rādītājs ¹⁰⁵	2010	2013	2018
notiesāto skaita ieslodzījuma vietās), bet arī tas saistīts ar notiesāto skaita izmaiņām, nevis ar komersantu darba vietu skaita palielināšanos			
Notiesāto skaits	5055	3613	2541
Nodarbināto skaits komersantu darba vietās	609	509	450
Nodarbināto skaits komersantu darba vietās, %	12,0	14,1	17,7

Par trūkumiem ieslodzīto nodarbinātībā liecina arī ESF projekta “Bijušo ieslodzīto integrācija sabiedrībā un darba tirgū” ietvaros veiktais pētījums “Pētījums par brīvprātīgo darba iespējām un līdzgaitniecības modeļa ieviešanu kriminālsodu izpildē”¹⁰⁶. Pētījumā cita starpā atzīts, ka *Latvijas situācijā algots darbs ieslodzījumā ir maz attīstīts un, salīdzinot Latvijas un citu valstu pieredzi, rodas priekšstats, ka darba vietu radīšanai ieslodzījumā vide Latvijā ir drīzāk sarežģīta un nemotivējoša.*

Uzdevumi saistībā ar notiesāto personu iespējamu resocializāciju ir iekļauti arī citu ministriju izstrādātajos attīstības plānošanas dokumentos, piemēram:

- Labklājības ministrijas izstrādātās *Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011.–2017.gadam*¹⁰⁷ ietver pasākumus attiecībā uz vardarbību veikušo personu rehabilitāciju – normatīvo aktu regulējuma pilnveidošanu un rehabilitācijas programmu nodrošinājumu;
- Labklājības ministrijas izstrādātās *Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādnes 2014.–2020.gadam*¹⁰⁸ ietver pasākumus attiecībā uz personām, kuras ir veikušas prettiesiskas darbības vai ir tendētas uz vardarbību un personām ar dažādu veidu atkarībām (bez norādes uz pazīmi – bijušais ieslodzītais);
- Iekšlietu ministrijas izstrādātajās *Narkotisko un psihotropo vielu un to atkarības izplatības ierobežošanas un kontroles pamatnostādnes 2011.–2017.gadam*¹⁰⁹ paredzēti pasākumi ieslodzījuma vietu personāla kapacitātes un drošas infrastruktūras nostiprināšanai (semināri ieslodzījuma vietu darbiniekiem par narkotiku pārdozēšanas profilaksi, narkotiku noteikšanas eksprestestu iegāde u.c.);
- Izglītības ministrijas izstrādātajās *Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020.gadam*¹¹⁰ paredzēti pasākumi ieslodzītajiem rīcības virzienā “Priekšlaicīgi mācības pametušo un izglītību neieguvušo skaita samazināšana”, kurā iekļauta arī sociālās atstumtības riskam pakļauto jauniešu iesaiste neformālās izglītības programmās (dienas aprūpes centros, grupu dzīvokļos, ieslodzījuma vietās, bērnunamos u.tml. vietās esošos jauniešus, atkarībā nonākušos jauniešus, jauniešus ar garīgās attīstības traucējumiem, jauniešus, kas nemācās, nestrādā vai neapgūst arodu, u.c.). Bijušie ieslodzītie varēs iesaistīties šajā dokumentā ietvertajos pasākumos kā jebkurš iedzīvotājs, kas iekļauts mērķa grupās (bez norādes uz pazīmi – bijušais ieslodzītais).
- Labklājības ministrijas izstrādātajās *Profesionāla sociālā darba pamatnostādnes 2014.–2020. gadam*¹¹¹ paredzētas aktivitātes, kas skar sociālā darba speciālistu apmācību, kuri strādās arī ar bijušajiem ieslodzītajiem, ja tie vērsīsies pēc palīdzību sociālajā dienestā (sociālā darba speciālistu apmācības darbam ar no ieslodzījuma vietām atbrīvotām personām, sociālā darba kopienā attīstīšana un

īstenošana, sociālās iekļaušanas un socializācijas jomā un starpinstitucionālās un starpprofesionālās sadarbības attīstīšana un ieviešana u.c.).

Neviens no dokumentiem, kurus izstrādājušas citas ministrijas, nerisina noziedzīgās uzvedības riska novēršanas jautājumus ieslodzītajiem vai bijušajiem ieslodzītajiem. Bijušie ieslodzītie parasti šādos dokumentos tiek iekļauti ņemot vērā citas (ar ieslodzījumu nesaistītas) pazīmes, piemēram, sociālās atstumtības un nabadzības riskam pakļautie iedzīvotāji u.c.

Būtisks priekšnoteikums efektīvai notiesāto personu resocializācijai ir ieslodzījuma vietu infrastruktūras atbilstība efektīvai brīvības atņemšanas sodu izpildei. Lai to īstenotu, 2013.gadā tika izstrādāti jauni cietumu sistēmas veidošanas un jauno cietumu izvietošanas principi, kas apstiprināti *Ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstības koncepcijā*¹¹². Tās izstrādes mērķis bija radīt priekšnoteikumus nepieciešamo materiālo apstākļu (infrastruktūras) izveidošanai efektīvai brīvības atņemšanas soda izpildei, t.sk. notiesāto resocializācijai, kā arī kopumā palielināt sabiedrības drošību pret apdraudējumiem, ko var radīt nedroša ieslodzījuma vietu sistēma. Koncepcijā bija paredzēta sešu jaunu cietumu izveide. Izstrādājot koncepciju, atzīts, ka esošā infrastruktūra neļauj veiksmīgi īstenot ieslodzīto resocializāciju, kā arī tas, ka esošajās ieslodzījuma vietās to plānojuma dēļ nevar nodrošināt starptautisko un nacionālo institūciju prasību ievērošanu.

Turklāt Pamatnostādnēs norādīts, ka Latvijas ieslodzījuma vietu sistēma saņem dažādu veidu kritiku teju no visām starptautiskajām organizācijām un to pārstāvjiem, kas viesojas Latvijā un apmeklē ieslodzījuma vietas, piemēram, Eiropas Padomes Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (turpmāk tekstā – CPT).

2016.gadā Latvijā vizītē CPT delegācija apmeklēja četrus cietumus un atzinīgi vērtēja pēdējo gadu laikā Latvijas iestāžu veikumu, novēršot ieslodzījuma vietu kameru pārapsūdzīvotību. CPT arī norādīja, ka tā vēlētos pastāvīgi saņemt informāciju par tālāko attīstību šajā jomā, kā arī saņemt jaunā Liepājas cietuma būvniecības laika plānu un informāciju par tā projektu kopumā.

CPT arī atzīmēja, ka Daugavgrīvas cietuma Grīvas nodaļā lielākā daļa ieslodzītajiem domāto telpu ir ļoti sliktā tehniskā stāvoklī (piemēram, apdrupušas sienas, stipri nodilušas un dažkārt pat iepuvušas grīdas, ļodzīgas mēbeles) un ventilācijas sistēmas trūkuma dēļ telpās ir ievērojams mitrums. Tāpat bažas rada tas, ka daudzās kamerās nepietiekami iekļūst dienasgaisma. Turklāt kamerās esošās labierīcības lielā daļā kameru ir drausmīgā stāvoklī no higiēnas viedokļa. Viena no ļoti nedaudzajām pozitīvajām iezīmēm ir tā, ka visā iestādē ir ievērots vienam ieslodzītajam paredzētās dzīvojamās platības minimālais standarts 4 m² (ieslodzītie tiek turēti kamerās pa divām līdz 15 personām)¹¹³.

Savā 2016.gada 29.septembra vēstulē Tieslietu ministrija informēja CPT, ka Grīvas nodaļā nav iespējams veikt liela apjoma pārbūvi, jo ēkai piešķirts vēstures pieminekļa statuss. Vienlaikus vēstulē norādīts, ka "Ieslodzījuma vietu pārvalde plāno pakāpeniski pildīt Komitejas ieteikumus, vispirms samazinot ieslodzīto skaitu Grīvas nodaļā (tālākai soda izciešanai pārvedot tos uz citiem cietumiem) un Grīvas nodaļā veicot daļējus nelielus remontdarbus piešķirtā budžeta robežās." Saskaņā ar vēstulei pievienoto rīcības plānu pakāpeniska labiekārtošana iestādē notiks no 2017.gada marta līdz 2020.gada decembrim.

Komitejas uzmanība tika vērsta arī uz to, ka ilgtermiņā Daugavgrīvas cietuma Grīvas nodaļu tiek plānots slēgt.

Kā jau iepriekš minēts, resocializācijas sistēmas attīstība ir cieši saistīta ar ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstību, jo ieslodzījuma vietu tehniskais stāvoklis pašreiz neatbilst efektīvai brīvības atņemšanas soda izpildei, t.sk. notiesāto resocializācijai. Ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstībā jauna cietuma būvniecība Liepājā tika paredzēta laikā no 2013. līdz 2020.gadam, kopumā sākotnēji plānojot izdevumus 78,16 milj. *euro* apmērā¹¹⁴. 2017.gadā ar Ministru kabineta lēmumu¹¹⁵ jaunā Liepājas cietuma būvniecības uzsākšana tika atlika līdz 2020.gadam. 2019.gadā valdība, vērtējot pasākumus un priekšlikumus prioritārajiem pasākumiem valsts budžetam 2020.gadam un ietvaram 2020.–2022.gadam, Liepājas cietuma būvniecības uzsākšanu 2020.gadā neatbalstīja, atliekot to līdz 2022.gadam¹¹⁶.

Igaunija 16 gadu laikā (no 2002. līdz 2018.gadam) ir pārgājusi no deviņiem cietumiem uz trim, izveidojot pilnīgi jaunu cietumu infrastruktūru, kamēr Latvijas valdība joprojām nespēj vienoties pat par viena cietuma būvniecību.

Pētījumi liecina, ka vispārējā dzīves kvalitāte ieslodzījuma vietā ir būtiska, lai norisinātos veiksmīgs resocializācijas process, un, jo labāka ir dzīves kvalitāte ieslodzījuma vietā, jo labāki ir resocializācijas rezultāti. Atbalstoša un droša vide ievērojami paaugstina cilvēku labsajūtu, kas ļauj justies pārliecinātākiem un motivētākiem turpināt pašizaugsmi¹¹⁷.

Liepājas cietuma būvniecības atlikšana arī ietekmē Pamatnostādnēs uzdevumā¹¹⁸ ietvertā pasākuma īstenošanu – jaunā Liepājas cietuma darbinieku specifiskā apmācība. Pasākumu nevar īstenot, ja nav uzsākta jaunā cietuma būvniecība. Aktivitātes plānots uzsākt aptuveni gadu pirms plānotā jaunā cietuma darbības uzsākšanas termiņa. Ņemot vērā, ka apmācību īstenošanu plānots nodrošināt ESF projekta “Resocializācijas sistēmas efektivitātes paaugstināšana” (finanšu līdzekļi pieejami līdz 2022.gada 31.decembrim) ietvaros, pastāv risks, ka apmācību vajadzībām līdzekļi no ESF vairs nebūs pieejami un būs nepieciešams papildu finansējums no valsts budžeta.

Jau vienā no iepriekšējām Valsts kontroles revīzijām¹¹⁹ tika konstatēts, ka jauna cietuma būvniecības Liepājā pabeigšanas termiņu pārcelšana, visticamāk, būtiski ietekmēs politikas īstenošanu sodu sistēmas un kriminālsodu izpildes jomā, jo Pamatnostādnēs izvirzītajam politikas rezultātam “Brīvības atņemšanas vietu infrastruktūra nodrošina efektīvas notiesāto resocializācijas iespēju (sākot ar 2018.gadu)” noteikto rezultatīvo rādītāju izpilde nav izpildāma. Turklāt revīzijā arī konstatēts, ka ik gadu pieaug izdevumi novecojušās un neefektīvās cietumu infrastruktūras uzturēšanai. Pārvaldes kopējie izdevumi cietumu kārtējiem un kapitālajiem remontiem un rekonstrukcijai pēdējo gadu laikā ir ievērojami pieauguši, no 410 tūkst. *euro* 2013.gadā līdz 2,2 milj. *euro* 2016.gadā. Arī turpmākajos gados Pārvalde ievērojamu līdzekļu apjomu ir tērējusi cietumu kārtējiem un kapitālajiem remontiem un rekonstrukcijai – 2017.gadā 1,1 milj. *euro* un 2018.gadā 2,2 milj. *euro*¹²⁰.

Veco cietumu uzturēšanai būs jāiegulda aizvien vairāk valsts budžeta līdzekļu, kurus varētu novirzīt citiem izdevumiem turpmākā resocializācijas sistēmas attīstības gaitā.

Lai nodrošinātu Latvijas normatīvo aktu¹²¹ prasības (publiskai ēkai, kura nodota ekspluatācijā pirms 2004.gada 1.oktobra un kurai pēdējo 10 gadu laikā nav veikta tehniskā apsekošana, tehniskā apsekošana jāveic līdz 2019.gada septembrim, kā arī tās rezultāti

apsekotājam elektroniski jāiesniedz Būvniecības valsts kontroles birojā), 2018.gadā Pārvalde organizēja cietumu ēku tehnisko apsekošanu¹²². Tās mērķis bija noskaidrot, vai ēkās var uzturēties cilvēki; vai to tālāka ekspluatācija nav bīstama cilvēku veselībai un dzīvībai; vai nesošo konstrukciju izturība ir pietiekama, lai ēkās varētu uzturēties cilvēki; kā arī izvērtēt ēku renovācijas iespējas, norādot, kādi pasākumi ir nepieciešami, to aptuveno izmaksu apjoms un vai ēku turpmākā ekspluatācija ir iespējama.

Ieslodzījuma vietu ēku tehniskās apsekošanas rezultāti apliecina cietumu infrastruktūras kritisko stāvokli. Saskaņā ar apsekotāja¹²³ sniegto informāciju, lai novērstu atklātās problēmas un ēkas atbilstu normatīvajos aktos noteiktajām būtiskajām prasībām, nepieciešams ieguldīt līdzekļus vismaz 13 milj. euro apmērā¹²⁴ (skatīt 4.tabulu).

4.tabula

Minimālais nepieciešamo līdzekļu apjoms cietumu ēku remontdarbiem, būvdarbiem un/vai demontāžai

Ieslodzījuma vieta	Ēku/būvju skaits	Remontdarbu un/vai būvdarbu izmaksas	Izmaksas demontāžai	Izmaksas kopā ¹²⁵
Brasas cietums (likvidēts 01.04.2019.)	14	1 698 500		1 698 500
Jelgavas cietums	17	1 235 100	15 000	1 250 100
Valmieras cietums	11	1 467 800	3 900	1 471 700
Olaines cietums	10	152 500		152 500
Cēsu AIE	10	266 800	61 900	328 700
Jēkabpils cietums	11	305 200	34 000	339 200
Ilģuciema cietums	20	956 300	17 000	973 300
Daugavgrīvas cietums	32	2 766 930	33 000	2 799 930
Rīgas Centrālcietums	42	3 671 330	140 300	3 811 630
Liepājas cietums	14	562 790		562 790
Kopā		13 083 250	305 100	13 388 350

Informācijas avots: SIA "BD&C" LV40103329844 ēku tehniskās apsekošanas atzinumi

Jāatzīmē, ka ēku tehniskās apsekošanas uzdevumā netika iekļauts uzdevums apsekot ēku ārējos inženiertīklus un iekšējos inženiertīklus un iekārtas. Arī šiem remontiem būtu nepieciešami būtiski ieguldījumi.

Kavējot infrastruktūras attīstību, pastāv problēmas efektīvas soda izpildes organizācijas nosacījumos, piemēram, pastāv augsti riski sekmīgai resocializācijas pasākumu īstenošanai, nelegālo vielu un priekšmetu iekļūšanai cietumā, ieslodzīto bēgšanai u.tml. Iepriekš šajā ziņojumā jau raksturota t.s. karcerālā kolektīvisma specifika, kad kopējās kamerās atrodas liels daudzums ieslodzīto (līdz pat 15 personām).

Plānotais jaunais cietums nav tikai jauna cietuma ēka, tās funkcionalitāte maina brīvības atņemšanā pavadītā laika nozīmi, tajā skaitā, radot piemērotus uzturēšanās apstākļus, vidi maksimāliem resocializācijas pasākumiem un nodarbinātības iespējām, un sagaidāmais

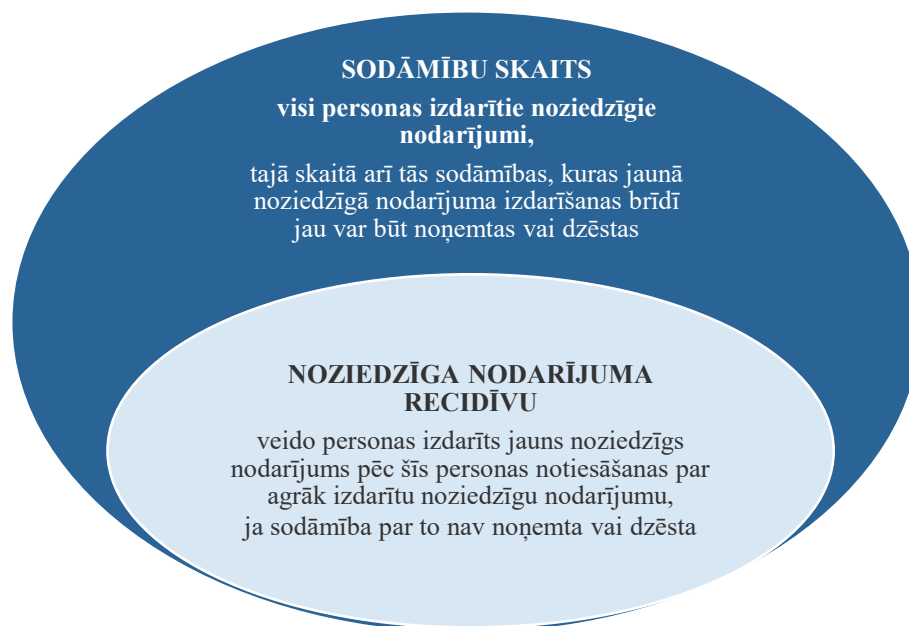
efekts ilgtermiņā ir sabiedrības drošības līmeņa paaugstināšanās un recidīvisma samazināšanās. Turklāt jaunais cietums valstij var sniegt ekonomisku labumu, gan radot jaunas darba vietas, gan arī cietumam būs nepieciešami dažādi saimnieciska rakstura pakalpojumi.

Latvijā nav vispusīgu pētījumu un informācijas par noziedzīga nodarījuma recidīva rādītājiem un dinamiku, nepilnīgu datu dēļ nevar novērtēt atbildīgo iestāžu ieguldītā darba kvalitāti un veikto resocializācijas pasākumu efektivitāti. Turklāt, plānojot turpmāko resocializācijas attīstību, nevar izvirzīt kvalitatīvus rezultātīvos rādītājus, kas raksturotu sistēmas attīstības gaitu un sabiedrības drošības līmeņa uzlabošanos, kā arī ir aprūtināta salīdzināšanās ar citu valstu rādītājiem.

Latvijas problēma ir ne tikai tajā apstākļi, ka dati par recidīvo noziedzību neatspoguļo reālo situāciju, bet arī ieinteresētības trūkumā iegūt šādu informāciju un izmantot to institūciju darba kvalitātes uzlabošanai. Latvijā nav nedz pieprasījuma pēc detalizētas informācijas par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, nedz tādas informācijas piedāvājuma.

Krimināllikuma izpratnē¹²⁶ recidīvs ir personas veiktie noziedzīgie nodarījumi, par kuriem sodāmība jaunā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī nav noņemta vai nav dzēsta likumā noteiktajā kārtībā, bet Latvijā, lai raksturotu recidīva līmeni, izmanto statistikas rādītāju izmaiņas par visiem atkārtoti izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem (15.attēls):

- **Noziedzīga nodarījuma recidīvs.** Recidīvu veido tikai tie personas veiktie noziedzīgie nodarījumi, par kuriem sodāmība jaunā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī nav noņemta vai nav dzēsta likumā noteiktajā kārtībā. Visbiežāk to deklarātīvi lieto dažādu līmeņu politikas plānošanas un citos dokumentos, kā arī prese un dažādi informācijas sniedzēji (masu mediji);
- **Sodāmību skaits.** Tiek veikta uzskaitē valsts informācijas sistēmā “Sodu reģistrs”. Šos datus par notiesāto sodāmībām dienesta vajadzībām izmanto gan Pārvalde, gan Dienests, gan arī citas iesaistītās institūcijas.

15.attēls. Noziedzīga nodarījuma recidīvs un sodāmību skaits

Jau 2011.gada pētījumā¹²⁷ secināts, ka Latvijā nav precīzas informācijas par noziedzīga nodarījuma recidīva faktiem, recidīvās noziedzības dinamiku, tās tendencēm un faktoriem, kas to ietekmē. Pieejamie statistikas dati neļauj izdarīt secinājumus par faktisko noziedzīga nodarījuma recidīva līmeni un vispusīgi raksturot recidīvās noziedzības fenomenu. Statistikas dati, kas satur informāciju par noziedzīga nodarījuma recidīvu, ietver sevī krimināltiesiskā (legālā) noziedzīga nodarījuma recidīva faktus, savukārt jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšana pēc tam, kad personām sodāmība dzēsta vai noņemta, netiek skaitīta kā noziedzīgo nodarījumu recidīvs. Noziedzīga nodarījuma recidīvs ir gan pārkāpēja, gan sabiedrības, gan arī valsts neveiksme.

Pētījumā¹²⁸ uzvērts viedoklis par neveiksmju ķēdi: personas nespēju dzīvot sabiedrībā atbilstoši tās gaidām – vai sabiedrības nespēju nodrošināt to personai; personas nespēju būt ārpus nepatīkšanām, personas “neveiksmi” tikt aizturētam un atzītam par vainīgu, notiesāto nespēju gūt labumus no korekcijas programmām, ko viņam piedāvā soda izpildes laikā, vai arī sodu izpildes institūciju nespēju piedāvāt programmas, kas var rehabilitēt un resocializēt personu, un beigās – personas neveiksmi, kas izpaužas noziedzīgās karjeras turpināšanā pēc kriminālsoda izpildes. Kaut gan ar kriminālsodiem tiek mēģināts panākt, ka likumpārkāpējs labojas, tomēr jāatzīst, ka sodu piemērošana negarantē personas resocializāciju un atturēšanos no jauniem pārkāpumiem.

Pārvalde informāciju par notiesātās personas sodāmību iegūst informācijas sistēmā “Sodu reģistrs”¹²⁹, tajā skaitā par tām sodāmībām, kuras jaunā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī jau var būt noņemta vai dzēsta likumā noteiktajā kārtībā.

Revīzijā konstatēts, ka visaptveroša un aktuāla informācija par noziedzīga nodarījuma recidīva rādītājiem un dinamiku nav pieejama nevienai no atbildīgajām iestādēm. Nevienai no atbildīgajām iestādēm nav arī deleģējuma uzkrāt un analizēt šādu informāciju – Pārvaldei nav juridiska pienākuma vākt un analizēt informāciju par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, savukārt Dienests var analizēt tikai bijušo un esošo probācijas klientu recidīva rādītājus¹³⁰.

Datu trūkuma par noziedzīga nodarījuma recidīva rādītājiem un datu nepietiekamas detalizācijas dēļ apkopotos datus par vairākkārt sodītām personām var izmantot vienīgi informatīvos nolūkos, bez iespējām vērtēt atbildīgo iestāžu ieguldītā darba kvalitāti un veikto resocializācijas pasākumu efektivitāti.

Trūkstot informācijai, resocializācijas attīstības plānošanā nevar izvirzīt kvalitatīvus rezultātīvos rādītājus, kas raksturotu sistēmas attīstības gaitu un sabiedrības drošības līmeņa uzlabošanos, kā arī ir apgrūtināta salīdzināšanās ar citu valstu rādītājiem.

Revīzijas gaitā netika iegūta informācija, ka Latvijā būtu vērtēta īstenoto resocializācijas pasākumu efektivitāte un to ietekme uz recidīva rādītājiem.

Vairākus pētījumus par atsevišķām mērķa grupām ir veikuši Dienesta speciālisti:

- 2019.gadā – “Probācijas klientu noziedzīgu nodarījumu recidīvs: 2013.gada un 2016.gada kohortu salīdzinājums” – par to, kā mainījusies probācijas klientu plūsma dažādu dienesta funkciju ietvaros, lai raksturotu probācijas klientu mērķgrupas un noskaidrotu to strukturālās izmaiņas, stājoties spēkā Krimināllikuma grozījumiem¹³¹, un salīdzināt 2013.gada un 2016.gada probācijas klientu kohortu¹³² recidīva rādītājus;

Pētījumā secināts, ka 2016.gada probācijas klientu grupā ir augstāki recidīva rādītāji un tas ir saistīts ar recidīva rādītāju atšķirībām probācijas klientiem, kuri notiesāti ar piespiedu darbiem – 2013.gadā jauns kriminālprocess pirmajā gada laikā ir ierosināts 21,49%, bet 2016.gada izlasē jaunu kriminālprocesu pirmā gada laikā ierosināja 31,09% ar piespiedu darbu notiesātajiem. Pārējās probācijas klientu grupās recidīva rādītāju atšķirības netika konstatētas¹³³.

- 2018.gadā – “Noziedzīgu nodarījumu recidīvs personām, kuras notiesātas par dzimumnozieguma izdarīšanu” – pētījuma mērķis ir raksturot probācijas klientus, kas notiesāti par noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību un apzināt jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas (recidīva) rādītājus šajā grupā;

Pētījums par dzimumnoziegumiem sodītām personām, kas kļuva par Dienesta klientiem laika posmā no 2010.gada janvāra līdz 2016.gadam. Analizējot datus tika konstatēts, ka katrai piektajai izlasē iekļautajai personai pēc notiesāšanas par dzimumnozieguma izdarīšanu vai atbrīvošanas no ieslodzījuma ir ierosināts jauns kriminālprocess par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (151 no 708 gadījumiem; 21%), bet biežāk no jauna izdarītais noziedzīgais nodarījums bija ar dzimumnoziegumiem nesaistīts noziedzīgs nodarījums. Tikai nelielai daļai notiesāto dzimumnoziedznieku ir ierosināts jauns kriminālprocess par dzimumnoziegumu izdarīšanu (35 no 708 gadījumiem; 5%)¹³⁴.

- 2015.gadā – “Recidīva rādītāji personām, kas notiesātas par dzimumnozieguma izdarīšanu” – par probācijas klientiem, kas notiesāti par dzimumnoziegumu izdarīšanu un kas kļuva par Dienesta klientiem laika posmā no 2006. gada janvāra līdz 2014.gada janvārim;

Pētījumā secināts, ka tikai neliela daļa notiesāto dzimumnoziedznieku izdara jaunus dzimumnoziegumus (17 no 406 gadījumiem; 4,2%), savukārt neseksuāla rakstura vardarbīgus noziegumus izlasē iekļautie likumpārkāpēji ir izdarījuši biežāk nekā

jaunus dzimumnoziegumus. 9% no apsekojamiem izdarīja noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbības pielietošanu vai draudiem, t.i., katrā 11 gadījumā notiesātais risks mērīšanas periodā izdarīja vardarbīgu neseksuāla rakstura noziegumu¹³⁵.

- 2011.gadā – “Recidīva rādītāji, to noteikšanas kārtība un piemērošana Valsts probācijas dienesta un Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbā”. Pētījuma mērķis: radīt analītisko bāzi un iegūt informāciju par recidīva noteikšanas pieejām citu valstu un Latvijas kriminālsodu izpildes un tiesu varas institūcijās (policijā, tiesās, Dienestā, Pārvaldē) un izstrādāt priekšlikumus recidīva noteikšanas pilnveidošanai, īpašu uzmanību pievēršot Dienesta un Pārvaldes atbildības jomām. Secinājumu daļā autori sniedz priekšlikumus par nepieciešamajām izmaiņām noziedzīgo nodarījumu recidīva noteikšanas prakses pilnveidošanai Latvijas tiesu varas un kriminālsodu izpildes institūcijās.

Pētījumā secināts, ka valstī nav institūcijas, kas būtu ieinteresēta patiesas informācijas iegūšanā par recidīvo noziedzību. Gan dokumenti, kas skar kriminālsodu politiku, gan jauni tiesību akti, kas izstrādāti kriminālās justīcijas ietvaros, gan spēkā esošo normatīvo aktu grozīšana notiek, rūpīgi neizvērtējot situāciju saistībā ar noziedzīgo recidīvu un ignorējot faktu, ka atsevišķi recidīvo noziedzību raksturojošie dati ir tieši saistīti ar kriminālsodu, citu krimināltiesību instrumentu, kā arī īstenojamās kriminālsodu politikas (ne)efektivitāti. Valsts nefinansē recidīvās noziedzības problēmu izpēti un informācija par situāciju ar recidīvo noziedzību ir iegūstama, apvienojot fragmentārus datus no dažādiem avotiem, kas iegūti, izmantojot atšķirīgu metodoloģiju un kuras ticamība lielākā vai mazākā mērā ir apšaubāma. Šī pētījuma ietvaros aptaujātie speciālisti ir norādījuši, ka informācija par noziedzīgo nodarījumu recidīvu ir svarīga, tomēr viņu pārstāvētās institūcijas un iestādes šādu informāciju neapkopo vai apkopo tikai atsevišķus datus, ievērojot institucionālās intereses un izmantojot informācijas apstrādes metodoloģiju, kas neļauj iegūt plašu priekšstatu par noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Aptaujātie speciālisti, atzīstot faktu, ka viņu rīcībā nav plašas informācijas par recidīvo noziedzību un tās iemesliem, vienlaikus puda viedokli, ka viņu pārstāvētās iestādes plašāku informāciju par noziedzīgo nodarījumu recidīvu nepieciešamības gadījumā var pieprasīt un iegūt no Iekšlietu ministrijas Informācijas centra. Tomēr tas neveic šāda veida informācijas apkopošanu un apstrādi. Netiešā veidā tas apliecina, ka minētā nepieciešamība Latvijas kriminālās justīcijas institūcijās joprojām nav apzināta, kas ir galvenais iemesls, kura dēļ dati par noziedzīgu nodarījumu recidīvu netiek izmantoti kā rezultatīvais rādītājs, vērtējot valsts institūciju darba kvalitāti¹³⁶.

Laikā no 2016.gada decembra līdz 2022.gadam Pārvalde sadarbībā ar Dienestu īsteno Eiropas Sociālā fonda projektu “Resocializācijas sistēmas efektivitātes paaugstināšana” un tā ietvaros plānots arī izvērtēt esošo resocializācijas sistēmu, apzināt un praksē ieviest jaunus instrumentus, kam būtu jānodrošina esošās sistēmas efektivitātes paaugstināšana.

Uz informācijas trūkumu un nepietiekamu pētniecību recidīva jomā jau 2011.gadā norādīts pētījumā¹³⁷, atzīmējot, ka:

- recidīvās noziedzības rādītāju analīze nenozīmē tikai statistisko datu apkopošanu un izvērtēšanu. Liela nozīme ir arī detalizētai soda izpildes lietu analīzei – bez individuālas lietu analīzes, pētot vien oficiāli apkopotos statistikas datus, nevar izdarīt precīzus secinājumus par sekām, ko radījis piespriestais un izpildītais sods;

- padziļināti analizējot recidīvisma rādītājus un to mijsakarību, ir iespējams labāk izprast šo parādību un radīt tādas instrumentus, kas būtu efektīvāki recidīvās noziedzības novēršanā;
- citās valstīs jau sen apkopo un analizē datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, izmantojot iegūtās zināšanas, lai mērītu panākumus likumpārkāpēju rehabilitācijā.

Latvijā veiktajos pētījumos tiek analizēti dati par atsevišķām klientu grupām, par to raksturojošajiem rādītājiem un to izmaiņām, piemēram, vecums, dzimums, veikto noziedzīgo nodarījumu skaits, notiesāšanas iemesls, kas ļauj prognozēt recidīva riskus. Informācija galvenokārt tiek iegūta no informāciju sistēmām. Taču nav veikta analīze par piemēroto korekcijas un atbalsta pasākumu efektivitāti, analizējot informāciju par konkrētām personām.

Lai gan resocializācijas sistēma valstī ir ieviesta un tiek īstenoti dažādi sociālās uzvedības korekcijas un sociālās rehabilitācijas pasākumi ar mērķi veicināt notiesātā tiesisku uzvedību un veidot viņam sociāli pozitīvu vērtību izpratni, tomēr atkārtoti notiesāto skaita īpatsvars ieslodzījuma vietās neuzrāda tendenci samazināties. Revidentu ieskatā šāda situācija liecina, ka izveidotā resocializācijas sistēma nav pietiekami efektīva. Lai arī kopš 2013.gada samazinās notiesāto skaits (par 3,4%), kas sodu izcieš otro reizi, tomēr revidentu vērtējumā, resocializācijas sistēmai darbojoties efektīvi, progress varētu būt pamanāmāks.

Ieteikumi

Lai sasniegtu galveno resocializācijas mērķi – samazināt atkārtota noziedzīga nodarījuma veikšanu –, aicinām Ministriju veikt pasākumus, lai izvērtētu un izstrādātu turpmāku resocializācijas sistēmas attīstības redzējumu – kāda būtu jāveido resocializācijas sistēma kopumā, nevis tikai soda izpildes institūcijās; kādi atbalsta pasākumi personām ir nepieciešami pēc soda izciešanas, lai saglabātu jau veikto resocializācijas pasākumu pozitīvo ietekmi; kā šie pasākumi ir nodrošināmi u.c.

Valsts kontroles viedoklis: *Nevar uzskatīt, ka Latvijā ir izveidota vienota sistēma, resocializācijas pasākumi tiek īstenoti ieslodzījuma vietās un Dienestā. Savukārt personām pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas, ja nav ģimenes atbalsta un mājokļa, atbalsta sniegšana ir ļoti ierobežota (pašvaldību sociālo dienestu pabalsti, ierobežots skaits nevalstisko organizāciju izveidoto rehabilitācijas centru bijušajiem ieslodzītajiem). Tādēļ, lai nodrošinātu notiesāto personu resocializācijas nepārtrauktību un pēctecību, valstī ir nepieciešams izveidot sistēmu, kādā notiek valsts, pašvaldību un nevalstisko organizāciju sadarbība, ir jābūt redzējumam par sistēmu kopumā.*

Lai novērtētu attīstības plānošanas dokumentos izvirzīto mērķu sasniegšanu un kopumā resocializācijas sistēmas darbības efektivitāti, aicinām Ministriju sadarbībā ar Pārvaldi un Dienestu izvērtēt, kādus datus (informāciju) būtu nepieciešams uzkrāt rezultatīvo rādītāju novērtēšanai, un veikt pasākumus, lai to nodrošinātu, tajā skaitā, nosakot atbildīgo institūciju.

Valsts kontroles viedoklis: *Attīstības plānošanas dokumentos ir jāietver tādi rezultatīvie rādītāji, ar kuriem var izmērīt plānoto pasākumu izpildi. Pamatnostādnēs no 13*

izvirzītajiem rezultatīvajiem rādītājiem septiņiem rādītājiem jeb 54% izpilde nebija izmērāma, jo nepieciešamie dati netika uzkrāti.

Resocializācijas sistēmas tālākas attīstības plānošanas gaitā aicinām Ministriju sadarbībā ar Pārvaldi un Dienestu izvērtēt un izveidot vienotu sistēmu, kas nodrošinātu informācijas uzkrāšanu par katram notiesātajam īstenotajiem pasākumiem ieslodzījuma vietā un Dienestā, lai nodrošinātu iespēju veikt analīzi – kādu iemeslu dēļ ieslodzījuma vietā un/vai Dienestā veiktie resocializācijas pasākumi nav atturējuši iepriekš notiesātās personas pēc soda izciešanas veikt atkārtotus noziedzīgus nodarījumus; kādi atbalsta pasākumi konkrētajam klientam īstenoti; kāpēc tie nav bijuši veiksmīgi; vai un kā tos ir iespējams uzlabot.

Valsts kontroles viedoklis: *Lai darbs ar notiesāto personu būtu efektīvs un tiktu pielietota labākā stratēģija resocializācijai, ir jāzina iemesli, kādēļ resocializācijas pasākumi ir bijuši neveiksmīgi, ir jābūt izsekojamai un operatīvi iegūstamai informācijai ne tikai vienas iestādes ietvaros, ir jābūt informācijai par klientu kopumā.*

2. Notiesāto resocializācijas sistēma ieslodzījuma vietās – vai ir priekšnoteikumi efektīvai notiesāto resocializācijai?

Latvijas ieslodzījuma vietās ir izveidota resocializācijas sistēma, izstrādāti iekšējie normatīvie dokumenti, vadlīnijas, pastāvīgi tiek pilnveidotas personāla profesionālās prasmes, dažādu projektu ietvaros ir izstrādātas vai pārņemtas citu valstu pieredzē balstītas resocializācijas programmas, kas vērstas uz konkrētu noziedzīgas uzvedības riska novēršanu, notiesāto uzvedības korekciju, notiesāto motivāciju, kā arī sociālo prasmju un iemaņu apgūšanu. Tomēr šī sistēma ir pilnveidojama.

Kopš 2013.gada Latvijā ir ieviesta ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto riska un vajadzību novērtēšanas (RVN) procedūra, un katrai personai, nonākot ieslodzījuma vietā, tiek veikts riska un vajadzību novērtējums, tā rezultātā izstrādājot resocializācijas plānu ar personai nepieciešamajiem resocializācijas pasākumiem un to izpildes termiņiem.

Ieslodzījuma vietās notiesātajiem piemēro sociālās uzvedības korekcijas līdzekļus programmu formā vai individuālā darba formā (resocializācijas programmas) un/vai sociālās rehabilitācijas līdzekļus (izglītība, nodarbinātība, atkarību mazināšana u.c.). Bez resocializācijas programmām notiesātajiem tiek piedāvātas gan vispārējās izglītības, gan profesionālās izglītības un interešu izglītības programmas. Iespēju robežās katra ieslodzījuma vieta piedāvā kultūras un dažādus citus pasākumus.

Latvijas ieslodzījuma vietās tiek pieliktas ievērojamas pūles, lai notiesātās personas iesaistītu resocializācijas pasākumos. Katrā ieslodzījuma vietā darbu ar notiesātajiem

veic apmācīts personāls, inspektori, sociālie darbinieki, psihologi. Tomēr revīzijā konstatētais liecina, ka:

- ❖ resocializācijas plāni tiek izpildīti vidēji tikai 41% gadījumu;
- ❖ resocializācijas programmās iesaistīto skaits vidēji ir 21% no kopējā notiesāto skaita, un tās pabeidz vidēji tikai 63% no tiem;

Ieslodzījuma vietu personāls norāda, ka galvenie iemesli, kas ietekmē iesaistīto skaitu resocializācijas programmās ir gan soda ilgums, notiesāto pārvietošana no viena cietuma uz otru, gan notiesāto motivācija piedalīties resocializācijas pasākumos.

- ❖ vispārējās izglītības programmas ir pieejamas visās ieslodzījuma vietās, kā arī atsevišķas izglītības programmas tiek īpaši pielāgotas cietuma vajadzībām, tomēr tajās neiesaistās visi notiesātie, kuriem tas būtu nepieciešams. No revīzijas izlasē iekļautajām 273 notiesātajām personām 66 jeb 24% bija bez pamatizglītības un 11 jeb 4% ar nepabeigtu vidējo izglītību, no tiem 21 jeb 27% izglītības apguves procesā neiesaistījās. No izlasē iekļautajiem vecumā līdz 30 gadiem pamatizglītības procesā piedalījās 70,6% notiesāto, bet vecumā no 31 gada – 24% notiesāto. Piedalīšanās izglītības apgūvē ir brīvprātīga, un daļa notiesāto mācību vietā izvēlas strādāt, ja ieslodzījuma vietā tāda iespēja ir;
- ❖ ieslodzījuma vietās kopumā bija nodarbināti 22,7% ieslodzīto, tajā skaitā ieslodzījuma vietu saimnieciskajā apkalpē – 11,1%, bet komersantu izveidotajās darba vietās – 11,6% ieslodzīto. Pēdējo sešu gadu laikā būtiski (no 18 līdz 12 jeb par 33%) ir samazinājies komersantu skaits, kas piedāvā darba vietas. Revidentu ieskatā iespējas nodarbināt ieslodzītos nav pietiekamas darba vietu trūkuma dēļ. Kopējais nodarbināto skaits ar katru gadu samazinās. Ieslodzījuma vietās ir iespējas strādāt tikai tādās nozarēs, ko piedāvā komersants, piemēram, šūšana, kokapstrāde, mēbeļu ražošana u.c. Izlases veida pārbaudes liecina, ka notiesātās personas, kuras vēlas strādāt, to nevar īstenot gan nepietiekamu darba prasmju dēļ, gan nepietiekamu darba vietu dēļ. Pārvaldes resocializācijas speciālisti norāda, ka nodrošināt darba vietas visiem tiem ieslodzītajiem, kuri vēlas strādāt, šobrīd nav iespējams. No revīzijas izlasē iekļautajām notiesātajām personām nodarbināti bija 27%, bet pārējiem šādas iespējas piedāvāt nevarēja vai arī personas nevēlējās strādāt.

Laikā no 2013.gada līdz 2018.gadam vidēji 16% no ieslodzījuma vietās esošo personu skaita bija psihiatra uzskaitē, savukārt apmēram 85% no visiem ieslodzītajiem cieš no narkotiku vai alkohola atkarībām. Lai veiksmīgi iesaistītos resocializācijas procesā, sākotnēji ir jārisina atkarību problēmas. Lai gan visās ieslodzījuma vietās ir izveidotas amata vietas ārstiem psihietriem, trīs ieslodzījuma vietās tās ir vakantas. Savukārt ārstu

narkologu amata vietas ir izveidotas tikai četrās ieslodzījuma vietās, piecās ieslodzījuma vietās narkologs nav pieejams. Olaines cietuma Atkarīgo centrā atkarību mazināšanas programmās 2018.gadā bija iesaistīti tikai 5% notiesāto personu.

Personu ar garīga rakstura traucējumiem resocializācijai ieslodzījuma vietās būtu jāvelta īpaša uzmanība, piemēram, jāizstrādā speciālas resocializācijas programmas, jo šobrīd šādas programmas nav un notiesātie ar garīga rakstura traucējumiem nespēj pilnvērtīgi iesaistīties resocializācijas procesā.

Ieslodzījumu vietu vadība ievieš dažādas korekcijas programmas, bet to efektivitāte un kvalitāte nav nosakāma. Kopš resocializācijas modeļa ieviešanas ne Pārvalde, ne arī kāda cita institūcija nav veikusi vispusīgu analīzi par notiesātajiem īstenotajiem resocializācijas pasākumiem un to ietekmi uz notiesātā turpmāko uzvedību. Līdz ar to nevar apgalvot, ka soda izpildes mērķis – sekmēt notiesātās personas tiesisku uzvedību un panākt atturēšanos no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas atkārtoti – tiek īstenots efektīvākajā veidā.

Ieslodzījuma vietās 2018.gadā 44,8% bija pirmo reizi ar brīvības atņemšanas sodu notiesātie, 16,8% – otro reizi, 13,4% – trešo reizi, bet 25,1% ieslodzījuma vietā bija nonākuši ceturto vai vēl vairāk reizi.

Revidenti plānoja salīdzinoši novērtēt atkārtoti ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu risku un vajadzību novērtēšanu un resocializācijas plānos iekļauto pasākumu īstenošanu katrā no kriminālsoda izciešanas reizēm. No revīzijas izlasē iekļautajām 273 personām iepriekš tika sodītas 210 personas jeb 77% no kopējā izlasē iekļauto personu skaita, no tām 132 personas jeb 48,4% iepriekš bija sodītas trīs un vairāk reizi. Tomēr nācās konstatēt, ka ar saprātīgu resursu patēriņu tas nav iespējams.

Ieslodzījuma vietās personām resocializācijas lietu iekārto katru reizi, kad persona nonāk ieslodzījuma vietā, no jauna, un aktuālā lieta nesatur informāciju par iepriekšējā soda izciešanas vietā veiktajiem resocializācijas pasākumiem, tajā skaitā īstenotajiem atkarību mazinošiem pasākumiem. Revidentiem nav pamata pieņēmam, ka, sagatavojot aktuālo risku un vajadzību novērtējumu un kārtējo resocializācijas plānu, būtu vērtēta iepriekšējā soda izciešanas vietā veikto resocializācijas pasākumu ietekme (veiksme, neveiksme u.tml.), jo aktuālajā lietā nav šādu atzīmju.

Lai nodrošinātu efektīvu resocializācijas pasākumu plānošanu un tā izpildes izvērtējumu, informācija būtu jāuzkrāj elektroniskā veidā pēc vienotiem kritērijiem. Tas ļautu iegūt pārskatu par visām aktivitātēm, kuras veiktas ieslodzījuma vietā. Turklāt informāciju par notikušajām aktivitātēm operatīvi būtu iespējams sniegt Dienesta amatpersonām par tiem klientiem, kuri pēc brīvības atņemšanas soda ir nonākušas probācijas uzraudzībā. Pašlaik ieslodzījuma vietās neuzkrāj informāciju par katra

ieslodzītā soda izpildes gaitu, piemēram, iesaisti izglītības programmās, interešu izglītībā, dalību sociālās korekcijas programmās, nodarbinātību u.c. Informācijas trūkums kavē efektīvu ieslodzītā aktivitāšu izvērtējumu un turpmāko aktivitāšu plānošanu. Tas vēlreiz apliecina, ka pašlaik netiek vērtēta iepriekš veikto pasākumu efektivitāte, kā arī netiek nodrošināta pēctecība, plānojot turpmākos resocializācijas pasākumus.

Valsts kontroles ieskatā ir nepieciešams veikt vispusīgu analīzi par resocializācijas plānu sagatavošanu, izpildes gaitu un rezultātiem – vai īstenotie pasākumi ir samazinājuši atkārtotu noziedzīgu nodarījumu skaitu; jānosaka risku un vajadzību novērtējuma vājās un stiprās puses, labākā prakse ieslodzījuma vietās un jārosina izmaiņas Pārvaldes normatīvajos dokumentos. Trūkumi risku un vajadzību novērtējuma veikšanā var ietekmēt notiesātās personas novērtējumu, savukārt nepilnības dokumentācijas aizpildīšanā – personas resocializācijas plāna izpildes vērtējumu.

Divas trešdaļas no aptaujātajiem ieslodzījuma vietu atbildīgajiem darbiniekiem (sociālie darbinieki, inspektori un psihologi) norādīja uz datu subjektivitāti notiesāto personu risku un vajadzību novērtējuma anketas aizpildīšanā, jo tie tiek iegūti, pamatojoties uz notiesātā teikto un bez iespējām pārbaudīt apgalvojumu patiesumu. Revīzijas laikā izvērtētā informācija arī liecina, ka plānotie resocializācijas pasākumi nereti ir nekonkrēti, vispārīgi un neizmērāmi, kas negatīvi ietekmē iespējas novērtēt plāna izpildes gaitu, veiktā resocializācijas darba kvalitāti un efektivitāti. Turklāt, kā jau iepriekš minēts, atkārtoto sodāmību gadījumos netiek ņemta vērā iepriekšējā soda izpildes vietā darbā ar konkrēto indivīdu gūtā pieredze.

Revīzijas laikā sagatavotais informatīvais ziņojums¹³⁸ liecina, ka ir uzsākts darbs pie esošo risku un vajadzību novērtējuma, instrumentu novērtējuma un resocializācijas programmu izpētes un pilnveidošanas. Revidentu ieskatā, veicot izvērtējumu, ir būtiski veikt individuālo lietu analīzi, pētot sekas, ko uz konkrētām personām (kuras aizvien atgriežas ieslodzījuma vietās) ir radījis piespriestais sods un tā izpildes gaitā veiktie resocializācijas pasākumi.

Šobrīd ieslodzījuma vietās atrodas vairākas personas, kuras veikušas smagus un sevišķi smagus noziedzīgus nodarījumus un kuras resocializācijas pasākumos neiesaistās un tiem ir alkohola un/vai narkotiku atkarības, nav tuvinieku, nav dzīvesvietas, kā arī tie nevēlas atgriezties brīvībā. Šīs notiesātās personas ir arī atklāti paziņojušas, ka, atgriežoties brīvībā, nekavējoties pastrādās jaunu noziedzīgu nodarījumu. Jau 2016.gadā Ministrija uzsāka darbu pie normatīvā regulējuma izstrādes preventīvās uzraudzības sevišķi bīstamiem likumpārkāpējiem ieviešanai, tomēr tā īstenošana aizvien nav pabeigta, un pieejamā informācija¹³⁹ liecina, ka likumprojektu "Preventīvo piespiedu

līdzekļu piemērošanas un izpildes likums” ir plānots izstrādāt līdz 2019.gada beigām. Revidentu ieskatā būtiski ir izveidot atbilstošu kontroles un atbalsta sistēmu bīstamiem noziedzniekiem, lai pasargātu no tiem sabiedrību.

Brīvības atņemšana ir kriminālsods par izdarītu noziedzīgu nodarījumu, tomēr tam ir arī negatīva ietekme uz notiesāto, īpaši, ja piesprietā soda termiņš ir garš. Brīvības atņemšanas laikā gan soda izpildes iestādēm, gan notiesātajam ir jārisina uzvedības un domāšanas problēmas, kas personu novedušas līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanai. Tādēļ, izciešot brīvības atņemšanas sodu, notiesātās personas tiek iesaistītas resocializācijas pasākumos, kas ir būtiskākais soda satura elements, kam būtu jānodrošina jauna noziedzīga nodarījuma iespējamības samazināšanu pēc soda izciešanas un personas veiksmīgu integrēšanos sabiedrībā.

Notiesātie slēgtajos cietumos sodu izcieš trijās režīma pakāpēs — zemākajā, vidējā un augstākajā, bet daļēji slēgtajos cietumos — divās režīma pakāpēs — zemākajā un augstākajā. Notiesātajiem atklātajos cietumos un nepilngadīgajiem audzināšanas iestādēs soda izpildes režīma pakāpes nenosaka¹⁴⁰.

Latvijā ir ieviesta progresīvā soda izpildes sistēma, kas paredz noteiktas priekšrocības vai labumus ieslodzījuma vietā par piedalīšanos resocializācijas plānā noteikto pasākumu izpildē un soda izciešanas prasību ievērošanu, kā arī iespēju atbrīvošanai no ieslodzījuma vietas pirms termiņa.

Likumā¹⁴¹ iestrādātā motivējošā sistēma notiesātajām personām, ja tām tiek mīkstināta režīma pakāpe, sniedz dažādus motivējošus labumus. Piemēram:

- notiesātajiem, kuri sodu izcieš slēgtā cietuma soda izciešanas režīma zemākajā pakāpē, ir tiesības izmantot gadā trīs ilgstošas satikšanās;
- notiesātajiem, kuri sodu izcieš slēgtā cietuma soda izciešanas režīma vidējā pakāpē, ir tiesības izmantot gadā četras ilgstošas satikšanās;
- notiesātajiem, kuri sodu izcieš slēgtā cietuma soda izciešanas režīma augstākajā pakāpē, ir tiesības izmantot gadā sešas ilgstošas satikšanās.

Līdzīga kārtība attiecas arī uz iespēju piedalīties sporta, kultūras un reliģiskos pasākumos, izmantot iespēju sarunāties pa telefonu, iepirkties cietuma veikalā par noteiktu summu u.tml.

Katrā ieslodzījuma vietā ar Pārvaldes priekšnieka rīkojumu izveido izvērtēšanas komisiju (turpmāk tekstā – Komisija), kas nodrošina notiesāto virzību soda progresīvās izpildes sistēmā un notiesāto izvietojumu ieslodzījuma vietās. Izvērtēšanas komisija pieņem lēmumus par soda izpildes režīma mīkstināšanu vai pastiprināšanu notiesātajiem viena konkrēta veida cietumā vai viņu pārvietošanu uz cita veida ieslodzījuma vietu¹⁴².

Lemjot par notiesātajam noteiktā soda izciešanas režīma mīkstināšanu, Komisija izvērtē notiesātā uzvedību ieslodzījuma vietā atbilstoši šādiem kritērijiem¹⁴³:

- notiesātā piedalīšanās nodarbinātības, izglītības, psiholoģiskās aprūpes, sociālo problēmu risināšanas un brīvā laika pavadīšanas pasākumos ieslodzījuma vietā un sasniegtie rezultāti;

- notiesātā izdarītie soda izciešanas režīma prasību pārkāpumi, to būtība;
- cita informācija, kas raksturo notiesātā uzvedību un resocializācijas plānā noteikto pasākumu izpildi ieslodzījuma vietā.

Šāda sistēma zināmā mērā motivē iesaisti minētajos pasākumos, jo, lai notiesātā persona virzītos pa progresīvās soda izpildes noteiktajām pakāpēm (kas nosaka režīma ierobežojumus un papildu tiesības), tām ir ne tikai jāievēro iekšējās kārtības noteikumi, bet arī aktīvi jāiesaistās resocializācijas procesā un jāpilda risku un vajadzību novērtējuma rezultātā noteiktie pasākumi. Ārvalstu pētījumi¹⁴⁴ liecina, ka valstis ievieš dažādus “stimulus” un “privilēģijas”, kas tieši izriet no dalības resocializācijas pasākumos. Latvijā varētu izvērtēt iespēju, kādas papildu “privilēģijas” notiesātās personas varētu saņemt, lai tās veicinātu iesaistīties resocializācijas pasākumos, bet kas atbilstu pieejamajiem finanšu un materiālajiem resursiem.

Latvijā brīvības atņemšana kā soda veids ir plaši pielietots un soda termiņi mēdz būt gari, jo ir augsts smago un sevišķi smago noziedzīgu nodarījumu īpatsvars. Garie soda termiņi apgrūtina resocializācijas procesu un ieslodzīto personu atgriešanos sabiedrībā, kā arī šādi sodi neattur no atkārtotu likumpārkāpumu izdarīšanas. Daudzās Eiropas valstīs piesprieštie sodi ir divreiz īsāki¹⁴⁵.

Lai mazinātu jauna noziedzīga nodarījuma iespējamību pēc soda izciešanas un personas veiksmīgu integrēšanos sabiedrībā, Latvijā tāpat kā citās valstīs notiesātajiem piemēro sociālās uzvedības korekcijas līdzekļus programmu formā vai individuālā darba formā un/vai sociālās rehabilitācijas līdzekļus¹⁴⁶ (skatīt 16.attēlu, detalizēta informācija 1.pielikumā). Tos piemēro individuālā vai grupu darba formā atbilstoši ieslodzījuma vietas veidam, notiesātajam noteiktajam soda izpildes režīmam un notiesātā risku un vajadzību novērtējumam.

Notiesāto sociālās uzvedības korekcijas līdzekļu programmas ieslodzījuma vietās

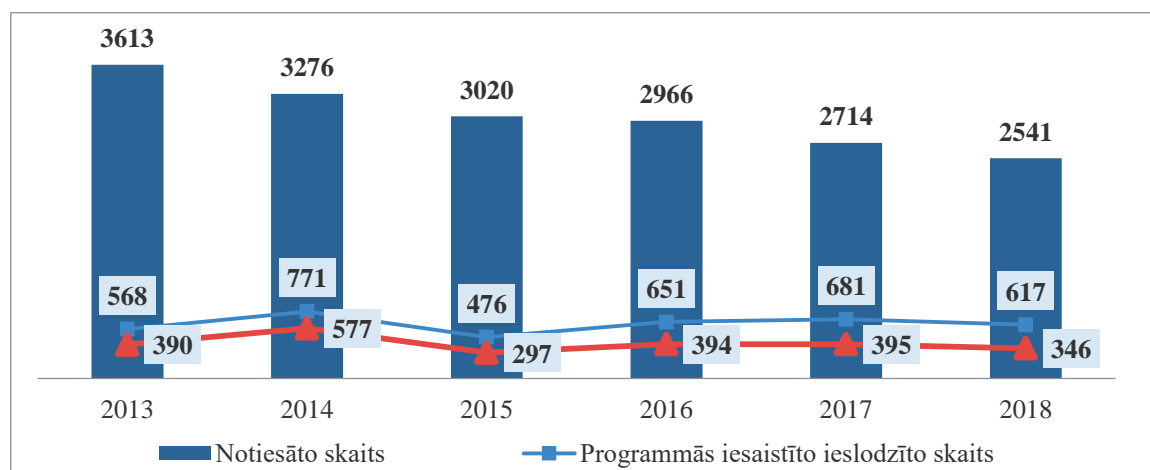
Notiesāto sociālās rehabilitācijas līdzekļi

<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sociālo prasmju pilnveides un stresa mazināšanas programma ieslodzītajiem ✓ Motivācijas programma ieslodzīto personu resocializācijas procesa aktualizēšanai un veicināšanai ✓ EQUIP (iemācīt jauniešiem domāt un rīkoties atbildīgi) ✓ Stresa mazināšanas programma ✓ Dzīves skolas – 3 ✓ <i>Cognitive skills</i> (veicināt likumpārkāpēja kognitīvo un emocionālo attīstību) ✓ Programma seksuālos noziegumus izdarījušo personu monitoringam un uzraudzībai ✓ Programma seksuālos noziegumus izdarījušo personu monitoringam un uzraudzībai (pielāgota slepkavām) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Izglītošana - notiesātā iesaistīšana vispārējās, profesionālās un interešu izglītības programmās ✓ Sabiedriski lietderīgā nodarbināšana ✓ Sociālo problēmu risināšana ✓ Psiholoģiskā aprūpe ✓ Brīvā laika pasākumu organizēšana ✓ Atkarību mazināšanas pasākumi un programmas ✓ u.c.
---	--

16.attēls. Resocializācijas līdzekļi

Dažādi pētījumi liecina, ka šāda veida programmas samazina recidīva līmeni. Notiesāto sociālās uzvedības korekcijas līdzekļu programmas tiek izstrādātas un ieviestas, lai uzlabotu likumpārkāpēju kognitīvās prasmes un lēmumu pieņemšanu, kā arī motivētu piedalīties arī citās specializētās programmās. Piemēram, Kanādā ieviestās programmas “Domāšana un rehabilitācija” (*Reasoning and Rehabilitation*) izvērtējums liecināja, ka tikai 17% no tiem, kas piedalījās programmā, salīdzinoši ar tiem 70%, kuri šādā programmā nebija iesaistījušies, izdarīja atkārtotus likumpārkāpumus. Savukārt Anglijas un Velsas pētījumu rezultāti liecina, ka tās personas, kuras brīvprātīgi iesaistītas šāda veida programmās, ir līdz pat 14% zemāks recidīva līmenis salīdzinājumā ar tām personām, kuras programmās netika iesaistītas¹⁴⁷. Pētījumos¹⁴⁸ norādīts, ka izmaiņu rezultāti apliecina programmu pozitīvo ietekmi uz personības izmaiņām, jo jebkura riska grupai recidīva līmenis divus gadus pēc programmas pabeigšanas samazinājās no 3 līdz 14%.

Atbilstoši Pārvaldes apkopotajai informācijai¹⁴⁹ kopumā resocializācijas programmās tiek iesaistīts vidēji 21% no kopējā ieslodzīto skaita, bet tās pabeidz vidēji 63% no programmās iesaistīto ieslodzīto skaita (skatīt 17.attēlu). Salīdzinoši, piemēram, Anglijā un Velsā programmas pabeidz vidēji 90% programmās iesaistīto¹⁵⁰.

*Ieslodzītie vienlaicīgi var tikt iesaistīti vairākās resocializācijas programmās, kā arī daļa no īstenotajām resocializācijas programmām tiek turpinātas nākošajā gadā

17.attēls. Notiesāto skaits un resocializācijas programmās iesaistīto un pabeigušo notiesāto skaits laikā no 2013.–2018.gadam.

Pētījumi apliecina programmu pozitīvo ietekmi uz recidīva līmeni, tomēr Valsts kontroles ieskatā Latvijā resocializācijas programmās iesaistīto skaits vidēji ir 21% no kopējā notiesāto skaita, un tās pabeidz vidēji tikai 63% programmās iesaistīto notiesāto personu.

Pētījumi liecina, ka, ja tiek identificētas un mazinātas kriminogēnās vajadzības (izglītības un darba trūkums, alkohola un narkotiku atkarības, impulsivitāte vai zema paškontrolē), tad samazinās atkārtoti izdarītie likumpārkāpumi. Tā pamatā ir riska novērtēšanas mehānismi, kā arī individuālās atbildības un motivācijas veicināšana¹⁵¹.

Latvijā 2013.gadā atbilstoši noteikumiem¹⁵² tika ieviesta notiesāto riska un vajadzību novērtēšanas procedūra. Tādējādi, katrai personai nonākot ieslodzījuma vietā, tiek veikts riska un vajadzību novērtējums (turpmāk tekstā – RVN) un viens no pirmajiem dokumentiem, ko aizpilda ieslodzījuma vietas psihologs, sociālais darbinieks un vecākais inspektors/pedagogs, ir RVN. Šie trīs speciālisti ir iesaistīti RVN izstrādāšanā, kas ietver arī resocializācijas plānu izstrādi un tā ikgadēju pārskatīšanu. RVN ļauj gūt priekšstatu par atkārtotu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas riskiem, personām atrodoties ieslodzījumā. Atkārtotu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas galvenie riski ir¹⁵³:

- atkarības no dažādām vielām;
- krimināla sociālā vide;
- nestabila nodarbinātība;
- nav dzīvesvietas;
- brīvā laika pavadīšanas iemaņu trūkums;
- ģimenes attiecību trūkums;
- sabiedrības atbalsta trūkums (nevēlēšanās vai bailes pieņemt);
- emocionāla nestabilitāte;
- vāja paškontrolē, negatīva attieksme pret visu.

Risku un vajadzību izvērtēšana tiek veikta visiem notiesātajiem, izņemot ar īslaicīgu brīvības atņemšanu notiesātos (līdz 3 mēnešiem). Izvērtēšanas rezultātā tiek noteiktas:

- notiesātās personas resocializācijas vajadzības, antisociālas uzvedības un atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riska pakāpe ieslodzījuma vietā;
- piemērotākie sociālās uzvedības korekcijas vai sociālās rehabilitācijas līdzekļi un citi pasākumi, kas īstenojami soda izpildes laikā un tos iekļauj notiesātā resocializācijas plānā.

Atkārtotu izvērtēšanu veic ne retāk kā reizi gadā visā soda izciešanas laikā. Atbilstoši risku un vajadzību izvērtējuma rezultātiem tiek izdarīti grozījumi notiesātā resocializācijas plānā.

Lai visās ieslodzījuma vietās nodrošinātu vienotu pieeju, veicot notiesāto risku un vajadzību novērtējumu, Pārvaldē ar rīkojumu ir noteiktas standartizētas RVN anketu veidlapas un izstrādāti Metodiskie ieteikumi¹⁵⁴ šo anketu aizpildīšanai.

Notiesātā RVN sastāv no trīs daļām, kurās iekļauta statistiska informācija par notiesāto, sociālo prasmju novērtējums un vajadzības, kā arī personas psiholoģiskais novērtējums. RVN mērķis ir noteikt notiesātās personas riska līmeni un noteikt nepieciešamos pasākumus to mazināšanai.

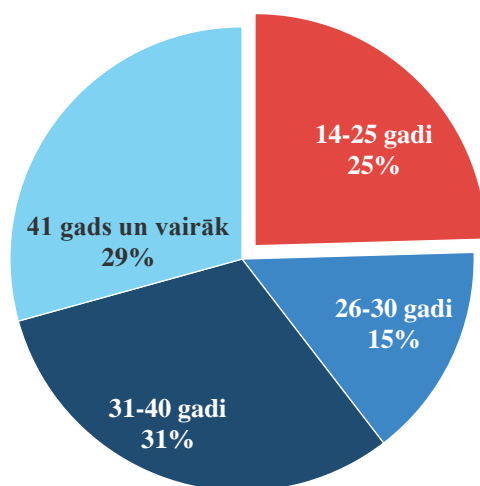
Riska un vajadzību novērtējuma rezultātā tiek izstrādāts resocializācijas plāns ar personai nepieciešamajiem resocializācijas pasākumiem un izpildes termiņiem.

Revīzijas laikā revidenti izlases veidā veica ieslodzījuma vietās esošo klientu resocializācijas procesa analīzi, tajā skaitā, pētot 273 notiesāto personu resocializācijas lietas, notiesātā risku un vajadzību izvērtēšanu, tās rezultātus, notiesātajiem nepieciešamo pasākumu iekļaušanu resocializācijas plānos un šo pasākumu izpildi, kā arī notiesāto sociālās rehabilitācijas līdzekļu pieejamību un izmantošanu.

Valsts kontrole ir pirmā institūcija, kas pirmo reizi pēc resocializācijas sistēmas ieviešanas veica notiesāto resocializācijas pasākumu izpildes analīzi. Septiņu gadu laikā ne Pārvalde, ne kāda cita institūcija nav veikusi vispusīgu analīzi par notiesātajiem īstenotajiem resocializācijas pasākumiem.

Lai gan notiesāto resocializācijas process, kas balstīts uz risku un vajadzību novērtēšanu, ir ieviests pirms vairāk nekā septiņiem gadiem, Pārvaldē kopumā nav izvērtējuma par procesa trūkumiem un iespējām pilnveidošanai ieslodzījuma vietās.

Izlasē iekļauto notiesāto personu sadalījums pēc vecuma soda termiņa sākumā atspoguļots 18.attēlā. 40% notiesāto personu ir vecumā līdz 30 gadiem, tajā skaitā 25% ir jaunieši vecumā no 14 līdz 25 gadiem.

18.attēls. Izlasē iekļauto notiesāto personu vecums, uzsākot soda izciešanu ieslodzījuma vietā.

Revīzijā konstatēts, ka notiesātajām personām daļā notiesājošo spriedumu brīvības atņemšanas sods piemērots pēc noziedzīgu nodarījumu kopības¹⁵⁵. Analizējot izlasē iekļauto personu izdarīto noziedzīgo nodarījumu raksturu, konstatēts, ka:

- 164 gadījumi jeb 30,8% ir saistīti ar noziedzīgiem nodarījumiem pret īpašumu (zādzības, krāpšanas, piesavināšanās, laupīšanas, mantas tīša iznīcināšana un bojāšana);
- 131 gadījums jeb 24,6% ir saistīti ar noziedzīgiem nodarījumiem pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību (narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana, realizēšana, lietošana u.c.);
- 72 gadījumi jeb 13,5% ir saistīti ar noziedzīgiem nodarījumiem pret personas veselību (miesas bojājumu izdarīšana);
- 52 gadījumi jeb 9,8% ir saistīti ar nonāvēšanu, tajā skaitā vainu pastiprinošos apstākļos;
- 42 gadījumi jeb 7,9% ir saistīti ar noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību (izvarošana, seksuālā vardarbība, pavešana netiklībā);

- 71 gadījums jeb 13,4% ir saistīti ar citiem noziedzīgiem nodarījumiem, tajā skaitā transportlīdzekļa vadīšana alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē, nelikumīga vielu un priekšmetu nodošana personām un saņemšana no personām, kuras ievietotas īslaicīgās aizturēšanas un ieslodzījuma vietās, u.tml.

No izlasē iekļautajām personām iepriekš tika sodītas 210 personas jeb 77% no kopējā izlasē iekļauto personu skaita, no tām 132 personas jeb 48,4% iepriekš sodītas trīs un vairāk reizi.

Revidenti plānoja salīdzinoši novērtēt atkārtoti ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu RVN un resocializācijas plānos iekļauto pasākumu īstenošanu katrā no kriminālsoda izciešanas reizēm. Tomēr nācās konstatēt, ka ar saprātīgu resursu patēriņu tas nav iespējams. Katru reizi, uzsākot soda izciešanu, notiesātajam tiek iekārtota jauna resocializācijas lieta (papīra dokumentu veidā). Pēc soda izciešanas minētā lieta tiek nodota arhīvā tajā ieslodzījuma vietā, kurā notiesātais atradās. Aktuālajā lietā nav informācijas par iepriekšējā soda izciešanas laikā veiktajiem resocializācijas pasākumiem, bet aktuālais RVN satur vien informāciju par to, ka persona ir atkārtoti sodīta.

Tas ļauj secināt, ka ieslodzījuma vietās personām, kas ar brīvības atņemšanas sodu notiesātas atkārtoti, resocializācijas lietu iekārto no jauna un aktuālā lieta nesatur informāciju, ka, veicot risku un vajadzību novērtējumu un izstrādājot kārtējo resocializācijas plānu, būtu vērtēta iepriekšējā soda izciešanas vietā veikto resocializācijas pasākumu ietekme vai vismaz apkopota informācija par tiem, tajā skaitā īstenotajiem atkarību mazinošiem pasākumiem.

Tas apliecina, ka pašlaik netiek vērtēta iepriekš veikto pasākumu efektivitāte, kā arī netiek nodrošināta pēctecība, plānojot turpmākos resocializācijas pasākumus.

Revīzijas laikā, analizējot notiesāto personu veikto RVN, konstatēts, ka būtisks notiesāto un aizturēto personu īpatsvars pret kopējo ieslodzījuma vietās esošo personu skaitu ir ar garīga rakstura traucējumiem un atkarībām (skat. 5.tabulu).

5.tabula

Izlasē iekļauto notiesāto personu skaits ar garīga rakstura traucējumiem un atkarībām no apreibinošām vielām

Rādītājs	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Kopējais notiesāto un apcietināto personu skaits 31.decembrī	5139	4745	4409	4243	3765	3522
Revīzijas izlasē iekļauto notiesāto personu skaits	21	15	18	33	74	97
No tām, personas, kurām ir konstatēta ierobežota pieskaitāmība sākotnējās RVN laikā	8	3	2	10	11	14
Īpatsvars pret kopējo izlasē iekļauto personu skaitu	38%	20%	11%	30%	15%	14%
No tām, personas, kurām ir konstatēta atkarība no alkohola un/vai narkotiskajām vielām sākotnējās RVN laikā	18	12	15	32	60	91
Īpatsvars pret kopējo izlasē iekļauto personu skaitu	86%	80%	83%	99%	81%	94%

*Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2019.gada maijā sniegtā informācija

Izlases veida pārbaudēs ieslodzījuma vietās konstatēts, ka 48 notiesātās personas jeb 18% no izlasē iekļauto notiesāto personu skaita veido personas, kuras atbilstoši sākotnējam RVN ir atzītas par ierobežoti pieskaitāmām.

Tā kā nav speciālu resocializācijas programmu personām ar garīga rakstura traucējumiem vai kuras atzītas par ierobežoti pieskaitāmām, resocializācijas personāls novērtē šo personu spēju iesaistīties esošajās programmās un meklē iespējas strādāt ar šiem cilvēkiem individuāli.

Revīzijas laikā veiktā informācijas analīze par visām notiesātajām personām, kuras atradās ieslodzījuma vietās laikā no 2013.gada līdz 2018.gada 1.jūlijam un bija vecumā līdz 26 gadiem, liecina, ka nozīmīga daļa notiesāto – 14,8% – ir bijušas aizgādībā un ārpus ģimenes aprūpē¹⁵⁶, kas iespējams ir viens no veicinošiem faktoriem noziedzīgu nodarījumu veikšanā.

Revīzijā konstatēts, ka nelielais resocializācijas programmās iesaistīto notiesāto skaits ir saistīts gan ar notiesāto personu motivācijas trūkumu piedalīties, gan arī ar resocializācijas programmas pieejamības konkrētajā ieslodzījuma vietā. Piemēram, konstatēti vairāki gadījumi, kad notiesātais tiek iekļauts kandidātu sarakstā, bet programma netiek īstenota, jo netika izveidota grupa konkrētā ieslodzījuma vietā. Piemēram, programmās “Sociālo prasmju pilnveides un stresa mazināšanas programma”, “Vienkārši par sarežģīto”. Gadījumos, kad soda izpildes termiņš ir īss, iesaiste resocializācijas programmās nav īstenojama laika ierobežojuma dēļ. Jāņem vērā, ka programmās iesaistīto skaitu ietekmē notiesāto motivācija piedalīties resocializācijā.

Par minēto apstākļu ietekmi liecina izlases veida pārbaudes – no 284 gadījumiem, kad notiesātajam resocializācijas plānā kā veicamais pasākums norādīts “Iesaistīties resocializācijas programmā”, tikai 63 gadījumos jeb 22,2% gadījumos notiesātie ir iesaistīti programmā.

Viens no soļiem, kas jāveic valstij un sabiedrībai, lai cilvēks atteiktos no iepriekšējiem ieradumiem un uzsāktu sekmīgu integrēšanos sabiedrībā pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas, ir ieslodzīto personu apmācība un izglītošana.

Saskaņā ar normatīvo aktu¹⁵⁷ notiesāto personu izglītības nodrošināšanai ieslodzījuma vietas priekšnieks slēdz sadarbības līgumu ar izglītības iestādi. Revīzijā konstatēts, ka sadarbības līgumi par vispārējās izglītības iegūšanu ir noslēgti visās ieslodzījuma vietās. Izņēmums ir Olaines cietums, kur ir Atklātā cietuma nodaļa un notiesātie mācās patstāvīgi ārpus ieslodzījuma vietas teritorijas. Olaines cietuma slimnīcā un Atkarīgo centrā, kur notiesātie ir ievietoti uz laiku, izglītība netiek iegūta.

Vispārējās izglītības programmās (pamatizglītība un vidējā izglītība) obligātā kārtā tiek iesaistīti visi nepilngadīgie ieslodzītie (Cēsu AJeN un Ilguciema cietumā), savukārt pārējiem notiesātajiem vispārējās izglītības un profesionālās izglītības iegūšana ir brīvprātīga.

Vispārējās izglītības programmas ir pieejamas visās ieslodzījuma vietās, atsevišķas izglītības programmas tiek īpaši pielāgotas cietuma vajadzībām. Piemēram, samazināts stundu skaits, mazāk praktiskās nodarbības, vairāk teorētiskas nodarbības u.tml.

2018.gadā kopumā tika īstenotas 17 vispārējās izglītības programmas un 25 profesionālās izglītības programmas. 2018.gada 31.decembrī izglītības programmās (vispārējās, profesionālās, augstākās un interešu izglītības programmās) bija iesaistīts 1851 ieslodzītais, kas ir 53% no ieslodzīto kopskaita 2018.gada 31.decembrī (3522 ieslodzītie). Neformālās

izglītības pasākumos un interešu izglītībā bija iesaistīti 874 ieslodzītie jeb 25% no kopējā ieslodzīto skaita.

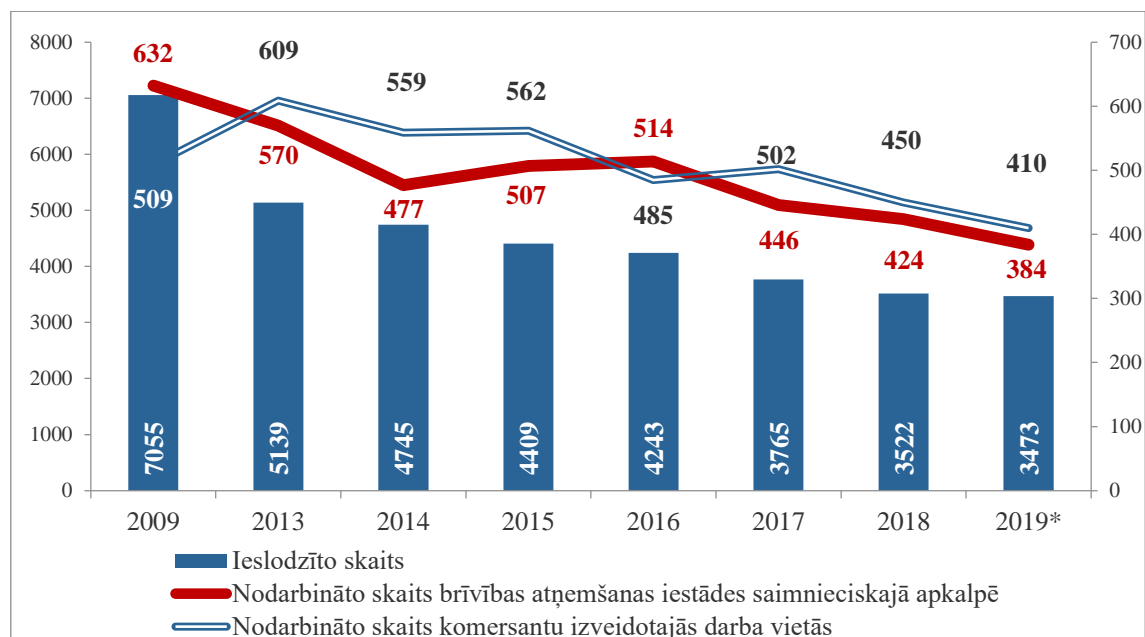
No izlasē iekļautajām 273 notiesātajām personām pirms ieslodzījuma 66 jeb 24% bija bez pamatizglītības un 11 jeb 4% ar nepabeigtu vidējo izglītību, no tiem 21 jeb 27% izglītības apguves procesā neiesaistījās. No personām vecumā līdz 30 gadiem pamatizglītības procesā piedalījās 70,6% notiesāto, bet vecumā no 31 gada – 24% notiesāto. Piedalīšanās izglītības apgūvē ir brīvprātīga, un daļa notiesāto mācību vietā izvēlas strādāt, ja ieslodzījuma vietā tāda iespēja ir.

Būtiska loma notiesāto sociālajā rehabilitācijā ir sabiedriski lietderīga nodarbināšana. Ienākumu gūšana, kas iespējama nodarbināšanas gadījumā, notiesātajiem ir papildu motivācija. Normatīvie akti¹⁵⁸ paredz, ka notiesātajam ieslodzījuma vietā ir iespēja uzkrāt nopelnītos finanšu līdzekļus *Atbrīvošanas fondā*. Fondā uzkrāto naudu izmaksā notiesātā atbrīvošanas dienā, un tā var būt būtisks atbalsts dzīves uzsākšanai pēc ieslodzījuma, kā arī, ja nepieciešams, saistību kārtošanai par noziedzīga nodarījuma rezultātā cietušajiem nodarītajiem zaudējumiem, radīto morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām.

Saskaņā ar normatīvo aktu¹⁵⁹ notiesātos nodarbina par samaksu, ja notiesāto ir iespējams nodrošināt ar darbu ieslodzījuma vietā vai ārpus tās. Notiesātos var nodarbināt:

- ieslodzījuma vietas saimnieciskajā apkalpē;
- ieslodzījuma vietā izvietotajās komersantu izveidotajās darba vietās;
- ārpus ieslodzījuma vietas, ja to atļauj notiesātajam noteiktais soda izciešanas režīms.

Kopējais ieslodzīto skaits ieslodzījuma vietās 2019.gadā¹⁶⁰ bija 3473, un, salīdzinot ar 2009.gadu, tas ir samazinājies gandrīz divas reizes. Savukārt nodarbināto skaits šajā laika periodā svārstās no 794 līdz 1141. Ieslodzījuma vietu saimnieciskajā apkalpē nodarbināti vidēji 11,1% ieslodzīto, komersantu izveidotajās darba vietās nodarbināti vidēji 11,6% ieslodzīto (skatīt 19.attēlu). Revīzijā apkopotie dati liecina, ka vidējais ieslodzīto nodarbinātības līmenis bija 22,7%, līdz ar to iespēja nopelnīt un uzkrāt līdzekļus soda izpildes laikā ir tikai ceturtajai daļai ieslodzīto.

* 2019.gada pirmais pusgads

19.attēls. Ieslodzīto nodarbinātības rādītāji 2009.gadā un laikā no 2013. līdz 2019.gadam.

Komersantu izveidotās darba vietas ir gandrīz visās ieslodzījuma vietās, izņemot Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem un Liepājas cietumā. Apkopotā informācija liecina, ka komersantu izveidotajās darba vietās 2016.gadā bija nodarbināti vien 485 ieslodzītie, 2017.gadā – 502, bet 2018.gadā – 450 jeb vidēji 12,5% pēdējo trīs gadu laikā. 2019.gada 1.aprīlī likvidējot Brasas cietumu, kopējais komersantu izveidotajās darba vietās nodarbināto skaits vēl samazinājās – līdz 410.

Saskaņā ar sadarbības līgumiem starp Pārvaldi un komersantiem, notiesātie var strādāt:

- šūšanas ražotnēs;
- kokapstrādes ražotnēs un kokizstrādājumu izgatavošanā;
- medicīnas mēbeļu ražotnēs;
- palīgdarbos cietumu veikalos;
- izsaiņošanas darbos;
- ieslodzīto ēdināšanā.

Ieslodzītie izvēlas strādāt vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, tā ir resocializācija – iznākot brīvībā, cilvēkam palielinās iespēja iesaistīties darba tirgū, jo ir iegūtas prasmes un pieredze. Otrkārt, tā ir iespēja samazināt parādsaistības, tajā skaitā segt civilprasības, atlīdzināt kaitējumu cietušajiem un palīdzēt ģimenei.

2018.gadā viena notiesātā vidējais mēneša atalgojums pie komersantiem bija 121,96 euro, bet 2019.gada I pusgadā 128,59 euro.

Nepietiekamas nodarbinātības rezultātā notiesātajiem nav iespēju kaut daļēji segt parādsaistības. Apmēram piektajai daļai ieslodzīto ir parādsaistības (790 izpildraksti),

un atbilstoši Pārvaldes sniegtajai informācijai¹⁶¹ ieslodzīto kopējā parāda summa saskaņā ar izpildrakstiem 2019.gada 1.augustā bija 1,555 miljoni *euro*, tajā skaitā par valsts izmaksātajām kompensācijām cietušajiem, par valsts izmaksātajiem uzturlīdzekļiem bērniem u.c. parādsaistībām.

Revidentu ieskatā iespējas nodarbināt ieslodzītos nav pietiekamas, jo saimnieciskajā apkalpē var nodarbināt ierobežotu ieslodzīto skaitu, savukārt komersantu izveidoto darba vietu skaits ir nepietiekams un analizētajā laika periodā ir ar tendenci samazināties. Pēdējo sešu gadu laikā no 18 līdz 12 jeb par 33% ir samazinājies komersantu skaits, kas piedāvā ieslodzītajiem darba vietas. Kā vienu no iemesliem nodarbināto skaita samazinājumam pie komersantiem var minēt nepietiekamu komersantu motivāciju veidot darba vietas ieslodzījuma vietās. Jau iepriekš minēts, ka izveidotie atbalsta mehānismi komersantiem ir nepietiekami, piemēram, normatīvie akti neparedz nomas maksas un citus atvieglojumus komersantiem, kas veido darba vietas ieslodzījuma vietās, ko plānoja iestrādāt normatīvajos aktos *Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbinātības koncepcijas*¹⁶² īstenošanas laikā.

Turklāt, neiesaistot notiesāto nodarbinātībā, pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas bijušajam ieslodzītajam bieži nav iztikas līdzekļu un, lai saņemtu sociālo pabalstu, nepieciešams laiks (~mēnesis). Iztikas līdzekļu trūkums iespējams veicina bijušo notiesāto jauna noziedzīga nodarījuma veikšanai, tādēļ nav pieļaujama situācija, kad bijušajam ieslodzītajam nav iztikas līdzekļu līdz pirmo sociālo pabalstu saņemšanai.

Revīzijā veiktās izlases veida pārbaudes liecina, ka no 273 notiesātajiem 74 jeb 27% bija nodarbināti gan cietumu saimnieciskajā apkalpē, gan komersantu izveidotajās darba vietās. Pārējiem notiesātajiem, kuri vēlējās iesaistīties nodarbinātībā, iespējas strādāt cietuma vadība nevarēja piedāvāt.

Par trūkumiem ieslodzīto nodarbinātībā liecina arī ESF projekta “Bijušo ieslodzīto integrācija sabiedrībā un darba tirgū” ietvaros veiktais pētījums “Pētījums par brīvprātīgo darba iespējām un līdzgaitniecības modeļa ieviešanu kriminālsodu izpildē”¹⁶³. Pētījuma autori norāda, ka:

- ieslodzīto resocializācijā viena no būtiskākajām lomām ir tieši nodarbinātībai, tā samazina recidīva līmeni, personai atgriežoties sabiedrībā;
- Latvijas situācijā algots darbs ieslodzījumā ir maz attīstīts;
- komersantu izveidotajās darba vietās priekšrocība ir tiem ieslodzītajiem, kuriem ir darba pieredze un attīstītas darba prasmes un līdz ar to ieslodzītie, kuriem nav darba prasmes, ieslodzījuma vietās tās neattīsta;
- salīdzinot Latvijas un citu valstu pieredzi, rodas priekšstats, ka darba vietu radīšanai ieslodzījumā vide Latvijā ir drīzāk sarežģīta un nemotivējoša. Neveicot būtiskas izmaiņas atbalsta sistēmā uzņēmējiem, nav sagaidāms, ka būtiski pieaugs algota nodarbinātība ieslodzījuma vietās.

Pētījuma autori analizē Polijas pieredzi un secina, ka ar pareizi izvēlētiem atbalsta instrumentiem iespējams ievērojami paaugstināt nodarbinātības rādītājus ieslodzīto vidū. 2016.gadā Polijā tika uzsākta speciāla programma “Darbs ieslodzītajiem” ar mērķi atbalstīt cietumos un aizturēšanas centros ieslodzīto personu sociālo “readaptāciju”, aktivizējot viņu profesionālās spējas. Programmas divu gadu darbības laikā nodarbināto skaits ieslodzījuma

vietās veido 52% no kopējā ieslodzīto skaita. Nodarbinātības programmas realizācija galvenokārt tiek finansēta no pašu ieslodzīto nopelnītajiem līdzekļiem, nevis piesaistot nodokļu maksātāju veiktās iemaksas. Jo vairāk ieslodzīto strādā algotu darbu, jo vairāk finanšu līdzekļi tiek ieskaitīti speciālā fondā “Profesionālās adaptācijas fonds”. Šo fondu izmanto jaunu darba vietu radīšanai un kompensāciju izmaksai uzņēmējiem, kuri nodarbina ieslodzītos¹⁶⁴.

Nozīmīga problēma, ar ko sastopas Latvijas ieslodzījuma vietās, ir notiesāto personu garīgā atpazīšana. Nereti tiesa personas ar garīga rakstura traucējumiem atzīst par pieskaitāmām, tomēr starp šiem notiesātajiem ir arī personas ar nopietna rakstura garīgām problēmām, kuras nespēj pilnībā novērtēt paveiktā noziedzīgā nodarījuma smagumu, pilnvērtīgi iesaistīties resocializācijas pasākumos, kā arī risināt savas sociālās problēmas¹⁶⁵. Šiem notiesātajiem, nesaņemot atbilstošu ārstēšanu, paliek neatrisināts problēmas cēlonis, tās nespēj tikt galā ar resocializāciju un līdz ar to saglabājas augsts atkārtota noziedzīga nodarījuma risks.

Personām ar garīga rakstura traucējumiem resocializācijai ieslodzījuma vietās būtu jāvelta īpaša uzmanība, piemēram, jāizstrādā speciālas resocializācijas programmas u.tml. Pašlaik Latvijas ieslodzījuma vietās šādu programmu nav un ieslodzītie ar garīga rakstura traucējumiem nespēj pilnvērtīgi iesaistīties resocializācijas procesā.

Kopumā ieslodzījumā esošajām personām bieži tiek identificētas dažādas garīgās veselības problēmas, kuru saasināšanos bieži vien veicina atrašanās ieslodzījuma vietā. Dažos pētījumos konstatēts, ka līdz pat 90% no ieslodzījumā esošām personām ir ar garīgās veselības aprūpes vajadzībām, personības traucējumiem vai ar dažāda veidu atkarību izraisītiem garīgiem traucējumiem¹⁶⁶.

Saskaņā ar Pārvaldes sniegto informāciju¹⁶⁷ laikā no 2013.gada līdz 2018.gadam vidēji 16% no ieslodzījuma vietās esošo personu skaita bija psihiatra uzskaitē. Pēdējos divos gados šo personu skaits ir būtiski pieaudzis, un 2018.gada 31.decembrī 965 personas jeb 27% no kopējā ieslodzījuma vietās esošo notiesāto un aizturēto personu skaita bija psihiatra uzskaitē (skatīt 6.tabulu).

6.tabula

Notiesāto un aizturēto personu skaits ar garīga rakstura traucējumiem un atkarībām no apreibinošām vielām

Rādītājs	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Kopējais notiesāto un apcietināto personu skaits 31.decembrī	5139	4745	4409	4243	3765	3522
No tām, notiesāto un aizturēto personu skaits ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem	3098	2876	2364	2293	2421	2326
<i>Īpatsvars pret kopējo notiesāto un apcietināto personu skaitu</i>	60%	61%	54%	54%	64%	66%
No tām, notiesāto un aizturēto personu skaits, kuras ir psihiatra uzskaitē	706	676	372	585	756	965

Rādītājs	2013	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Īpatsvars pret kopējo notiesāto un apcietināto personu skaitu</i>	14%	14%	8%	14%	20%	27%
No tām, par ierobežoti pieskaitāmām atzītu personu skaits	13	3	5	5	7	8
<i>Īpatsvars pret kopējo notiesāto un apcietināto personu skaitu</i>	0,3%	0,1%	0,1%	0,1%	0,2%	0,2%

Līdztekus garīgās veselības traucējumiem arī notiesāto atkarības problēmas tieši ietekmē resocializācijas pasākumu sekmīgu īstenošanu. Saskaņā ar Pārvaldes sniegto informāciju¹⁶⁸ apmēram 85% no visiem ieslodzītajiem valstī cieš no narkotiku vai alkohola atkarībām.

Lai gan visās ieslodzījuma vietās ir izveidotas amata vietas ārstiem psihietriem, trīs ieslodzījuma vietās tās ir vakantas. Savukārt ārstu narkologu amata vietas ir izveidotas tikai četrās ieslodzījuma vietās, piecās ieslodzījuma vietās narkologs nav pieejams (skat. 7.tabulu).

7. tabula

Ieslodzījuma vietu nodrošinājums ar ārstiem psihietriem un ārstiem narkologiem¹⁶⁹

Ieslodzījuma vieta	Ārsts psihiatrs, amata vietu skaits	Ārsts psihiatrs, vakanto vietu skaits	Ārsts narkologs, amata vietu skaits	Ārsts narkologs, vakanto vietu skaits
Liepājas cietums	0,25	0	0,5	0,5
Olaines cietums (Latvijas Cietumu slimnīca)	1,5	0	0	0
Rīgas Centrālcietums	2	0	0	0
Valmieras cietums	0,5	0,5	0	0
Cēsu Audzināšanas iestāde nepilngadīgajiem	0,25	0	0	0
Daugavgrīvas cietums	0,25	0,25	2	0
Ilģuciema cietums	1	0	0,5	0
Jelgavas cietums	0,5	0	0,5	0
Jēkabpils cietums	0,25	0,25	0	0
Kopā	6,5	1	3,5	0,5

Dati pēc stāvokļa uz 2019.gada 1.aprīli

Kā norāda resocializācijas procesā iesaistītie ieslodzījuma vietu darbinieki, augsts atkārtoti izdarītu noziedzīgu nodarījumu līmenis ir starp ieslodzītajiem ar dažādu veidu atkarībām, tajā skaitā ar atkarībām no narkotikām un alkohola. Cietumos neārstē atkarības, un šie cilvēki, iznākot no cietuma, nestrādā un turpina gan lietot, gan arī izplatīt narkotiskās vielas¹⁷⁰.

Lai ierobežotu psihotropo vielu un to atkarības izplatību, 2017.gadā tika realizēts projekts "Jaunas nodaļas Olaines cietumā (Atkarīgo centra) izveide, ieskaitot būvniecību un

personāla apmācību”. Tā ietvaros izveidots Olaines cietuma Atkarīgo centrs (turpmāk tekstā – Atkarīgo centrs) 200 atkarīgo notiesāto uzņemšanai un resocializācijas īstenošanai.

Minēto projektu īstenoja Ministrijas un Norvēģijas valdības divpusējā finanšu instrumenta līdzfinansētās programmas “Latvijas korekcijas dienestu un Valsts policijas īslaicīgās aizturēšanas vietu reforma” ietvaros. Kopumā projekta “Jaunas nodaļas Olaines ciетumā (Atkarīgo centra) izveide, ieskaitot būvniecību un personāla apmācību” īstenošanai laikā no 2013. līdz 2016.gadam izlietoti līdzekļi 7, 768 milj. *euro* apmērā. 2016.gada septembrī¹⁷¹ Atkarīgo centrs tika nodots ekspluatācijā.

Atkarīgo centrā kopumā ir izveidotas astoņas savstarpēji noslēgtas nodaļas. Telpu plānojums paredz iespēju vienlaicīgi uzņemt līdz 200 klientiem, vienā nodaļā maksimālais ieslodzīto skaits ir 24.

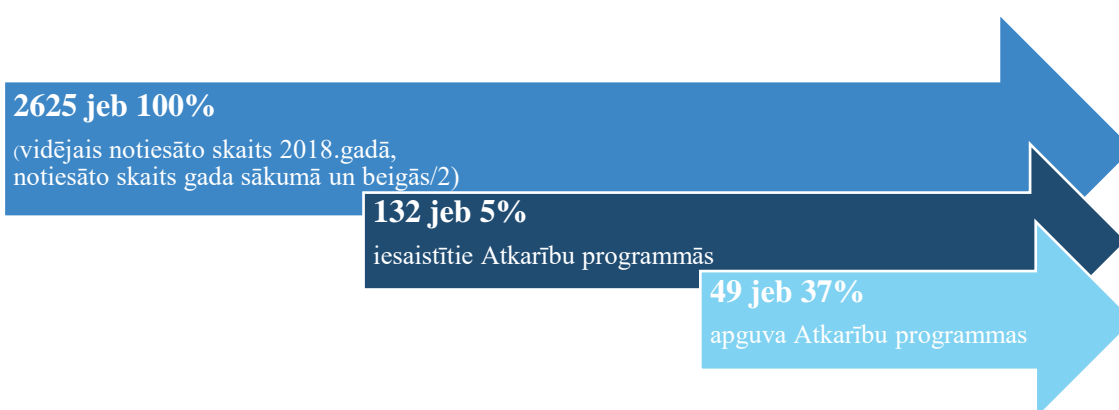
Atkarīgo centrā tiek īstenotas divas atkarību mazināšanas programmas:

- programma “Atlantis” paredzēta notiesāto vīriešu ar atkarību problēmām – alkoholisms vai narkomānija – resocializācijai;
- programma “Pathfinder” paredzēta notiesāto vīriešu pārmaiņu procesu uzsākšanai, uzturēt motivāciju, spēju pārvaldīt labāk savu dzīvi, neļaujot atkarībām un kriminālām darbībām ietekmēt viņu dzīvi;
- 2017.gada II pusgadā atkarību mazināšanas programmu saturs tika pielāgots arī notiesāto sievietes resocializācijas vajadzībām.

Piedalīšanās atkarību mazināšanas programmās ir brīvprātīga, balstoties uz notiesātā iesniegumu. Lai motivētu iesaistīties atkarību mazinošās programmās, ieslodzījuma vietās notiesātajiem tiek piedāvātas motivējošas pārrunas un tikšanās ar Atkarīgo centra koordinātoru.

Katrs Atkarīgo centra potenciālais klients tiek rūpīgi izvērtēts gan ieslodzījuma vietā pirms nosūtīšanas uz Atkarīgo centru, gan arī Atkarīgo centra Izvērtēšanas nodaļā – vai notiesātais tiešām vēlas atteikties no atkarību izraisošu vielu ietekmes un uzsākt sevī pārmaiņu procesu.

Ieslodzījuma vietu Resocializācijas daļas amatpersonas un darbinieki, ņemot vērā notiesāto iesniegumus un RVN rezultātus, 2018.gadā noformēja 137 priekšlikumus par notiesāto iesaistīšanu Atkarīgo centra atkarību mazināšanas programmās, no tiem 21 notiesātajam atteikts. Kopumā 2018.gadā Atkarību mazināšanas programmās tika iesaistīti 132 notiesātie (tajā skaitā 14 sievietes), no tiem 49 apguva programmu, bet 28 jeb 21% tika izslēgti no programmām, visbiežāk soda izciešanas režīma pārkāpumu dēļ¹⁷² (20.attēls). No revīzijā izlases veidā izvērtētajiem notiesātajiem 21 atradās Atkarīgo centrā un apguva atkarību mazināšanas programmas.

20.attēls. Atkarību centra programmās iesaistīto notiesāto skaits

Revīzijas laikā¹⁷³ atkarību mazināšanas pasākumu īstenošanai no astoņām nodaļām tikai piecās nodaļās bija izvietotas notiesātās personas:

- “Izvērtēšanas nodaļā”, kurā notiesātais uzturas laikā līdz mēnesim, tiek veikta padziļināta notiesātā risku un vajadzību izvērtēšana un pēc šīs izvērtēšanas notiesātais uzsāk savu dalību resocializācijas pasākumos “Atlantis” programmas nodaļā vai “Pathfinder” programmas nodaļā, vai atgriežas atpakaļ ieslodzījuma vietā;
- divas nodaļas, kurās īsteno programmu “Atlantis”;
- viena nodaļa, kurā īsteno programmu “Pathfinder”;
- “Sieviešu nodaļa” (sākotnēji nebija paredzēta);
- divas nodaļas bija tukšas un viena nodaļa tiek izmantota kā noliktava.

Saskaņā ar atbildīgo amatpersonu sniegto informāciju¹⁷⁴ 2019.gada 1.janvārī Olaines cietuma Atkarīgo centrā atradās 76 notiesātās personas jeb 38% no kopējā pieejamā vietu skaita.

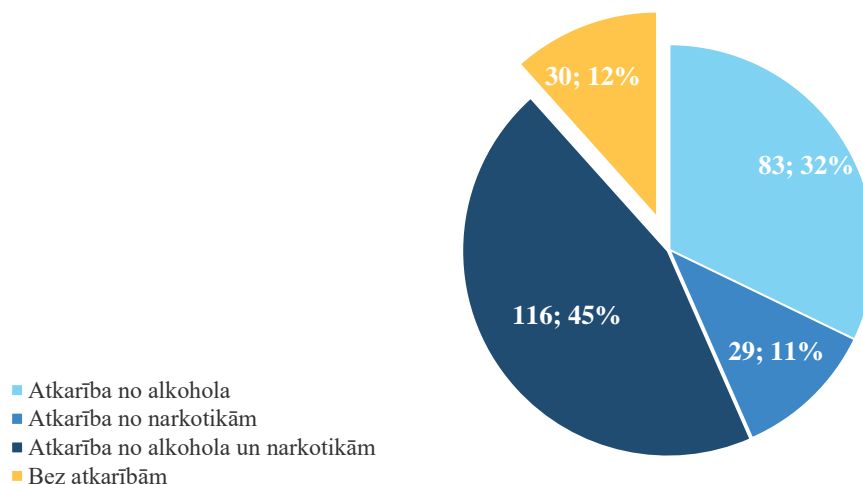
Pēc atbildīgo personu sniegtās informācijas pilna Atkarīgo centra noslodze nav īstenojama, jo:

- pēc padziļinātas notiesātā risku un vajadzību izvērtēšanas daļa no pretendentiem dalībai atkarību mazinošos pasākumos Atkarīgo centrā atgriežas atpakaļ ieslodzījuma vietā nepietiekamas motivācijas dēļ;
- būtiski palielinoties klientu skaitam, ar esošo personālu nepietiks;
- Atkarīgo centra telpu plānojums neatbilst vajadzībām – uz 24 paredzētajām gultas vietām ir tikai viena nodarbību telpa maksimums 12 notiesātajiem un ir nepieciešama papildu telpa. Šobrīd pārējiem 12 notiesātajiem, kuri nepiedalās konkrētajā nodarbībā, kā arī nodaļas personālam ir jāuzturas vai jāpārvietojas nodarbību telpā un, traucējot nodarbības, “cieš” resocializācijas programmas kvalitāti.

Revidentu ieskatā pozitīvi ir vērtējams, ka, lai attīstītu sociālās prasmes, notiesātie Olaines atkarīgo centrā ikdienā piedalās dažādos darbos – telpu uzkopšanā, veļas mazgāšanā un citos ikdienas darbos. Ar kontaktpersonas palīdzību notiesātie apgūst prasmes veikt pasta

sūtījumus, apmaksāt rēķinus u.c., tādējādi palielinot iespējas veiksmīgāk integrēties sabiedrībā pēc soda izciešanas.

Revīzijas laikā iegūtā informācija liecina, ka atkarību problēmas ir visās ieslodzījuma vietās. Analizējot informāciju izlases veidā izvēlēto notiesāto personu sākotnējo RVN, konstatēts, ka no 258¹⁷⁵ personām (skatīt 21.attēlu) 228 jeb 88% notiesāto personu bija ar narkotiku un/vai alkohola atkarību.

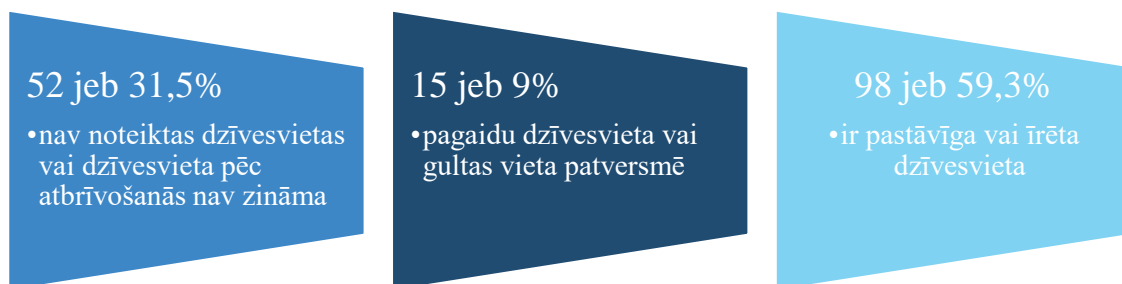

21.attēls. Revīzijas izlasē iekļauto notiesātās personu ar atkarībām īpatsvars

Citu valstu pieredze liecina, ka piedalīšanās atkarību mazinošos pasākumos atsevišķos gadījumos var būt piespiedu, piemēram:

- Polijā, ja ieslodzītajam tiek diagnosticēta kāda no atkarībām un neatkarīga eksperta vērtējumā viņam nepieciešama ārstēšana, tad šāda ārstēšanās ieslodzītajam tiek noteikta kā obligāts pienākums. Administratīvo lēmumu par ārstēšanās uzsākšanu pieņem speciāla komiteja, balstoties uz eksperta viedokli par šādas ārstēšanās nepieciešamību. Kā liecina pētījuma rezultāti, tad piespiedu terapijas rezultāti varbūt tikpat efektīvi kā gadījumā, ja šāda terapija tiek īstenota pēc brīvprātības principa¹⁷⁶.
- Somijā, kur aptuveni 90% ieslodzīto ir problēmas ar atkarību izraisošu vielu lietošanu, koncentrējoties uz ieslodzīto resocializāciju, izveidoja cietumu sistēmu, kurā būtiska daļa ir atvērta tipa cietumi. Šajos cietumos ieslodzītajiem jāapņemas ar sevi strādāt un obligāti jāpiedalās gan rehabilitācijā, gan sevi jāizglīto vai jāstrādā¹⁷⁷.

Revīzijā konstatēts, ka 40% notiesāto pēc atbrīvošanas ir neatrisināts mājokļa jautājums (skatīt 22.attēlu). Informācija par ieslodzījuma vietā esošo personu dzīvesvietu pēc atbrīvošanas resocializācijas lietās tiek norādīta, veicot atkārtoto RVN (RVN veic reizi gadā). Atkārtots RVN no izlasē iekļautajām 273 notiesātajām personām bija veikts 165 personām. Neatrisināts mājokļa jautājums ir viens no atkārtota noziedzīga nodarījuma veicinošiem faktoriem. Mājokļa jautājuma risināšanai pirms atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas resocializācijas speciālisti informē attiecīgo pašvaldību, kurā notiesātais ir bijis deklarēts.

22.attēls. Ieslodzījuma vietā esošo personu iespējamā dzīvesvieta pēc soda izciešanas ieslodzījuma vietā

Vērtējot resocializācijas plānu izpildi, revidenti izveidoja līdzīgu pasākumu grupas un apkopoja rezultātus par visām ieslodzījuma vietām. Plānu izpildes analīze liecina, ka vidēji tikai 41% no plānotajiem pasākumiem tiek izpildīts (skatīt 8.tabulu), piemēram:

- nozīmīgu vietu resocializācijas plānos ieņem pasākumi, kas saistīti ar vispārējās un profesionālās izglītības iegūšanu, kā izpildīts pasākums tas vidēji vērtējams 46% gadījumu. Savukārt visbiežāk resocializācijas plānos ir iekļauts uzdevums “Iesaistīt nodarbinātības procesā”, un tas ir izpildīts 65,5% gadījumu. Šo divu pasākumu izpilde ir savstarpēji korelējoša, jo nereti notiesātie izvēlas strādāt, nevis mācīties vai pretēji – jauniešiem prioritāte ir dalība izglītības pasākumos. Abu pasākumu vienlaicīga izpilde nav iespējama;
- 224 gadījumos resocializācijas plānos ir iekļauts uzdevums “Dalība atkarību mazinošos pasākumos vai programmās”, tomēr tā izpilde vērtējama kā vidēji zema – 41,1% gadījumu notiesātie ir piedalījušies atkarību mazinošos pasākumos, kā arī 116 gadījumos notiesātajiem ir plānā iekļauta tikšanās ar Olaines cietuma Atkarīgo centra koordinatore, bet tikai 20 jeb 17,2% gadījumos notiesātie ir izmantojuši šo iespēju;
- ar zemu izpildes pakāpi vērtējams uzdevums “Iesaistīt resocializācijas pasākumos vai programmās”, jo tas ir izpildīts tikai 22,2% gadījumu.

8.tabula

Resocializācijas plānos iekļauto pasākumu īstenošana

Resocializācijas plāns Plānotie resocializācijas pasākumi	Plānoto pasākumu skaits*	t.sk. nav izpildīti	%	t.sk. izpilde netiek vērtēta	%	t.sk. izpildīti	%
Iesaistīt nodarbinātības procesā	307	47	15,3	59	19,2	201	65,5
Iesaistīt resocializācijas pasākumos vai programmās	284	113	39,8	108	38,0	63	22,2
Psiholoģiskā palīdzība un konsultācijas ar psihologu	260	88	33,8	64	24,6	108	41,5
Dalība atkarību mazinošos pasākumos vai programmās	224	72	32,1	60	26,8	92	41,1
Dalība brīvā laika pasākumos	207	67	32,4	50	24,2	90	43,5

Resocializācijas plāns Plānotie resocializācijas pasākumi	Plānoto pasākumu skaits*	t.sk. nav izpildīti	%	t.sk. izpilde netiek vērtēta	%	t.sk. izpildīti	%
Profesionālās izglītības iegūšana, t.sk. profesionālās pilnveides kursi	193	63	32,6	44	22,8	86	44,6
Individuāls darbs ar vecāko inspektoru	153	24	15,7	43	28,1	86	56,2
Tikšanās ar Atkarīgo centra koordinatoru, lai motivētu iesaistīties atkarību mazinošās programmās	116	63	54,3	33	28,4	20	17,2
Vispārējās izglītības iegūšana	113	26	23,0	34	30,1	53	46,9
Sociālā darbinieka konsultācija	75	22	29,3	36	48,0	17	22,7
Ģimenes saišu stiprināšana	74	30	40,5	17	23,0	27	36,5
Dalība garīgās aprūpes pasākumos	73	18	24,7	18	24,7	37	50,7
Citi resocializācijas pasākumi**	73	0	0,0	73	0,0	0	100
Narkologa konsultācija	14	7	50,0	3	21,4	4	28,6
Psihiatra konsultācija	14	0	0,0	9	64,3	5	35,7
Narkologa/bērnu psihiatra konsultācija	6	0	0,0	0	0,0	6	100
KOPĀ	2218	651	29,4	659	29,7	908	40,9

*Vienam klientam resocializācijas pasākumi var būt iekļauti gan pirmreizējā resocializācijas plānā, gan atkārtotajā resocializācijas plānā

** Personu dokumentu atjaunošana, soda izciešanas režīma pakāpes maiņa u.tml.

Revīzijā konstatēts, ka katra ieslodzījuma vieta ar atšķirīgu pieeju sagatavo resocializācijas plānus, piemēram, dažās ieslodzījuma vietās resocializācijas plānā norādītie uzdevumi vai pasākumi ir ar augstu detalizācijas pakāpi, savukārt citos tie ir vispārīgi, nenorādot konkrēti veicamos pasākumus, kas apgrūtinā resocializācijas plāna izpildes analīzi. Piemēram, vairākās ieslodzījuma vietās ir plānota “Dalība resocializācijas programmā” vai “Piedalīties resocializācijas pasākumos”, savukārt citās ir norādīts konkrēts resocializācijas programmas nosaukums vai pasākums vai arī ir iekļauti tādi uzdevumi notiesātajam, kurus nevar tieši attiecināt uz resocializācijas pasākumiem (mainīt režīma pakāpi, ievērot iekšējās kārtības noteikumus), vai arī uzdevumi, kas ietilpst resocializācijas personāla amata pienākumos (sniegt konsultācijas pirms atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas, personas dokumentu izgatavošana u.c.).

Revīzijas laikā iegūtā informācija liecina, ka plānotie resocializācijas pasākumi nereti ir nekonkrēti, vispārīgi un neizmērāmi un līdz ar to arī nav iespējams novērtēt plāna izpildes gaitu un veiktā resocializācijas darba kvalitāti un efektivitāti.

Daļu aktivitāšu ieslodzījuma vieta iniciē pēc savas iniciatīvas, uzrunājot konkrētas personas, kuras varētu īstenot kādu no aktivitātēm (piemēram, fotogrāfus, skatuves māksliniekus), vai arī nevalstiskās organizācijas. Visbiežāk tie ir brīvprātīgie un organizācijas, ar kurām ieslodzījuma vietai jau ir bijusi iepriekšēja sadarbības pieredze, tādējādi ieslodzījuma vieta

pati izvēlas sadarbības partnerus. Valsts kontroles ieskatā sadarbība starp Pārvaldi un nevalstiskajām organizācijām (turpmāk – NVO) ir uzskatāma par vāju, tā nav sistēmiska sadarbība, jo regulāra sadarbība NVO notiek tikai ar ieslodzījuma vietām, kuras apstiprina vai atsaka NVO iecerētās brīvprātīgo aktivitātes. Reizēm NVO un Pārvalde tiek sanāksmju vai informatīvu pasākumu ietvaros, lai pārrunātu brīvprātīgā darba aktivitātes, to attīstīšanas iespējas, taču sadarbība nenoris sistēmiski – ikdienas līmenī.

Revīzijā konstatēts, ka dati par ieslodzīto dalību resocializācijas pasākumos, tajā skaitā dažādās nodarbībās un aktivitātēs, ieslodzījuma vietās tiek epizodiski uzkrāti papīra dokumentu formā, informācija ir nepilnīga, nav strukturēta un līdz ar to ir grūti iegūstama un apkopojama. Tā rezultātā revidenti nevarēja iegūt pārlicību, ka tiek pilnvērtīgi analizēta un vērtēta katra notiesātā resocializācijas plāna izpilde un vai tā ir saistīta ar turpmāko aktivitāšu plānošanu.

Ieslodzījuma vietās nav apkopota un/vai elektroniski uzkrāta informācija par katra ieslodzītā dalību resocializācijas pasākumos, tajā skaitā nodarbinātības laiku cietumā, strādājot algotu darbu; laiku, ko pavada, iegūstot izglītību, iesaistoties interešu nodarbībās vai iesaistoties korekcijas programmās; u.c. Informācijas trūkums kavē efektīvu ieslodzītā aktivitāšu izvērtējumu un turpmāko aktivitāšu plānošanu.

Revīzijas laikā konstatēts, ka ieslodzījuma vietās vairākas personas, kas veikušas smagus un sevišķi smagus noziedzīgus nodarījumus, resocializācijas pasākumos neiesaistās, tajā skaitā nestrādā, nemācās, un tiem ir alkohola un/vai narkotiku atkarības, nav tuvinieku un/vai draugu atbalsta ārienē, nav dzīvesvietas, kā arī tie nevēlas atgriezties brīvībā. Turklāt šīs notiesātās personas ir atklāti paziņojušas, ka, atgriežoties brīvībā, nekavējoties pastrādās jaunu noziedzīgu nodarījumu.

Lai gan jau 2016.gadā uzsākts darbs pie normatīvā regulējuma izstrādes preventīvās uzraudzības sevišķi bīstamiem noziedzniekiem ieviešanai, tomēr tā īstenošana aizvien tiek atlikta. Ministrijas izveidotā darba grupa¹⁷⁸ ir secinājusi, ka ir nepieciešami jauna veida atbalsta/kontroles pasākumi bijušajiem ieslodzītajiem un būtu jāveido sabiedrības resursos balstīts jauns resocializācijas posms pēc personas atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas, iesaistot tajā visu sabiedrības segmentu rīcībā esošos resursus. Turklāt tika secināts, ka ir nepieciešams paredzēt ne tikai preventīvo piespiedu līdzekli “preventīvā uzraudzība”, bet arī būtiski bargāko preventīvo piespiedu līdzekli “preventīvo ieslodzījumu”, lai paredzētu pēc iespējas elastīgāku bīstamo noziedznieku kontroles un atbalsta sistēmu, kas ļautu reaģēt atkarībā no personas radītā riska. Likumprojektā ietvertie risinājumi paredz, ka preventīvā piespiedu līdzekļa – preventīvā uzraudzība – ietvaros bīstamajiem noziedzniekiem būs iespēja Dienesta amatpersonas uzraudzībā noteiktu laiku dzīvot sociālās rehabilitācijas centrā atbalsta programmas bijušajam ieslodzītajam formā. Pieejamā informācija¹⁷⁹ liecina, ka likumprojektu “Preventīvo piespiedu līdzekļu piemērošanas un izpildes likums” ir plānots izstrādāt līdz 2019.gada beigām.

Vērtējot notiesātā RVN procesu, sešās ieslodzījuma vietās tika aptaujāti 18 par RVN anketas aizpildīšanu atbildīgie darbinieki – inspektori, sociālie darbinieki un psihologi. Atbildīgie darbinieki aptaujā norādīja, ka visbiežāk izmantotais informācijas avots RVN anketas aizpildīšanā ir individuāla intervija ar notiesāto (17 gadījumos) un/vai notiesātā personas lieta (11 gadījumos). Turklāt 12 respondentu norāda, ka RVN anketas aizpildīšana ir subjektīva, jo lielā mērā balstās tikai uz notiesātās personas mutiski sniegto informāciju,

kas netiek vēlāk pārbaudīta vai kuru nav iespējams pārbaudīt. Tādējādi dažādi speciālisti, intervējot vienu un to pašu notiesāto, var iegūt atšķirīgu informāciju un nonākt pie atšķirīgiem secinājumiem, kas ietekmē notiesātā RVN.

Divas trešdaļas no aptaujātajiem ieslodzījuma vietu atbildīgajiem darbiniekiem norādīja uz datu subjektivitāti notiesāto risku un vajadzību novērtējuma anketas aizpildīšanā un to, ka metodisko ieteikumu nepilnības notiesāto risku un vajadzību novērtējuma anketas aizpildīšanai var ietekmēt notiesātās personas risku novērtējumu.

Lielākā daļa – 11 jeb 61% – aptaujāto darbinieku uzskata, ka metodiskie ieteikumi RVN sagatavošanai ir precīzi un pietiekami izskaidro notiesāto RVN anketas aizpildīšanas kārtību, bet septiņi respondenti jeb 39% uzskata, ka tie ir pārāk vispārīgi un neprecīzi, dažādi interpretējami. 12 jeb 67% respondentu uzskata, ka nepilnības Metodiskajos ieteikumos notiesāto RVN anketas aizpildīšanai var nepamatoti ietekmēt personas RVN, piemēram:

- veicot atkārtotu RVN, bez objektīva pamatojuma samazinās atkarību risks (vienīgais atkarību mazināšanas pasākums ir atrašanās ieslodzījuma vietā);
- riska līmeni ietekmē tādi faktori kā personas koda un personas dokumentu esamība;
- riska līmeni ietekmē informācija par notiesātā dzīvesvietu pēc atbrīvošanās, lai gan tas nav aktuāli, gadījumos, kad notiesātais vēl ilgstoši atradīsies ieslodzījuma vietā;
- metodiskie norādījumi ir dažādi interpretējami gadījumos, kad klients ir notiesāts par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem. Septiņi jeb 41% respondentu uzskata, ka šādos gadījumos RVN rezultāti nebūs objektīvi, jo analīzē izmanto tikai vienu no noziedzīgu nodarījumu epizodēm – pēdējo/smāgāko epizodi. Ja klients ir notiesāts par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem, kuri ir atšķirīgi pēc to satura, motīviem, smaguma pakāpes, ir problemātiski veikt novērtējumu, jo RVN anketas jautājumi standarta situācijā ir vērsti uz vienu noziedzīga nodarījuma veidu.

Aptaujātie darbinieki vērsa arī uzmanību, ka:

- objektīvākas informācijas ieguvei par notiesāto, piemēram, informācija par izglītību, darba stāžu, vidi, no kuras nāk klients, administratīvo sodu esamība u.tml., nepieciešama piekļuve dažādām valsts un pašvaldību informācijas sistēmām;
- RVN anketas būtu jāpielāgo noziedzīgā nodarījuma veidam, veidojot vairākas RVN anketas vai izveidojot RVN papildu sadaļas;
- izveidot saturiski atšķirīgu sākotnējo RVN un atkārtoto RVN – atkārtotais RVN kā papildinājums sākotnējam, īsāks un fokusētos uz izmaiņām vai arī RVN būtu jāveic retāk, piemēram, saistībā ar nozīmīgiem notikumiem – notiesātā pārskatītiem, pēc resocializācijas programmas apgūšanas, pirms pirmstermiņa atbrīvošanās u.tml.;
- vēlams izstrādāt RVN elektronisko versiju;

- nav nepieciešams sastādīt pēc katras RVN jaunu resocializācijas plānu, bet nepieciešamības gadījumā to aktualizēt, piemēram, gadījumos, kad iepriekšējais plāns ir izpildīts vai ir konstatēti jauni riski;
- nepieciešams piemērot atšķirīgu RVN notiesātajiem ar garīga rakstura problēmām un pielāgot atšķirīgus resocializācijas pasākumus;
- nepieciešams piemērot saīsinātu RVN notiesātajiem ar īsu termiņu (līdz 6 mēneši) un šādos gadījumos RVN jāveic īsākā laika posmā nekā šobrīd noteiktajos 2 mēnešos, kā arī jāizvērtē, vai visos gadījumos ir nepieciešams veikt RVN.

Lai gan notiesāto resocializācijas process, kas balstīts uz risku un vajadzību novērtēšanu, ir ieviests pirms vairāk nekā septiņiem gadiem, kopumā neviens nav vērtējis iespējas pilnveidot risku un vajadzību apzināšanas procesu, tajā skaitā, mazinot birokrātiskas procedūras u.c.

Arī revīzijas laikā izlases veidā veiktās pārbaudes norādīja uz līdzīgām nepilnībām RVN procesā, piemēram:

- augsts subjektīvisms notiesāto personu RVN procesā, jo būtisku informācijas daļu veido notiesātā interviju laikā sniegtā informācija inspektoram, sociālajam darbiniekam un psihologam, notiesātā sniegtā mutiskā informācija katrā RVN var atšķirties, piemēram, vienreiz notiesātais sniedz informāciju, ka viņam ir bērns, atkārtotajā RVN notiesātais vairs nesniedz informāciju par bērnu;
- iespējams, ka atkārtoti veiktā RVN ir formāla, jo sākotnējā RVN bieži vien ir bez izmaiņām, salīdzinot ar atkārtoto RVN, īpaši tajos gadījumos, kad RVN ir veikta vairāk nekā divas reizes;
- neobjektīvi norādīts risku līmenis saistībā ar atkarību izraisošu vielu lietošanu. Revīzijā konstatēti vairāki gadījumi, kad sākotnēji bija noteikts augsts atkarību riska līmenis, kā arī norādīts, ka alkohola vai narkotiku lietošana bija par pamatu noziedzīga nodarījuma izdarīšanai. Savukārt, atkārtoti vērtējot atkarību riska līmeni, tas tiek vērtēts kā zems, pamatojoties uz notiesātā apgalvojumu, ka ieslodzījuma vietā alkoholu un narkotikas nelieto. Revīzijā konstatēts, ka šie notiesātie atkarību mazinošos pasākumos nav piedalījušies un tādējādi nav objektīva pamatojuma atkarību riska līmeņa samazināšanai;
- notiesātā dalība resocializācijas programmā ir iespējama gadījumos, ja notiesātais piekrīt un/vai konkrētajā ieslodzījuma vietā tā ir pieejama;
- resocializācijas plāna izpildes progresu nevar izvērtēt, jo bieži vien ne resocializācijas plānam, ne arī tā izpildes pārskatam nav norādīts sagatavošanas datums un/vai atsauce uz konkrētu RVN, kā arī izpildes pārskatā informācija par veiktajiem pasākumiem iekļauta daļēji apjomā vai vispār nav iekļauta.

Revīzijā konstatēts, ka pieejamo resursu ietvaros tiek veikts nozīmīgs darbs notiesāto resocializēšanai – katrā ieslodzījuma vietā darbu ar notiesātajiem veic apmācīts personāls, inspektori, sociālie darbinieki, psihologi. Tiek piedāvātas apmācību programmas gan vispārējā izglītībā, gan profesionālajā izglītībā un interešu izglītības jomā. Iespēju robežās katra ieslodzījuma vieta piedāvātā gan nodarbinātības, gan kultūras, gan dažādus citus pasākumus. Dažādu starptautisku projektu ietvaros ir izstrādātas un pārņemtas

resocializācijas programmas, kas vērstas uz konkrētu noziedzīgas uzvedības riska novēršanu, notiesāto uzvedības korekciju, notiesāto motivāciju, kā arī sociālo prasmju un iemaņu apgūšanu. Turklāt šo projektu ietvaros arī resocializācijā iesaistītajam personālam ir nodrošinātas iespējas pilnveidot profesionālās prasmes, apmeklējot mācības.

Ieteikumi

Lai novērstu potenciālos draudus sabiedrībai saistībā ar bīstamu noziedznieku iznākšanu brīvībā, tām sodu izcietušajām personām, kuras, iznākot brīvībā, apdraud sabiedrību, aicinām Ministriju panākt iespējas tām piemērot preventīvos piespiedu līdzekļus – izveidot bīstamo noziedznieku kontroles un atbalsta sistēmu, kas ļautu reaģēt atkarībā no personas radītā riska un ieviest preventīvo piespiedu līdzekļu izpildes mehānismu.

Valsts kontroles viedoklis: Jau 2016.gadā tika uzsākts darbs pie normatīvā regulējuma izstrādes preventīvās uzraudzības sevišķi bīstamiem likumpārkāpējiem ieviešanai, tomēr tā īstenošana aizvien nav pabeigta, kas norāda uz to, ka sabiedrība joprojām nav pasargāta no bīstamiem noziegumiem, jo nav izveidota kontroles un atbalsta sistēma bīstamiem noziedzniekiem, varmākām un slepkavām.

Lai pilnveidotu ieslodzījuma vietās izveidoto resocializācijas sistēmu, aicinām Ieslodzījuma vietu pārvaldi:

- ❖ pilnveidot risku un vajadzību novērtēšanas (RVN) kārtību, tajā skaitā, nodrošinot iesaistīto atbildīgo amatpersonu vienotu izpratni par metodisko norādījumu par RVN veikšanu piemērošanu;
- ❖ veikt pasākumus (vadlīnijas, metodiskie norādījumi), kas nodrošinātu vienotu izpratni resocializācijas plānu izstrādē un to izpildes pārskatu sagatavošanā, tajā skaitā, kādi pasākumi iekļaujami plānā;
- ❖ izskatīt iespēju vērtēt esošo resocializācijas programmu piemērotību dažādām notiesāto personu grupām, tajā skaitā personām ar garīga rakstura traucējumiem, un iespējas paplašināt programmu klāstu;

Valsts kontroles viedoklis: Trūkumi un nepilnības risku un vajadzību novērtējuma (RVN) veikšanā var ietekmēt notiesātās personas novērtējumu, ietekmēt resocializācijas plāna izstrādi un piedāvāto resocializācijas programmu un pasākumu izpildes gaitu un rezultātus. Turklāt jāizstrādā speciālas resocializācijas programmas notiesātajiem ar garīga rakstura traucējumiem, jo šobrīd viņi nespēj pilnvērtīgi iesaistīties resocializācijas procesā.

- ❖ veikt pasākumus, lai nodrošinātu piekļuvi valsts un pašvaldību (tajā skaitā sociālo dienestu) informācijas sistēmām objektīvas informācijas ieguvei par notiesātā dzīvesvietu, izglītību, ģimenes stāvokli u.tml. atbilstoši tiesiskajam regulējumam.

Valsts kontroles viedoklis: Pārvaldes atbildīgie darbinieki aptaujas laikā norādīja, ka riska un vajadzību novērtēšanas laikā visbiežāk izmantotais informācijas avots ir individuāla intervija ar notiesāto un viņa sacīto nevar pārbaudīt, tādēļ, lai sagatavotu objektīvu RVN un resocializācijas plānu, nepieciešama piekļuve dažādām valsts un pašvaldību informācijas sistēmām.

3. Vai ir radīti priekšnoteikumi efektīvai notiesāto resocializācijai Valsts probācijas dienesta uzraudzības laikā?

Dienestā ir izveidota resocializācijas sistēma, izstrādāti iekšējie normatīvie dokumenti, metodiskie norādījumi un pilnveidotas personāla profesionālās prasmes. Probācijas klientu resocializācija pamatā tiek īstenota sabiedrībā uzraudzības funkcijas ietvaros.

Dienests nodrošina divu veidu probācijas programmu īstenošanu – sociālās uzvedības korekcijas programmu, lai panāktu probācijas klientu¹⁸⁰ tiesisku uzvedību un veicinātu iekļaušanos sabiedrībā, un sociālās rehabilitācijas programmu, kas attīsta probācijas klientu sociālās pamatiemaņas un pamata prasmes ikdienas lietu sakārtošanā.

Dienestam ir izveidotas struktūrvienības dažādos Latvijas reģionos, un kopumā Dienests veic lielu darba apjomu, klienta uzraudzības ietvaros meklējot katra klienta situācijai labākos risinājumus. Tomēr, līdzīgi kā ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu gadījumā, arī attiecībā uz probācijas klientiem revīzijas laikā veiktā informācijas analīze liecina, ka probācijas programmās iesaistīto personu īpatsvars nav liels – probācijas programmās vidēji bija iesaistīti 19,2% no kopējā probācijas uzraudzībā esošo skaita. Tas saistīts ar to, ka Dienests programmās iesaista klientus, kuriem ir vidējs, augsts un ļoti augsts riska un kriminogēno vajadzību līmenis, un klientiem lielā daļā gadījumu pirms iesaistīšanās programmās primāri ir jāatrisina citas problēmas (veselība, atkarības u.c.).

Revīzijā iegūtā informācija liecina, ka, piemēram, nosacīti notiesāto un nosacīti pirms termiņa atbrīvoto klientu grupā 10% klientu ir ar iespējamiem garīga rakstura traucējumiem, bet 46% klientu ar atkarību problēmām. Tai pašā laikā Dienestam nav pieejami speciāli instrumenti darbam ar klientiem, kuriem ir garīga rakstura traucējumi. Specifisku instrumentu trūkums, kuri vienlaikus ir saistīti ar kriminogēnajiem riskiem un vajadzībām, iespējams, mazina īstenoto resocializācijas pasākumu efektivitāti. Veiksmīgai resocializācijas procesa nodrošināšanai šajos gadījumos būtu jāiesaistās ne tikai Dienestam un Pārvaldei, bet arī citām valsts un pašvaldību institūcijām, kuru kompetencē ir minēto problēmu risināšana.

Revīzijā izlases veidā izvērtētā informācija liecina, ka probācijas klientiem uzraudzības plāns tiek sastādīts, vērtējot klienta vajadzības un iespējas, tomēr 16% no plānā ietvertajiem mērķiem nav izpildīti, bet 11% izpildīti daļēji. No revīzijas izlasē iekļautajām 233 personām 63% Dienesta uzraudzībā bija pirmo reizi, 16% atkārtoti, bet 21% klientu Dienesta redzeslokā bija nonākuši trīs un vairāk reizi.

Līdzīgi kā ieslodzījuma vietās arī Dienestā klienta uzraudzības plānā mērķi mēdz būt formulēti nekonkrēti, nepārbaudāmi un nav kvalitatīvi izmērāma to izpilde (piemēram, “Dienesta uzlikto pienākumu izpilde”, “ierasties Dienestā norādītajā laikā”, “esošajā darba vietā veikt darba pienākums ar augstu atbildības sajūtu” u.c.). Pēc probācijas programmas pabeigšanas tās vadītājs sagatavo atzinumu par klienta līdzdalību, norādot programmas mērķi, tā sasniegšanas progresu un vērtējumu par dalību programmā – vai tā ir ietekmējusi klienta motivāciju mainīties, palīdzējusi attīstīt/pilnveidot sociālās prasmes u.c. 51% gadījumu programmas ietekme uz atsevišķām probācijas klienta dzīves un personības jomām tiek vērtēta kā “nedaudz”, 2% kā “ļoti izteikta”, 26% kā “ievērojama”, 15% gadījumu programmas ietekme kādā no šīm jomām ir norādīta kā “nemaz”, bet 6% informācija nav attiecināma.

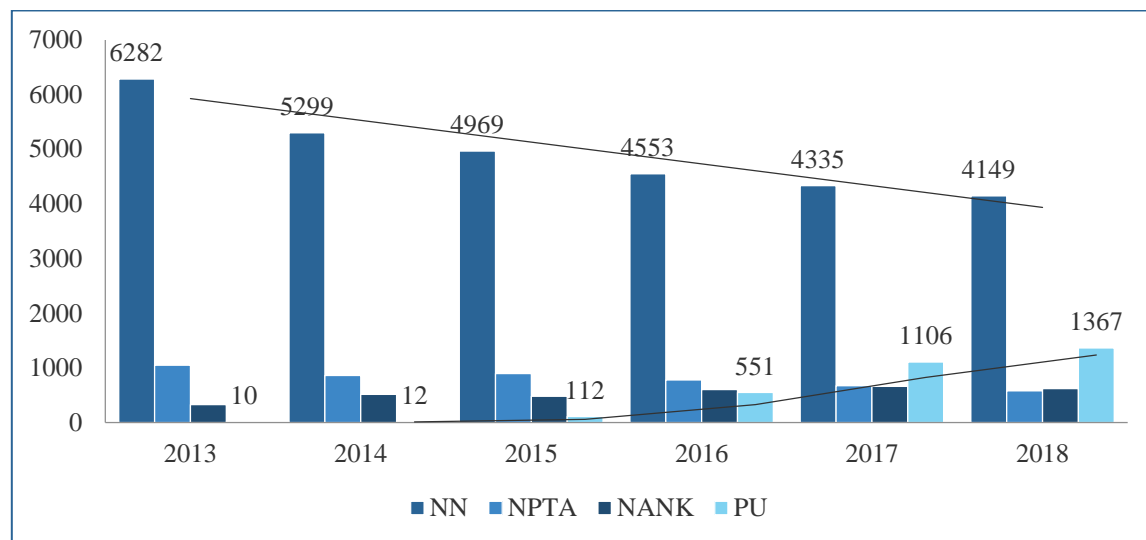
Revidentu ieskatā būtu jāvērtē Dienesta uzraudzības laikā veikto pasākumu un piedāvāto probācijas programmu efektivitāte, vai mazinās programmu pabeigušo klientu atkārtoti izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaits. Šāds izvērtējums līdz šim nav veikts, tāpēc nevar apgalvot, ka izveidotā sistēma efektīvākajā veidā palīdz novērst atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Par Dienesta izmantoto metožu pētīšanas nepieciešamību liecina revīzijā konstatētais, ka, neraugoties uz uzraudzības periodā Dienesta ieguldīto darbu ar klientu, veicot atkārtotu risku un vajadzību novērtēšanu, riska līmenis 53% gadījumu paliek nemainīgs, bet 11% gadījumu uzraudzības gaitā atklāto papildu faktoru ietekmē risks ir paaugstināts, kā arī programmu vadītāju konstatētais, ka lielākajai daļai probācijas programmās iesaistīto klientu programmas ietekme uz atsevišķām probācijas klienta dzīves un personības jomām ir zema.

Revīzijas laikā revidentiem Dienesta sniegtā informācija par probācijas klientiem nebija pietiekama¹⁸¹, lai to varētu izmantot kvalitatīvai resocializācijas pasākumu novērtēšanai, salīdzinot konkrētu notiesāto personu resocializācijas pasākumus ieslodzījuma vietās un Dienestā, kā arī vai to ietekmē ir mazinājies personas atkārtotu noziedzīgu nodarījumu skaits.

Probācija ir kriminālsoda izpildes, kā arī probācijas klientu uzraudzības un sociālās uzvedības korekcijas pasākumu sistēma, kas izveidota, lai novērstu atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanu¹⁸². Probācijas klientu resocializācija ir saistīta ar sociālās uzvedības korekcijas pasākumiem un probācijas programmu (sociālās uzvedības korekcijas un sociālās rehabilitācijas programmas) īstenošanu, un pamatā tā tiek īstenota uzraudzības funkcijas ietvaros.

Dienests uzrauga nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotas (NANK), nosacīti notiesātas (NN), nosacīti pirmstermiņa no brīvības atņemšanas soda izciešanas atbrīvotas personas (NPTA) un personas, kurām ir noteikts papildsods – probācijas uzraudzība (PU). Uzraudzībā nosacīti notiesātas personas un nosacīti pirmstermiņa no brīvības atņemšanas soda izciešanas atbrīvotas personas atrodas ilgstoši – līdz pat pieciem gadiem, nosacīti no

kriminālatbildības atbrīvotas personas – līdz 18 mēnešiem, personas, kurām ir piemērots papildsods – probācijas uzraudzība, – līdz trīs gadiem. Apmēram 58% klientu uzraudzība ir termiņā līdz vienam gadam (piemēram, gadījumos, kad lielākā daļa brīvības atņemšanas soda jau ir izciesta un klientam probācijas uzraudzība tiek noteikta līdz plānotā soda termiņa beigām)¹⁸³. Uzraudzībā esošo klientu skaits laika posmā no 2013. līdz 2018.gadam vidēji bija 6800 klientu, no tiem būtiska daļa bija nosacīti notiesātas personas – vidēji 72%. Nosacīti notiesāto personu skaitam ir tendence samazināties, savukārt probācijas uzraudzībā esošo klientu skaits ar katru gadu pieaug (skatīt 23.attēlu).

Informācijas avots: Valsts probācijas dienesta publiskie pārskati 2013.–2018.gads

23.attēls. Dienesta uzraudzībā esošo probācijas klientu skaits no 2013. līdz 2018.gadam¹⁸⁴.

Uzraudzības ietvaros, uzsākot darbu ar probācijas klientu, tiek veikta probācijas klienta recidīva riska un kriminogēno vajadzību novērtēšana¹⁸⁵. Novērtēšana tiek uzsākta par klienta lietas vadību atbildīgā darbinieka pirmajā tikšanās reizē ar klientu, kurš:

- ir nosacīti notiesāts;
- ir nosacīti pirms termiņa atbrīvots no soda izciešanas;
- ir nosacīti atbrīvots no kriminālatbildības;
- izcieš papildsodu – probācijas uzraudzība.

Normatīvais akts nosaka¹⁸⁶, ka klienta RVN tiek veikts sešu nedēļu laikā pēc pirmās ierašanās reizes Dienestā, savukārt atkārtoti RVN tiek veikts pēc sešiem mēnešiem vai ja radusies nepieciešamība.

Tās laikā atbilstoši pieejamajai informācijai vērtē klienta pagātnes uzvedību raksturojošos faktorus, noziedzīga nodarījuma izdarīšanas cēloņus, atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risku un faktorus, kas attur probācijas klientu no atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas.

Atbilstoši recidīva riska un kriminogēno vajadzību novērtēšanas rezultātā noteiktajam riska līmenim tiek noteikta probācijas uzraudzības intensitāte, noteikti veicamie pienākumi un nepieciešamības gadījumā izstrādāts uzraudzības plāns.

Līdz 2019.gada 4.februārim klientu lietas bija gan papīra dokumentu veidā, gan arī daļēji e-formātā Probācijas klientu uzskaites sistēmā "PLUS". Sākot ar 2019.gada 4.februāri, Dienestā ir notikusi pilnīga pāreja uz elektronisko lietu (jaunās lietas tikai e-formā) un visa informācija par klientiem tiek uzkrāta Probācijas klientu uzskaites sistēmā "PLUS". Tajā iekļaujamo informāciju tiešsaistē Dienests saņem no Iekšlietu ministrijas Informācijas centra Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas un Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes sistēmas – PMLP IS reģistri. Turklāt, izmantojot piekļuves paroles, Dienestam ir iespējas iegūt informāciju no Valsts vienotās datorizētās zemesgrāmatas, Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas "NPAIS"¹⁸⁷, Tiesu informatīvās sistēmas u.c. Informācija, kuru dokumentē papīra formātā, piemēram, intervijas, lēmumi u.tml., tiek skenēta un sistēmā pievienota klienta lietai.

Pilnīgākas informācijas ieguvei par probācijas klientu projekta E-lietas¹⁸⁸ ietvaros Dienestā plānots izveidot tiešsaistes sistēmu ar Labklājības ministrijas datu bāzēm, Sociālās palīdzības administrēšanas sistēmu "SOPA", Invaliditātes informācijas sistēmu "VDEĀVK" un Izglītības un zinātnes ministrijas Valsts izglītības informācijas sistēmu "VIIS". Projektu plānots īstenot, sadarbojoties vairākām tieslietu sistēmas institūcijām, tajā skaitā Tiesu administrācijai, Pārvaldei, Dienestam un LR Ģenerālprokuratūrai. Projekta mērķis ir nodrošināt vienas lietas visas dokumentācijas pieejamību vienā elektroniskā vidē.

Dienests, veicot uzraudzību, var noteikt klientam pienākumus. Tos pārkāpjot, piemēram, klients neattaisnojošu iemeslu dēļ neierodas Dienestā nozīmētajās vizītēs, neievēro nosacījumus nakts stundās atrasties dzīvesvietā vai aizliegumus izbraukt no valsts, neapmeklē probācijas programmas (turpmāk Programma) u.c., atbildīgajam darbiniekam saskaņā ar normatīvo aktu¹⁸⁹ ir jāsagatavo klientam brīdinājums.

Ja netiek ievēroti Dienesta noteiktie pienākumi, Dienesta amatpersonas var pieņemt lēmumu par iesnieguma iesniegšanu tiesā noteiktā soda izpildīšanai vai prokuratūrai kriminālprocesa atjaunošanai vai pārbaudes termiņa pagarināšanai līdz vienam gadam¹⁹⁰.

Dienests darbā ar klientiem izmanto dažādas metodes, tajā skaitā:

- tikšanās ar klientiem, to biežums ir atkarīgs no noteiktā riska līmeņa. Tiek pārrunāta uzraudzības plāna izpildes gaita, aktualitātes klienta dzīvē, sniegta palīdzība problēmjautājumu risināšanā u.tml.;
- darbs ar klientu probācijas programmu ietvaros;
- līdzgaitnieku, asistentu piesaistīšana;
- telefona sarunas ar klientu;
- Dienesta pārbaudes dzīvesvietā – novērtējot sadzīves apstākļus;
- informācijas iegūšana par:
 - ✓ klientu no dažādam datu bāzēm u.c.,
 - ✓ pienākumu izpildi no iesaistītajām pusēm – ārstiem, radniekiem, pašvaldības darbiniekiem u.c.

Probācijas uzraudzības laikā Dienests var izmantot probācijas programmas klientu domāšanas, attieksmes un uzvedības maiņai, kā arī lai palīdzētu probācijas klientiem pilnveidot prasmes, kas nepieciešamas ikdienas sadzīves jautājumu risināšanā, lai mazinātu sociālās atstumtības risku¹⁹¹. Parasti programmas piemēro klientiem ar vidēja vai augsta riska līmeni un grupas tiek organizētas klientiem kopā no vairākām teritoriālām nodaļām,

piemēram, Gulbenei un Madonai. Augsta riska klientiem (dzimumnoziedzniekiem) tiek apmaksāti ceļa izdevumi.

Dienests īsteno divu veidu probācijas programmas:

- **sociālās uzvedības korekcijas programma** ir vērsta uz probācijas klientu sociālās uzvedības korekciju, mainot domāšanu, uzskatus, attieksmi un attīstot sociālās pamata prasmes, lai panāktu probācijas klientu tiesisku uzvedību un veicinātu iekļaušanos sabiedrībā;

Revidējamajā laika posmā Dienests īstenoja septiņas sociālās uzvedības korekcijas programmas: “Cienpilnu attiecību veidošana”, “Vielu lietošanas menedžments”, “Emociju menedžments”, “Motivācija izmaiņām”, “Temzas ielejas, dzimumnoziedznieku grupas darba programma” (darbam sabiedrībā), “Dzimumnoziedzumus izdarījušo personu uzvedības korekcijas un uzraudzības programma” (darbam ieslodzījuma vietā) un “Uzmanību! Gatavību! Starts!”;

- **sociālās rehabilitācijas programma** ir mērķtiecīgi organizēts pasākumu kopums, kas attīsta probācijas klientu sociālās pamatiemaņas un pamata prasmes ikdienas lietu sakārtošanā, lai veicinātu notiesāto personu integrāciju jeb iekļaušanos sabiedrībā un tiesisku uzvedību.

Revidējamajā laika posmā Dienests īstenoja divas sociālās rehabilitācijas programmas – “Dzīves skola 2” un “Vienkārši par sarežģīto”.

Informācija par probācijas klientu skaitu, kuriem uzraudzība uzsākta attiecīgajā gadā, un probācijas programmās iesaistīto klientu skaitu laikā no 2013. līdz 2018.gadam apkopota 9.tabulā.

9.tabula.

Probācijas programmās iesaistīto klientu skaits no 2013.līdz 2018.gadam

Klientu skaits/Periods	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Probācijas klientu skaits, kuriem uzraudzība uzsākta attiecīgajā periodā	2 958	2 735	2 723	2 836	3 083	2969
<i>no tiem probācijas programmās iesaistīto probācijas klientu skaits</i>	<i>761</i>	<i>552</i>	<i>437</i>	<i>418</i>	<i>655</i>	<i>518</i>
<i>no tiem probācijas programmās iesaistīto probācijas klientu skaits %</i>	<i>25,7</i>	<i>20,2</i>	<i>16,0</i>	<i>14,7</i>	<i>21,2</i>	<i>17,4</i>

Informācijas avots: Valsts probācijas dienesta gada publiskie pārskati

Dienests nodrošina probācijas programmu īstenošanu atbilstoši probācijas klienta riska un vajadzību novērtējumam, turklāt Dienests sadarbībā ar ieslodzījuma vietām īsteno probācijas programmas notiesātajiem, kuri izcieš sodu ieslodzījuma vietās. Vidēji probācijas programmās bija iesaistīti 557 probācijas klienti jeb 19,2% no tiem probācijas klientiem, kuriem attiecīgajā gadā uzsākta uzraudzība. Ņemot vērā, ka probācijas programmas ir viens no Dienesta darba instrumentiem, ar kura palīdzību ir iespējams panākt pozitīvas pārmaiņas probācijas klienta uzvedībā, šis rādītājs kopumā vērtējams kā zems.

Nepieciešamība iesaistīt klientu probācijas programmās tiek izvērtēta, vienā grupā nonāk cilvēki ar līdzīgām kriminogēnām vajadzībām (līdzīgu noziedzīga nodarījuma raksturu).

Grupu nodarbības ir efektīvākas, tomēr ne visi klienti var strādāt grupās, ar šādiem klientiem strādā individuāli (probācijas programmas paredz gan grupu, gan individuālās nodarbības). Probācijas programmas piemēro klientiem ar vidēju, augstu un ļoti augstu riska līmeni. Daļai klientu ir ļoti būtiski pilnvērtīgi iesaistīties programmās, bet to ne vienmēr var īstenot īsa uzraudzības termiņa dēļ, jo daļība ir iespējama tikai pēc noteikta laika (jānokomplektē klientu grupa), kā arī klientiem primāri ir jāatrisina citas problēmas (veselība u.c.).

Revidentu ieskatā darbam ar notiesātajiem liela loma ir dažādiem pētījumiem, tajā skaitā par klientu uzvedību ietekmējošiem faktoriem, garīgo veselību, par īstenoto pasākumu efektivitāti, recidīvu, citu valstu pieredzi uzraugošo institūciju darba organizācijā un probācijas uzraudzības īstenošanā, lai pēc iespējas efektīvāk organizētu darbu ar klientiem.

Revīzijas laikā izlases veidā tika veiktas Dienesta 233 klientu lietu daļējas pārbaudes par laika periodu no 2013.gada līdz 2018.gadam.

Ņemot vērā datu ierobežoto pieejamību, revīzijā nebija iespējams iegūt pilnu informāciju par izlasē iekļautajiem klientiem, lai varētu veikt visaptverošu datu par klientiem analīzi, vērtēt, vai veikto pasākumu ietekmē ir samazinājušies atkārtoti veiktie noziedzīgie nodarījumi, kā arī novērtēt Dienesta veikto darbību efektivitāti.

Pēc revidentu novērojumiem Dienesta informācijas sistēmā “PLUS” ir izsekojama informācija par klienta visām probācijas uzraudzības laikā Dienesta veiktajām aktivitātēm iepriekšējo sodāmību laikā. Tā kā Valsts kontroles revidentiem pieejamās klientu lietas bija anonimizētas, nebija iespējams konstatēt, vai šie klienti ir bijuši sodīti ar brīvības atņemšanu pēc probācijas uzraudzības, un novērtēt, vai veiktie pasākumi ir ietekmējuši klientu uzvedību.

Revīzijas laikā Valsts kontrole vērsās pie Dienesta ar informācijas pieprasījumu¹⁹², ka revīzijas ietvaros ir nepieciešams veikt Dienesta informācijas sistēmā “PLUS” reģistrēto probācijas klientu (nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotas, nosacīti notiesātas, nosacīti pirmstermiņa no brīvības atņemšanas soda izciešanas atbrīvotas personas un personas, kurām ir piemērots papildsods – probācijas uzraudzība) datu analīzi. Valsts kontrole norādīja, ka revīzijā neveiks personu īpašu kategoriju personas datu apstrādi Regulas¹⁹³ 9.panta izpratnē.

Tikšanās laikā ar Dienesta vadību tika apspriesta iespēja samazināt Valsts kontrolei nepieciešamo datu apjomu. Tomēr vēstulē Dienests sniedza atbildi¹⁹⁴, ka saskaņā ar Fizisko personu datu aizsardzības likuma 12.pantu personas datus, kuri attiecas uz noziedzīgiem nodarījumiem, sodāmību krimināllietās un administratīvo pārkāpumu lietās, kā arī uz tiesas nolēmumu vai tiesas lietas materiāliem, drīkst apstrādāt tikai likumā noteiktās personas un likumā noteiktajos gadījumos. Kā arī aicināja Valsts kontroli informācijas pieprasījumā ietvert izvērtējumu, kas apliecinātu, ka revīzijai nepieciešamo datu minimalizēšana, pilnīga vai daļēja anonimizēšana nav iespējama, jo neļaus sasniegt Valsts kontroles revīzijas mērķi.

Savā vēstulē¹⁹⁵ Valsts kontrole norādīja, ka personas datu apstrāde ir nepieciešama, lai nodrošinātu sabiedrības interešu uz tiesisku un lietderīgu valsts budžeta līdzekļu izlietojumu notiesāto personu resocializācijas jomā, kā arī lai izpildītu Valsts kontroles uzdevumu. Tā kā revīzija tiks veikta par resocializācijas sistēmu kopumā, revīzijas ziņojumā netiks iekļauta tāda informācija, kas ļautu identificēt konkrētas personas, kuras ir izmantojušas resocializācijas pakalpojumus. Vienlaikus tika uzsvērts, ka Valsts kontrolē ir veikti visi

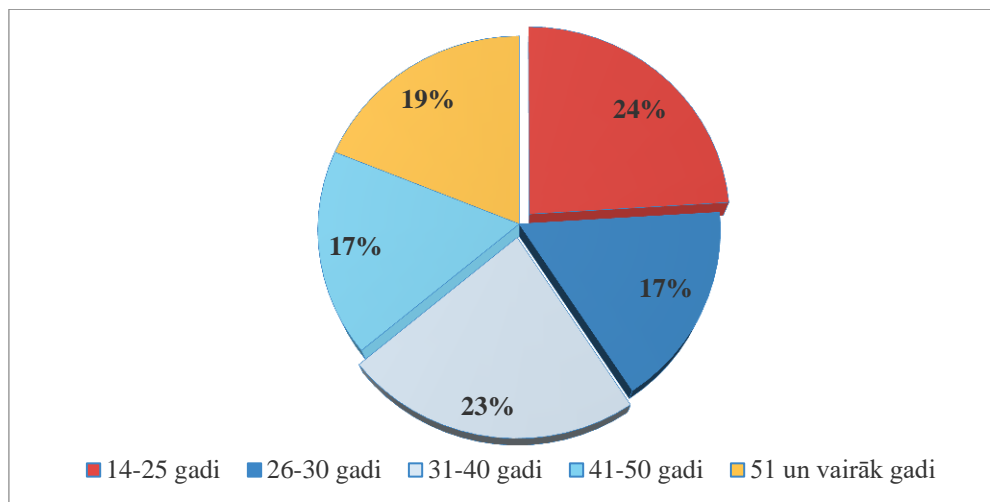
nepieciešamie organizatoriskie un tehnoloģiskie pasākumi, lai nodrošinātu tiesisku un pamatotu personas datu apstrādi. Valsts kontrole uzsvēra, ka ir izvērtējusi iespējas revīzijas mērķi sasniegt ar minimizētiem un anonimizētiem personu datiem un informēja, ka revīzijas mērķa sasniegšanai tas nav iespējams, jo ir nepieciešams identificēt konkrētu personu, kura ir saņēmusi resocializācijas pakalpojumu, lai nodrošinātu revīzijas veikšanu atbilstoši Starptautisko revīzijas standartu prasībām¹⁹⁶. Vienlaikus informējot, ka revīzijā personas dati tiks apstrādāti tikai tādā apjomā, kas ir nepieciešams resocializācijas pakalpojuma efektivitātes novērtēšanai.

Dienests nepiekrita iesniegt informāciju Valsts kontrolei nepieciešamajā formā un tika panākta vienošanās, ka tiks iesniegts saraksts par 10 904 klientiem nenorādot personas datus, tikai ar klienta lietas Nr. sekcijas Nr., uzraudzības veidu.

No klientu saraksta tika veidota revīzijas izlase. Visu Informāciju par revīzijas izlasē iekļautajiem klientiem Dienests piedāvāja izdrukāt un ar korektoru anonimizēt. Valsts kontroles ieskatā tāda informācijas sagatavošanas metode prasītu milzīgu resursu ieguldījumu no Dienesta puses. Meklējot saprātīgu resursu ieguldījumu, Valsts kontrolei tika piedāvāta iespēja apskatīt Dienesta informācijas sistēmas “PLUS” testa versiju, kurā revīzijas mērķa sasniegšanai nepieciešamā informācija nebija pieejama.

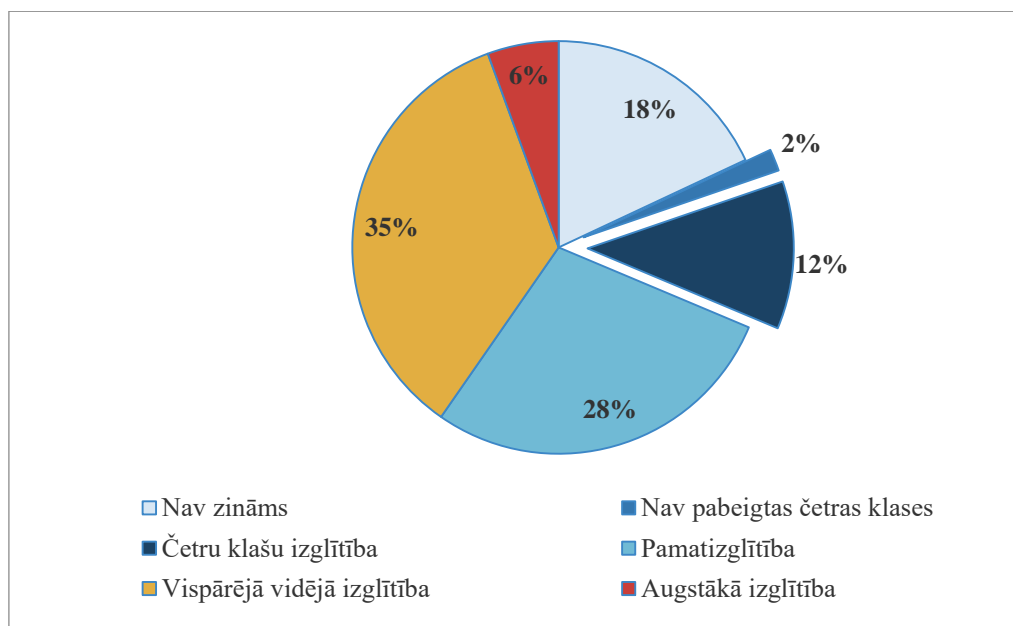
Tādejādi revīzijas laikā nebija iespējams veikt visaptverošu datu par klientiem analīzi, vērtēt, vai veikto pasākumu ietekmē ir samazinājušies atkārtoti veiktie noziedzīgie nodarījumi, kā arī novērtēt Dienesta veikto darbību efektivitāti. Dati nebija pieejami tādā veidā, kas ļautu Valsts kontrolei tos analizēt kopsakarā ar Pārvaldes informācijas sistēmas datiem un valsts informācijas sistēmas “Sodu reģistrs” datiem.

Izlasē iekļautās personas, uzsākot probācijas uzraudzību, bija vecumā no 14 līdz 83 gadiem. Būtiskākā klientu daļa bija jaunieši – 24%, kā arī personas vecumā no 31 līdz 40 gadiem – 23% (24.attēls).

24.attēls. Revīzijas izlasē iekļauto klientu vecums.

Analizējot izglītības līmeni, konstatēts, ka 35% klientu ir ieguvuši vispārējo vidējo izglītību, 28% klientu ir ieguvuši pamatzglītību, bet 2% klientu bija analfabēti vai nav pabeiguši pat pirmās četras klases, savukārt 6% klientu ieguvuši augstāko izglītību (25.attēls).

25.attēls. Revīzijas izlasē iekļauto klientu izglītības līmenis

Revīzijā konstatēts, ka notiesātajām personām daļā notiesājošo spriedumu brīvības atņemšanas sods piemērots pēc noziedzīgu nodarījumu kopības¹⁹⁷, galvenokārt saistībā ar neatļautu narkotisko un psihotropo vielu izgatavošanu, iegādāšanos, glabāšanu, pārvadāšanu un pārsūtīšanu, kā arī zādzībām, krāpšanu, piesavināšanos nelielā apmērā u.c. (10.tabula).

10.tabula

Detalizētajās pārbaudēs iekļauto klientu noziedzīgais nodarījums

Krimināllikuma pants	Noziedzīgā nodarījuma būtība	Skaitis	%
253.pants	Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana	46	16%
180.pants	Zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā	45	16%
175.pants	Zādzība	27	10%
193.pants	Nelikumīgas darbības ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem	19	7%
185.pants	Mantas tīša iznīcināšana un bojāšana	18	6%
176.pants	Laupīšana	16	6%
125.pants	Tīšs smags miesas bojājums	12	4%
177.pants	Krāpšana	11	4%
Pārējie		90	32%

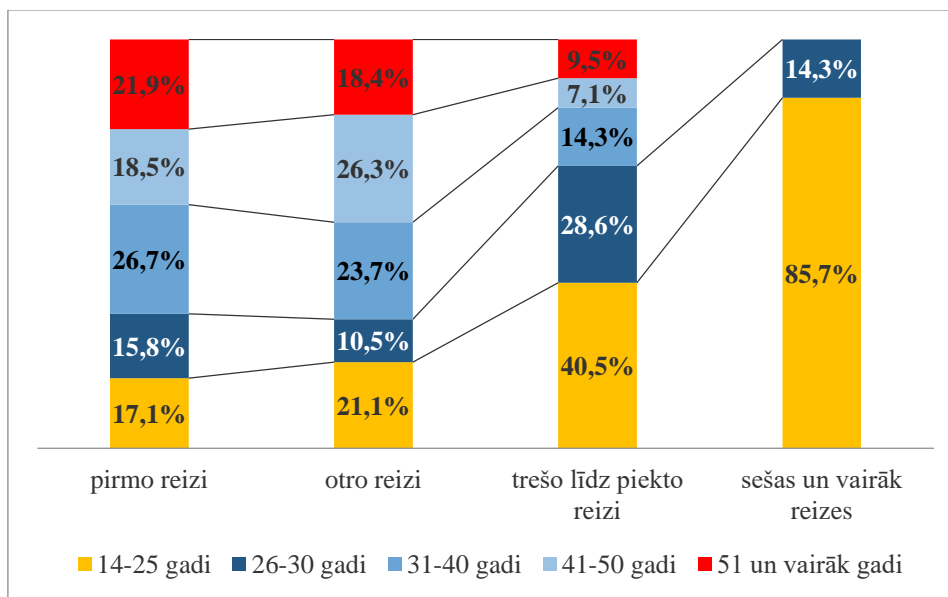
Dienesta sistēmā “PLUS” iespējams izsekot informācijai par katru konkrēto klientu, kurš bijis Dienesta uzraudzībā. Revīzijā konstatēts, ka no izlasē iekļautajām 233 personām 63% Dienesta uzraudzībā bija pirmo reizi, bet 16% gadījumu atkārtoti (tajā skaitā NPTA

Klientiem veiktais izvērtēšanas ziņojums par iespējamu pirmstermiņa atbrīvošanu) un 21% klientu Dienesta uzraudzībā nonākuši trīs un vairāk reizi.

No tiem klientiem, kas Dienesta uzraudzībā nonākuši vairāk nekā piecas reizes, 86% bija jaunieši vecumā līdz 25 gadiem, savukārt no trīs līdz piecām atkārtotās sodāmības reizēm – 41% jauniešu (skatīt 26.attēlu)

Revīzijas laikā Dienesta amatpersonas¹⁹⁸ vērsa uzmanību, ka jauniešiem bieži vien ir kompleksas vajadzības un problēmas, tajā skaitā garīga rakstura traucējumi, mācību apguves grūtības, uzvedības traucējumi, un darbā ar šiem jauniešiem ir vajadzīgs papildu atbalsts garīgās veselības un attīstības problēmu risināšanā. Turklāt, lai zinātu, kā strādāt ar šādiem klientiem, ir jāzina iemesli, slimību raksturs u.tml., ir nepieciešama psihiatru un psihoterapeitu iesaiste. Ideālā gadījumā vajadzētu būt secīgam plānam, kā strādāt ar klientiem, kuriem ir garīgās veselības traucējumi. Nepieciešamas programmas darbam ar klientiem ar neskaidriem simptomiem un problemātisku uzvedību.

Revīzijā konstatētais liecina, ka speciālas programmas darbam ar klientiem ar garīga rakstura traucējumiem Dienestam nav pieejamas. Nav arī atsevišķi vāktu datu, kas ļautu konkrēti spriest par garīga rakstura traucējumu veidiem, ilgumu, izcelsmi u.c. Nav veikti padziļināti pētījumi šajā jomā. Līdz ar to var secināt, ka specifisku instrumentu trūkums, kuras vienlaikus ir saistītas ar kriminogēnajiem riskiem un vajadzībām, iespējams, mazina īstenoto resocializācijas pasākumu efektivitāti.

26.attēls. Pārbaudēs iekļautie klienti, Dienesta uzraudzības reizes

Saskaņā ar revīzijā iegūto informāciju divās no pārbaudēs iekļauto grupu klientiem – nosacīti notiesāti un nosacīti pirms termiņa atbrīvoti – 10% klientu ir ar iespējamiem garīgās veselības traucējumiem, bet 46% klientu ar atkarību problēmām.

Revīzijā konstatēts, ka Dienestā nav speciālas programmas atkarību mazināšanai. Uzraudzības laikā Dienests var klientu nosūtīt pie narkologa, ieteikt apmeklēt anonīmo alkoholiķu vai narkomānu grupu, kā arī uzlikt par pienākumu nelietot atkarību izraisošas vielas, kā arī var kontrolēt uzliktā pienākuma izpildi, jebkurā brīdī apmeklējot klientu un

pārliecināties, ka viņš nav lietojis atkarību izraisošas vielas. Līdz ar to ar preventīvu rīcību tiek mazināts risks, ka klients var izdarīt jaunu noziedzīgu nodarījumu.

Veiktajās pārbaudēs konstatēts, ka nosacīti notiesātajām personām un nosacīti pirms termiņa atbrīvotajām personām tiek sastādīti uzraudzības plāni, nosakot dažādu veidu pasākumus.

Analīzes veikšanai revidenti apvienoja pēc būtības līdzīgus pasākumus. Konstatēts, ka būtiskākās risināmās problēmas uzraudzības klientiem bija:

- nodarbinātība un finanšu vadība – 26% gadījumu;
- darbs ar personības attīstību (sevis pašizpēte, kritiskās domāšanas attīstīšana, atbildības uzņemšanās) – 11% gadījumu;
- atkarību problēmas – 9% gadījumu; u.c.

Minēto problēmu risināšanai Dienests ar klientu veic regulāras pārrunas, piedāvājot dažādus problēmu risināšanas veidus un iespēju piedalīties sociālās uzvedības korekcijas programmās – “Cieņpilnu attiecību veidošana”, “Vielu lietošanas menedžments”, “Emociju menedžments”, “Motivācija izmaiņām”, “Temzas ielejas, dzimumnoziedznieku grupas darba programma” (darbam sabiedrībā) un “Uzmanību! Gatavību! Starts!”, kā arī sociālās rehabilitācijas programmās – “Dzīves skola 2” un “Vienkārši par sarežģīto”, kas attīsta probācijas klientu sociālās pamatiemaņas un pamata prasmes ikdienas lietu sakārtošanā.

Saskaņā ar revīzijas laikā pieejamo informāciju (skatīt 11.tabulu) klientiem kopumā izvirzīti 236 dažādi mērķi, 16% no tiem uzraudzības laikā netika izpildīti, 37% statuss norādīts “Aktuāls” (līdz ar to revidentiem nebija informācijas par to izpildi), 11% izpildīti daļēji, 36% izpildīti. Piemēram:

- Uzraudzības plānā noteiktie mērķi, kas saistīti ar nodarbinātības un finanšu jautājumu risināšanu, visbiežāk, netiek izpildīti, jo klients darbu nav atradis;
- Uzraudzības plānā noteiktie mērķi, kas saistīti veselības uzlabošanu, visbiežāk, netiek pildīti, jo klients nav apmeklējis ārstu naudas trūkuma dēļ u.c.

11.tabula

Uzraudzības plāni

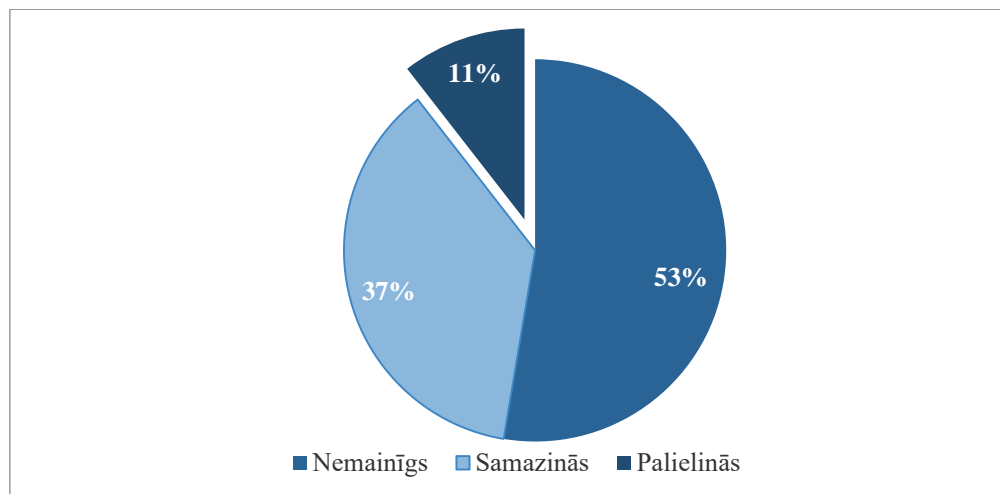
Veicamie pasākumi un to mērķi	Plānoto mērķu skaits	t.sk. nav izpildīti	%	t.sk. slēgtai sekcijai statuss “Aktuāls”	%	t.sk. izpildīti daļēji	%	t.sk. izpildīti	%
Nodarbinātības un finanšu jautājumu risināšana	56	10	18%	15	27%	8	14%	23	41%
Darbs ar personību	26	4	15%	9	35%	5	19%	8	31%
Atkarību problēmu risināšana	26	4	15%	11	42%	2	8%	9	35%
“Laba dzīve”	20	4	20%	10	50%	1	5%	5	25%
Veselības uzlabošana	18	2	11%	7	39%	2	11%	7	39%

Veicamie pasākumi un to mērķi	Plānoto mērķu skaits	t.sk. nav izpildīti	%	t.sk. slēgtai sekcijai statuss "A Ltnāls"	%	t.sk. izpildīti daļēji	%	t.sk. izpildīti	%
Likumpaklausīga dzīves veida piekopšana	26	2	8%	13	50%	2	8%	9	34%
Izglītības iegūšana/ Zināšanu pilnveide	15	3	20%	5	33%	3	20%	4	27%
Dzīvesvietas risināšana	12	4	33%	3	25%	0	0%	5	42%
Lietderīga brīvā laika pavadīšana	9	2	22%	3	33%	2	22%	2	22%
Ģimenes risināšanas	13	2	15%	6	47%	2	15%	3	23%
Dienesta uzlikto pienākumu izpilde	11	0	0%	3	27%	0	0%	8	73%
Sociālo dienestu palīdzības lūgšana	2	1	50%	0	0%	0	0%	1	50%
Citi	2	0	0%	2	100%	0	0%	0	0%
KOPĀ	236	38	16%	87	37%	27	11%	84	36%

Lai gan uzraudzības plāns tiek sastādīts, vērtējot klienta vajadzības un iespējas, revīzijā novērots, ka mērķi vairākos plānos ir nekonkrēti, nepārbaudāmi un nav kvalitatīvi izmērāma to izpilde, piemēram:

- mērķa "Dienesta uzlikto pienākumu izpilde" sasniegšanai noteiktās darbības "ierasties Dienestā norādītajā laikā", "veikt piespiedu darbus atbilstoši grafikam un ievērot kārtības noteikumus", "divas dienas pirms ierašanās Dienestā nelietot alkoholu",
- uzraudzības plānā mērķa "Nodarbinātības un finanšu jautājumu risināšana" sasniegšanai noteiktā darbība "esošajā darba vietā veikt darba pienākums ar augstu atbildības sajūtu" – nav pārbaudāma.

Revīzijas laikā veiktā informācijas analīze liecina, ka pēc klienta uzraudzības uzsākšanas Dienestā, atkārtoti veicot RVN, 53% gadījumu riska līmenis nav mainījies, savukārt 11% gadījumu uzraudzības gaitā atklātie papildus faktori riska līmeni ir paaugstinājuši. Saskaņā ar revidentiem pieejamo informāciju uzraudzības periodā risks samazinājies 37% klientu (27.attēls).

27.attēls. Pārbaudēs iekļautie klienti, riska līmeņa izmaiņas

Gadījumos, ja klients nevēlas sadarboties un Dienests uzskata, ka ir apdraudēta sabiedrības drošība, Dienestam ir tiesības lūgt tiesu pagarināt uzraudzības termiņu vai izpildīt spriedumā noteikto brīvības atņemšanas sodu. Pārbaudē konstatēts, ka šādas tiesības Dienests ir realizējis attiecībā uz 16 klientiem jeb 10% gadījumu no izlasē iekļauto skaita.

Lietas vadītājs, sagatavojot uzraudzības plānu, izvērtē iespēju iesaistīt klientu probācijas programmās, tajās netiek iesaistīti klienti ar zemu risku, atkarību problēmām, manipulatīvu dabu u.tml.

Revīzijā konstatēts, ka no 170 klientiem, kuriem sagatavots uzraudzības plāns, probācijas programmās iesaistītas 49 personas jeb 29%. Programmu īstenošana tiek uzsākta vidēji piecu mēnešu laikā pēc pirmās tikšanās ar klientu (12.tabula).

12.tabula

Klientu iesaiste probācijas programmās

Probācijas programmas	Iesaistīto skaits	Uzsākšanas termiņš*, mēnešos
Motivācija izmaiņām	23	6
Emociju menedžments	8	5
Dzīves skola 2	4	5
Cieņpilnu attiecību veidošana	4	5
Dzīves skola individuāli	3	6
Uzmanību! Gatavību! Starts!	3	4
Vienkārši par sarežģīto	1	3
Piedalās (nav norādīta programma)	3	Nav informācijas
KOPĀ	49	5

*mēnešu skaits no pirmās tikšanās ar klientu līdz probācijas programmas uzsākšanai

Pēc programmas pabeigšanas tās vadītājs sagatavo atzinumu par klienta līdzdalību, norādot programmas mērķi, tā sasniegšanas progresu un vērtējumu par dalību programmā – vai tā ir ietekmējusi klienta motivāciju mainīties, palīdzējusi attīstīt/pilnveidot sociālās prasmes u.c.

Revīzijā konstatēts, ka 51% gadījumu programmas ietekme uz atsevišķām probācijas klienta dzīves un personības jomām tiek vērtēta kā “nedaudz”, 2% kā “ļoti izteikta”, 26% kā “ievērojama”, 15% gadījumu programmas ietekme kādā no šīm jomām ir norādīta kā “nemaz”, bet 6% informācija nav attiecināma.

Valsts kontroles ieskatā būtu jāanalizē, kāda ir piedāvāto probācijas programmu efektivitāte un vai mazinās programmu pabeigušo klientu recidīva līmenis

Revīzijā konstatēts, ka kopumā Dienests veic lielu darba apjomu, organizējot klienta uzraudzību. Analizētā informācija liecina, ka darbinieki meklē klienta situācijai labākos risinājumus. Tomēr, ņemot vērā datu pieejamības ierobežojumu, revīzijas laikā nebija iespējams gūt pārlicēti, ka izveidotā sistēma efektīvākajā veidā palīdz novērst atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.

Par metožu efektivitātes pētīšanas nepieciešamību liecina revīzijā konstatētais, ka:

- neraugoties uz uzraudzības periodā Dienesta ieguldīto darbu ar klientu, veicot atkārtotus RVN – riska līmenis 53% gadījumu paliek nemainīgs, turklāt 11% gadījumu risks paaugstinās;
- lielākajai daļai probācijas programmās iesaistīto klientu programmas ietekme uz atsevišķām probācijas klienta dzīves un personības jomām ir zema.

Veiksmīgai resocializācijas procesa nodrošināšanai tajā jāiesaistās ne tikai Dienestam un Pārvaldei, bet arī citām valsts un pašvaldību organizācijām, jo:

- uzraudzības plānos 25% probācijas klientu nepieciešamie pasākumi ir saistīti ar nodarbinātības un finanšu jautājumu sakārtošanu;
- Nodarbinātības valsts aģentūras pakalpojumi būtu nepieciešami vismaz 36% klientu, savukārt pašvaldību sociālie pakalpojumi 16% klientu;
- pastāv pazīmes, ka 10% klientu ir garīga rakstura traucējumi un 46% klientu ir atkarību problēmas, kurus risināšanā būtu jāiesaistās atbildīgajām ārstniecības personām/institūcijām.

Ieteikumi

Lai pilnveidotu resocializācijas sistēmu, aicinām Dienestu izvērtēt:

- ❖ iespējas pilnveidot klienta uzraudzības organizāciju un optimizēt veicamo darbu, tajā skaitā iespējas standartizēt uzraudzības plānā noteiktos mērķus un veicamos pasākumus un stiprināt darbinieku zināšanas par mērķu definēšanu un atbilstošāko pasākumu noteikšanu probācijas klientiem;
- ❖ kāda ir piedāvāto probācijas programmu efektivitāte, kā mazinās un vai mazinās programmu pabeigušo klientu recidīva līmenis;
- ❖ esošo probācijas programmu piemērotību personām ar garīga rakstura traucējumiem un iespējas izstrādāt speciālus instrumentus.

Valsts kontroles viedoklis: *pilnveidojot probācijas klientu uzraudzību, būs iespējams analizēt un operatīvi novērtēt Dienesta veikto pasākumu ietekmi uz klienta turpmāko uzvedību. Turpmākajā Dienesta darbā palielināsies iespējas pielietot atbilstošākos risinājumus, balstoties uz labās prakses piemēriem.*

4. Vai Latvijā ir izveidota postpenitenciārā sistēma – tiek īstenots pasākumu kopums personu iekļaušanai sabiedrībā pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas?

Atsevišķi pasākumi tiek īstenoti, tomēr nevar uzskatīt, ka Latvijā ir izveidota vienota sistēma, kuras ietvaros personām pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas tiktu sniegts atbalsts un pakalpojumi, lai veicinātu to iekļaušanos sabiedrībā. Lai nodrošinātu notiesāto personu resocializācijas nepārtrauktību un pēctecību, valstī ir nepieciešams izveidot sistēmu, kādā notiek valsts, pašvaldību un nevalstisko organizāciju sadarbība.

Latvijā nav izveidots pārejas posms bijušajiem ieslodzītajiem, kuriem nav ģimenes atbalsta, nav mājokļa, nav sociālo prasmju, lai turpinātu ieslodzījuma vietās uzsāktu resocializāciju, piemēram, “pusceļa mājas”. Trūkst rehabilitācijas centru, kas nodrošinātu notiesātai personai iespēju, piemēram, daļu no brīvības atņemšanas soda izpildes laika vai pēc tā, uzturēties līdzās sabiedrībai un sekmēt veiksmīgu iekļaušanos sabiedrībā – atrastu darbu, mājokli u.c.

Katru gadu no ieslodzījuma brīvībā atgriežas vidēji 2500 personas. Apmēram 50% piespriestā brīvības atņemšanas soda ilgums ir bijis lielāks par pieciem gadiem. Revīzijā analizētā informācija liecina, ka 33% notiesāto personu pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma ir bez noteiktas dzīvesvietas.

Pastāv neliels skaits nevalstisko organizāciju, kas sniedz bijušajiem ieslodzītajiem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus. Atsevišķos sociālās rehabilitācijas centros ir iespēja arī īslaicīgi, līdz vienam gadam, nodrošināt ar dzīvesvietu. No 2018.gada sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniedzējiem ir iespēja saņemt valsts finansējumu¹⁹⁹. Dienests var līdzfinansēt probācijas klientiem uzraudzības ietvaros paredzētos sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, savstarpēji vienojoties, nosūtīt uzraudzībā esošu probācijas klientu pie sociālo pakalpojumu sniedzēja sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanai, ja tas nepieciešams probācijas klienta integrācijai sabiedrībā un viņa uzraudzības kvalitatīvai nodrošināšanai²⁰⁰. Tomēr šādas iespējas ir ierobežotas, jo sociālās rehabilitācijas centru skaits ir nepietiekams un galvenokārt tie pieejami Rīgas apkaimē.

Nevalstisko organizāciju interesi iesaistīties bijušo ieslodzīto resocializācijas jomā lielā mērā ietekmē finansējuma trūkums. 2018.gadā veiktajā pētījumā atzīts, ka organizācijas ir nepārtrauktos līdzekļu meklējumos, piesaistot ziedojumus vai piedaloties projektu konkursos, tomēr šāds periodisks, uz projektiem balstīts finansējums neveicina sistēmisku brīvprātīgā darba programmu ieviešanu un ilgtermiņa attīstību²⁰¹. Vienlaikus konstatēts, ka līdz šim valstī nemaz nav veikta izpēte par dažādu nevalstisko organizāciju gatavību paplašināt savu darbības loku un nosacījumiem, pie kuriem šīs organizācijas būtu gatavas iesaistīties ieslodzīto resocializācijā, kādos virzienos tās būtu gatavas darboties, ko šīs organizācijas sagaida no sadarbības ar atbildīgajām iestādēm u.tml.

Situācijās, kad notiesātajam pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma vietas nav ģimenes atbalsta, nav materiālo līdzekļu primāro vajadzību apmierināšanai, nav dzīvesvietas, bijušais ieslodzītais var vērsties pēc palīdzības pašvaldības sociālajos dienestos. Revīzijā veiktās pašvaldību aptaujas rezultāti liecina, ka pašvaldības neatsaka palīdzību bijušajiem ieslodzītajiem, bet tām nav ne pietiekošas informācijas par šo klientu grupu vajadzībām un zināšanu darbam ar šo mērķa grupu, ne arī resursu dažādu atbalstošu pasākumu īstenošanai. 54,9% aptaujāto pašvaldību palīdzību sniegušas mazāk par piecām personām gadā, 28,6% – palīdzību sniegušas no sešām līdz 20 personām, bet 4,4% – vismaz 40 personām.

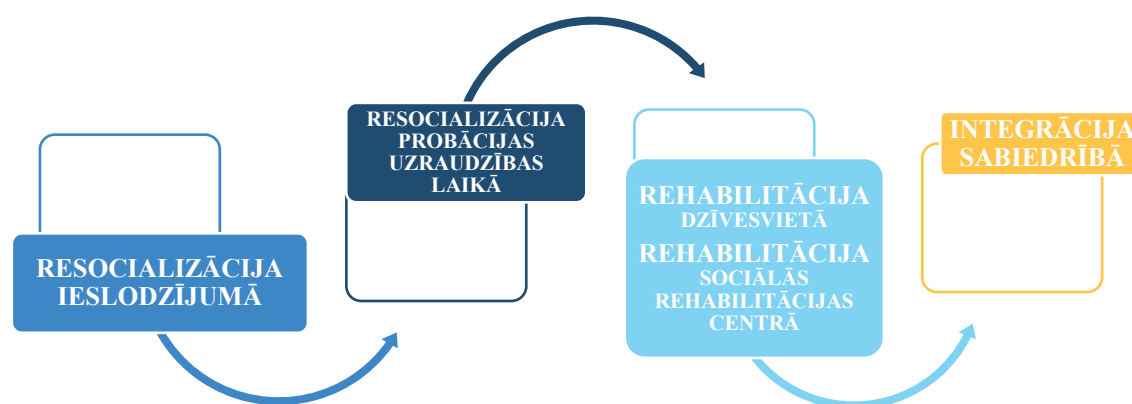
Pašvaldības aptaujā norādīja, ka bijušajiem ieslodzītajiem visbiežāk bijuši nepieciešami tādi atbalsta pasākumi kā darbs ar noziedzīgas uzvedības riskiem, piemēram, atkarību un vardarbīgas uzvedības risku mazināšanu, patstāvīgs sociālais darbs, attīstot dažādas prasmes un iemaņas, palīdzība nodarbinātības jautājumu un mājokļa jautājumu risināšanā u.c. 2018.gadā 47,1% pašvaldību materiālajos pabalstos bijušajiem ieslodzītajiem kopumā ir tērējušas mazāk par 1000 *euro*, bet 14,4% pašvaldību materiāla rakstura pabalsti nav izmaksāti, savukārt 33,7% pašvaldību nav informācijas par izmaksāto pabalstu kopējo summu, jo atsevišķi informācija par mērķa grupu “bijušais ieslodzītais” netiek uzkrāta. No 88 personām, kuras 2018.gadā pašvaldībās lūgušas palīdzību mājokļa jautājuma risināšanā, 59 jeb 67% personu ir sniegta palīdzība, galvenokārt piedāvājot vietu patversmē vai naktspatversmē.

2018.gadā veiktā pētījuma²⁰² par brīvprātīgo darba iespējām un līdzgaitniecības modeļa ieviešanu kriminālsodu izpildē ietvaros ir sniegti revidentu vērtējumā būtiski ieteikumi, kuru iesviešana sekmētu situācijas uzlabošanu. Kā norāda Ministrijas amatpersona, ESF projekta “Resocializācijas sistēmas efektivitātes paaugstināšana” ietvaros tiek izstrādāts iespējamais modelis brīvprātīgo darba organizēšanā. Līdz šā gada beigām darba grupā ir plānots izskatīt un izvērtēt iespējamus modeļus un pieņemt lēmumus par grozījumiem normatīvajos aktus, kas noteiktu izvēlēta modeļa darbību.

Attīstot notiesāto sociālās rehabilitācijas sistēmu, revidentu ieskatā ilgtermiņā ir iespēja panākt, ka ieslodzījumu vietās ievērojami samazinās uzturēšanās izdevumi. 2018.gada dati liecina, ka viena notiesātā uzturēšanai ieslodzījuma vietā gadā bija nepieciešami vairāk nekā 16 tūkst. *euro* (40,96 *euro* dienā), bet kopējais izmaksu apjoms uz vienu klientu ārpus ieslodzījuma vietas nepārsniedza sešus tūkstošus *euro* gadā (uzturoties sociālās rehabilitācijas centrā valsts līdzfinansējums vienam klientam dienā ir ne vairāk kā 15 *euro*, bet viena klienta probācijas uzraudzība valstij izmaksā 1,84 *euro*). Samazinoties ieslodzīto skaitam, ieguvums ir arī mazāks nepieciešamo ieslodzījuma vietu skaits.

Bijušo ieslodzīto resocializācija ir svarīga ne tikai pašiem likumpārkāpējiem, bet arī sabiedrībai kopumā, jo tas skar visu iedzīvotāju drošību. Noziedzīgs nodarījums nav tikai valsts problēma, izdarot noziedzīgu nodarījumu, iesaistīti ir ne tikai darītājs un cietušais, bet no sekām cieš arī pārējā sabiedrība²⁰³.

Resocializāciju nevar uztvert kā atrautu pasākumu loku, kas tiek īstenots ieslodzījuma vietā vai probācijas uzraudzības laikā. Svarīgi ir turpināt iesākto resocializāciju līdz personas integrācijai sabiedrībā, piedāvājot katram indivīdam nepieciešamos atbalsta pasākumus (28.attēls).

28.attēls. Resocializācijas posmi līdz personas integrācijai sabiedrībā

Lai novērstu atkārtota noziedzīga nodarījuma riskus, ne vienmēr pietiek ar ieslodzījuma periodu, šis darbs jāturpina arī sabiedrībā. Bez institūciju un sabiedrības atbalsta, bez līdzgaitniecības²⁰⁴ (pamatā līdzgaitniecība ir pieejama notiesātajiem vīriešiem līdz 25 gadu vecumam) vairākums no bijušajiem ieslodzītajiem diemžēl nespēj integrēties sabiedrībā un atgriežas pie sava iepriekšējā noziedzīgā dzīvesveida. Valsts kontroles ieskatā valstij būtu jānodrošina pasākumu kopums, lai atbalstītu šos cilvēkus pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas sekmīgākai integrācijai sabiedrībā.

Tādu faktoru kā dzīvesvietas trūkums, krimināla sociālā vide u.tml. novēršanā svarīga kļūst pašvaldību sociālo dienestu un dažādu nevalstisko organizāciju iesaiste, sniedzot atbalstu, piemēram, darba un dzīvesvietas meklēšanā pēc soda izciešanas ieslodzījuma vietā. Turklāt,

jo ilgāks ir laiks, ko notiesātais ir pavadījis ieslodzījuma vietā, jo lielāka varbūtība, ka ir zaudētas sociālās prasmes dzīvei brīvībā. Veiksmīga atgriešanās sabiedrībā būs atkarīga no tā, cik motivēts un sagatavots kļūt par pilntiesīgu sabiedrības locekli būs bijušais ieslodzītais.

No ieslodzījuma vietām Latvijā katru gadu brīvībā atgriežas vidēji ap 2500 cilvēku. Pārvaldes sniegtā informācija²⁰⁵ liecina, ka apmēram 50% notiesāto piespriedē brīvības atņemšanas soda ilgums ir lielāks par pieciem gadiem un vēl 20% notiesāto brīvības atņemšanas soda ilgums ir no trīs līdz pieciem gadiem (skatīt 13.tabulu). Šos gadus ieslodzītais ir bijis izolēts no sabiedrības, atrauts no politiskās, ekonomiskās un sociālās attīstības procesiem.

13.tabula

Notiesāto sadalījums pēc soda termiņiem²⁰⁶

Soda termiņš	2016 skaits	2016 %	2017 skaits	2017 %	2018 skaits	2018 %
Līdz 6 mēnešiem	178	6,0	131	4,8	114	4,5
Virs 6 mēnešiem līdz 1 gadam ieskaitot	121	4,1	134	4,9	137	5,4
Virs 1 gada līdz 3 gadiem ieskaitot	645	21,7	556	20,5	500	19,7
Virs 3 gadiem līdz 5 gadiem ieskaitot	581	19,6	573	21,1	529	20,8
Virs 5 gadiem līdz 10 gadiem ieskaitot	850	28,7	752	27,7	698	27,5
Virs 10 gadiem	591	19,9	568	20,9	563	22,2
	2966	100	2714	100	2541	100

Informācijas avots: Ieslodzījuma vietu pārvaldes sniegtā informācija

Latvijā vidēji 68–70% ieslodzīto brīvības atņemšanas soda ilgums ir lielāks par trīs gadiem. Neskatoties uz pozitīvajām ieslodzīto kopskaita samazināšanās tendencēm, diemžēl to notiesāto īpatsvarā, kuri izcieš brīvības atņemšanas sodu par smagiem un sevišķi smagiem noziedzīgiem nodarījumiem, nav nozīmīgas tendenču izmaiņas, piemēram, 2011.gadā – 76,9%²⁰⁷, bet 2017.gadā – 79,65%. Jāatzīmē, ka 2018.gada laikā šī tendence ir ar pozitīvu efektu – šo notiesāto īpatsvars ieslodzījuma vietās bija 75,6% no kopējā notiesāto skaita.

Pēc soda izciešanas atgriežoties brīvībā, apkārtējā vide ir būtiski mainījies un bez sabiedrības līdzdalības, ģimenes atbalsta vai citas palīdzības brīvībā dotās iespējas atkal var novest uz noziedzības ceļa.

Atbrīvošana no ieslodzījuma ir kā “krīzes laiks”, īpaši tiem bijušajiem ieslodzītajiem, kuri ieslodzījuma vietās bijuši ilgstoši un atbrīvošanas brīdī tām nav noteiktas dzīvesvietas. Revīzijā veiktā informācijas analīze²⁰⁸ liecina, ka 33% notiesāto personu pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma dzīvesvieta nav zināma, dzīvesvieta pēc atbrīvošanās būs gultasvieta patversmē vai arī persona būs bez noteiktas dzīvesvietas, vēl 8% gadījumu notiesāto personu būs pagaidu dzīvesvieta.

Risinot mājokļu jautājumus, daudzās valstīs tiek veidotas “pusceļa mājas”, kā arī pārvietošanas cietumi (*resettlement prisons*), kuru mērķis ir nodrošināt personu pakāpenisku atgriešanos sabiedrībā²⁰⁹. Piemēram:

- Lietuvā tiek veidota īpaša vienība ieslodzījuma vietā, kas sagatavo ieslodzītās personas atbrīvošanai. Ieslodzītajām personām, kas tiek pārvietotas uz šo vienību, ir zems vai vidējs riska līmenis, un viņi netiek apsargāti, bet tikai uzraudzīti atšķirībā no tām personām, kas atrodas ieslodzījumu vietā;
- Beļģijā ir izveidotas nelielas vienības ieslodzījuma vietās, kurās pa dienu ar tiesas atļauju var atrasties personas, lai mācītos, strādātu vai terapijas nolūkos, bet nav izveidotas atsevišķas pusceļa mājas;
- Dānijā jau kopš 20.gs. 70.gadiem darbojas pusceļa mājas, kuru mērķis ir nodrošināt veiksmīgu integrāciju sabiedrībā. Dānijā pusceļa mājas ir 187 vietās, tās ir vispārīgas vai arī ir piemērotas kādai specifiskai likumpārkāpēju grupai (narkotiku lietošanas ārstēšanai vai, piemēram, tās ir piemērotas dzīvošanai ar ģimeni);
- Skotijā gan sievietēm, gan vīriešiem ir izveidotas vienības (*Community Integration Units CIU*), kuras atbilstoši individuāli sagatavotajiem integrācijas plāniem cenšas nodrošināt likumpārkāpēju integrāciju sabiedrībā. Šādā veidā tiek veidota pakāpeniski kontrolēta integrācija sabiedrībā un tiek pārbaudīta ieslodzītā spēja patstāvīgi dzīvot, nostiprinot attiecīgās sociālās un dzīves prasmes;
- Anglija un Velsa iesaista speciālās programmās ieslodzītās personas, kurām atlikušais soda termiņš ir mazāks par vienu gadu, un turpina ar tām strādāt pirmo gadu pēc atbrīvošanas. Papildus tiek piedāvāta arī atbalsta programma, sniedzot palīdzību personām pēc atbrīvošanas mājokļa jautājumos, nodarbinātībā, atkarību mazināšanā, dažādu dzīves prasmju attīstībā u.tml.

Interesanta pieredze, attīstot resocializācijas sistēmu, ir Somijai, 20.gadsimta beigās pielāgojot cietumu sistēmu resocializācijai, palielinot atvērta tipa cietumu skaitu, un šobrīd tajos jau ir izvietojusi aptuveni trešo daļu no ieslodzīto kopskaita. Šajos cietumos obligāts nosacījums ir notiesāto dalība resocializācijas pasākumos, tajā skaitā ar izglītību saistītajās aktivitātēs, vai arī jāstrādā. Somijas Kriminālsankciju aģentūras ģenerāldirektors arī atzīmē, ka no atvērta tipa cietumiem atbrīvoto personu recidīvs ir uz pusi mazāks²¹⁰.

Savukārt Latvijā atvērta tipa cietumos kopumā ir iespēja uzturēties 135 personām. 2019.gada 2.janvārī atvērta tipa cietumos atradās 81 ieslodzītais jeb 2,3% no ieslodzīto kopskaita²¹¹.

Latvijā nav izveidots pārejas posms bijušajiem ieslodzītajiem, kā arī trūkst rehabilitācijas centru, kas nodrošinātu notiesātai personai iespēju, piemēram, daļu no brīvības atņemšanas soda izpildes laika, uzturēties tuvāk sabiedrībai un sekmētu veiksmīgu iekļaušanos sabiedrībā.

2009.gadā tika likvidēta Dienesta postpenitenciārās palīdzības funkcija²¹² un šo funkciju izpilde netika deleģēta nevienai citai institūcijai. Revīzijas laikā konstatēts, ka Latvijā ir izveidots neliels skaits nevalstisko organizāciju, kas sniedz bijušajiem ieslodzītajiem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus. Atsevišķos sociālās rehabilitācijas centros (turpmāk SRC) ir iespēja arī īslaicīgi, līdz vienam gadam, nodrošināt ar dzīvesvietu.

Revīzijas laikā revidenti apmeklēja vairākus SRC – SRC “Ratnieki”, RC “Lediņi” un SRC “Penkaiņi”. SRC darbinieki sadarbojas gan ar ieslodzījuma vietu darbiniekiem laikā, kad

notiesātais izcieš sodu ieslodzījuma vietā, gan ar Dienesta darbiniekiem uzraudzības laikā, lai palīdzētu notiesātajiem atgriezties sabiedrībā.

Lai bijušais ieslodzītais varētu uzturēties SRC, tiek slēgta abpusēja brīvprātīga vienošanās/līgums, kur viena puse apņemas sniegt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus (piemēram, nodrošinot ar dzīvesvietu, ēdināšanu, piedalīšanos integrācijas programmā, kas ietver morāles, ētikas pamatu apguvi, psihologa, sociālā darbinieka un atkarību speciālista konsultācijas, darba iemaņu un sociālās funkcionēšanas spēju atjaunošanu un uzlabošanu u.tml.), bet otra puse apņemas ievērot centra noteikumus, aktīvi piedalīties integrācijas pasākumos, nelietot atkarību izraisošas vielas u.c. Tie ir kopdzīves noteikumi, kuri ir izstrādāti, lai nodrošinātu kārtību un sekmētu izmaiņas centra klientu personībā. Lielākā daļa rehabilitācijas centru un līdzīgu organizāciju savā darbībā ievēro “12 soļu programmas” (darbs ar atkarībām) un kristīgos principus, atsevišķos centros ir iespēja veikt arī algotu darbu.

Nozīmīgu atbalstu, personām atgriežoties sabiedrībā pēc soda izciešanas ieslodzījuma vietā, var sniegt nevalstisko organizāciju pārstāvji – sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniedzēji.

No 2018.gada sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniedzējiem ir iespēja saņemt valsts finansējumu – stājoties spēkā normatīvajam aktam²¹³, Dienests var līdzfinansēt probācijas klientiem uzraudzības ietvaros paredzētos sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, kas ir saistīti ar probācijas klienta uzturēšanos sociālās rehabilitācijas institūcijā un sociālās rehabilitācijas pasākumu nodrošināšanu. Dienests var līdzfinansēt probācijas klientam sniegtos pakalpojumus 70% apmērā par vienu pakalpojumu saņemšanas dienu, bet ne vairāk kā 15 euro dienā. 2018.gadā tika noslēgti vairāki līgumi par probācijas klientu uzraudzības ietvaros paredzēto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu līdzfinansēšanu 49 500 euro apmērā.

Savstarpēji vienojoties, uzraudzībā esošu probācijas klientu Dienests var nosūtīt pie sociālo pakalpojumu sniedzēja sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanai, ja tas nepieciešams probācijas klienta integrācijai sabiedrībā un viņa uzraudzības kvalitatīvai nodrošināšanai²¹⁴. Tomēr šādas iespējas ir ierobežotas, uz to norāda arī paši sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniedzēji – nepietiekams sociālās rehabilitācijas centru skaits un vājš teritoriālais izvietojums (galvenokārt tie pieejami Rīgas apkaimē), pakalpojumi nav pieejami sievietēm bez bērniem, kā arī centri ir ar reliģisku ievirzi.

Iemesli nevalstisko organizāciju interesei iesaistīties bijušo ieslodzīto resocializācijas jomā bieži vien ir saistīti ar finansējuma trūkumu, uz to norāda arī pētījuma²¹⁵ autori.

Veiktajās intervijās ar brīvprātīgajiem un fokusgrupas diskusijā ir konstatēts, ka NVO, kas veic brīvprātīgo darbu ieslodzīto un bijušo ieslodzīto resocializācijas jomā, trūkst pastāvīgs finansējums brīvprātīgā darba programmu nodrošināšanai. Finansējums organizācijām primāri nepieciešams tiešo izdevumu segšanai (biroja izmaksas, grāmatvedība, transporta, materiālu izdevumi u.tml.). Organizācijas ir nepārtrauktos līdzekļu meklējumos, piesaistot ziedojumus vai piedaloties projektu konkursos. Periodisks, uz projektiem balstīts finansējums neveicina sistēmisku brīvprātīgā darba programmu ieviešanu un ilgtermiņa attīstību, kā arī neveicina NVO interesi darboties jomā, ņemot vērā, ka ziedojumu piesaiste šādai darbībai sagādā izaicinājumus.

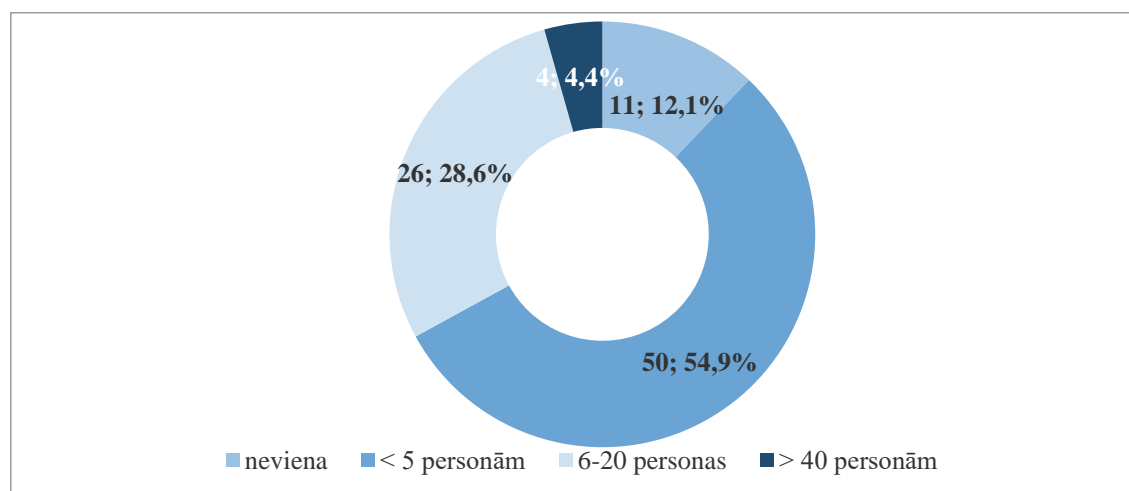
Gatavojot notiesāto atbrīvošanos no ieslodzījuma vietas, Pārvalde sadarbojas ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi, Dienestu, pašvaldību sociālajiem dienestiem u.tml., tomēr sociālais darbinieks nespēj pilnībā sniegt visu nepieciešamo informāciju un elementāras prasmes, notiesātajam iznākot no ieslodzījuma vietas. Jau ieslodzījuma laikā notiesātajiem būtu jāparāda, kā iegādāties autobusu biļeti, kā izmantot bankas karti, kā apmaksāt rēķinus, kur atrodas stacija, pasts, banka u.tml.

Situācijās, kad notiesātajam pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma vietas nav ģimenes atbalsta, nav materiālo līdzekļu primāro vajadzību apmierināšanai, nav dzīvesvietas, bijušais ieslodzītais var vērsties pēc palīdzības pašvaldības sociālajos dienestos.

Revīzijas laikā ar mērķi noskaidrot, kāda ir pašvaldību (pašvaldību iestāžu, piemēram, sociālais dienests un/vai dzīvokļu jautājumu risināšanas komisija) loma, sniedzot atbalstu personām pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietām, kā arī iegūt informāciju par sniegtajiem pakalpojumiem un/vai veiktajiem pasākumiem, tika organizēta pašvaldību aptauja. No kopumā 119 pašvaldībām aptaujā piedalījās 112 pašvaldības jeb 94,1%.

Revīzijā veiktajā aptaujā par to, kādi specifiski atbalsta pasākumi vai pakalpojumi ir nepieciešami bijušajiem ieslodzītajiem, visbiežāk norādīts, ka nepieciešams darbs ar noziedzīgas uzvedības riskiem, piemēram, atkarību un vardarbīgas uzvedības risku mazināšanu, patstāvīgs sociālais darbs, attīstot dažādas prasmes un iemaņas, kā arī palīdzību nodarbinātības jautājumu un mājokļa jautājumu risināšanā u.c.

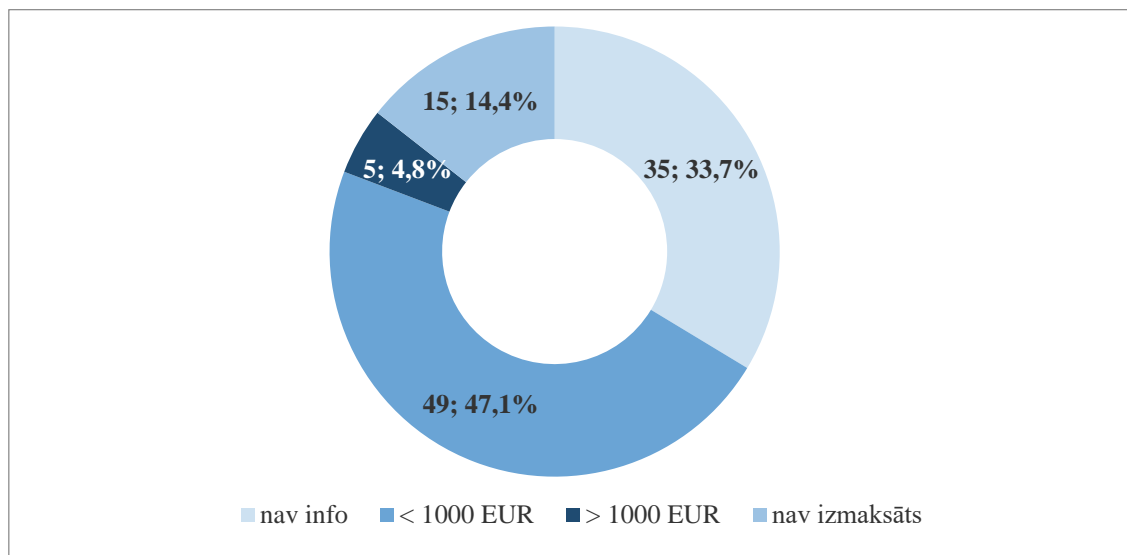
Apkopojot saņemto informāciju no pašvaldībām par to, cik bijušās ieslodzītās personas 2018.gadā ir saņēmušas palīdzību, piektā daļa respondentu atbildēja, ka precīzi dati nav pieejami, jo nav izveidota no pārējiem klientiem atsevišķa uzskaitē par bijušajiem ieslodzītajiem. Lielākā daļa – 50 jeb 54,9% – aptaujāto pašvaldību ir norādījušas, ka palīdzība ir sniegta mazāk par piecām personām gadā, 26 jeb 28,6% – palīdzību sniegušas no sešām līdz 20 personām, bet 4 jeb 4,4% norādīja, ka palīdzību saņēmušas vismaz 40 personas. Savukārt 11 jeb 12,1% pašvaldību norādīja, ka 2018.gadā nav sniegušas nekāda veida palīdzību (skatīt 29.attēlu).

29.attēls. Pašvaldību aptauja – cik bijušās ieslodzītās personas 2018.gadā ir saņēmušas palīdzību?

Visbiežāk tiek lūgta palīdzība mājokļa jautājumu risināšanā – 46 pašvaldībās un sociālās palīdzības pabalstu piešķiršanā (pamatā vienreizējs pabalsts pēc atbrīvošanas no

ieslodzījuma vietas) – 45 pašvaldībās. Aptaujas rezultātā iegūtā informācija liecina, ka 2018.gadā 33,7% pašvaldību nav informācijas par izmaksāto pabalstu kopējo summu bijušajiem ieslodzītajiem, 47,1% pašvaldību gadā kopumā ir tērējusi mazāk par 1000 *euro*, 4,8% pašvaldību sniegušas materiālo palīdzību par kopumā vairāk nekā 1000 *euro*, bet 14,4% pašvaldību norāda, ka materiāla rakstura pabalsti nav izmaksāti (30.attēls).

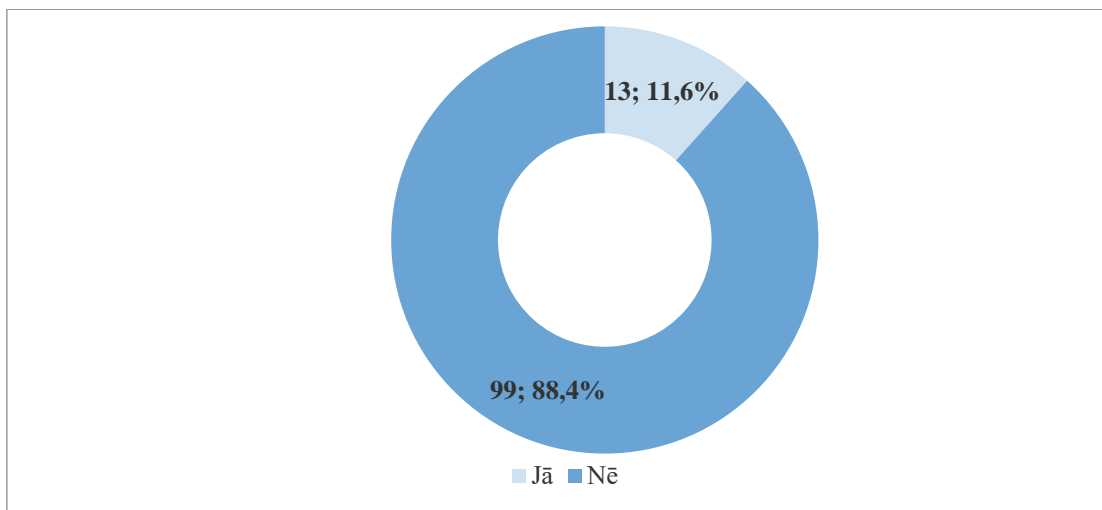

30.attēls. Pašvaldību aptauja – par izmaksāto pabalstu kopējo summu bijušajiem ieslodzītajiem.

Savukārt no 88 personām, kuras 2018.gadā saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju lūgušas palīdzību mājokļu jautājumu risināšanā, 59 jeb 67% personu ir sniegta palīdzība, galvenokārt piedāvājot vietu patversmē vai naktspatversmē.

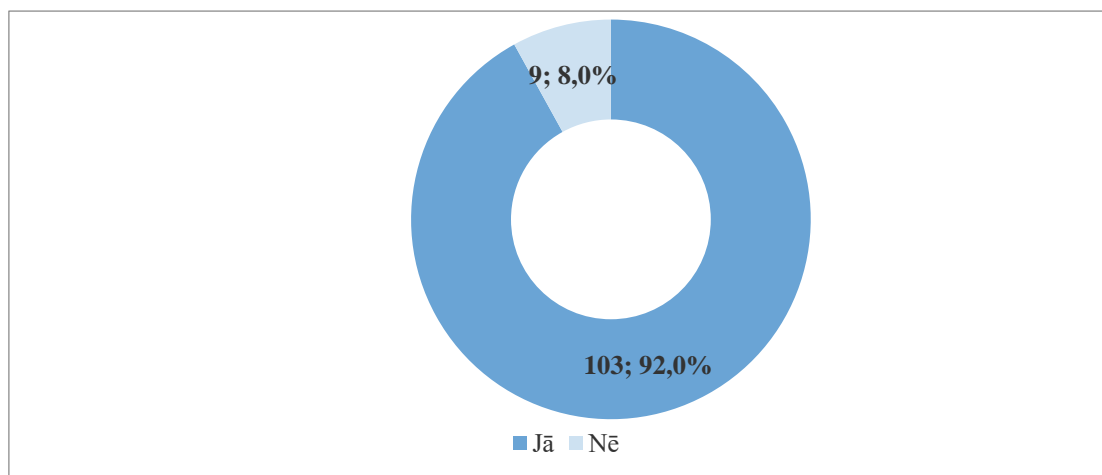
Pašvaldību sociālie dienesti norāda, ka pašvaldības iespēju robežās neatsaka palīdzību bijušajiem notiesātajiem. Tiem ir pieejami dažādi sociālo pakalpojumu veidi un atkarību mazinoši pasākumi, piemēram, dalība dažādās grupās atkarīgajām personām, speciālistu konsultācijas, kaitējuma mazināšanas programmas/pasākumi (šļirču maiņa, dažādu veidu testi, informatīvās dienas u.c.), sociālās rehabilitācijas pakalpojumi vardarbībā cietušām un veikušām personām un sociālās rehabilitācijas “Ģintermuižā” u.tml. Jāatzīmē, ka visi minētie pasākumi ir pieejami jebkurai personai, kurai nepieciešama palīdzība, atsevišķi neiezīmējot mērķa grupu “bijušais ieslodzītais”.

Uz jautājumu “Vai ir bijuši gadījumi, kad Jūsu pašvaldība/pašvaldības iestādes ir atteikušas palīdzību personai, kura 2018.gadā atbrīvojās no ieslodzījuma vietas?” lielākā daļa respondentu – 99 jeb 88,4% – atbildējuši, ka palīdzība netika atteikta (31.attēls).

31.attēls. Pašvaldību aptauja – vai ir bijuši gadījumi, kad pašvaldība/pašvaldības iestādes ir atteikušas palīdzību personai, kura 2018.gadā atbrīvojās no ieslodzījuma vietas?

Aptaujā konstatēts, ka 103 jeb 92% pašvaldības sadarbojas ar dažādām valsts institūcijām, piemēram, ar Dienestu, Pārvaldi, Valsts/pašvaldības policiju, Nodarbinātības valsts aģentūru, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūru u.c., bet tikai 27 jeb 24% sadarbojas ar nevalstiskajām organizācijām, kuru darbs ir saistīts ar bijušajiem ieslodzītajiem (32.attēls).

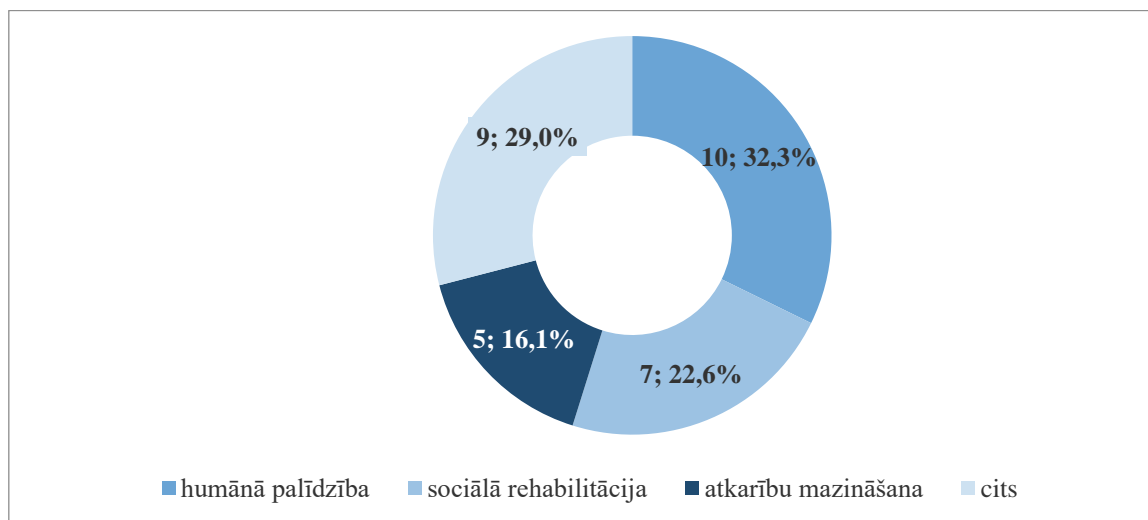

32.attēls. Pašvaldību aptauja – sadarbība ar valsts un nevalstiskajām organizācijām.

Visbiežāk norādītie sadarbības partneri no nevalstiskajām organizācijām ir biedrības “Latvijas Sarkanais Krusts” un SRC “Ratnieki”, kā arī Evaņģēlisko Kristiešu draudze “Zilais Krusts”. Pašvaldības ar nevalstiskajām organizācijām sadarbojas šādos jautājumos (33.attēls):

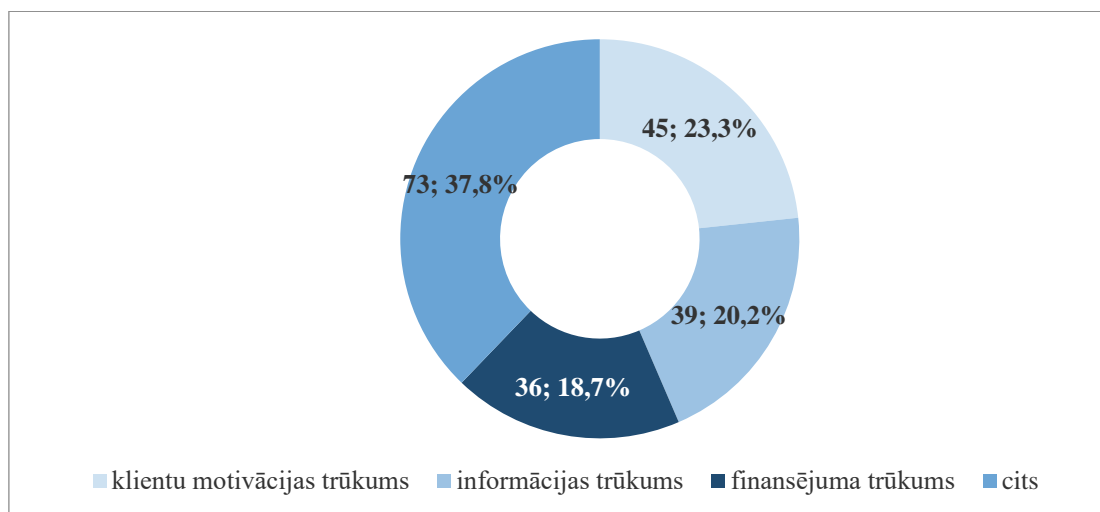
- visbiežāk tā ir humānā palīdzība (palīdzība iedzīves iekārtošanai, nodrošināšana ar apaviem, apģērbiem, sadzīves precēm, pārtikas pakām, zupas virtuve, citi ziedojumi) – 10 jeb 32,3% gadījumu;
- sociālā rehabilitācijā 7 jeb 22,6% gadījumu;

- atkarību mazināšanā 5 jeb 16,1% gadījumu; u.c.

33.attēls. Pašvaldību aptauja – sadarbības jomas ar nevalstiskajām organizācijām.

Atbildot uz jautājumu, kādas ir galvenās problēmas, kas apgrūtina pašvaldības/pašvaldības iestāžu iespējas sniegt jebkāda veida palīdzību bijušajiem ieslodzītajiem vai viņu ģimenēm, 45 jeb 23,3% gadījumu respondenti norādīja uz klientu motivācijas trūkumu, proti, klienti vēlas saņemt tikai materiālo palīdzību un nevēlās līdzdarboties, lai mainītu sevi, 39 jeb 20,2% gadījumos respondenti norādīja uz nepietiekamu informāciju par ieslodzījuma vietās veiktajiem resocializācijas pasākumiem un to rezultātiem, klienta vajadzībām, motivāciju u.tml., turklāt 36 jeb 18,7% gadījumu respondenti norādīja arī uz finansējuma trūkumu. Vairākas pašvaldības ir norādījušas uz specifisku zināšanu trūkumu (darbam ar šo mērķa grupu) un sabiedrības naidīgo attieksmi (34.attēls).

34.attēls. Pašvaldību aptauja – galvenās problēmas, kas apgrūtina pašvaldības/pašvaldības iestāžu iespējas sniegt palīdzību.

Aptaujas dalībnieki savos komentāros vai ierosinājumos uzsvēra ciešākas starpinstitucionālas sadarbības nozīmi (informācijas apmaiņa, darbību koordinēšana, pieredzes apmaiņa), resocializācijas procesa pilnveidošanas nepieciešamību (vienota valsts

pieeja bijušo ieslodzīto atbalstam, tajā skaitā veikto sociālās rehabilitācijas pasākumu ieslodzījuma vietās un pēc ieslodzījuma), sociālās rehabilitācijas centru nozīmi, dažādu biedrību (nevalstisko organizāciju) plašāku iesaisti resocializācijas procesā, pasākumiem nodarbinātības veicināšanā u.tml.

Lielais aptaujas dalībnieku skaits liecina, ka pašvaldību attieksme nav vienaldzīga, bet tām nav ne pietiekošas informācijas par šo klientu grupu vajadzībām, ne arī resursu dažādu atbalstošu pasākumu īstenošanai. Resocializācijas process ir jāpilnveido – jāveido cieša sadarbība valsts, pašvaldību un nevalstisko organizāciju līmenī, tajā skaitā informācijas apmaiņā un veikto pasākumu koordinēšanā, un jāveicina dažādu biedrību (nevalstisko organizāciju) plašāka iesaiste.

Būtisks šķērslis resocializācijas attīstībā ir cietumu infrastruktūra, pie esošās infrastruktūras nav iedomājams, ka varētu pieaugt vietu skaits atvērta tipa cietumos.

Revidentu ieskatā, valstī attīstot notiesāto sociālās rehabilitācijas sistēmu, būtu jāapsver, kādi pasākumi būtu veicami, gan vērtējot iespējas palielināt vietu skaitu atvērta tipa cietumos, gan arī vērtējot iespējas paplašināt nevalstisko organizāciju iesaisti resocializācijas pasākumos un pie noteiktu nosacījumu izpildes, tajā skaitā notiesātā vēlmi samazināt uzturēšanās laiku ieslodzījuma vietā.

Attīstot notiesāto sociālās rehabilitācijas sistēmu pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas, resocializācijas sistēmas attīstības virzieni būtu saistāmi vismaz ar šādiem ieguvumiem, jo pārejas posmā notiesātajam:

- ir iespēja pakāpeniski integrēties sabiedrībā;
- iegūt un pilnveidot ikdienā nepieciešamās sadzīves prasmes, piemēram, apgūt ēdiena gatavošanas, apģērba kopšanas, dārzkopības prasmes, laika plānošanu u.tml.,
- apgūt darba prasmes un iesaistīties nodarbinātībā (atrisināts jautājums par piespiedu darbu);
- notiesātajam ir nodrošināta pagaidu dzīvesvieta un iespēja pārejas posmā risināt mājokļu jautājumu;
- iespējama dzīve bez atkarībām;
- tiek veicināta sadarbība ar pašvaldībām, palielinās pašvaldību loma;
- samazinās recidīvs; u.c.

Vērtējot iespējamās izmaiņas notiesāto sociālās rehabilitācijas sistēmas attīstībā, būtiska nozīme ir ekonomiskajiem aspektiem (skatīt 35.attēlu):

- ilgtermiņā ir iespēja panākt, ka ieslodzījuma vietās ievērojami samazinās uzturēšanas izdevumi;

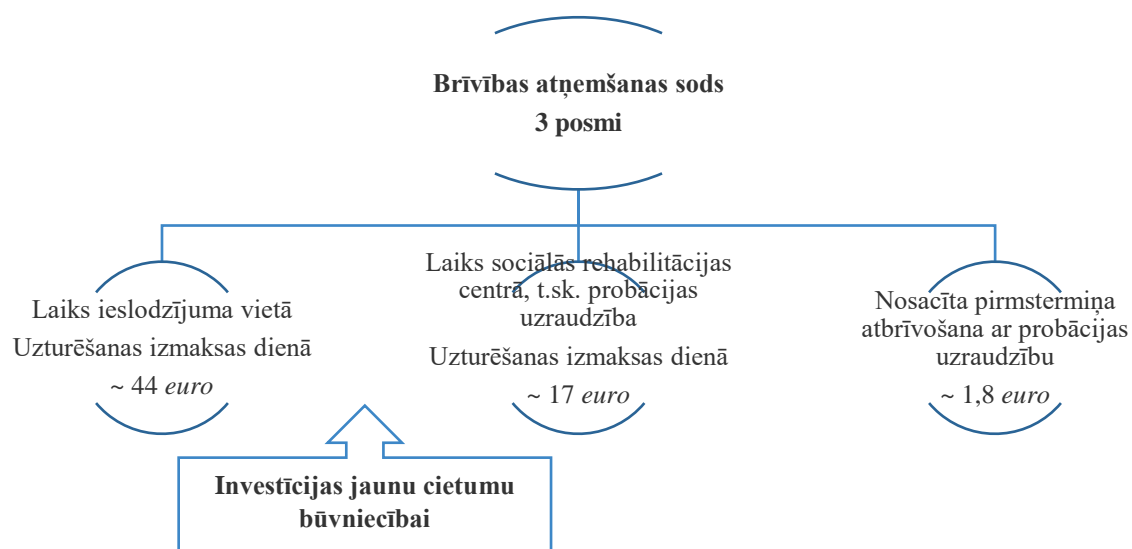
Samazinās uzturēšanās laiks ieslodzījuma vietās un ar to saistītie izdevumi – viena diena ieslodzījuma vietā 2018.gadā valstij izmaksāja 40,96 *euro*. Viena notiesātā uzturēšanai ieslodzījuma vietā gadā nepieciešami vairāk nekā 16 tūkst. *euro*. Samazinoties ieslodzīto skaitam, ieguvums ir arī mazāks nepieciešamo ieslodzījuma vietu skaits.

- investīcijas, izveidojot atbilstošu infrastruktūru ilgtermiņā, dos pozitīvu efektu, jo uzlabos resocializācijas procesa efektivitāti;

Liepājas cietuma būvniecībai nepieciešami vairāk nekā 113 miljoni *euro*, bet jauna cietuma būvniecība ļaus likvidēt vismaz četras vecās ieslodzījuma vietas. Turklāt jāņem vērā, ka atbilstoša infrastruktūra ļaus atteikties no t.s. “karcerālā kolektīvisma” specifikas un tā negatīvās ietekmes uz resocializācijas procesu.

- ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu uzturēšanas izdevumu samazinājums varētu nodrošināt izdevumu pieaugumu probācijas klientu resocializācijas vajadzībām, rehabilitācijas centriem, personāla apmācībām u.c.

Uzturoties sociālās rehabilitācijas centrā, valsts līdzfinansējums vienam klientam dienā ir ne vairāk kā 15 *euro*, savukārt viena klienta probācijas uzraudzība 2018.gadā valstij izmaksāja 1,84 *euro*. Kopējais izmaksu apjoms uz vienu klientu ārpus ieslodzījuma vietas gadā ir aptuveni seši tūkstoši *euro*, kas ir ievērojami mazāk nekā uzturēšana ieslodzījuma vietā.

35.attēls. Brīvības atņemšanas soda trīs posmi.

2018.gadā Eiropas Sociālā fonda projekta “Resocializācijas sistēmas efektivitātes paaugstināšana” ietvaros veikts pētījums²¹⁶ par brīvprātīgo darba iespējām un

līdzgaitniecības modeļa ieviešanu kriminālsodu izpildē, kā arī sniegti ieteikumi tā pilnveidošanai.

Kā norāda Ministrijas amatpersona²¹⁷, ESF projekta “Resocializācijas sistēmas efektivitātes paaugstināšana” ietvaros tiek izstrādāts iespējama modelis brīvprātīgo darba organizēšanā. Līdz šā gada beigām darba grupā ir plānots izskatīt un izvērtēt iespējamus modeļus un pieņemt lēmumus par grozījumiem normatīvajos aktos, kas noteiktu izvēlēta modeļa darbību.

Pētījumā konstatēts, ka līdz šim nav veikts apkopojums par dažādu nevalstisko organizāciju gatavību paplašināt savu darbības loku un iesaistīties ieslodzīto resocializācijā, tāpēc nepieciešams apzināt nevalstiskās organizācijas, noskaidrojot nosacījumus, pie kuriem šīs organizācijas būtu gatavas iesaistīties ieslodzīto resocializācijā, kādos virzienos organizācijas būtu gatavas darboties, ko šīs organizācijas sagaida no sadarbības ar atbildīgajām iestādēm, noskaidrojot, kādi ir organizāciju nevēlēšanās iesaistīties ieslodzīto resocializācijā iemesli²¹⁸.

Pētījuma autori vērš uzmanību uz vairākām jomām resocializācijas procesā, kuras būtu pilnveidojamas²¹⁹:

- lai sekmētu sadarbību starp valsts iestādēm un nevalstiskajām organizācijām brīvprātīgajā darbā un līdzgaitniecībā ar notiesātām personām, nepieciešams konkretizēt brīvprātīgo personu un brīvprātīgo organizāciju lomu, funkcijas un atbildības ieslodzīto un bijušo ieslodzīto resocializācijas procesā, jo pašreizējos nozares plānošanas dokumentos brīvprātīgo, t.sk. līdzgaitnieku, lomas, nevalstisko organizāciju atbildība un funkcijas nav definētas;
- nepieciešams noteikt, cik un kāda veida aktivitātes ir nepieciešams attīstīt;
- izvērtēt iespēju, šīm (Pārvaldei un Dienestam) organizācijām sniegt atbalstu finanšu līdzekļu (ārvalstu finanšu instrumentu, ziedojumu u.c.) piesaistei, piemēram, sniedzot ieteikumus, konsultācijas u.c. Ņemot vērā, ka šajās iestādēs darbiniekiem ir gan zināšanas par ieslodzītajiem un bijušajiem ieslodzītajiem nepieciešamajām programmām un viņu vajadzībām, gan iestāžu darbiniekiem ir kontakti ar citu valstu jomas speciālistiem, šādu atbalsta sniegšanu un konsultēšanu projektu pieteikumu izstrādē būtu lietderīgi koncentrēt vienā no šīm iestādēm. Ir būtiski, lai atbalsts brīvprātīgo organizāciju darbībai būtu ne tikai finansiāls un informatīvs, bet vismaz sākotnēji tiktu sniegts arī atbalsts organizāciju darbības koordinēšanā, darbības virzienu izvēlē un to ieteikšanā, aktivitāšu atbilstības novērtēšanā;
- uzrunāt Latvijā esošās nevalstiskās organizācijas ar aicinājumu paplašināt to darbību un strādāt ieslodzīto, bijušo ieslodzīto un viņu tuvinieku atbalstam, aicināt veidot programmas, kas ir saistītas ar komunikāciju ar ieslodzīto, darbu ar ieslodzītā ģimeni, kura atrodas brīvībā, darbu ar ieslodzītā bērniem, kuri kopā ar māti atrodas ieslodzījumā, palīdzot ieslodzīto bērniem mācīties vai pavadīt brīvo laiku, kamēr vecāki satiekas ieslodzījuma vietā, sniedzot juridiskas un psiholoģiskas konsultācijas ģimenēm, kuras ir skāris ieslodzījums, u.c.²²⁰;
- valsts iestādēm saglabāt vadošo lomu īstenojamo aktivitāšu kvalitātes kontrolē, piemēram:
 - ✓ Dienests un Pārvalde – definē ieslodzīto vajadzības un jomas, kurās brīvprātīgajiem veidot aktivitātes un programmas;

- ✓ Dienests un Pārvalde novērtē ieslodzījuma vietās un probācijā īstenotās brīvprātīgo programmas – vai to saturs ir atbilstošs mērķiem, vai brīvprātīgo programmas īsteno jomā kompetenti brīvprātīgie;
- ✓ lai nodrošinātu sekmīgāku brīvprātīgā darba koordinēšanu arī no ieslodzījuma vietu puses, svarīgi ieslodzījuma vietu darbiniekiem, kuru darba pienākumi iekļauj kontaktus ar brīvprātīgajiem vai atsevišķām nevalstiskām organizācijām, noteikt brīvprātīgā darba koordinēšanu kā amata pienākumu vai izveidot atsevišķas brīvprātīgā darba koordinatoru štata vietas. Šīm personām nepieciešams paredzēt apmācības (ieteicams tās īstenot sadarbībā ar Dienestu), kā arī paredzēt un veicināt ciešu ieslodzījuma vietu brīvprātīgā darba koordinatoru sadarbību ar Dienesta koordinatoriem;
- ✓ nevalstisko organizāciju darbības attīstībā valsts iestādēm ieteicams palīdzēt nevalstiskajām organizācijām veidot savstarpējus kontaktus ar citām nevalstiskajām organizācijām un sadarbības partneriem ārvalstīs;
- ✓ nākotnē izglītības iestādēm ieteicams izvērtēt iespēju veidot tālākizglītības programmas brīvprātīgo darba organizatoru, koordinatoru apmācībām.

Tieslietu ministrijas viedoklis

Par veikto revīziju

Revīzija bija nepieciešama un tā ir veikta īstajā brīdī. Tuvākajā laikā notiks jauna attīstības plānošanas dokumenta izstrāde attiecībā uz ieslodzīto un probācijas klientu resocializācijas politikas izstrādi (tā forma būs atkarīga no valdības pieņemtajiem lēmumiem), tāpēc revīzijas ziņojumā ir noderīga argumentācija problēmām, kuru risinājumi tiks iekļauti politikas dokumentā.

Par revīzijas secinājumiem

Revīzijā konstatēto problēmu cēlonis rodams pašā revīzijas ziņojumā minētajos apstākļos – resocializācijas politika līdz šim ieviesta faktiski bez valsts budžeta līdzekļu piešķiruma, galvenokārt no starptautisko projektu līdzekļiem, un šo projektu formāts neparedz visu nepieciešamo sistēmas elementu attīstību. Lielākā daļa no revīzijas ziņojumā minētajām problēmām tiek risināta šobrīd Ieslodzījuma vietu pārvaldes īstenotajos projektos, Ieslodzījuma vietu pārvaldē un Valsts probācijas dienestā, vai jau ir nonākušas abu iestāžu un ministrijas uzmanības lokā, un par to risinājumiem tiek domāts. Jau šobrīd tiek risināti jautājumi attiecībā uz brīvprātīgā (t.sk. līdzgaitnieku) darba modeli, starpinstitutionālo sadarbību, resocializācijas programmu efektivitātes pētījumiem, riska un vajadzību novērtēšanas instrumentu pilnveidošanu, Ieslodzījuma vietu pārvaldes un Valsts probācijas dienesta darbinieku apmācību par darbu ar jaunajiem un pilnveidotajiem instrumentiem un citiem jautājumiem.

Attiecībā uz revīzijas ziņojumā konstatēto par to, ka pēc personas resocializācijas kriminālsoda izpildes laikā neseko atbilstoši tālākās integrācijas (iekļaušanas) pasākumi sabiedrībā, jāuzsver, ka soda izpildes iestādes nevar bezgalīgi ilgu laiku pēc soda izpildes beigām “atbildēt” par personas veiksmīgu integrācijas rezultātu, savas funkcijas atbilstoši ir jāpilda arī pašvaldībām, kuras “pārņem” personas integrācijas procesu pēc kriminālsoda izpildes beigām. Jau šobrīd notiek darbs pie jautājuma par to, ka ir jātuvina soda izpildes iestāžu un pašvaldību informācijas apmaiņa par klientu, notiek ikgadēji reģionāli pasākumi pašvaldību sociālo dienestu darbiniekiem, kā arī turpmāk ir paredzama aizvien ciešāka sadarbība.

Papildus noteikti jāuzsver, ka būtiska negatīva ietekme uz vairāku ziņojumā minēto problēmu risināšanas iespējām būs valdības lēmumam par jaunā Liepājas cietuma būvniecības uzsākšanas atlikšanu – jo, piemēram, preventīvo piespiedu, līdzekļu sistēmu nevar ieviest vecajā ieslodzījuma vietu infrastruktūrā, jo tad varētu rasties nopietni drošības riski, turklāt tā prasa atšķirīgu preventīvā ieslodzījuma izpildes organizāciju; tāpat šis lēmums atliek brīdī, kad ieslodzītos būs iespējams izvietot divvietīgās kamerās, lai resocializācijas efekts būtu maksimāli iespējams.

Par revīzijas ieteikumiem un to ieviešanu

Revīzijā izteiktie ieteikumi ir skaidri un saprotami. Ieteikumu ieviešana notiks, izstrādājot jau pieminēto attīstības plānošanas dokumentu, veicot dažādus izvērtējumus, lai plānotu tālāko nepieciešamo rīcību, nodrošinot darbinieku apmācību u.tml.

Revīzijas raksturojums, kritēriji un metodes

Revīzijas mērķis

Revīzijas mērķis ir gūt pārliecību, vai kopš izmaiņu ieviešanas brīvības atņemšanas soda izpildē, par brīvības atņemšanas soda izpildes pamatuzdevumu nosakot notiesāto resocializāciju, īstenotie pasākumi ir pietiekami izvērztā mērķa – soda izpildes noteikumu efektīva piemērošana notiesātajam, lai nodrošinātu personas resocializāciju un tiesisku uzvedību pēc soda izpildes – sasniegšanai.

Revīzijas juridiskais pamatojums

Pamatojoties uz Valsts kontroles 2018.gada darba plānu un Otrā revīzijas departamenta 2018.gada 18.aprīļa revīzijas grafiku Nr.2.4.1-11/2018, ir veikta lietderības revīzija par laikā no 2013. līdz 2018.gadam valstī īstenoto notiesāto personu resocializācijas pasākumu efektivitāti.

Revīziju veica revīzijas grupas vadītāja vecākā valsts revidente Ilze Lejniece un vecākā valsts revidente Diāna Žunna, valsts revidente Laura Indrikova un valsts revidents Ervīns Melders.

Valsts kontroles revidentu atbildība

Valsts kontroles revidenti ir atbildīgi par revīzijas ziņojuma sniegšanu, kas pamatojas uz revīzijas laikā gūtiem atbilstošiem, pietiekamiem un ticamiem revīzijas pierādījumiem.

Tieslietu ministrijas atbildība

Ministrija ir atbildīga par normatīvo aktu ievērošanu un revidentiem sniegtās informācijas patiesumu.

Revīzijas apjoms un ierobežojumi

Revīzija veikta saskaņā ar Latvijas Republikā atzītiem starptautiskajiem revīzijas standartiem. Revīzija ir plānota un veikta tā, lai iegūtu pietiekamu pārliecību par revīzijas apjomā iekļauto revidējamo vienību – Ministrijas, Pārvaldes un Dienesta – veiktajiem pasākumiem, lai nodrošinātu laikā no 2013. līdz 2018.gadam valstī īstenoto notiesāto personu resocializācijas pasākumu efektivitāti.

Revīzija ir veikta saskaņā ar Latvijas Republikā atzītiem starptautiskajiem revīzijas standartiem. Revīzija plānota un veikta tā, lai iegūtu pietiekamu pārliecību.

Revīzija veikta par laika posmu no 2013.gada 1.janvāra līdz 2018.gada 1.jūlijam. Dažos gadījumos, lai gūtu pilnīgu priekšstatu par resocializācijā iesaistīto institūciju darbību un notiesāto personu resocializācijas gaitu, iegūta un analizēta informācija ārpus norādītā laika posma.

Revīzijas izlasē informācijas analīzei par resocializācijas gaitu laikā posmā no 2013.gada līdz 2018.gadam ietvertas visas ieslodzījuma vietas – Brasas cietums, Daugavgrīvas cietums, Ilģuciema cietums, Jelgavas cietums, Jēkabpils cietums, Liepājas cietums, Rīgas Centrālcietums, Valmieras cietums, Cēsu Audzināšanas iestāde nepilngadīgajiem un Olaines cietuma Atkarīgo Centrs. Kopumā izlasē tika iekļautas 273 notiesāto personu, kuras atradās ieslodzījuma vietās 2018.gada 1.jūlijā, resocializācijas lietas.

Revīzijas izlasē informācijas analīzei par 233 Dienesta uzraudzībā esošo klientu resocializācijas gaitu laikā posmā no 2013.gada līdz 2018.gadam tika iekļautas trīs klientu grupas:

- nosacīti notiesātas personas (NN) – 142 klientu lietu izpēte;
- nosacīti pirms termiņa atbrīvotas personas no soda izciešanas (NPTA) – 24 klientu lietu izpēte;
- nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotas personas (NANK) – 67 klientu lietu izpēte.

Revīzijā netika vērtēts:

Revidenti plānoja salīdzinoši novērtēt atkārtoti ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu risku un vajadzību novērtēšanu un resocializācijas plānos iekļauto pasākumu īstenošanu katrā no kriminālsoda izciešanas reizēm. Tomēr revīzijas laikā konstatēts, ka ar saprātīgu resursu patēriņu tas nav iespējams.

Lai sasniegtu revīzijas mērķi, tika vērtēti šādi jautājumi:

- vai attīstības plānošanas dokumentos noteiktie notiesāto personu resocializācijas pasākumi ir pietiekami un to īstenošana sekmē kriminālsoda izpildes mērķi – panākt notiesātā atturēšanos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas atkārtoti (recidīvs)?;
- vai ieslodzījuma vietās ir radīti priekšnoteikumi efektīvai notiesāto resocializācijai;
- vai Dienestā ir radīti priekšnoteikumi efektīvai notiesāto resocializācijai;
- vai sadarbība starp Pārvaldi un Dienestu, kā arī citām resocializācijas pasākumu īstenošanā iesaistītajām institūcijām ir efektīva, tajā skaitā funkciju, uzdevumu un darbības mērķu definējums ir skaidrs un veicina īstenojamo pasākumu savstarpēju pēctecību un efektivitāti.

Lai izvērtētu, vai kopš izmaiņu ieviešanas brīvības atņemšanas soda izpildē, par brīvības atņemšanas soda izpildes pamatuzdevumu nosakot notiesāto resocializāciju, īstentie pasākumi ir pietiekami izvīrītā mērķa – soda izpildes noteikumu efektīva piemērošana notiesātajam, lai nodrošinātu personas resocializāciju un tiesisku uzvedību pēc soda izpildes – sasniegšanai, revīzijā tika iegūta informācija no šādām institūcijām:

- no Ministrijas, Pārvaldes un ieslodzījuma vietām un Dienesta;

- no nevalstiskajām organizācijām SRC “Ratnieki”, RC “Lediņi” un SRC “Penkaiņi”;
- no pašvaldībām (pašvaldību iestāžu, t.sk. sociālais dienests un/vai dzīvokļu jautājumu risināšanas komisija).

Tā kā revidējamais laiks ietvēra LR nacionālās valūtas – lata – maiņu pret *euro*, revīzijas ziņojumā visas skaitliskās vērtības ir izteiktas *euro*, piemērojot valūtas kursu – viens *euro* ir 0,702804 lati.

Revīzijas ierobežojums – revīzijas pārbaudes Dienestā veiktas, neizmantojot probācijas klientu sensitīvos datus, tāpēc nebija iespējams salīdzināt un veikt analīzi par konkrētu notiesāto personu resocializācijas pasākumiem ieslodzījuma vietās un Dienestā, kā arī izvērtēt, vai to ietekmē ir mazinājies personas atkārtotu noziedzīgu nodarījumu skaits. Pamatojoties uz Vispārīgo datu aizsardzības regulu²²¹, Dienests neiesniedza Valsts kontrolei datus par probācijas klientiem tādā formā un apjomā, lai tie būtu automatizēti apstrādājami ar saprātīgu resursu ieguldījumu.

Revīzijas metodes

Analizēti finanšu dokumenti, iekšējie un ārējie tiesību akti.

Veiktas intervijas ar Ministrijas, Pārvaldes un Dienesta atbildīgajiem darbiniekiem un nevalstisko organizāciju pārstāvjiem.

Analizēta Ministrijas, Pārvaldes un Dienesta sniegtā informācija un publiski pieejamo datu bāzu informācija.

Organizēta pašvaldību (pašvaldību iestāžu, t.sk., sociālais dienests un/vai dzīvokļu jautājumu risināšanas komisija) aptauja ar mērķi iegūt informāciju par pakalpojumiem un/vai pasākumiem, kas tiek piedāvāti notiesātajām personām un personām pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietām.

Iegūtie dati salīdzināti par dažādiem laika periodiem un ar citu valstu datiem.

Eksperta konsultācijas un eksperta viedokļa noskaidrošana. Pilnā apjomā eksperta viedoklis “Resocializācijas sistēmu salīdzināšana” ir publicēts kopā ar šo revīzijas ziņojumu un ir pieejams Valsts kontroles interneta vietnē www.lrvk.gov.lv.

Revīzijas kritēriji

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir sasniegts / nav sasniegts
<p>1. Vai attīstības plānošanas dokumentos noteiktie notiesāto personu resocializācijas pasākumi ir pietiekami un to īstenošana sekmē kriminālsoda izpildes mērķi – panākt notiesātā atturēšanos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas atkārtoti (recidīvs)?</p>		
<p>1.1. Vai attīstības plānošanas dokumentos resocializācijas modeļa ieviešanai paredzēto pasākumu īstenošana daļēji apmērā ir atstājusi negatīvu ietekmi uz resocializācijas efektivitāti?</p>	<p>Ir veikts izveidotā resocializācijas modeļa un īstenoto pasākumu efektivitātes izvērtējums, tajā skaitā, izvērtējot attīstības plānošanas dokumentos plānoto pasākumu neīstenošanas ietekmi uz resocializācijas mērķa sasniegšanu.</p>	<p>⊗ Nē – kritērijs nav sasniegts. Izveidotā resocializācijas modeļa un īstenoto pasākumu efektivitātes izvērtējums, tajā skaitā, izvērtējot attīstības plānošanas dokumentā plānoto pasākumu neīstenošanas ietekmi uz resocializācijas mērķa sasniegšanu, līdz šim nav veikts. Ministrija ir nodrošinājusi vairāku attīstības plānošanas dokumentu²²² izstrādi, kuros kopumā ir plānota kompleksa pieeja resocializācijas modeļa ieviešanai, tomēr līdz galam nav īstenoti Resocializācijas koncepcijas, Notiesāto nodarbinātības koncepcijas un atliktie Ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstības koncepcijā plānotie pasākumi. “Pārskatā par Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam un Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam īstenošanas plāna ieviešanas rezultātiem” (arī iepriekšējos informatīvajos ziņojumos) ir ietverti plānoto pasākumu izpildes rezultāti, kā arī informācija par turpmāk nepieciešamo rīcību.</p>
<p>1.2. Kādu ietekmi uz notiesāto resocializācijas efektivitāti ir atstājuši ilgstoši nerisinātie ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstības jautājumi?</p>	<p>Ir veikts izveidotā resocializācijas modeļa un īstenoto pasākumu efektivitātes izvērtējums, tajā skaitā, izvērtējot attīstības plānošanas dokumentā plānoto pasākumu neīstenošanas ietekmi uz resocializācijas mērķa sasniegšanu.</p>	<p>⊗ Nē – kritērijs nav sasniegts. Nav vērtēta neatrisināto infrastruktūras attīstības jautājumu ietekme uz resocializācijas pasākumu īstenošanu. Ieslodzījuma vietu tehniskais stāvoklis²²³ pašreiz neatbilst efektīvai brīvības atņemšanas soda izpildei, t.sk. notiesāto resocializācijai, Liepājas cietuma būvniecība atlikta līdz 2022.gadam.</p>
	<p>No 2013.gada līdz 2018.gadam ieslodzījuma vietās, kur tas iespējams, ir pieaudzis komersantu skaits, kas iesaistīti</p>	<p>⊗ Nē – kritērijs nav sasniegts, jo minētajā laika periodā komersantu skaits, kas iesaistīti notiesāto nodarbināšanā, samazinājies par 33%. Notiesāto nodarbinātības līmenis ar katru gadu samazinās.</p>

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir sasniegts / nav sasniegts
	notiesāto nodarbināšanā, un pieaug notiesāto nodarbinātības līmenis par 1% gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu.	
1.3. Vai ir izvērtētas iespējas veikt izmaiņas normatīvajos aktos, lai piedalīšanos resocializācijas pasākumos, piemēram, notiesāto dalību uzvedības korekcijas programmās, notiesāto nodarbināšanu u.c., noteiktu kā obligātu, kā tas ir, piemēram, Polijā?	TM ir vērtējusi iespējas veikt izmaiņas normatīvajos aktos, lai piedalīšanos resocializācijas pasākumos, piemēram, notiesāto dalību uzvedības korekcijas programmās, notiesāto nodarbināšanu u.c., noteiktu kā obligātus.	☺ Jā – kritērijs ir sasniegts, Ministrija vērš uzmanību, ka resocializācijas pasākumu efektivitāti paaugstina brīvprātības princips un tos nevajadzētu noteikt kā obligātus pasākumus.
1.4. Vai aktuālajā attīstības plānošanas dokumentā ir aptverti visi nepieciešamie pasākumi valstī izveidotā resocializācijas modeļa pilnveidošanai un ir izveidota pārdomāta rezultātīvo rādītāju sistēma sasniegtā progresā novērtēšanai?	Attīstības plānošanas dokumentā ²²⁴ resocializācijas sistēmas attīstībai 2015.–2020.gadam ietvertie risinājumi (attīstības virzieni, veicamie pasākumi un uzdevumi) aptver visas būtiskākās resocializācijas sistēmas efektivitāti ietekmējošās problēmas;	☹ Ne – kritērijs nav sasniegts, jo pēdējais aktuālais attīstības plānošanas dokuments – <i>Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.–2020.gadam</i> – neietver kopēju resocializācijas modeļa attīstības redzējumu, vairāk koncentrējoties uz resocializāciju ieslodzījuma vietās.
	Attīstības plānošanas dokumentā ²²⁵ resocializācijas sistēmas attīstībai 2015.–2020.gadam ir definēti jēgpilni sasniedzamie rezultāti un tie ir izmērāmi (izteikti skaitliski), tie nav tendenciozi (viegli izpildāmi).	☹ Ne – kritērijs nav sasniegts, jo Pamatnostādnēs plānoto rezultātīvo rādītāju analīze liecina, ka no 13 izvirzītajiem rezultātīvajiem rādītājiem septiņiem rādītājiem jeb 54% izpilde nav izmērāma, piemēram, netiek uzkrāti dati, vai arī izvirzītie rezultāti nav sasniedzami, jo darbības rezultāta sasniegšanu neparedz normatīvie akti.

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir sasniegts / nav sasniegts
1.5. Kā īstenoto resocializācijas sistēmas attīstības pasākumu un uzdevumu izpildes rezultātā ir mainījušies notiesāto personu recidīva (penitenciārā) rādītāji, un kā tie ietekmē sabiedrības drošības līmeni valstī? Kāds ir visbiežāk atkārtoti izdarīto noziedzīgo nodarījumu raksturs (smagi, sevišķi smagi noziedzīgi nodarījumi u.c.)?	Resocializācijas kā brīvības atņemšanas soda izpildes pamatuzdevuma ieviešanas laikā no 2013.gada līdz 2018.gadam kopējais penitenciārā recidīva rādītājs ir samazinājies vismaz par 0,5%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu.	⊗ Nē – kritērijs nav sasniegts. Ieslodzījuma vietās joprojām (2018.gadā) vairāk par pusi ir tādas personas, kas sodu izcieš atkārtoti. To notiesāto personu īpatsvars, kuras atkārtoti notiesātas četras un vairāk reizi, laika posmā no 2013. līdz 2018.gadam ir palielinājies no 19,9% līdz 25,1%. Kāds ir visbiežāk atkārtoti izdarīto noziedzīgo nodarījumu raksturs (smagi, sevišķi smagi noziedzīgi nodarījumi u.c.), būtu jānoskaidro, veicot detalizētu notiesātā lietu analīzi par piespīestā soda izpildes ietekmi uz konkrētu indivīdu turpmāko uzvedību, bet tādi pētījumi nav veikti.
2. Vai ieslodzījuma vietās ir radīti priekšnoteikumi efektīvai notiesāto resocializācijai?		
2.1. Vai Pārvalde ir izveidojusi racionālu ²²⁶ resocializācijas sistēmu un ir definējusi jēgpilnu sasniedzamo rezultātu?	Ir izstrādāti iekšējie normatīvie dokumenti, kas reglamentē resocializācijas procesu (noteikumi, vadlīnijas u.tml.).	⊙ Jā – kritērijs ir sasniegts, Pārvaldē ir izstrādāts normatīvais regulējums un pastāvīgi tiek turpināts darbs pie tā pilnveides. Ir definēts soda izpildes mērķis – notiesāto resocializācija un panākt notiesātā atturēšanos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas atkārtoti.
2.2. Vai Pārvaldes rīcībā ir līdzekļi resocializācijas pasākumu īstenošanai ieslodzījuma vietās?	⊙ Daļēji , jo Pārvaldes rīcībā līdzekļi resocializācijas pasākumu īstenošanai ieslodzījuma vietās ir ierobežoti – efektīvai brīvības atņemšanas soda izpildei neatbilstoša ieslodzījuma vietu infrastruktūra, nepietiekams personāla skaits (psihiatri, narkologi), nepietiekama pieejamība resocializācijas programmām, nav pieejamas pielāgotas programmas personām ar garīga rakstura traucējumiem u.c.	
2.2.1. Vai ieslodzījuma vietu infrastruktūra ir piemērota resocializācijas pasākumu īstenošanai?	Ieslodzījuma vietās ir pieejami nepieciešamie resursi resocializācijas pasākumu īstenošanai: <u>atbilstoša infrastruktūra (telpas)</u> .	⊗ Nē – kritērijs nav sasniegts, ieslodzījuma vietu tehniskais stāvoklis pašreiz neatbilst efektīvai brīvības atņemšanas soda izpildei, t.sk. notiesāto resocializācijai, Liepājas cietuma būvniecība vēl atlikta līdz 2022.gadam.
2.2.2. Vai ieslodzījuma vietas ir nodrošinātas ar pietiekamiem un kompetentiem personāla resursiem?	Ieslodzījuma vietās ir pieejami nepieciešamie resursi resocializācijas pasākumu īstenošanai: <u>kompetents personāls</u> ;	⊙ Jā – kritērijs ir sasniegts, personāls regulāri pilnveido zināšanas gan Mācību centrā, gan ESF projektu ietvaros, piemēram, “Resocializācijas sistēmas efektivitātes paaugstināšana”, “Bijušo ieslodzīto integrācija sabiedrībā un darba tirgū” u.c.

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir sasniegts / nav sasniegts
	Ieslodzījuma vietās ir pieejami nepieciešamie resursi resocializācijas pasākumu īstenošanai: <u>resocializācijas personāla skaita attiecība pret ieslodzīto skaitu ļauj nodrošināt kvalitatīvu ieslodzīto resocializāciju</u> ²²⁷	⊙ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, ieslodzījuma vietās resocializācijas daļas personāla skaita attiecība pret ieslodzīto skaitu ir pietiekama, tomēr, lai gan visās ieslodzījuma vietās ir izveidotas amata vietas ārstiem psihietriem, trīs ieslodzījuma vietās tās ir vakantas. Savukārt ārstu narkologu amata vietas ir izveidotas tikai četrās ieslodzījuma vietās, piecās ieslodzījuma vietās narkologs nav pieejams.
2.2.3. Vai ieslodzījuma vietās ir pieejami notiesāto personu resocializācijas vajadzībām atbilstoši sociālās uzvedības korekcijas līdzekļi (resocializācijas programmas)?	Ieslodzījuma vietās ir pieejami nepieciešamie resursi resocializācijas pasākumu īstenošanai: <u>ir pieejami sociālās uzvedības korekcijas līdzekļi (resocializācijas programmas)</u> ;	⊙ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, jo konstatēti vairāki gadījumi, kad notiesātais tiek iekļauts kandidātu sarakstā, bet programma netiek īstenota, jo netika izveidota grupa konkrētā ieslodzījuma vietā.
2.2.4. Vai ieslodzījuma vietās ir pieejami notiesāto personu resocializācijas vajadzībām atbilstoši sociālās rehabilitācijas līdzekļi (izglītošana, sabiedriski lietderīga nodarbināšana, brīvā laika pasākumi, sadzīves prasmju attīstīšana u.c.)?	Atbilstoši notiesātā soda režīma pakāpei ²²⁸ notiesātajiem visās ieslodzījuma vietās ir nodrošināta iespēja iegūt izglītību, piedalīties sabiedriski lietderīgos darbos un brīvā laika pasākumos, attīstīt sadzīves prasmes u.c.	⊙ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, notiesātajiem ir nodrošināta iespēja iegūt izglītību, iespējas piedalīties sabiedriski lietderīgos darbos un brīvā laika pasākumos, attīstīt sadzīves prasmes u.c. Tomēr katra ieslodzījuma vieta pati pēc savas iniciatīvas var organizēt brīvā laika pasākumus, uzaicināt konkrētas personas, kuras varētu īstenot kādu no aktivitātēm (piemēram, fotogrāfus, skatuves māksliniekus), vai arī nevalstiskās organizācijas. Turklāt pieejamo aktivitāšu plānošanu ietekmē neatbilstošā cietumu infrastruktūra.
2.3. Vai ir izveidota racionāla ieslodzīto risku un vajadzību novērtēšanas sistēma un noteikts veicamo pasākumu kopums (resocializācijas plāns) ieslodzīto riska līmeņa mazināšanai?	Nonākot ieslodzījuma vietā, notiesātajiem tiek veikta risku un vajadzību novērtēšana, nepieciešamības gadījumā tā tiek veikta atkārtoti.	⊙ Jā – kritērijs ir sasniegts, izlases veida pārbaudes liecina, ka notiesātajai personai, nonākot ieslodzījuma vietā, tiek veikta risku un vajadzību novērtēšana, atkārtoti novērtēšana tiek veikta vismaz vienu reizi gadā.
	Ir noteikti objektīvi vērtēšanas faktori, un ieslodzījuma vietu atbildīgajiem	⊙ Nē – kritērijs nav sasniegts, divas trešdaļas no aptaujātajiem ieslodzījuma vietu atbildīgajiem darbiniekiem (sociālie darbinieki, inspektori un psihologi)

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir sasniegts / nav sasniegts
	darbiniekiem ir nepieciešamā informācija kvalitatīvai novērtēšanai. Piemēram, Iekšlietu ministrijas Informācijas centra datu bāzei "Filtrs", Sodu reģistram, krimināllietas materiāli, valsts un pašvaldības sniegtā rakstiskā informācija u.tml.	norādīja uz datu subjektivitāti notiesāto risku un vajadzību novērtēšanas anketas aizpildīšanā, jo tie tiek iegūti, pamatojoties uz notiesātā teikto un bez iespējām pārbaudīt to patiesumu.
	Ir vērtēti personas riski un vajadzības, sasaistīti ar datiem par noziedzīgo nodarījumu recidīvu.	⊗ Nē – kritērijs nav sasniegts, ieslodzījuma vietās nav datu par noziedzīgo nodarījumu recidīvu.
2.4. Vai notiesāto personu piedalīšanās resocializācijas pasākumos, kuri tām noteikti riska līmeņa mazināšanas nolūkā, pēc brīvprātības principa veicina resocializācijas mērķu sasniegšanu – notiesāto tiesisku uzvedību un veiksmīgu iekļaušanos sabiedrībā pēc soda izciešanas?	Katram notiesātajam ir izstrādāts veicamo resocializācijas pasākumu plāns, un tā izpilde tiek kontrolēta.	⊙ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, visiem notiesātajam ir izstrādāts resocializācijas pasākumu plāns, lai gan formāli izpilde tiek kontrolēta, tomēr nekonkrēti, vispārīgi un neizmērāmi uzdevumi liedz iespēju kvalitatīvi novērtēt plāna izpildes gaitu. Savukārt kopēja izpildes analīze par notiesātajiem noteikto pasākumu izpildi netiek veikta.
	Notiesātie piedalās resocializācijas plānā tiem noteiktajos pasākumos: pirmo un otro reizi notiesātās personas 100% no visiem noteiktajiem pasākumiem; trešo un vairāk reizi notiesātās personas 70% no visiem noteiktajiem pasākumiem.	⊗ Nē – kritērijs nav sasniegts, notiesāto dalība resocializācijas pasākumos ir balstīta uz brīvprātības principu, resocializācijas plānu izpildes analīze liecina, ka vidēji tikai 41% no plānotajiem pasākumiem tiek izpildīti.
	Ja noziedzīgs	⊗ Nē – kritērijs nav sasniegts, notiesāto

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir sasniegts / nav sasniegts
	<p>nodarījums izdarīts apreibinošo vielu iedarbības rezultātā, notiesātais piedalās atkarību mazinošos pasākumos un/vai ārstēšanas programmā.</p>	<p>dalība resocializācijas pasākumos ir balstīta uz brīvprātības principu. Atkarīgo centrā atkarību mazināšanas programmās 2018.gadā bija iesaistīti tikai 5% notiesāto personu, bet revīzijā konstatēts, ka no izlasē iekļautajām personām 88% notiesātās personas bija ar narkotiku un/vai alkohola atkarību.</p>
	<p>Ja notiesātajai personai nav pamatizglītības, tā piedalās izglītības pasākumos: 70% no notiesātajām personām vecumā līdz 30 gadiem piedalās pamatizglītības programmās; 30% no notiesātajām personām vecumā no 30 gadiem piedalās pamatizglītības programmās.</p>	<p>⊙ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, notiesāto dalība resocializācijas pasākumos, arī izglītības apguvē ir balstīta uz brīvprātības principu (izņemot nepilngadīgas personas). No izlasē iekļautajiem vecumā līdz 30 gadiem pamatizglītības procesā piedalījās 70,6% notiesāto, bet vecumā no 31 gada – 24% notiesāto.</p>
	<p>Ja notiesātajai personai nav profesionālo iemaņu, tā piedalās profesionālās pilnveides pasākumos: 70% no notiesātajām personām vecumā līdz 30 gadiem; 50% no notiesātajām personām vecumā no 30 līdz 40 gadiem; 30% no notiesātajām personām vecumā no 40 gadiem.</p>	<p>⊙ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, notiesāto dalība resocializācijas pasākumos ir balstīta uz brīvprātības principu. No izlasē iekļautajiem vecumā līdz 30 gadiem profesionālās izglītības pasākumos piedalījās 52% notiesāto (jo galvenokārt iegūst pamatizglītību), bet vecumā no 30 līdz 40 gadiem 71% un vecāki par 40 gadiem – 54%. Resocializācijas plānu analīze liecina, ka ne vienmēr tiek norādīts profesionālo prasmju trūkums, bet, ja konkrētajā ieslodzījuma vietā profesionālās pilnveides pasākumi tiek īstenoti, interesenti tos var apmeklēt.</p>
	<p>Ar brīvības atņemšanu notiesātos, izņemot Latvijas Sodū izpildes kodeksā paredzētos izņēmumus, nodarbina rindas kārtībā ārpus darba laika ne ilgāk kā četras stundas dienā (drīkst nodarbināt ilgāk, ja notiesātais izteicis šādu lūgumu, kā arī darbos bez</p>	<p>⊗ Nē – kritērijs nav sasniegts, notiesātos nodarbina, ja ieslodzījuma vieta var nodrošināt tādu iespēju.</p>

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir sasniegts / nav sasniegts
	atlīdzības neiesaista notiesātos, kas nodarbināti par samaksu ilgāk nekā četras stundas dienā).	
2.5. Vai tiek analizēti plānoto resocializācijas pasākumu neizpildes iemesli un noteikta turpmākā rīcība?	Katram notiesātajam ir izstrādāts veicamo resocializācijas pasākumu plāns, un tā izpilde tiek kontrolēta.	⊙ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, visiem notiesātajam ir izstrādāts resocializācijas pasākumu plāns, lai gan formāli izpilde tiek kontrolēta, tomēr nekonkrēti, vispārīgi un neizmērāmi uzdevumi liedz iespēju kvalitatīvi novērtēt plāna izpildes gaitu un rezultātu.
	Ir zināmi plānoto resocializācijas pasākumu neizpildes iemesli, un tiek plānota rīcība, lai konkrētais notiesātais piedalītos pasākumos noziedzīga riska līmeņa mazināšanai.	⊙ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, tiek vērtēta resocializācijas plāna izpilde. Ja tiek konstatēta kāda pasākuma neizpilde, ar notiesāto tiek veiktas motivējošas pārrunas, reizi gadā tiek sagatavots jauns resocializācijas plāns.
	Tiek analizēta informācija par resocializācijas pasākumu neizpildi katrā ieslodzījuma vietā.	⊙ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, Pārvalde analizē ieslodzījuma vietu iesniegtos pārskatus par veiktajiem pasākumiem, t.sk. par iesaisti izglītības pasākumos, nodarbinātībā u.c. Tomēr atsevišķu pasākumu neizpilde lielā mērā ir saistīta ar neatbilstošu infrastruktūru, piemēram, darba vietu trūkums.
	Ir veikti pētījumi/analizēta informācija par atkārtotu noziedzīgu nodarījumu veikšanu tiem, kas izgājuši programmu, t.sk. par nodarījumiem apreibinošo vielu ietekmē.	⊙ Nē – kritērijs nav sasniegts, pētījumi/analīze nav veikta.
	Ir vērtēti personas riski un vajadzības, sasaistīti ar datiem par noziedzīgo nodarījumu recidīvu.	⊙ Nē – kritērijs nav sasniegts, ieslodzījuma vietās nav datu par noziedzīgo nodarījumu recidīvu.

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir sasniegts / nav sasniegts
3. Vai Valsts probācijas dienestā ir radīti priekšnoteikumi efektīvai notiesāto resocializācijai?		
3.1. Vai Dienestā ir izveidota racionāla resocializācijas sistēma un ir definēts jēgpilns sasniedzamais rezultāts?	Ir izstrādāti iekšējie normatīvie dokumenti, t.sk. kārtības, noteikumi, vadlīnijas u.tml.	☉ Jā – kritērijs ir sasniegts, Dienestā ir izstrādāts normatīvais regulējums un pastāvīgi tiek turpināts darbs, pilnveidojot funkciju un darbības organizācijas tiesisko regulējumu. Ir definēts soda izpildes mērķis – notiesāto resocializācija un panākt notiesātā atturēšanos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas atkārtoti.
	Dienesta nodaļās ir pieejami nepieciešamie resursi resocializācijas pasākumu īstenošanai, t.sk. kompetents personāls;	☉ Jā – kritērijs ir sasniegts, probācijas klientiem ir pieejamas probācijas programmas, Dienesta personāls regulāri tiek iesaistīts dažādos mācību pasākumos, gan Dienesta organizētajos, gan ESF projektu ietvaros, piemēram, “Resocializācijas sistēmas efektivitātes paaugstināšana”, “Bijušo ieslodzīto integrācija sabiedrībā un darba tirgū” u.c.
3.2. Vai resocializācijas mērķu sasniegšanai Dienestam ir pieejami probācijas klientam nepieciešamie resocializācijas līdzekļi?	☉ Daļēji , jo dažādu iemeslu dēļ (nav nokomplektēta grupa, klientiem primāri jārisina veselības problēmas u.c.) probācijas programmās ne vienmēr tiek iesaistīti visi tie klienti, kuriem tas ir nepieciešams. Nav pieejami pielāgoti instrumenti personām ar garīga rakstura traucējumiem.	
3.2.1. Vai Dienesta teritoriālajās struktūrvienībās (nodaļās) ir pieejami sociālās uzvedības korekcijas līdzekļi (probācijas programmas)?	Dienesta nodaļās ir pieejami nepieciešamie resursi resocializācijas pasākumu īstenošanai, t.sk. probācijas programmas – sociālās uzvedības korekcijas programmas un sociālās rehabilitācijas programmas.	☉ Daļēji – kritērijs ir sasniegts daļēji, Dienests nodrošina divu veidu probācijas programmu īstenošanu – sociālās uzvedības korekcijas programmu un sociālās rehabilitācijas programmu, kas attīsta probācijas klientu sociālās pamatiemaņas un pamata prasmes ikdienas lietu sakārtošanā; nav pieejami pielāgoti instrumenti personām ar garīga rakstura traucējumiem.
3.2.2. Vai pieejamie resocializācijas līdzekļi Dienestā atbilst probācijas klienta vajadzībām?	Ir zināmi klientam noteikto pasākumu neizpildes iemesli, un tiek plānota rīcība, lai probācijas klienti piedalītos pasākumos riska līmeņa mazināšanai.	☉ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, klientam noteikto pasākumu neizpildes iemesli ir zināmi, daļai klientu (ar vidēju un augstu riska līmeni) ir būtiski iesaistīties probācijas programmās, bet to ne vienmēr var plānot īsa uzraudzības termiņa dēļ, jo dalība ir iespējama tikai pēc noteikta laika (jānokomplektē klientu grupa), kā arī klientiem primāri ir jāatrisina citas

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir sasniegts / nav sasniegts
		problēmas (veselība u.c.).
3.2.3. Vai probācijas klientam ir nodrošināta pieejamība (ne vairāk kā 50 km attālumā) uzraudzības ietvaros noteiktajiem sociālās uzvedības korekcijas (probācijas programmām) un sociālās rehabilitācijas līdzekļiem?	Probācijas klientam ir nodrošināta pieejamība (netālu no dzīvesvietas – attālumā līdz 50 km; ar sabiedrisko transportu 1 stunda ceļā) uzraudzības ietvaros noteiktajiem sociālās uzvedības korekcijas un sociālās rehabilitācijas līdzekļiem, tajā skaitā probācijas programmām.	☺ Jā – kritērijs ir sasniegts, Probācijas programmas piemēro klientiem ar vidēju, augstu un ļoti augstu riska līmeni. Gadījumos, kad probācijas programma netiek īstenota klientam pieejamā attālumā, Dienests sedz ceļa izdevumus.
3.3. Vai ir izveidota racionāla probācijas klienta riska un vajadzību novērtēšanas sistēma?	Ir izstrādāti iekšējie normatīvie dokumenti, t.sk. kārtības, noteikumi, vadlīnijas u.tml.	☺ Jā – kritērijs ir sasniegts, Dienestā ir izstrādāts normatīvais regulējums un pastāvīgi tiek turpināts darbs, pilnveidojot funkciju un darbības organizācijas tiesisko regulējumu.
	Klientam, nonākot probācijas uzraudzībā, tiek veikta risku un vajadzību novērtēšana, nepieciešamības gadījumā tā tiek veikta atkārtoti.	☺ Jā – kritērijs ir sasniegts, izlases veida pārbaudes liecina, ka klientam, nonākot probācijas uzraudzībā, tiek veikta risku un vajadzību novērtēšana.
	Ir noteikti objektīvi vērtēšanas faktori (iespēja pārbaudīt probācijas klienta mutiski sniegto informāciju).	☺ Jā – kritērijs ir sasniegts, informāciju Dienests saņem no Iekšlietu ministrijas Informācijas centra Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas un Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes sistēmas – PMLP IS reģistri, kā arī no Valsts vienotās datorizētās zemesgrāmatas, Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas “NPAIS”, Tiesu informatīvās sistēmas u.c.
3.4. Vai ir noteikts veicamo pasākumu kopums (uzraudzības plāns) probācijas klienta riska līmeņa mazināšanai un tas tiek regulāri aktualizēts?	☺ Daļēji , jo ir noteikts veicamo pasākumu kopums (uzraudzības plāns) probācijas klienta riska līmeņa mazināšanai un tas tiek regulāri aktualizēts.	☺ Daļēji , jo ir noteikts veicamo pasākumu kopums (uzraudzības plāns) probācijas klienta riska līmeņa mazināšanai un tas tiek regulāri aktualizēts. Tomēr nekonkrēti, vispārīgi un neizmērāmi uzdevumi liedz iespēju kvalitatīvi novērtēt plāna izpildes gaitu. Turklāt 16% no plānā ietvertajiem mērķiem nav izpildīti, bet 11% izpildīti daļēji, daļai klientu, kuriem ir būtiski iesaistīties programmās, dažādu iemeslu dēļ ne vienmēr var plānot iesaisti programmā.

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir sasniegts / nav sasniegts
3.4.1. <i>Vai pasākumi probācijas klienta riska līmeņa mazināšanai tiek īstenoti? (Kādā apmērā?)</i>	Dienests nodrošina probācijas klientiem noteikto pasākumu izpildes uzraudzību un analizē izpildi.	⊙ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, jo viena klienta lietas ietvaros tiek veikta noteikto pasākumu izpildes uzraudzība un vērtēta to izpilde. Tomēr nekonkrēti, vispārīgi un neizmērāmi uzdevumi liedz iespēju kvalitatīvi novērtēt plāna izpildes gaitu. 16% no plānā ietvertajiem mērķiem nav izpildīti, bet 11% izpildīti daļēji.
3.4.2. <i>Vai tiek regulāri pārbaudīta informācija par probācijas klienta administratīvajiem pārkāpumiem (ieskatīšanās datu bāzē, pārbaudot, vai nav administratīvo pārkāpumu)?</i>	Informācijas pārbaudi par probācijas klienta administratīvo pārkāpumu izdarīšanu klienta lietas vadītājs veic vismaz vienu reizi mēnesī.	⊙ Jā – kritērijs ir sasniegts, izlases veida pārbaudes liecina, ka klienta lietas vadītājs nodrošina informācijas pārbaudi par to, vai probācijas klients nav izdarījis administratīvo pārkāpumu.
3.4.3. <i>Vai tiek analizēti uzraudzības plānā iekļauto pasākumu neizpildes iemesli un noteikta turpmākā rīcība?</i>	Dienests nodrošina probācijas klientiem noteikto pasākumu izpildes uzraudzību un analizē izpildi.	⊙ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, jo viena klienta lietas ietvaros tiek veikta noteikto pasākumu izpildes uzraudzība un vērtēta to izpilde. Tomēr nekonkrēti, vispārīgi un neizmērāmi uzdevumi liedz iespēju kvalitatīvi novērtēt plāna izpildes gaitu Savukārt kopēja informācijas analīze par visu klientu noteikto pasākumu izpilde netiek veikta.
	Ir zināmi klientam noteikto pasākumu neizpildes iemesli, un tiek plānota rīcība, lai probācijas klienti piedalītos pasākumos riska līmeņa mazināšanai.	⊙ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, klientam noteikto pasākumu neizpildes iemesli ir zināmi, daļai klientu ir būtiski iesaistīties programmās, bet to ne vienmēr var plānot īsa uzraudzības termiņa dēļ, jo dalība ir iespējama tikai pēc noteikta laika, kā arī klientiem primāri ir jāatrisina citas problēmas (veselība u.c.).
4. Vai sadarbība starp Ieslodzījuma vietu pārvaldi un Valsts probācijas dienestu, kā arī citām resocializācijas pasākumu īstenošanā iesaistītajām institūcijām ir efektīva, tajā skaitā funkciju, uzdevumu un darbības mērķu definējums ir skaidrs un veicina īstenojamo pasākumu savstarpēju pēctecību un efektivitāti?		
4.1. <i>Vai pēc soda izciešanas bijušajam notiesātajam ir pieejams atbalsts sociālo prasmju attīstības turpināšanai, atkarību mazināšanai,</i>	⊙ Daļēji , jo revīzijā konstatēts, ka apmēram 40% notiesāto pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas ir neatrisināts mājokļa jautājums, par to liecina arī pašvaldību aptaujas rezultāti – no 88 personām, kuras 2018.gadā lūgušas palīdzību mājokļu jautājumu risināšanā, 59 jeb 67% personu ir sniegta palīdzība, galvenokārt piedāvājot vietu patversmē vai naktspatversmē. Pašvaldības iespēju robežās sniedz palīdzību,	

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir sasniegts / nav sasniegts
dzīvesvietas un darba meklējumos no valsts (Nodarbinātības valsts aģentūra) un pašvaldību sociālajiem dienestiem?	tomēr informācija par to, vai bijušie ieslodzītie nepieciešamības gadījumos saņemt palīdzību sociālo prasmju attīstībai dzīvei sabiedrībā, nav pieejama. Savukārt materiālu palīdzību vienreizēja pabalsta veidā bijušie notiesātie var saņemt, bet arī nav pieejama informācija, jo uzskaitē nav atsevišķas mērķgrupas “bijušais notiesātais”.	
4.1.1. Vai bijušie ieslodzītie nepieciešamības gadījumos tiek nodrošināti ar pajumti?	Ja bijušajam notiesātajam nav dzīvesvietas, viņam ir sniegta informācija par iespējām nodrošināt ar pagaidu mājokli.	☑ Jā – kritērijs ir sasniegts. Ieslodzījuma vietā pirms notiesātā atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas tiek noskaidrota katra notiesātā vajadzība pēc dzīvesvietas un nepieciešamības gadījumos rakstiski informēta attiecīgā pašvaldība. Notiesātais pirms atbrīvošanas tiek informēts par iespējām nodrošināt ar mājokli.
	Pēc soda izciešanas bijušajam notiesātajam ir dzīvesvieta (dzīvesvietu var nodrošināt pats, īrējot dzīvokli u.tml., pašvaldība nodrošina ar dzīvojamo platību, ir vieta patversmē vai rehabilitācijas centrā).	☒ Nē – kritērijs nav sasniegts, revīzijā konstatēts, ka 40% notiesāto pēc atbrīvošanas ir neatrisināts mājokļa jautājums. Arī pašvaldību aptaujas rezultāti liecina, ka nozīmīga daļa bijušo notiesāto ir bez mājokļa – no 88 personām, kuras 2018.gadā lūgušas palīdzību mājokļu jautājumu risināšanā, 59 jeb 67% personu ir sniegta palīdzība, galvenokārt piedāvājot vietu patversmē vai naktspatversmē
4.1.2. Vai bijušie ieslodzītie nepieciešamības gadījumā var saņemt materiālu palīdzību?	Bijušais notiesātais nepieciešamības gadījumā var saņemt materiālu palīdzību.	☑ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, pašvaldību aptaujas rezultāti liecina, ka bijušais notiesātais var saņemt materiālo palīdzību pašvaldību iespēju robežās. Tomēr precīza informācija pašvaldībām nav pieejama, jo to uzskaitē nav atsevišķas mērķgrupas “bijušais notiesātais” un palīdzība pieejama vispārējā kārtībā.
4.1.3. Vai bijušie ieslodzītie nepieciešamības gadījumā var saņemt palīdzību sociālo prasmju attīstībai dzīvei sabiedrībā?	Bijušais notiesātais nepieciešamības gadījumā var saņemt palīdzību un turpināt sociālo prasmju attīstību, vērstoties pašvaldību sociālajos dienestos.	☑ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, pašvaldību aptaujas rezultāti liecina, ka bijušajam notiesātajam pašvaldību iespēju robežas ir iespēja turpināt sociālo prasmju attīstību. Tomēr precīza informācija pašvaldībām nav pieejama, jo to uzskaitē nav atsevišķas mērķgrupas “bijušais notiesātais” un palīdzība pieejama vispārējā kārtībā.
4.1.4. Vai bijušie ieslodzītie tiek informēti par Nodarbinātības valsts	Bijušajiem ieslodzītajiem un notiesātajiem ir iespēja	☑ Jā – kritērijs ir sasniegts, notiesātais tiek informēts par iespēju stāties NVA uzskaitē kā bezdarbniekam un saņemt NVA

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir sasniegts / nav sasniegts
<i>aģentūras sniegtajiem pakalpojumiem, meklējot darbu, un var tos saņemt?</i>	saņemt atbalstu darba meklēšanā – ir sniegta informācija par nodarbinātības iespējām un nepieciešamības gadījumā stāties NVA uzskaitē kā bezdarbniekam, kā arī saņemt NVA sniegtos pakalpojumus.	sniegtos pakalpojumus, ESF projekta ietvaros notiesātie ieslodzījuma vietās piedalās NVA pasākumā “Karjeras konsultācijas”.
4.2. Vai pēc soda izciešanas bijušajam notiesātajam pastāv iespēja saņemt atbalstu no nevalstiskajām organizācijām:	⊙ Daļēji , jo, lai gan atsevišķi pasākumi tiek īstenoti, tomēr nevar uzskatīt, ka Latvijā ir izveidota vienota sistēma, kuras ietvaros personām pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas tiktu sniegts atbalsts un pakalpojumi, lai veicinātu to iekļaušanos sabiedrībā – nevalstisko organizāciju, kas sniedz bijušajiem ieslodzītajiem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, skaits ir neliels.	
4.2.1. <i>īslaicīgi nodrošinot ar dzīvesvietu;</i>	Bijušajiem notiesātajiem saņemot nepieciešamo atbalstu, katru gadu samazinās recidīvu skaits.	⊙ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, Latvijā ir izveidots neliels skaits nevalstisko organizāciju, kas sniedz bijušajiem ieslodzītajiem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus. Atsevišķos sociālās rehabilitācijas centros ir iespēja arī īslaicīgi, līdz vienam gadam, nodrošināt ar dzīvesvietu. Attiecībā uz recidīvu kritērija izpildes pakāpe nav novērtējama datu trūkuma dēļ.
4.2.2. <i>sociālo prasmju attīstībai dzīvei sabiedrībā;</i>	Bijušajiem notiesātajiem saņemot nepieciešamo atbalstu, katru gadu samazinās recidīvu skaits.	⊙ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, Latvijā ir izveidots neliels skaits nevalstisko organizāciju, kas sniedz bijušajiem ieslodzītajiem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus. Sociālās rehabilitācijas centros tiek nodrošināta sociālo prasmju attīstība dzīvei sabiedrībā. Attiecībā uz recidīvu kritērija izpildes pakāpe nav novērtējama datu trūkuma dēļ.
4.2.3. <i>risinot nodarbinātības jautājumus, t.sk. iespēju strādāt?</i>	Bijušajiem notiesātajiem saņemot nepieciešamo atbalstu, katru gadu samazinās recidīvu skaits.	⊙ Daļēji – kritērijs sasniegts daļēji, Latvijā ir izveidots neliels skaits nevalstisko organizāciju, kas sniedz bijušajiem ieslodzītajiem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus. Atsevišķos sociālās rehabilitācijas centros tiek nodrošināta iespēja strādāt. Attiecībā uz recidīvu kritērija izpildes pakāpe nav novērtējama datu trūkuma dēļ.

Termini un skaidrojumi

Saīsinājums/termins	Skaidrojums
ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
Cēsu AIEŅ	Cēsu audzināšanas iestāde nepilngadīgajiem
CPT	Eiropas komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai soda novēršanai
Dienests	Valsts probācijas dienests
ES	Eiropas Savienība
Ministrija	Tieslietu ministrija
NANK	Nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotas personas
NN	Nosacīti notiesātas personas
Notiesāto nodarbinātības koncepcija	Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbinātības koncepcija
NPTA	Nosacīti pirmstermiņa no brīvības atņemšanas soda izciešanas atbrīvotas personas
Pamatnostādnes	Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.–2020.gadam
Pārvalde	Ieslodzījuma vietu pārvalde
PU	Probācijas uzraudzība
Resocializācijas koncepcija	Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcija
RVN	Risku un vajadzību novērtēšana
SRC	Sociālās rehabilitācijas centrs
Standartnoteikumi	Apvienoto Nāciju Organizācija Minimālie standartnoteikumi

Sektora vadītāja

A.Jaunroze

Departamenta direktore

I.Grīnhofa

ŠIS DOKUMENTS IR ELEKTRONISKI
PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO
PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU

Pielikums. Ieslodzījuma vietās īstenotās resocializācijas programmas 2018.gadā

Programma un tās mērķis	Brasas cietums	Rīgas Centrālcietums	Cēsu AIEŅ	Daugavgrīvas cietums	Īģūciema cietums	Jelgavas cietums	Jēkabpils cietums	Liepājas cietums	Olaines cietums	Valmieras cietums
1. Sociālo prasmju pilnveides un stresa mazināšanas programma ieslodzītajiem <i>Veicināt ieslodzītajiem saskarsmes un emocionālās pašvadības iemaņu pilnveidošanos, lai veicinātu sevis pašizpratni un spēju integrēties sabiedrībā</i>		X	X	X	X	X		X		X
2. Motivācijas programma ieslodzīto personu resocializācijas procesa aktualizēšanai un veicināšanai <i>Izglītības procesa rezultātā motivēt ieslodzītos, kas uzturas ieslodzījuma vietās, veicināt ieslodzīto personu motivācijas aktualizēšanu, iekšējo motīvu un resursu apzināšanu veiksmīgai dalībai resocializācijas procesā</i>	X	X	X	X		X		X	X	
3. EQUIP <i>Iemācīt jauniešus domāt un rīkoties atbildīgi, lai neizdarītu jaunu noziedzīgu nodarījumu</i>		X	X	X	X		X	X		X
4. Stresa mazināšanas programma <i>Dot iespēju katram programmas dalībniekam identificēt savus stresus, identificēt emocijas, ko izraisa stress, un praktiski apgūt dažādas stresa mazināšanas stratēģijas</i>	X	X		X	X				X	

Programma un tās mērķis	Brasas cietums	Rīgas Centrālcietums	Cēsu AIEŅ	Daugavgrīvas cietums	Iļģuciema cietums	Jelgavas cietums	Jēkabpils cietums	Liepājas cietums	Olaines cietums	Valmieras cietums
5. Dzīves skolas – 3 <i>Sagatavot atbrīvošanai un integrācijai sabiedrībā cilvēkus, kuri izcieš sodu ieslodzījuma vietās, palīdzot viņiem apgūt un attīstīt sociālās pamatprasmis, kas veicina vieglāku saskarsmi ikdienā – būtiski uzlabojot viņu dzīves kvalitāti</i>	X	X		X		X		X		X
6. Cognitive skills <i>Veicināt likumpārkāpēja kognitīvo un emocionālo attīstību un mācīt tiem noteiktas kognitīvās prasmes</i>						X				
7. Programma seksuālos noziegumus izdarījušo personu monitoringam un uzraudzībai <i>Programma paredzēta vardarbīgo noziedznieku uzvedības korekcijai ar mērķi panākt veiksmīgāku sociālo adaptāciju un mazināt viņu agresīvo uzvedību, turpinot darbu “atbalsta grupā”, pēc programmas pamata bloku pabeigšanas</i>	X			X				X		X
8. Programma seksuālos noziegumus izdarījušo personu monitoringam un uzraudzībai (pielāgota slepkavām) <i>Programma paredzēta vardarbīgo noziedznieku uzvedības korekcijai ar mērķi panākt veiksmīgāku sociālo adaptāciju un mazināt viņu agresīvo uzvedību, turpinot darbu “atbalsta grupā”, pēc programmas pamata bloku pabeigšanas</i>			X							
Kopā īstenoto programmu skaits ieslodzījuma vietā	4	5	4	6	3	4	1	5	2	4

Atsauces

- ¹ Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2009.gada 9.janvāra rīkojumu Nr.7, zaudējusi spēku ar 2015.gada 24.septembri).
- ² Šeit un turpmāk tekstā ar recidīvu saprot atkārtoti izdarītus noziedzīgu nodarījumu.
- ³ Policiju uztrauc sevišķi smagu noziegumu skaita pieaugums, LETA, 2018.gada 9.februāris
- ⁴ Noziegumi Latvijā 2018.gadā, LV portāls, 2019.gada 4.marts.
- ⁵ Dānija, Somija, Islande, Norvēģija, Zviedrija, bet starp Baltijas valstīm atšķirības nav tik krasas. *World Prison Brief, Institute for Crime & Justice Policy Research*, pieejams: <https://www.prisonstudies.org/world-prison-brief-data>, skatīts 2019.gada augustā.
- ⁶ Pieaugumu veido atalgojuma pieauguma tendences valstī un pakalpojumu cenu pieaugums.
- ⁷ Likums "Grozījumi Krimināllikumā" (stājās spēkā no 2013.gada 1.aprīļa).
- ⁸ Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2009.gada 9.janvāra rīkojumu Nr.7, zaudējusi spēku ar 2015.gada 24.septembri), Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbinātības koncepcija (atbalstīta ar 2010.gada 29.jūlija Ministru kabineta rīkojumu Nr.443), Ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstības koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2013.gada 12.februāra rīkojumu Nr.50), Rīcības plāns ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcijas īstenošanai 2013.–2017.gadam (apstiprināts ar tieslietu ministra 2013.gada 6.februāra rīkojumu Nr.1-1/44).
- ⁹ *Postpenitenciārā palīdzība* – pasākumu kopums personu iekļaušanai sabiedrībā pēc pamatsoda izciešanas brīvības atņemšanas iestādē. Pēc vienošanās ar klientu Valsts probācijas dienests sniedza informāciju par iespējam iegūt pagaidu mājvietu personām, kurām nav dzīvesvietas; palīdzēja atrast sabiedriski derīgu nodarbošanos, iegūt personu apliecinošus dokumentus; konsultēja par iespējamiem problēmu risinājumiem attiecībā uz iekļaušanos sabiedrībā u.c.
- ¹⁰ Ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstības koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2013.gada 12.februāra rīkojumu Nr.50).
- ¹¹ Ministru kabineta 2019.gada 13.septembra ārkārtas sēdes protokollēmums (protokola Nr.41 1.8 23.punkts).
- ¹² Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbinātības koncepcija (atbalstīta ar 2010.gada 29.jūlija Ministru kabineta rīkojumu Nr.443).
- ¹³ SIA "AC Konsultācijas", vienotais reģistrācijas Nr.40003586611, Pētījums par brīvprātīgo darba iespējām un līdzgaitniecības modeļa ieviešanu kriminālsodu izpildē, 4.NODEVUMS: Pētījuma gala ziņojums: priekšlikumi brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības modeļu uzlabošanai, ieviešanai un identificēto šķēršļu brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības ieviešanas procesā risināšanai, 2018.gada 20.jūlijs, pieejams: http://www.ievp.gov.lv/images/stories/petijums/17041_Gala_zinojums_2018.07.20..pdf, skatīts 2019.gada 30.maijā.
- ¹⁴ Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.–2020.gadam (atbalstītas ar Ministru kabineta 2015.gada 24.septembra rīkojumu Nr.580).
- ¹⁵ Pasākumu kopums personu iekļaušanai sabiedrībā pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas.
- ¹⁶ SIA "AC Konsultācijas", vienotais reģistrācijas Nr.40003586611, Pētījums par brīvprātīgo darba iespējām un līdzgaitniecības modeļa ieviešanu kriminālsodu izpildē, 4.NODEVUMS: Pētījuma gala ziņojums: priekšlikumi brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības modeļu uzlabošanai, ieviešanai un identificēto šķēršļu brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības ieviešanas procesā risināšanai, 2018.gada 20.jūlijs, pieejams: http://www.ievp.gov.lv/images/stories/petijums/17041_Gala_zinojums_2018.07.20..pdf, skatīts 2019.gada 30.maijā.
- ¹⁷ Aptaujā piedalījās 112 pašvaldības.
- ¹⁸ Pētījums "Recidīva rādītāji, to noteikšanas kārtība un piemērošana Valsts probācijas dienesta un Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbā", 2011.gads, Andrejs Judins, pieejams: https://www.vpd.gov.lv/upload/petijumi/providus_recidiva_raditaji_2011_12.pdf, skatīts 2018.gada oktobrī.
- ¹⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) 2016/679 (2016.gada 27.aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti (Vispārīgā datu aizsardzības regula) 10.pants.
- ²⁰ Tieslietu ministrijas 2019.gada 19.augusta informatīvais ziņojums "Pārskats par Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam un Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam īstenošanas plāna ieviešanas rezultātiem" (izsludināts valsts sekretāru sanāsmē 2019.gada 22.augustā, protokols Nr.31, 14.8). Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40476713>.
- ²¹ Probācijas lietā iekļautā informācija liecina, ka no izlasē iekļautajām 142 nosacīti notiesātajiem un 24 nosacīti pirms termiņa atbrīvotajiem klientiem garīgo traucējumu pazīmes bija 16 personām un atkarību pazīmes 77 personām.

- ²² Izstrādājot attīstības plānošanas dokumentu laika posmam pēc 2020.gada atbilstoši Attīstības plānošanas sistēmas likumam.
- ²³ Krimināllikuma 1.pants.
- ²⁴ Latvijas Soduzpildes kodeksa 8.pants.
- ²⁵ Apvienoto Nāciju Organizācijas 1955.gada 30.augusta Minimālie standartnoteikumi, pieejami: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UN_Standard_Minimum_Rules_for_the_Treatment_of_Prisoners.pdf, skatīts 02.10.2018.
- ²⁶ Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2009.gada 9.janvāra rīkojumu Nr.7, zaudējusi spēku no 2015.gada 24.septembra).
- ²⁷ Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2009.gada 9.janvāra rīkojumu Nr.7 zaudējusi spēku no 2015.gada 24.septembra), 7.lpp.
- ²⁸ 2011.gada 14.jūlija likums “Grozījumi Latvijas Soduzpildes kodeksā”, spēkā no 2011.gada 11.augusta.
- ²⁹ Latvijas Soduzpildes kodeksa 1.pants.
- ³⁰ Latvijas Soduzpildes kodeksa 61.¹ panta pirmā daļa.
- ³¹ Krimināllikuma 7.pants.
- ³² Latvijas Soduzpildes kodeksa 119.⁷, 138.⁶ un 155.¹ pants.
- ³³ Pētījums “Recidīva rādītāji, to noteikšanas kārtība un piemērošana Valsts probācijas dienesta un Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbā”, 2011.gads, Andrejs Judins, pieejams: https://www.vpd.gov.lv/upload/petijumi/providus_recidiva_raditaji_2011_12.pdf, skatīts 2018.gada oktobrī.
- ³⁴ Latvijas Soduzpildes kodeksa 61.pants, 61.¹ pants un 61.² panta otrā daļa.
- ³⁵ Ministru kabineta 2017.gada 16.augusta noteikumu Nr.474 “Tieslietu ministrijas nolikums” 4.1.3. un 4.1.4. apakšpunkts.
- ³⁶ Ministru kabineta 2005.gada 1.novembra noteikumu Nr.827 “Ieslodzījumu vietu pārvaldes nolikums” 2.punkts.
- ³⁷ Valsts probācijas dienesta likuma 4.panta pirmā daļa un 11.panta pirmā daļa.
- ³⁸ “TM pārštāve: Novecojusī cietumu infrastruktūra – šķērslis veiksmīgai ieslodzīto resocializācijai” 2019.gada 10.septembrī, pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/tm-parstave-novecojusi-cietumu-infrastruktura-skerslis-veiksmigai-ieslodzito-resocializacijai.a331479/>.
- ³⁹ Nacionālās informācijas aģentūras LETA 2019.gada 14.augusta publikācija “Eurostat”: Baltijas valstīs augstākais vardarbības nāves gadījumu skaits ES, pieejams: <http://leta.lv/news/latvia/E5C61BF8-BAB1-47FD-BC0A-BB5EADE8E400/>.
- ⁴⁰ CPT/INF (2017) 16, ziņojums Latvijas valdībai “Par Eiropas komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) vizīti Latvijā no 2016. gada 12. līdz 22. aprīlim”.
- ⁴¹ Ieslodzījumu vietu pārvaldes publiskie pārskati par 2013.–2018.gadu, pieejami: <http://www.ievp.gov.lv/index.php/publikacijas/gada-publiskais-parskats>, skatīts 2018.gada 23.augustā un 2019.gada 8.augustā.
- ⁴² Ministru kabineta 2005.gada 1.novembra noteikumu Nr.827 “Ieslodzījumu vietu pārvaldes nolikums” 3.punkts.
- ⁴³ Ar 2018.gada 7.novembra Tieslietu ministrijas rīkojumu Nr.1-1/282 “Par brīvības atņemšanas iestādes likvidēšanu” ar 2019.gada 1.aprīli likvidēts Brasas cietums.
- ⁴⁴ Turpat.
- ⁴⁵ Ieslodzījumu vietu infrastruktūras attīstības koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2013.gada 12.februāra rīkojumu Nr.50).
- ⁴⁶ Ministru kabineta 2013.gada 12.februāra rīkojums Nr.50 “Par Ieslodzījumu vietu infrastruktūras attīstības koncepciju” (ar grozījumiem, kas izdarīti ar Ministru kabineta 2016.gada 18.jūlija rīkojumu Nr.405 “Grozījumi Ministru kabineta 2013.gada 12.februāra rīkojumā Nr.50 “Par Ieslodzījumu vietu infrastruktūras attīstības koncepciju”).
- ⁴⁷ Ministru kabineta 2017.gada 8.septembra sēdes protokola Nr.44 2.§ 13.punkts.
- ⁴⁸ Ministru kabineta 2019.gada 13.septembra ārkārtas sēdes protokollēmums (protokola Nr.41 1.8).
- ⁴⁹ Likums “Grozījumi Krimināllikumā” (spēkā no 2013.gada 1.aprīļa).
- ⁵⁰ *World Prison Brief, Institute for Crime & Justice Policy Research*, pieejams: <https://www.prisonstudies.org/world-prison-brief-data>, skatīts 2019.gada augustā.
- ⁵¹ Pieaugumu veido atalgojuma pieauguma tendences valstī un pakalpojumu cenu pieaugums.
- ⁵² Ieslodzīto skaita attiecīgajā gadā katras jaunas nedēļas sākumā summa/ nedēļas pārskatu skaits gadā.
- ⁵³ Ieslodzījumu vietu pārvaldes resursi izdevumu segšanai faktiskā izpilde gadā/ Vidējais ieslodzīto (*Ieslodzīto skaita attiecīgajā gadā katras jaunas nedēļas sākumā summa/ nedēļas pārskatu skaits gadā*) skaits/ 365 dienas.
- ⁵⁴ Valsts probācijas dienesta likuma 4.panta pirmā daļa un 11.panta pirmā daļa.
- ⁵⁵ Valsts probācijas dienesta likuma 1.panta 3.punkts.
- ⁵⁶ 2012.gada 22.novembra Valsts probācijas dienesta reglamenta Nr.9005-5/14 5.punkts.

- ⁵⁷ Valsts probācijas dienesta likuma 19.pants.
- ⁵⁸ Ministru kabineta 2007.gada 19.jūnija noteikumu Nr.402 "Kārtība, kādā sasauc Valsts probācijas dienesta konsultatīvo padomju sēdes un organizē padomju darbu, kā arī pieaicina citu institūciju pārstāvjus" 4.un 5.punkts.
- ⁵⁹ 2015.gada 23.novembra starpinstiūciju vienošanās "Par sadarbību atkārtotu noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību izdarīšanas novēršanai".
- ⁶⁰ Valsts probācijas dienesta likuma 6.pants.
- ⁶¹ Dienesta 2013.–2018.gada pārskatu pielikuma veidlapa Nr.2 "Ieņēmumu un izdevumu tāme".
- ⁶² Valsts probācijas dienesta likuma 3.pants.
- ⁶³ Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden, 2013-2017, Kriminalomsorgen. Pieejams: https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/JN60MKaat/Nordic_Statistics_2013_2017_final.pdf, skatīts 2019.gada jūlijā.
- ⁶⁴ Valsts probācijas dienesta 2013.–2018.gada publiskie pārskati.
- ⁶⁵ Likums "Par valsts kompensāciju cietušajiem".
- ⁶⁶ Likuma "Par valsts kompensāciju cietušajiem" 7.pants, Pārejas noteikumu 3.punkts.
- ⁶⁷ Juridiskās palīdzības administrācijas gada publiskie pārskati.
- ⁶⁸ Juridiskās palīdzības administrācijas 2018.gada finanšu pārskata Vadības ziņojums.
- ⁶⁹ Juridiskās palīdzības administrācijas gada finanšu pārskati un gada publiskie pārskati.
- ⁷⁰ Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2019.gada 30.augusta elektroniski sniegtā informācija.
- ⁷¹ Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2009.gada 9.janvāra rīkojumu Nr.7, zaudējusi spēku ar 2015.gada 24.septembri), Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbinātības koncepcija (atbalstīta ar 2010.gada 29.jūlija Ministru kabineta rīkojumu Nr.443), Ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstības koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2013.gada 12.februāra rīkojumu Nr.50), Rīcības plāns ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcijas īstenošanai 2013.–2017.gadam (apstiprināts ar tieslietu ministra 2013.gada 6.februāra rīkojumu Nr.1-1/44).
- ⁷² Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.–2020.gadam (atbalstītas ar Ministru kabineta 2015.gada 24.septembra rīkojumu Nr.580).
- ⁷³ Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbinātības koncepcija (atbalstīta ar 2010.gada 29.jūlija Ministru kabineta rīkojumu Nr.443).
- ⁷⁴ SIA "AC Konsultācijas", vienotais reģistrācijas Nr.40003586611, Pētījums par brīvprātīgo darba iespējām un līdzgaitniecības modeļa ieviešanu kriminālsodu izpildē, 4.NODEVUMS: Pētījuma gala ziņojums: priekšlikumi brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības modeļu uzlabošanai, ieviešanai un identificēto šķēršļu brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības ieviešanas procesā risināšanai, 2018.gada 20.jūlijs, pieejams: http://www.ievp.gov.lv/images/stories/petijums/17041_Gala_zinojums_2018.07.20..pdf, skatīts 2019.gada 30.maijā.
- ⁷⁵ Ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstības koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2013.gada 12.februāra rīkojumu Nr.50)
- ⁷⁶ Pētījums "Recidīva rādītāji, to noteikšanas kārtība un piemērošana Valsts probācijas dienesta un Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbā", 2011.gads, Andrejs Judins, pieejams: https://www.vpd.gov.lv/upload/petijumi/providus_recidiva_raditaji_2011_12.pdf, skatīts 2018.gada oktobrī.
- ⁷⁷ Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2009.gada 9.janvāra rīkojumu Nr.7, zaudējusi spēku ar 2015.gada 24.septembri).
- ⁷⁸ Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2009.gada 9.janvāra rīkojumu Nr.7, zaudējusi spēku ar 2015.gada 24.septembri), 6.lpp.
- ⁷⁹ Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2009.gada 9.janvāra rīkojumu Nr.7, zaudējusi spēku ar 2015.gada 24.septembri), 7.lpp.
- ⁸⁰ Notiesāto personu resocializācija – solis pareizajā virzienā, LV portāls – Cilvēks. Valsts. Likums., pieejams <https://lvportals.lv/norises/187017-notiesato-personu-resocializacija-solis-pareizaja-virziena-2009>, skatīts 02.10.2018.
- ⁸¹ Likums "Grozījumi Latvijas Soduzpildes kodeksā", spēkā no 2011.gada 11.augusta.
- ⁸² Tieslietu ministrijas 2012.gada 8.jūnija informatīvais ziņojums "Pārskats par Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcijas īstenošanu", Valsts kancelejas Datu bāze, pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/2892>, skatīts 2018.gada 3.septembrī.
- ⁸³ Ministru prezidenta 2012.gada 7.jūnija rezolūcija Nr.90/TA-1046.
- ⁸⁴ Grozījumi likumā "Par valsts budžetu 2009. gadam".
- ⁸⁵ Ministru prezidenta 2012.gada 7.jūnija rezolūcija Nr.90/TA-1046.
- ⁸⁶ Apstiprināts ar tieslietu ministra 2013.gada 6.februāra rīkojumu Nr.1-1/44 "Par rīcības plānu Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcijas īstenošanai 2013.–2017.gadam".

⁸⁷ Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.–2020.gadam (atbalstītas ar Ministru kabineta 2015.gada 24.septembra rīkojumu Nr.580).

⁸⁸ Ministru kabineta 2015.gada 24.septembra rīkojuma Nr.580 “Par Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.–2020.gadam” 4.punkts.

⁸⁹ Tieslietu ministrijas 2019.gada 19.augusta informatīvais ziņojums “Pārskats par Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam un Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam īstenošanas plāna ieviešanas rezultātiem” (izsludināts valsts sekretāru sanāksmē 2019.gada 22.augustā, protokols Nr.31, 14.8). Valsts kancelejas Datu bāze, Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40476713>, skatīts 2019.gada 10.septembrī.

⁹⁰ Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība”⁹⁰ specifiskā atbalsta mērķis Nr. 9.1.2. “Palielināt bijušo ieslodzīto integrāciju sabiedrībā un darba tirgū” un Nr. 9.1.3. “Paaugstināt resocializācijas sistēmas efektivitāti”.

⁹¹ Attīstības plānošanas sistēmas likuma 5.pants.

⁹² Latvijas Soduzpildes kodeksa 61.¹ pants.

⁹³ Latvijas Soduzpildes kodeksa 61.¹ panta ceturrtā daļa.

⁹⁴ Latvijas Soduzpildes kodeksa 50.¹ pants.

⁹⁵ Skatīt, piemēram: Taylor, D. (1998) *Crime, policing and punishment in England, 1750-1914*. Basingstoke: Macmillan, Pratt, A. & Grimwood, G. G. (2014) *Prisoners: Incentives and Earned Privileges Scheme*. London: House of Commons, Liebling, A. (2008) 'Incentives and earned privileges revisited: fairness, discretion, and the quality of prison life'. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 9 (S1), pp. 25-41, skatīts 2019.gada 3.septembrī.

⁹⁶ Skatīt, piemēram: Piacentini, L. & Slade, G. (2015) 'Architecture and attachment: carceral collectivism and the problem of prison reform in Russia and Georgia'. *Theoretical Criminology*, 19 (2), pp. 179-197, skatīts 2019.gada 3.septembrī.

⁹⁷ Ieslodzītajiem cietumos trūkst darba vietu, Latvijas Radio Ziņu dienesta korespondente Zane Mača, 2018.gada 1.maijs, pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/ieslodzitajiem-cietumos-trukst-darba-vietu.a276820/>, skatīts 2019.gada 19.jūnijā; Ieslodzīto resocializācija: cietumos trūkst darba iespēju, bet aiz vārtiem - mājokļu un atbalsta, *Latvijas Radio Ziņu dienesta korespondents* Edgars Kupčs, 2019.gada 10.septembris, pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/zinu-analize/ieslodzito-resocializacija-cietumos-trukst-darba-iespeju-bet-aiz-vartiem-majoklu-un-atbalsta.a331526/>, skatīts 2019.gada 10.septembrī

⁹⁸ “Nodarbinātība Latvijas cietumos”, 2006.gada 20.aprīlis, Ilona Spure, Latvijas Ieslodzījuma vietu pārvalde.

⁹⁹ Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbinātības koncepcija (atbalstīta ar 2010.gada 29.jūlija Ministru kabineta rīkojumu Nr.443).

¹⁰⁰ Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbinātības koncepcija (atbalstīta ar 2010.gada 29.jūlija Ministru kabineta rīkojumu Nr.443), 3.lpp.

¹⁰¹ Latvijas Soduzpildes kodeksa astotā “A” nodaļa “Ar brīvības atņemšanu notiesāto nodarbināšanas vispārīgie noteikumi”.

¹⁰² Latvijas Soduzpildes kodeksa astotā “C” nodaļa “Ar brīvības atņemšanu notiesātā darba samaksa”.

¹⁰³ Latvijas Soduzpildes kodeksa astotā “B” nodaļa “Komersantu iesaistīšana ar brīvības atņemšanu notiesāto nodarbinātībā”.

¹⁰⁴ Ieslodzījuma vietu pārvaldes publiskie pārskati par 2009.–2018.gadu, pieejami: <http://www.ievp.gov.lv/index.php/publikacijas/arhivs>, skatīti 2019.gada 28.maijā.

¹⁰⁵ Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbinātības koncepcija (atbalstīta ar 2010.gada 29.jūlija Ministru kabineta rīkojumu Nr.443).

¹⁰⁶ SIA “AC Konsultācijas”, vienotais reģistrācijas Nr.40003586611, Pētījums par brīvprātīgo darba iespējām un līdzgaitniecības modeļa ieviešanu kriminālsodu izpildē, 4.NODEVUMS: Pētījuma gala ziņojums: priekšlikumi brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības modeļu uzlabošanai, ieviešanai un identificēto šķēršļu brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības ieviešanas procesā risināšanai, 2018.gada 20.jūlijs, pieejams:

http://www.ievp.gov.lv/images/stories/petijums/17041_Gala_zinojums_2018.07.20.pdf, skatīts 2019.gada 30.maijā.

¹⁰⁷ Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011.–2017.gadam (atbalstītas ar Ministru kabineta 2011.gada 18.februāra rīkojumu Nr.65).

¹⁰⁸ Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādnes 2014.–2020.gadam (atbalstītas ar Ministru kabineta 2013.gada 4.decembra rīkojumu Nr.589).

¹⁰⁹ Narkotisko un psihotropo vielu un to atkarības izplatības ierobežošanas un kontroles pamatnostādnes 2011.–2017.gadam (atbalstītas ar Ministru kabineta 2011.gada 14.marta rīkojumu Nr.98).

¹¹⁰ Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020.gadam (apstiprinātas ar Saeimas 2014.gada 22.maija paziņojumu).

¹¹¹ Profesionāla sociālā darba pamatnostādnes 2014.–2020. gadam (apstiprinātas ar Ministru kabineta 2013.gada 18.decembra rīkojumu Nr.652).

¹¹² Ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstības koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2013.gada 12.februāra rīkojumu Nr.50).

- ¹¹³ CPT/INF (2017) 16, ziņojums Latvijas valdībai “Par Eiropas komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) vizīti Latvijā no 2016. gada 12. līdz 22. aprīlim”.
- ¹¹⁴ Ministru kabineta 2013.gada 12.februāra rīkojums Nr.50 “Par Ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstības koncepciju” (ar grozījumiem, kas izdarīti ar Ministru kabineta 2016.gada 18.jūlija rīkojumu Nr.405 “Grozījumi Ministru kabineta 2013.gada 12.februāra rīkojumā Nr.50 “Par Ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstības koncepciju”).
- ¹¹⁵ Ministru kabineta 2017.gada 8.septembra sēdes protokola Nr.44 2.§ 13.punkts.
- ¹¹⁶ Ministru kabineta 2019.gada 13.septembra ārkārtas sēdes protokollēmums (protokola Nr.41 1.8).
- ¹¹⁷ “Resocializācijas sistēmu salīdzināšana”, eksperta viedoklis, 40.lpp.
- ¹¹⁸ Pamatnostādņu 1.rīcības virziena 2.uzdevums – Pārvaldes un Dienesta personāla pietiekama skaita nodrošināšana, atlases, apmācību sistēmas pilnveidošana, profesijas standartu izstrāde, darbinieku profesionālās noturības stiprināšana.
- ¹¹⁹ Valsts kontroles 2017.gada 28.aprīļa finanšu revīzijas Nr.2.4.1-25/2016 “Par Tieslietu ministrijas 2016.gada pārskata sagatavošanas pareizību” ziņojums.
- ¹²⁰ Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2017. un 2018.gada finanšu pārskats.
- ¹²¹ Ministru kabineta 2014.gada 2.septembra noteikumu Nr.529 “Ēku būvnoteikumi” 226.punkts un Ministru kabineta 2015.gada 30.jūnija noteikumu Nr.337 “Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 405-15 “Būvju tehniskā apsekošana”” 6.punkts.
- ¹²² Ieslodzījuma vietu pārvaldes iepirkums “Ieslodzījuma vietu pārvaldes ēku tehniskā apsekošana”, identifikācijas Nr.IeVP 2018/24.
- ¹²³ SIA “BD&C”, reģistrācijas Nr.LV40103329844, juridiskā adrese: Sudrabu Edžus iela 2-35, Jelgava, LV-3001.
- ¹²⁴ Izmaksas norādītas, neiekļaujot PVN.
- ¹²⁵ Izmaksas norādītas, neiekļaujot PVN.
- ¹²⁶ Krimināllikuma 27.pants.
- ¹²⁷ Pētījums “Recidīva rādītāji, to noteikšanas kārtība un piemērošana Valsts probācijas dienesta un Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbā”, 2011.gads, Andrejs Judins, pieejams: https://www.vpd.gov.lv/upload/petijumi/providus_recidiva_raditaji_2011_12.pdf, skatīts 2018.gada oktobrī.
- ¹²⁸ Pētījums “Recidīva rādītāji, to noteikšanas kārtība un piemērošana Valsts probācijas dienesta un Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbā”, 2011.gads, Andrejs Judins, 76.lpp., pieejams: https://www.vpd.gov.lv/upload/petijumi/providus_recidiva_raditaji_2011_12.pdf, skatīts 2018.gada oktobrī.
- ¹²⁹ Valsts informācijas sistēma “Sodu reģistrs”, sistēmas pārzinis Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs.
- ¹³⁰ Valsts probācijas dienesta likuma 18.² panta pirmā daļa.
- ¹³¹ 2012.gada 13.decembra likums “Grozījumi Krimināllikumā”, spēkā no 2013.gada 1.aprīļa.
- ¹³² Kohortas pētījums. Kvantitatīvajā pētījuma stratēģijā: garengriezuma pētījuma dizains, kur atkārtoti mērījumi tiek veikti vienā izlasē (kohortā), kurai pētījuma sākumā piemīt kāda noteikta pazīme. Rīgas Stradiņa universitāte. Pētniecības terminu vārdnīca, pieejama <https://www.rsu.lv/en/node/11764>, skatīts 2019.gada augusts.
- ¹³³ Probācijas klientu noziedzīgu nodarījumu recidīvs: 2013.gada un 2016.gada kohortu salīdzinājums, Dr. sc. soc. Anvars Zavackis, Mg. Psych. Ronalds Cinks, 2019, pieejams: https://www.vpd.gov.lv/upload/petijumi/2019/Recidiva_petijums_2019.pdf, skatīts 2019.gada augustā.
- ¹³⁴ Noziedzīgu nodarījumu recidīvs personām, kuras notiesātas par dzimumnozieguma izdarīšanu, Dr. sc. soc. Anvars Zavackis, Mg. Psych. Ronalds Cinks, 2018, pieejams: https://www.vpd.gov.lv/upload/petijumi/2019/Recidivs_dzimumnoz_petijums_2018.pdf, skatīts 2019.gada augustā.
- ¹³⁵ Recidīva rādītāji personām, kas notiesātas par dzimumnozieguma izdarīšanu, Valsts probācijas dienests, 2014, pieejams: https://www.vpd.gov.lv/upload/petijumi/dzimumnoziedznieki_petijuma_rezultati_2014.pdf, skatīts 2019.gada jūlijā.
- ¹³⁶ Pētījums “Recidīva rādītāji, to noteikšanas kārtība un piemērošana Valsts probācijas dienesta un Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbā”, 2011.gads, Andrejs Judins, pieejams: https://www.vpd.gov.lv/upload/petijumi/providus_recidiva_raditaji_2011_12.pdf, skatīts 2018.gada oktobrī.
- ¹³⁷ Pētījums “Recidīva rādītāji, to noteikšanas kārtība un piemērošana Valsts probācijas dienesta un Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbā”, 2011.gads, Andrejs Judins 74., 76.lpp., pieejams: https://www.vpd.gov.lv/upload/petijumi/providus_recidiva_raditaji_2011_12.pdf, skatīts 2018.gada oktobrī.
- ¹³⁸ Tieslietu ministrijas 2019.gada 19.augusta informatīvais ziņojums “Pārskats par Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam un Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam īstenošanas plāna ieviešanas rezultātiem”.
- ¹³⁹ Tieslietu ministrijas 2019.gada 19.augusta informatīvais ziņojums “Pārskats par Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam un Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam īstenošanas plāna ieviešanas rezultātiem”, Valsts kancelejas Datu bāze, pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40476713>, skatīts 10.septembrī.
- ¹⁴⁰ Latvijas Sodu izpildes kodekss, 50.³ pants.
- ¹⁴¹ Latvijas Sodu izpildes kodekss, 50.⁴ pants.

¹⁴² Latvijas Soduzpildes kodekss, 50.¹⁵ pants.

¹⁴³ Ministru kabineta 2015.gada 30.jūnija noteikumu Nr.345 "Noteikumi par brīvības atņemšanas iestādes izvērtēšanas komisijas sastāvu, darbības kārtību un lēmumu pieņemšanas kritērijiem" 31.punkts.

¹⁴⁴ Liebling, A. (2008) 'Incentives and earned privileges revisited: fairness, discretion, and the quality of prison life'. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 9 (S1), Tüllinen, K. (2009) 'Brief survey of the Estonian prison system and prison education', in Eikeland, O.J., Manger, T. and Asbjørnsen, A. (eds.) *Education in Nordic prisons: prisoners' educational backgrounds, preferences and motivation* Copenhagen: Nordic Council, skatīts 2019.gada 4.septembrī.

¹⁴⁵ "Resocializācijas sistēmu salīdzināšana", eksperta viedoklis, 2.1.p.

¹⁴⁶ Latvijas Soduzpildes kodeksa 61.pants, Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2019.gada 5.maijā elektroniski sniegtā informācija un Ieslodzījuma vietu pārvaldes publiskie pārskati par 2013.–2018.gadu, pieejami:

<http://www.ievp.gov.lv/index.php/publikacijas/gada-publiskais-parskats>, skatīts 2019.gada janvārī un jūlijā.

¹⁴⁷ "Resocializācijas sistēmu salīdzināšana", eksperta viedoklis, 33.lpp.

¹⁴⁸ Crow, I. (2001) *The treatment and rehabilitation of offenders*. London: Sage Publishing, Friendship, C., Blud, L., Erikson, M. & Travers, R. (2002) *An evaluation of cognitive behavioural treatment for prisoners*. London: Home Office. Available at: <http://library.college.police.uk/docs/hofindings/r161.pdf>, skatīts 2019.gada 22.jūlijā (Accessed: 22/07/2019).

¹⁴⁹ Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2019.gada 5.maijā elektroniski sniegtā informācija un Ieslodzījuma vietu pārvaldes publiskie pārskati par 2013.–2017.gadu, pieejami:

<http://www.ievp.gov.lv/index.php/publikacijas/gada-publiskais-parskats>, skatīts 2018.gada 23.augustā.

¹⁵⁰ "Resocializācijas sistēmu salīdzināšana", eksperta viedoklis, 34.lpp.

¹⁵¹ "Resocializācijas sistēmu salīdzināšana", eksperta viedoklis, 24.lpp.

¹⁵² Ministru kabineta 2009.gada 9.aprīļa noteikumi Nr.191 "Notiesātā resocializācijas īstenošanas kārtība".

¹⁵³ Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.–2020.gadam (atbalstītas ar Ministru kabineta 2015.gada 24.septembra rīkojumu Nr.580), 1. pielikums.

¹⁵⁴ Pārvaldes 2011.gada 16.decembra rīkojums Nr.231 "Par notiesātā risku un vajadzību izvērtēšanu".

¹⁵⁵ Krimināllikuma 26.pants.

¹⁵⁶ PMLP Iedzīvotāju reģistrs. Personas, kuras norādītajā periodā bijušas jaunākas par 18 gadiem. Ieslodzījuma vietās laikā no 2013. līdz 2018.gada 1.jūlijam kopējais notiesāto skaits bija 1775 personas, kuras dzimušas pēc 1992.gada, no tām par 262 personām jeb 14,8% sniegtas ziņas par aizgādību un ārpus ģimenes aprūpi iekļaušanai Iedzīvotāju reģistrā.

¹⁵⁷ Ministru kabineta 2013.gada 9.aprīļa noteikumu Nr.191 "Notiesātā resocializācijas īstenošanas kārtība" 29.punkts.

¹⁵⁸ Latvijas Soduzpildes kodeksa 48.¹panta pirmā, trešā daļa un 48.² pants un Ministru kabineta 2008.gada 8.septembra noteikumi Nr.725 "Kārtība, kādā izveido un slēdz notiesātās personas atbrīvošanas fondu un izmaksā atbrīvošanas fondā uzkrātos naudas līdzekļus".

¹⁵⁹ Latvijas Soduzpildes kodeksa 56.²pants.

¹⁶⁰ Dati uz 2019.gada 1.jūliju.

¹⁶¹ Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2019.gada 30.augusta elektroniski sniegtā informācija.

¹⁶² Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbinātības koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2010.gada 29.jūlija rīkojumu Nr.443 "Par Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbinātības koncepciju").

¹⁶³ SIA "AC Konsultācijas", vienotais reģistrācijas Nr.40003586611, Pētījums par brīvprātīgo darba iespējām un līdzgaitniecības modeļa ieviešanu kriminālsodu izpildē, 4.NODEVUMS: Pētījuma gala ziņojums: priekšlikumi brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības modeļu uzlabošanai, ieviešanai un identificēto šķēršļu brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības ieviešanas procesā risināšanai, 2018.gada 20.jūlijs, pieejams:

http://www.ievp.gov.lv/images/stories/petijums/17041_Gala_zinojums_2018.07.20..pdf, skatīts 2019.gada 30.maijā.

¹⁶⁴ SIA "AC Konsultācijas", vienotais reģistrācijas Nr.40003586611, Pētījums par brīvprātīgo darba iespējām un līdzgaitniecības modeļa ieviešanu kriminālsodu izpildē, 4.NODEVUMS: Pētījuma gala ziņojums: priekšlikumi brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības modeļu uzlabošanai, ieviešanai un identificēto šķēršļu brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības ieviešanas procesā risināšanai, 2018.gada 20.jūlijs, pieejams:

http://www.ievp.gov.lv/images/stories/petijums/17041_Gala_zinojums_2018.07.20..pdf, skatīts 2019.gada 30.maijā.

¹⁶⁵ Intervijas ar ieslodzījuma vietu resocializācijas daļu darbiniekiem un 2019.gada 29.aprīļa intervija ar VPD Resocializācijas departamenta vecāko ekspertu.

¹⁶⁶ "Resocializācijas sistēmu salīdzināšana", eksperta viedoklis, 42.lpp.

¹⁶⁷ Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2019.gada maijā elektroniski sniegtā informācija.

¹⁶⁸ Valsts kontroles 2017.gada 28.aprīļa finanšu revīzijas Nr.2.4.1-25/2016 "Par Tieslietu ministrijas 2016.gada pārskata sagatavošanas pareizību" ziņojums.

¹⁶⁹ Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2019.gada 30.aprīļa un 30.maija elektroniski sniegtā informācija.

¹⁷⁰ Atrast darbu pēc cietuma: Imanta un Arņa stāsti par ambīcijām un aizspriedumiem, Rūdolfs Krieviņš, 2016.gada 4. aprīlis, pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/atrast-darbu-pec-cietuma-imanta-un-arna-stasti-par-ambicijam-un-aizspriedumiem.a176495/>, skatīts 2019.gada 21.maijā.

¹⁷¹ Būvniecības valsts kontroles biroja 2016.gada 8.septembra “Akts par ēkas pieņemšanu ekspluatācijā, Kods 16 00815 0801009”.

¹⁷² Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2018.gada publiskais pārskats, 22.lpp.

¹⁷³ 2018.gada augusts.

¹⁷⁴ Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2019.gada 15.maija elektroniski sniegtā informācija.

¹⁷⁵ Revīzijas izlasē iekļautas 273 personas, pārbaudes laikā sākotnējā RVN bija pabeigta 258 personām, 15 personām RVN vēl nebija pabeigts.

¹⁷⁶ *Addicted persons rehabilitation in Polish prisons*, Joanna Bijok, 2016, pieejams:

http://www.probacija.lv/upload/norway_grants/LV08_prezentacijas/Joanna_Bijok_Addicted_persons_rehabilitation_in_Polish_prisons.pdf, skatīts 2018.gada oktobrī.

¹⁷⁷ Atvērta tipa cietums Somijā – veiksmes stāsts? Latvijas Radio Ziņu dienesta korespondents Rihards Plūme, 2019.gada 5.augusts, pieejams:

<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/atverta-tipa-cietums-somija--veiksmes-stasts.a327693/>, skatīts 2019.gada 5.augustā.

¹⁷⁸ Tieslietu ministrijas 2017.gada 2.marta rīkojums Nr. 1–1/68 “Par darba grupu preventīvās uzraudzības sevišķi bīstamiem likumpārkāpējiem ieviešanai”.

¹⁷⁹ Tieslietu ministrijas 2019.gada 19.augusta informatīvais ziņojums “Pārskats par Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam un Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam īstenošanas plāna ieviešanas rezultātiem”, izsludināts valsts sekretāru sanāksmē 2019.gada 22.augustā, protokols Nr.31,14.8, Valsts kancelejas Datu bāze, pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40476713>, skatīts 2019.gada 10.septembrī.

¹⁸⁰ Probācijas klienti – nosacīti notiesātās, nosacīti pirms termiņa atbrīvotas, nosacīti atbrīvotas no kriminālatbildības personas.

¹⁸¹ Pamatojoties uz Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) 2016/679 (2016.gada 27.aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti (Vispārīgā datu aizsardzības regula) 10.pantu, Dienests attiecās Valsts kontrolei sniegt informāciju pilnā apjomā.

¹⁸² Valsts probācijas dienesta likuma 1.pants.

¹⁸³ 2018.gada 7.jūnija intervija ar Dienesta amatpersonām (Valsts probācijas dienesta Uzraudzības un probācijas programmu departamenta vadītāju – Dienesta vadītāja vietnieci, Izlīguma, izvērtēšanas ziņojumu, piespiedu un sabiedriskā darba departamenta vadītāju – Dienesta vadītāja vietnieci, Izvērtēšanas ziņojumu nodaļas vadītāju).

¹⁸⁴ Valsts probācijas dienesta 2013.–2018.gada publiskie pārskati, pieejami <https://www.vpd.gov.lv/gadaprskati>, skatīts 2018.gada jūlijā un 2019.gada jūlijā.

¹⁸⁵ Valsts probācijas dienesta 2013.gada 14.jūnija rīkojums Nr.9005-6/85 “Metodiskie ieteikumi riska un vajadzību novērtēšanas veikšanai pieaugušajiem un nepilngadīgajiem probācijas klientiem”.

¹⁸⁶ Ministru kabineta 2015.gada 24.februāra noteikumu Nr.107 “Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests uzrauga nosacīti notiesātās, nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvotās, nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotās personas un personas, kurām piemērots papildsods- probācijas uzraudzība” 20.punkts.

¹⁸⁷ Iekšlietu ministrijas Informācijas centra Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas apakšsistēma.

¹⁸⁸ ERAF Projekts Nr.2.2.1.1/17/I/013 “Tiesu informatīvās sistēmas attīstība”. Projekta īstenošanas laiks no 2018.gada līdz 2022.gadam.

¹⁸⁹ Ministru kabineta 2015.gada 24.februāra noteikumu Nr.107 “Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests uzrauga nosacīti notiesātās, nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvotās, nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotās personas un personas, kurām piemērots papildsods – probācijas uzraudzība” 174.punkts, 183.punkts.

¹⁹⁰ Ministru kabineta 2015.gada 24.februāra noteikumu Nr.107 “Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests uzrauga nosacīti notiesātās, nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvotās, nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotās personas un personas, kurām piemērots papildsods – probācijas uzraudzība” 177., 184. un 203.punkts.

¹⁹¹ Valsts probācijas dienesta publiskais pārskats par 2017.gadu, 18.lpp.

¹⁹² Valsts kontroles 2018.gada 5.septembra vēstule Nr.8-2.3.1e/741 “Par informācijas pieprasījumu revīzijā Nr.2.4.1-11/2018”.

¹⁹³ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK.

¹⁹⁴ Valsts probācijas dienesta 2018.gada 11.septembra vēstule Nr.9005-1-35/NOS2018/93/753 “Par informācijas pieprasījumu revīzijā Nr. 2.4.1-11/2018”.

¹⁹⁵ Valsts kontroles 2018.gada 18.septembra vēstule Nr. 8-2.3.1e/775 “Par informācijas pieprasījumu revīzijā Nr.2.4.1-11/2018”.

- ¹⁹⁶ ISSAI 3200 Lietderības revīzijas procesa vadlīnijas, pieejamas http://www.lrvk.gov.lv/uploads/ISSAI%20standarti/Lietderibas%20reviziju%20standarti/ISSAI_3200_lietderibas_revizijas_procesa_vadlinijas.pdf
- ¹⁹⁷ Krimināllikuma 26.pants.
- ¹⁹⁸ Intervijas ar ieslodzījuma vietu resocializācijas daļu darbiniekiem un 2019.gada 29.aprīļa intervija ar VPD Resocializācijas departamenta vecāko ekspertu.
- ¹⁹⁹ Ministru kabineta 2018.gada 30.janvāra noteikumi Nr.63 “Noteikumi par probācijas klientam sniegto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu līdzfinansēšanas kārtību un apmēru”, spēkā no 2018.gada 2.februāra.
- ²⁰⁰ Valsts probācijas dienesta likuma 11.panta trešā daļa.
- ²⁰¹ SIA “AC Konsultācijas”, vienotais reģistrācijas Nr.40003586611, Pētījums par brīvprātīgo darba iespējām un līdzgaitniecības modeļa ieviešanu kriminālsodu izpildē, 4.NODEVUMS: Pētījuma gala ziņojums: priekšlikumi brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības modeļu uzlabošanai, ieviešanai un identificēto šķēršļu brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības ieviešanas procesā risināšanai, 2018.gada 20.jūlijs, pieejams: http://www.ievp.gov.lv/images/stories/petijums/17041_Gala_zinojums_2018.07.20..pdf, 16.lpp. , skatīts 2019.gada 30.maijā.
- ²⁰² SIA “AC Konsultācijas”, vienotais reģistrācijas Nr.40003586611, Pētījums par brīvprātīgo darba iespējām un līdzgaitniecības modeļa ieviešanu kriminālsodu izpildē, 4.NODEVUMS: Pētījuma gala ziņojums: priekšlikumi brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības modeļu uzlabošanai, ieviešanai un identificēto šķēršļu brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības ieviešanas procesā risināšanai, 2018.gada 20.jūlijs, pieejams: http://www.ievp.gov.lv/images/stories/petijums/17041_Gala_zinojums_2018.07.20..pdf, skatīts 2019.gada 30.maijā.
- ²⁰³ Bijušo ieslodzīto resocializācijā jāiesaistās sabiedrībai, Linda Balode, 2018, pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/294438-bijuso-ieslodzito-resocializacija-jaiesaistas-sabiedrībai-2018>, skatīts 18.04.2018.
- ²⁰⁴ Līdzgaitniecība ir process, kurā brīvprātīgais ar savu iedrošinājumu un padomu sniedz atbalstu notiesātai personai. Līdzgaitniecība ir ilgtermiņa darbs, kas palīdz atsvērt negatīvi ietekmējošu draugu un paziņu ietekmi, sniedz pozitīvu uzvedības piemēru, kā arī stiprina likumpārkāpēja spējas dzīvot sabiedrībā, nepārkāpjot likumu. Brīvprātīgais līdzgaitnieks var būt nozīmīgs atbalsts notiesātajam, palīdzot risināt dažādus praktiskus jautājumus.
- ²⁰⁵ Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2019.gada 12.augustā elektroniski sniegtā informācija.
- ²⁰⁶ Dati uz attiecīgā gada 1.janvāri
- ²⁰⁷ Ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstības koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2013.gada 2.februāra rīkojumu Nr.50), 6.lpp.
- ²⁰⁸ Revīzijas laikā analizēta 273 notiesāto personu RVN rezultāti, 165 personām RVN veikts atkārtoti (soda ilgums pārsniedz vienu gadu).
- ²⁰⁹ “Resocializācijas sistēmu salīdzināšana”, eksperta viedoklis, 46.lpp.
- ²¹⁰ Atvērta tipa cietums Somijā – veiksmes stāsts? Latvijas Radio Ziņu dienesta korespondents Rihards Plūme, 2019.gada 5.augusts, pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/atverta-tipa-cietums-somija--veiksmes-stasts.a327693/>, skatīts 2019.gada 5.augustā.
- ²¹¹ Pārvaldes centrālā aparāta Uzskaites daļas pārskats par ieslodzījuma vietu veidiem un tajos maksimāli izvietojamo apcietināto un notiesāto skaitu un faktisko skaitu uz 02.01.2019. Kopējais ieslodzīto skaits 2019.gada 2.janvārī bija 3515.
- ²¹² Grozījumi likumā “Par valsts budžetu 2009. gadam”.
- ²¹³ Ministru kabineta 2018.gada 30.janvāra noteikumi Nr.63 “Noteikumi par probācijas klientam sniegto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu līdzfinansēšanas kārtību un apmēru”, spēkā no 2018.gada 2.februāra.
- ²¹⁴ Valsts probācijas dienesta likuma 11.panta trešā daļa.
- ²¹⁵ SIA “AC Konsultācijas”, vienotais reģistrācijas Nr.40003586611, Pētījums par brīvprātīgo darba iespējām un līdzgaitniecības modeļa ieviešanu kriminālsodu izpildē, 4.NODEVUMS: Pētījuma gala ziņojums: priekšlikumi brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības modeļu uzlabošanai, ieviešanai un identificēto šķēršļu brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības ieviešanas procesā risināšanai, 2018.gada 20.jūlijs, pieejams: http://www.ievp.gov.lv/images/stories/petijums/17041_Gala_zinojums_2018.07.20..pdf, 16.lpp. , skatīts 2019.gada 30.maijā.
- ²¹⁶ SIA “AC Konsultācijas”, vienotais reģistrācijas Nr.40003586611, Pētījums par brīvprātīgo darba iespējām un līdzgaitniecības modeļa ieviešanu kriminālsodu izpildē, 4.NODEVUMS: Pētījuma gala ziņojums: priekšlikumi brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības modeļu uzlabošanai, ieviešanai un identificēto šķēršļu brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības ieviešanas procesā risināšanai, 2018.gada 20.jūlijs, pieejams: http://www.ievp.gov.lv/images/stories/petijums/17041_Gala_zinojums_2018.07.20..pdf, skatīts 2019.gada 30.maijā.
- ²¹⁷ Tieslietu ministrijas Nozares politikas departamenta Kriminālsodu izpildes politikas nodaļas vadītājas sniegtā informācija.
- ²¹⁸ SIA “AC Konsultācijas”, vienotais reģistrācijas Nr.40003586611, Pētījums par brīvprātīgo darba iespējām un līdzgaitniecības modeļa ieviešanu kriminālsodu izpildē, 4.NODEVUMS: Pētījuma gala ziņojums: priekšlikumi brīvprātīgā

darba un līdzgaitniecības modeļu uzlabošanai, ieviešanai un identificēto šķēršļu brīvprātīgā darba un līdzgaitniecības ieviešanas procesā risināšanai, 2018.gada 20.jūlijs, pieejams:

http://www.ievp.gov.lv/images/stories/petijums/17041_Gala_zinojums_2018.07.20..pdf, skatīts 2019.gada 30.maijā.

²¹⁹ Turpat.

²²⁰ Turpat.

²²¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) 2016/679 (2016.gada 27.aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti (Vispārīgā datu aizsardzības regula) 10.pants.

²²² Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2009.gada 9.janvāra rīkojumu Nr.7, zaudējusi spēku ar 2015.gada 24.septembri), Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.–2020.gadam (atbalstītas ar Ministru kabineta 2015.gada 24.septembra rīkojumu Nr.580), Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbinātības koncepcija (atbalstīta ar 2010.gada 29.jūlija Ministru kabineta rīkojumu Nr.443), Ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstības koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2013.gada 12.februāra rīkojumu Nr.50).

²²³ CPT/INF (2017) 16, ziņojums Latvijas valdībai “Par Eiropas komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) vizīti Latvijā no 2016. gada 12. līdz 22. aprīlim”.

²²⁴ Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.–2020.gadam (atbalstītas ar Ministru kabineta 2015.gada 24.septembra rīkojumu Nr.580).

²²⁵ Turpat.

²²⁶ Saprātīgs, mērķtiecīgs, lietderīgs. Par racionalitāti uzskata ne vien lietu un domas jēgpilnību, bet arī to piemērotību un atbilstību mērķa sasniegšanai/problēmas atrisināšanai, Vikipēdija (Brīvā enciklopēdija) pieejama:

<https://lv.wikipedia.org/wiki/Racionalit%C4%81te>, skatīts 2018.gada 5.septembrī.

²²⁷ Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcija (atbalstīta ar Ministru kabineta 2009.gada 9.janvāra rīkojumu Nr.7), 29.lpp.; Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.–2020.gadam (atbalstītas ar Ministru kabineta 2015. gada 24.septembra rīkojumu Nr.580), 1.pielikums, 20.–21.lpp.

²²⁸ Notiesātie slēgtajos cietumos sodu izcieš trijās režīma pakāpēs — zemākajā, vidējā un augstākajā, bet daļēji slēgtajos cietumos — divās režīma pakāpēs — zemākajā un augstākajā. Notiesātajiem atklātajos cietumos un nepilngadīgajiem audzināšanas iestādēs soda izpildes režīma pakāpes nenosaka (Latvijas Sodų izpildes kodeksa 50.³ pants. Soda izpildes režīma noteikšana).